

Зміст

ТЕМА 1.1. РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТ: ОСНОВИ	2
ТЕМА 1.2. РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТ: СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ.....	22
ТЕМА 1.3. РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТ: ОЦІНКА ЙМОВІРНОСТЕЙ.....	42
ТЕМА 1.4. РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТ: ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ В БІЗНЕСІ	57
ТЕМА 2. СУТНІСТЬ, ПРИНЦИПИ І РОЛЬ СТРАХУВАННЯ.....	72
ТЕМА 3. КЛАСИФІКАЦІЯ СТРАХУВАННЯ	104
ТЕМА 4. СТРАХОВИКИ	122
ТЕМА 5. СТРАХОВИЙ РИНОК	139
ТЕМА 6. ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ СТРАХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	153
ТЕМА 7. ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ СТРАХОВИКОМ	181
ТЕМА 8. СИСТЕМА ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ СТРАХОВИКА.....	203
ТЕМА 9. ДОХОДИ, ВИТРАТИ І ПРИБУТОК СТРАХОВИКА.....	218
ТЕМА 10. ФІНАНСОВА НАДІЙНІСТЬ СТРАХОВИКА	239

ТЕМА 1.1. РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТ: ОСНОВИ

1. Поняття та види ризику
2. Основи ризик-менеджменту

1. Поняття та види ризику

Історія поняття «ризик» бере початок відтоді, коли його ще приблизно в XVII столітті застосовували римські юристи. У минулому розумінні поняття «ризик» пов'язували з особливостями низки специфічних сфер діяльності й професій людини: військова, рятувальна, пожежна справа, циркове мистецтво, азартні ігри тощо. Слово використовували в розмовній мові як прототип англійського слова «hazard», що означає небезпеку, шанс

Термін “ризик” походить від латинського слова *rescum* — скеля або небезпека зіткнення з нею. Філологи першими почали опановувати поняття ризику. Пізніше дослідженню ризику приділили увагу вчені-економісти.

Таблиця 1

Еволюція вчень про ризик як економічну категорію

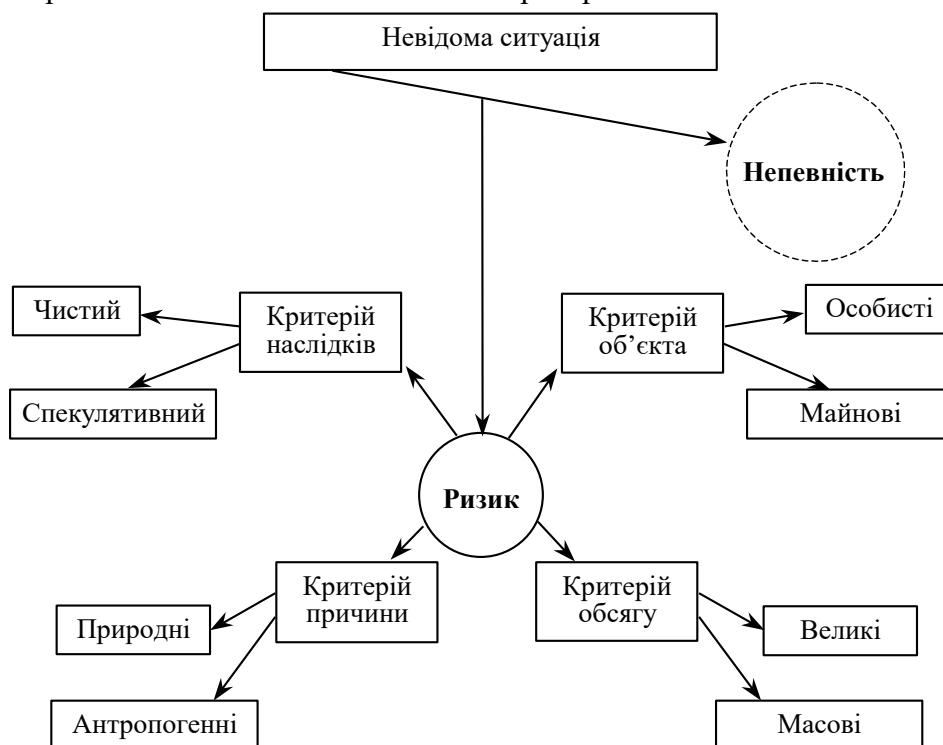
Вчений	Внесок
Дж. Мілль і Н. Сеніор	розглядали ризик у контексті дослідження структури прибутку. Вони виокремлювали у структурі прибутку плату за ризик (відшкодування можливих збитків, що пов'язані з підприємницькою діяльністю) поряд із процентом (часткою на вкладений капітал, “заробітною платою капіталіста”)
А. Маршалл, А. Пігу	розвинули теорію ризиків, виділивши у прибутку такі складові, як заробітна плата управління, процент на капітал і плата за ризик. А. Маршалл зазначав, що ризик — це підприємницька послуга, а будь-яка підприємницька послуга має на меті отримання прибутку. Подібного погляду дотримувався й А. Пігу
Дж.М. Кейнс	опрацював три ідеї: 1) визначив сутність економічного ризику, зазначивши, що це частина вартості, пов'язана з можливими витратами, зумовленими непередбаченими змінами ринкових цін, надмірним зносом обладнання або руйнуванням внаслідок катастроф; 2) розглянув витрати ризику як різницю між дійсною і очікуваною виручкою; 3) уперше опрацював класифікацію фінансових ризиків, виокремивши три ризики: <i>підприємця</i> , <i>ризик кредитора</i> та <i>ризик, пов'язаний із можливістю зменшення цінності грошової одиниці</i> , тобто з інфляцією
Г. Марковіц	розвинув три основні ідеї: 1) всі учасники фондового ринку мають два головні завдання: — максимізувати очікувану дохідність; — знизити ступінь невизначеності (ризик) в отриманні цієї максимальної дохідності; 2) щоб виконати такі завдання одночасно, потрібно для цього фондового ринку знайти ефективний інвестиційний портфель; 3) показниками рівня ризику доцільно вважати варіацію і стандартне відхилення.

Примітка. Можливо підготувати доповідь про кожного із вчених

Ризик — це ймовірність зазнати втрат очікуваної економічної (фінансової) користі або прямих збитків через появу непевної (випадкової) події, що стосується майнового інтересу членів суспільства.

Зауважимо, що поряд із суто науковим визначенням ризику існують інтуїтивні, побутові його тлумачення, коли він асоціюється з небезпекою: ризик як «дамоклів меч»; ризик як удар долі; ризик як виклик власним силам; ризик як гра; ризик як ранній індикатор небезпеки.

У всіх сферах суспільно-економічного життя існує безліч ризиків, які потрібно класифікувати за видами, щоб далі можна було піддавати їх системному аналізу, приймаючи раціональні управлінські рішення. Залежно від завдань класифікації ризику класифікують за різними якісними та кількісними критеріями.

Рис. 1. Види ризиків за критеріями наслідків, об'єкта, обсягу та причин
Примітка. Можливим є надання більш розгорнутої класифікації ризиків

За *своїм походженням* ризику поділяються насамперед на **природні та антропогенні**.

Причини природних ризиків — випадкові події та стихійні явища — зовсім не залежать від діяльності людини, тоді як антропогенні ризику виникають лише внаслідок різноманітної господарської та науково-технічної діяльності людей. З постійним розширенням сфери діяльності людини вплив її на появу ризиків стає дедалі відчутнішим. Антропогенні ризику давно є предметом спеціальних наукових досліджень, оскільки їм, на відміну від природних ризиків, які мають статичний характер, притаманна надзвичайна динамічність. Динамізм антропогенних ризиків зумовлюється економічними, технологічними та організаційними змінами, що супроводжують розвиток суспільства. У деяких випадках поділ ризиків на природні та антропогенні стає умовним. Так, ризик аварії ядерного реактора можна одночасно вважати антропогенним, оскільки людина

започатковує ядерну реакцію, і природним — тією мірою, якою така реакція може відбуватися далі неконтрольовано під дією природних сил.

Залежно від об'єктів ризики поділяються на **майнові та особисті**. Незалежно від випадкової події майнові ризики стосуються майнових об'єктів та майнових інтересів відповідних власників, а особисті — конкретних осіб. Особа як об'єкт ризику є незрівнянно складнішою за майновий об'єкт. Адже вона є одночасно фізичним, фізіологічним та соціальним тілом і здатна генерувати відповідно ширшу гаму ризиків. Залежно від того, якій із зазначених субстанцій завдала шкоди випадкова подія, особисті ризики можуть виявлятися як ризики фізичного, фізіологічного та соціального походження.

Залежно від обсягів розрізняють **катастрофічні**, великі, середні, малі та незначні ризики. Ризик відносять до однієї із цих категорій залежно від імовірності настання більших чи менших матеріальних втрат, які можуть виникнути в кожному конкретному випадку. Очевидно, що втрати в разі катастрофічних ризиків найбільші, а в разі незначних — найменші. Проте частота появи катастрофічних ризиків набагато менша, ніж малих чи незначних. З огляду на це сукупність ризиків можна подати у вигляді піраміди, основу якої становлять незначні ризики, а вершину — катастрофічні.

Рис. 2. Поділ ризиків на класи за критерієм розміру

Згідно з **критерієм можливих наслідків**, ризики можна поділити на **чисті та спекулятивні** — (рис. 3.3). Коли ризики чисті, наслідок випадкової події завжди альтернативний: збитки або їх відсутність.

Поділ ризиків на чисті та спекулятивні має важливе практичне значення, оскільки страхове обслуговування стосується лише чистих ризиків. Спекулятивні ризики, як правило, виникають під час азартних ігор, лотерей, які не потребують страхового захисту, бо передбачають можливість не лише втрат, а й прибутків.

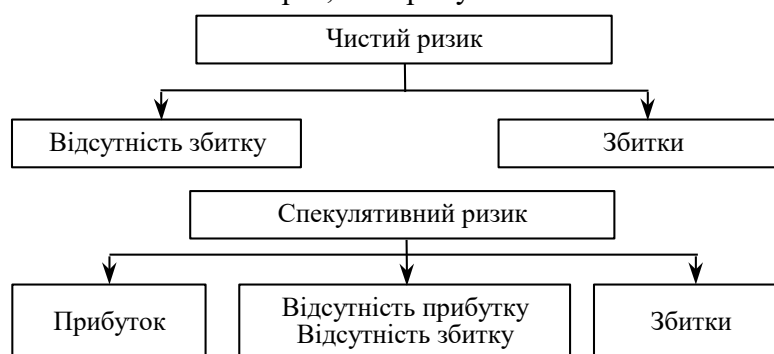

Рис. 3. Класифікація ризиків за критерієм можливих наслідків

Оскільки ризик є системним поняттям, можна виокремити його об'єкт, суб'єкт і джерело.

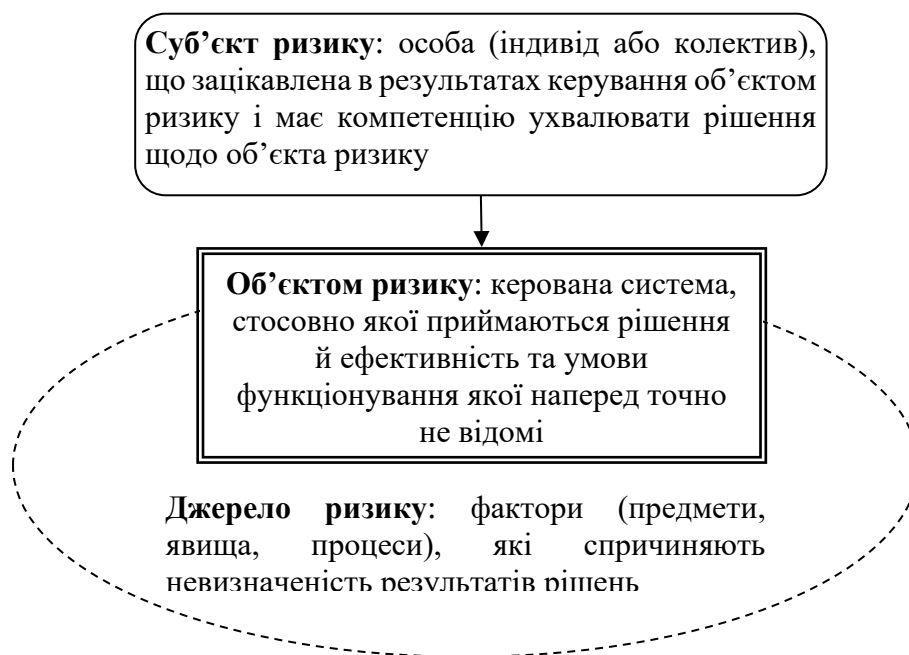

Рис. 4. Суб'єкт, об'єкт та джерело ризику

2. Основи ризик-менеджменту

Суспільно-господарська практика виробила чимало методів і форм ефективної протидії ризикам та ліквідації їх негативних наслідків.

ФОРМИ АНТИРИЗИКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ		
Запобігання появі випадкових подій, які формують ризиковані ситуації в суспільному житті	Подолання (репресія) випадкових подій, появі яких усе ж не вдалося запобігти	Задоволення потреб, які виникли внаслідок дії ризику (компенсація втрат, збитків)

Рис. 5. Форми антиризикової діяльності

Для проведення успішної діяльності та підтримання бажаного рівня рентабельності доцільно постійно здійснювати управління ризиками.

Ризик-менеджмент — система заходів організаційно-фінансового характеру, об'єднаних спільною ідеєю і спрямованих на усунення, попередження настання випадкових непередбачуваних подій, обмеження, мінімізацію втрат, пов'язаних з ними, а також їх фінансування.

Аналіз ризику є комплексним етапом, протягом якого передбачається:

- ідентифікація, ризиків (діагностика або кваліфікація);
- оцінювання ризиків кількісними методами — квантифікація;
- визначення послідовності подальших дій на підставі загальної оцінки ризику в даній конкретній ситуації.

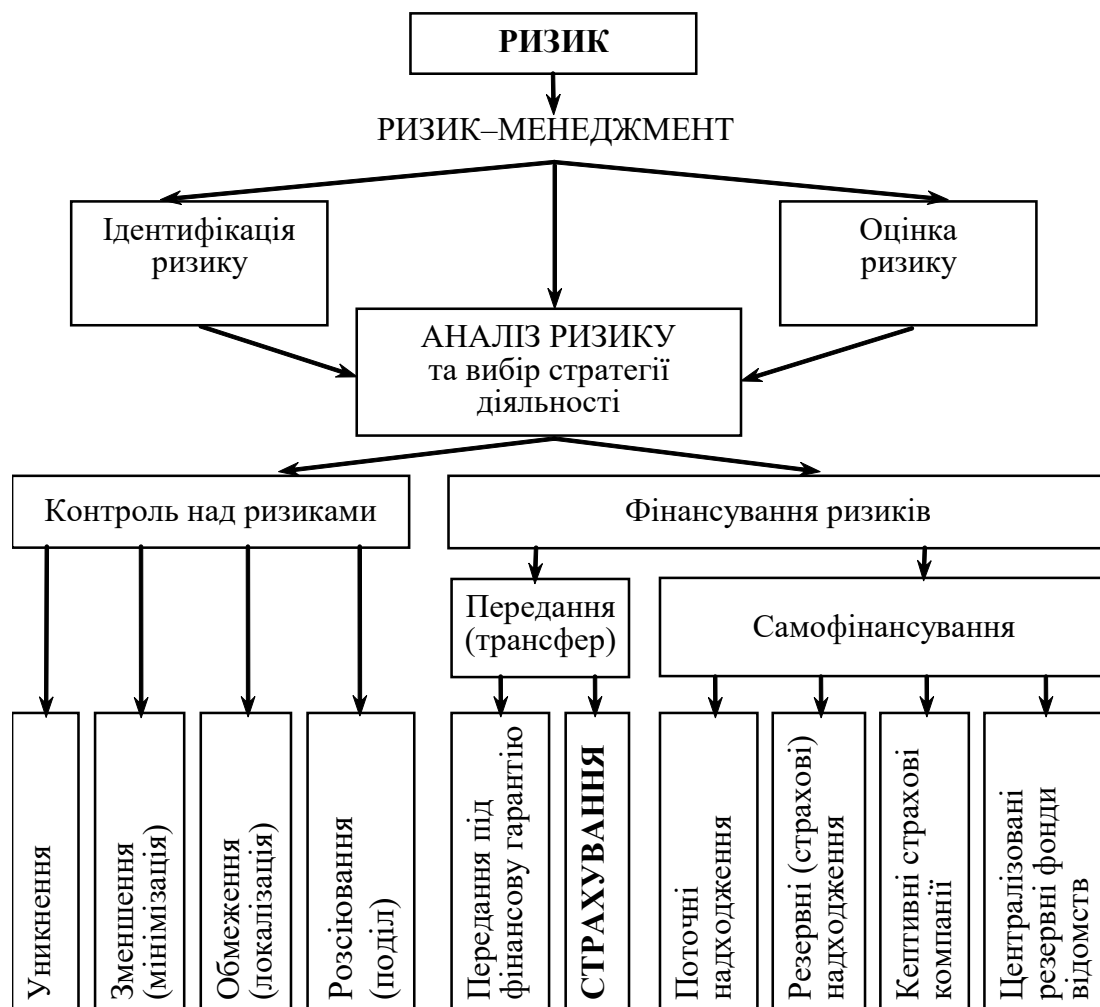

Рис. 6. Схема ризик-менеджменту

Початковим кроком на етапі аналізу ризику є вивчення ситуації з погляду можливості та причин його появи в суб'єкта господарювання — носія ризику. На появу ризиків впливають різні причини, які умовно можна поділити на **зовнішні** та **внутрішні**. Зовнішні причини, як правило, виводяться з умов довкілля, розташування господарського суб'єкта на певній території, стану попереджувальної інфраструктури. Суб'єкт не має значного впливу на зовнішні причини. Внутрішні причини — це стан та вид належного суб'єктові майна, характер технології виробництва чи іншої діяльності, а також стан засобів безпеки (попередження ризиків), що їх він має у своєму розпорядженні.

Слідом за ідентифікацією ризику та визначенням сфери його поширення постає потреба кількісно оцінити ризик. Квантифікуючи ризик, потрібно брати до уваги два взаємозв'язані аспекти:

- максимальний розмір збитку, до якого може призвести даний ризик;
- імовірність настання події, яка може спричинити максимальний збиток.

Кількісно оцінюють ризики за допомогою актуарних розрахунків, виконання яких потребує достатньої статистичної та математичної бази. Кількісна оцінка ризиків відбиває ступінь їх економічної загрози.

Залежно від наявних можливостей розрахункової бази, а також характеру випадкових явищ визначаються ймовірності кількох типів:

Таблиця 2

Типи ймовірності настання ризику

Тип	Характеристика
імовірність математична (апріорна)	обчислюється як відношення кількості ситуацій, за яких деяка випадкова подія настала, до кількості ситуацій, за яких вона може настати, за умови, що всі розглядувані ситуації однаково можливі та взаємонезалежні. Застосування цього типу розрахунку ймовірності обмежене, оскільки ситуації, описувані зазначеною математичною моделлю, рідко трапляються на практиці
імовірність статистична (апостеріорна)	це відносна частота появи випадкової події певного виду в сукупності всіх можливих випадкових подій. Обчислення такої ймовірності ґрунтується на законі великих чисел і завдяки практичній доступності та достатній об'єктивності обчислених значень ймовірності застосовується найчастіше, передусім у економічній сфері.
імовірність експертна (естиматична)	має здебільшого вимушений характер з огляду на брак необхідної математично-статистичної інформації про випадкові події. Експертне оцінювання ґрунтується на об'єктивних фактах, знаннях і суб'єктивних відчуттях експертів щодо реальної ситуації. Незважаючи на деяку обмеженість результативних можливостей методу експертного оцінювання, він доволі широко застосовується в економіці.

Основні формули для оцінки ризику**1. Ймовірність або частота появи ймовірності появи певного результату:**

$$P_i = \frac{n}{m}$$

n – кількість випадків, в яких отримаємо однаковий результат

m – загальна кількість випадків

2. Математичне сподівання випадкової величини:

$$\bar{x} = \sum_{i=1}^n x_i * P_i$$

x_i – дійсне значення результату певного управлінського рішення;

$\bar{x}$ – середньозважена величина з усіх можливих дійсних значень результатів управлінських рішень, зважених по ймовірності, або частоти їх отримання

3. Середньоквадратичне відхилення випадкової величини:

для генеральної сукупності

$$\sigma = \sqrt{\sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})^2 * P_i}$$

для вибірки

$$s = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})^2}{n - 1}}$$

4. Коефіцієнт варіації:

$$v = \frac{s}{\bar{x}} * 100\%$$

Якщо $v \leq 10\%$, то ризик є малим, його недоцільно обслуговувати у страховій справі, краще самофінансування;

Якщо $10\% < v \leq 25\%$, то ризик є середнім, найбільш страховим;

Якщо $v > 25\%$, то ризик є великим для страховика. Це індикатор небезпеки і вказує на необхідність співстрахування і перестрахування.

Контроль над ризиками здійснюється різними способами:

- уникненням ризику;
- зменшенням (мінімізацією) ризику;
- обмеженням (локалізацією) ризику;
- розсіюванням (поділом) ризику.

Уникнення ризику є найефективнішим і водночас найважчим для виконання методом. Уникнення означає фактичне ухилення від ризикованої діяльності (способу буття). Безумовно, про уникнення може йтися лише за наявності альтернативних вирішень, які є менш ризикованими.

У тій ситуації, коли можливості раціонального уникнення ризику вичерпуються, постає потреба використовувати інші способи антиризикованого характеру. Один із таких способів полягає в попереджувальній (превентивній) діяльності, спрямованій на **зменшення ризику**. Здійснення ефективної попереджувальної діяльності потребує значних фінансових витрат на придбання різноманітних технічних засобів та проведення організаційно-технічних заходів, які могли б протистояти виникненню ризиків.

У тій ситуації, коли попри всі попереджувальні зусилля ризик настане, вживають заходів, спрямованих на його **обмеження (локалізацію)**. Ці заходи мають здебільшого репресивний характер.

З метою обмеження наслідків ризику його можна **поділити**. Поділ ризику як форма контролю полягає в тому, що господарські суб'єкти можуть обмінятися пакетами акцій, віддавши, таким чином, частину власного ризику і взявши частину чужого. Такі операції відомі як операції з диверсифікації портфеля активів господарського суб'єкта.

Головним етапом ризик-менеджменту є покриття негативних наслідків (збитків) ризиків фінансовими засобами (**фінансування ризику**). Кожний суб'єкт господарювання може сам фінансувати свої ризики або передавати їх іншому суб'єктові господарювання згідно з попередньою взаємною домовленістю. Самофінансування ризиків, відоме також як самострахування, є формою безпосереднього самостійного покриття збитків власними коштами.

Передання (трансфер) ризиків може здійснюватися у двох основних формах:

- ризики передаються під фінансову гарантію іншого суб'єкта;
- ризики передаються професійним страховикам на підставі договору страхування за відповідну плату.

Страховик, на відміну від поручителя, беручи на себе зобов'язання за ризиками, має змогу вирівняти їх перерозподілом між багатьма суб'єктами. Вирівнювання ризиків за допомогою страхового механізму має ту перевагу, що воно здійснюється не лише в часі, а й у просторі, тобто серед суб'єктів певного середовища. Проте вирівнювання можна застосувати лише щодо певної категорії ризиків. Це, як правило, чисті ризики, котрі відповідають розглянутим далі критеріям.

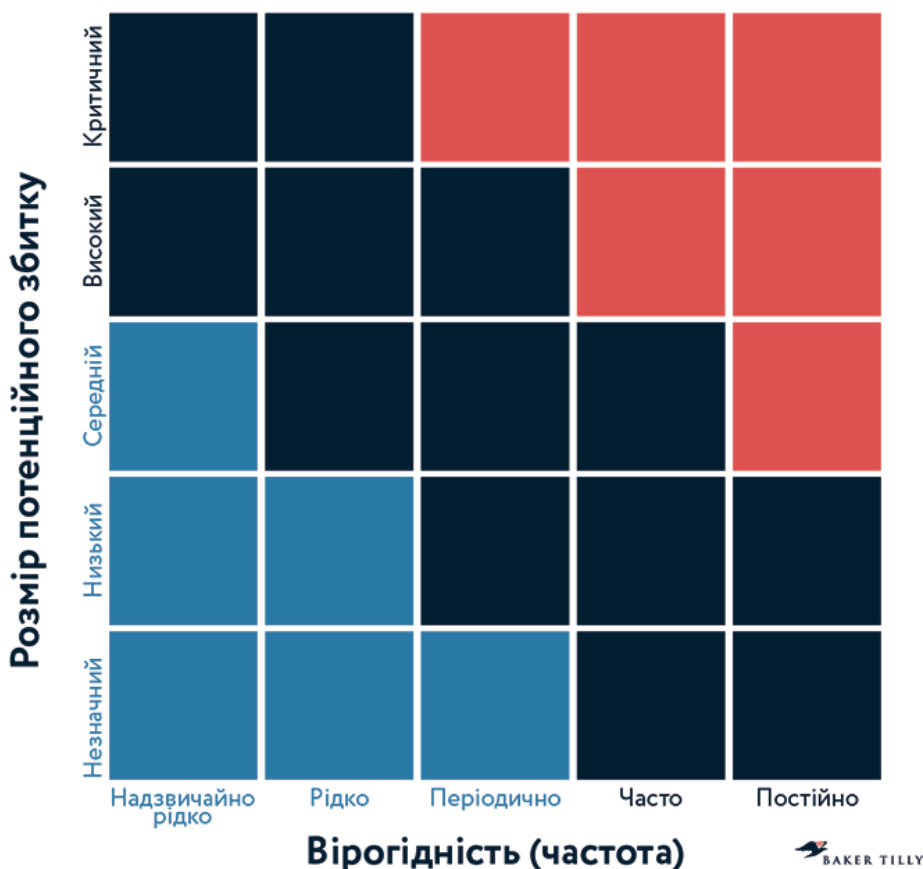

Критерії страхових ризиків

Критерій	Характеристика
1. Критерій цілковитої випадковості.	Це означає, що подія, яка є причиною збитків, має бути надзвичайною, а розмір збитку — непередбачуваним.
2. Критерій однозначності.	Вимога однозначності полягає в тому, що попри випадковість події між нею та кінцевим результатом (збитками) має простежуватися явний причинно-наслідковий зв'язок. Отже, завжди потрібна впевненість у тому, що обсяг коштів на покриття збитків у разі настання даної випадкової події відомий цілком точно.
3. Критерій оцінюваності у грошових одиницях.	Оскільки страхування базується на формуванні грошових фондів, то потреби, які стосуються обслуговування ризиків, повинні мати вартісну, грошову оцінку.
4. Критерій незалежності.	Незалежність ризиків полягає в тому, що вони не повинні бути кимось навмисне викликаними, а також не повинні легко кумулюватися під впливом інших ризиків.
5. Критерій розміру.	Найбільш страхувальними як щодо обсягу збитків, так і щодо ймовірності їх настання є середні ризики

Завдяки формуванню механізму зворотного зв'язку у власників і вищого керівництва компанії з'являється можливість скласти “ карту ризиків”: діаграму оцінки кожного окремо взятого ризику за критеріями розміру пов'язаного збитку і вірогідності його виникнення.

Карта ризиків

ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА.

1. Ознайомтесь із «[Allianz Risk Barometer](#)» на 2024 рік та дайте відповіді на питання:

1) Який основний ризик для бізнесу у 2024 році за даними Allianz Risk Barometer?	
2) Які фактори сприяють зростанню кібератак у 2024 році?	
3) Які компанії найбільше вразливі до кібератак?	
4) Які найбільш поширені види кібератак?	
5) Як штучний інтелект використовується кіберзлочинцями?	
6) Яку роль відіграють мобільні пристрої в кібератаках?	
7) Які наслідки можуть мати кібератаки для бізнесу?	
8) Як можна захиститися від кібератак?	
9) Чому кіберзагрози стають все більш серйозною проблемою для бізнесу?	
10) Які тенденції в галузі кібербезпеки можуть вплинути на бізнес у майбутньому?	

Кіберінцидент є головним світовим бізнес-ризиком у 2024 році: Барометр ризиків Allianz¹

Вже третій рік поспіль кіберінциденти та переривання бізнесу посідають перше чи друге місце. Згідно результатів дослідження страхової компанії Allianz Risk Barometer (Барометр ризиків Allianz), кіберінциденти також вважаються найбільшим корпоративним ризиком у США.

Витоки даних, атаки на критично важливу інфраструктуру чи фізичні активи та посилення атак програм-вимагачів викликають занепокоєння у 36% респондентів.

Переривання діяльності на другому місці (31%).

Порівняно з 2023 роком ризик стихійних лих виріс найбільше: 26%, посівши позицію №3

Оцінювання ризику зміни клімату, політичних ризиків і насильства, а також нестачі кваліфікованої робочої сили відрізняється залежно від регіону.

Великі корпорації, середні та малі підприємства однаково переймаються ризиками – кіберінцидентами, перериванням діяльності та стихійними лихами. Проте розрив у стійкості між великими та меншими компаніями збільшується, оскільки після пандемії зросла обізнаність про ризики серед великих організацій із помітним прагненням до підвищення стійкості. Натомість невеликим підприємствам часто не вистачає часу та ресурсів, щоб визначити й ефективно підготуватися до ширшого спектру ризиків, і, як наслідок, потрібно більше часу, щоб відновити роботу після інциденту.

Крім того, постійно виникають різні кіберзагрози, оскільки хакери отримують доступ до нових технологій або знаходять нові способи використання старих уразливостей, йдеться у звіті Allianz.

«Хакери починають використовувати мовні моделі на основі штучного інтелекту (ШІ), щоб збільшити швидкість та обсяг атак програм-вимагачів, розробляти нове шкідливе програмне забезпечення та створювати дуже переконливі фішингові електронні листи та дідфейки. Такі атаки, ймовірно, поширюватимуться протягом 2024 року», – йдеться у звіті.

ТЕНДЕНЦІЇ, ЯКІ ВПЛИВАЮТЬ НА КІБЕР-АКТИВНІСТЬ У 2024 РОЦІ

Після двох років високих, але стабільних збитків, у 2023 році спостерігалось їхнє різке зростання через програми-вимагачі й здирництво, оскільки ландшафт кіберзагроз зростає.

¹ <https://10guards.com/ua/articles/cyber-events-top-global-business-risk-for-2024-allianz-risk-barometer/>

Не дивно, що компанії вважають кіберризики головною проблемою (36% – на цілих 5% випереджають ризики, що стоять на 2 місці) і вперше серед компаній усіх розмірів: великі (>\$500 млн. річного доходу), середні (\$100 млн. – \$500 млн.), а також менші (<\$100 млн.).

Це найбільша небезпека в 17 країнах, зокрема в Австралії, Франції, Німеччині, Індії, Японії, Великобританії та США.

Респонденти Allianz Risk Barometer (59%) вважають витік даних найбільшою загрозою в кіберпросторі, після чого йдуть атаки на критичну інфраструктуру та фізичні активи (53%). Нещодавнє збільшення кількості атак програм-вимагачів – у 2023 році спостерігалось тривожне відновлення активності, коли кількість страхових випадків зросла на понад 50% порівняно з 2022 роком – посідає третє місце (53%).

Очікується, що до початку наступного десятиліття одна лише діяльність програм-вимагачів ставатиме жертвам у \$265 млрд. на рік. У першій половині 2023 року активність зросла на 50% порівняно з аналогічним періодом минулого року завдяки так званим Ransomware-as-a-Service (RaaS), ціни на які стартують від \$40, що стало ключовим фактором. Також зловмисники швидше здійснюють все більше атак. Наприклад, середня кількість днів, витрачена на одну атаку, скоротилася з приблизно 60 днів у 2019 році до чотирьох. У 2023 році кількість скарг щодо програм-вимагачів зросла більш ніж на 50% порівняно з минулим роком.

Більшість атак програм-вимагачів зараз включають крадіжку особистих або конфіденційних комерційних даних з метою вимагання, що збільшує вартість і складність інцидентів, а також завдає більшої шкоди репутації. Аналіз великих кібервтрат Allianz Commercial (€1 млн.+) за останні роки показує, що кількість випадків викрадання даних зростає – подвоївшись з 40% у 2019 році до майже 80% у 2022 році, а якщо говорити про 2023, то активність ще більше.

«Захист організації від вторгнення — це гра в кішки-мишки, у якій кіберзлочинці мають перевагу», — каже Ріші Бавіскар, глобальний керівник відділу консультування з кіберризиків Allianz Commercial. «Наразі злочинці вивчають способи використання штучного інтелекту для автоматизації та прискорення атак, створення ефективніших шкідливих програм і фішингу. Завдяки неймовірній кількості підключених мобільних пристроїв та Інтернету речей (IoT) із підтримкою 5G можливості для кібератак, імовірно, лише збільшаться в майбутньому».

Найбільше занепокоєння викликають витоки даних, за яким йдуть кібератаки на критичну інфраструктуру та фізичні активи, а також зростає кількість атак програм-вимагачів. Респонденти вважають, що в контексті бурхливих геополітичних подій та дедалі більшої залежності від цифрових пристроїв потенційне враження критичної інфраструктури, ймовірно, стане набагато більш серйозним ризиком для бізнесу в майбутньому.

Застосування ШІ надає численні можливості та переваги, але також і наражає на ризики. Зловмисники вже використовують мовні моделі на основі ШІ, такі як ChatGPT, для написання коду. Генеративний ШІ може допомогти менш досвідченим хакерам створювати нові «штами» вже існуючого вірусу-вимагача, потенційно збільшуючи кількість атак, які вони можуть здійснити. Слід очікувати, що зловмисники дедалі частіше використовуватимуть ШІ, що вимагатиме ще більш суворих підходів у кібербезпеці.

Програмне забезпечення для симуляції голосу вже стало потужним інструментом в арсеналі кіберзлочинців. Тим часом відеотехнологія дипфейк, яку використовують для фішингу, тепер доступна в Інтернеті за ціною від \$20 за хвилину.

Слабка безпека та змішування персональних і корпоративних даних на мобільних пристроях (смартфони, планшети та ноутбуки) є привабливим поєднанням для кіберзлочинців. В Allianz Commercial зростає кількість інцидентів, причина яких — це слабкий кіберзахист мобільних пристроїв. Під час пандемії багато організацій надали нові можливості доступу до своєї корпоративної мережі через приватні пристрої без необхідності багатофакторної автентифікації (MFA). Це також призвело до низки успішних кібератак і великих страхових відшкодувань.

«Злочинці зараз націлюються на мобільні пристрої з певним шкідливим програмним забезпеченням, щоб отримати віддалений доступ, викрасти облікові дані для входу або розгорнути програми-вимагачі», — каже Бавіскар. «Персональні пристрої, як правило, менш захищені. Використання публічних Wi-Fi-мереж на таких пристроях може підвищити їхню вразливість, зокрема стати мішенню для фішингових атак через соціальні мережі».

Розгортання технології 5G також може викликати занепокоєння, якщо не керувати цим належним чином, враховуючи, що вона живитиме ще більше підключених пристроїв. Однак багато IoT-пристроїв мало

чим можуть похвалитися, коли йдеться про кібербезпеку. Їх легко виявити, вони не мають механізмів MFA, а за допомогою ШІ, вони становлять серйозну кіберзагрозу.

Поточний глобальний дефіцит кадрів у сфері кібербезпеки становить понад чотири мільйони людей, при цьому попит зростає вдвічі швидше, ніж пропозиція. Gartner прогнозує, що до 2025 року брак талантів або людські помилки стануть причиною більш ніж половини значних кіберінцидентів. Дефіцит кваліфікованої робочої сили на п'ятому місці серед головних проблем медіа-сектору та входить до 10-топ ризиків у сфері технологій.

Важко найняти хороших інженерів з кібербезпеки, а без кваліфікованого персоналу складніше передбачити та запобігти інцидентам, що може призвести до збільшення втрат у майбутньому. Це також впливає на вартість інциденту. Згідно звіту IBM Cost of a Data Breach Report 2023, організації, в яких дуже низький рівень кіберобізнаності, в середньому витрачали на витік даних \$5,36 млн., що приблизно на 20% вище фактичних середніх витрат.

Запобігти кібератаці стає важче, а ставки вищі. Як наслідок, можливості та інструменти раннього виявлення та реагування стають дедалі важливішими. Інвестиції у виявлення за допомогою ШІ також повинні допомогти швидше й більше інцидентів виявляти. Якщо компанії не мають ефективних інструментів раннього виявлення, це може призвести до тривалих незапланованих простоїв, збільшення витрат і мати більший вплив на клієнтів, доходи та репутацію.

Наразі лівова частка бюджетів IT-безпеки витрачається на запобігання, близько 35% спрямовано на виявлення та реагування.

«Однак, якщо проникнення не помітити, воно може швидко набрати обертів – дані можуть зашифрувати та/або викрасти, через що витрати зростатимуть як сніжний ком – у 1000 разів вищі, ніж якби інцидент було виявлено та локалізовано на ранній стадії. Різниця між збитком у €20 000, що перетворюється на збиток у €20 млн.», — пояснює Майкл Даум, глобальний керівник відділу кіберпозовів Allianz Commercial.

Для компаній малого та середнього розміру, загроза кіберризиків посилилася через те, що вони все більше залежать від аутсорсингу послуг, зокрема постачальників з IT та кібербезпеки, тому що їм бракує фінансових ресурсів і власної експертизи на відміну від більших організацій.

Оскільки великі компанії посилюють свій кіберзахист, злочинці націлюються на менші компанії. Вони менш здатні протистояти наслідкам переривання в бізнесі внаслідок кібератаки. Якщо невелика компанія з поганим контролем або неадекватним управлінням ризиками зазнає значного інциденту, є шанс, що вона може не вижити.

«Малі та середні підприємства повинні залишатися пильними та мати чітке розуміння пов'язаних із цим ризиків, а також виділяти достатні ресурси з точки зору персоналу, IT-інфраструктури та бюджету для впровадження необхідних заходів безпеки», — говорить Ріші Бавіскар, глобальний керівник відділу консалтингу з питань кіберризиків Allianz Commercial.

«Початок розмови з MSSP [Managed Security Service Provider] може стати чудовим початковим кроком, що дозволить створити IT-бюджет і стратегію, адаптовану до конкретних пріоритетів бізнесу».

Підприємства можуть застосувати проактивний підхід до боротьби з кіберзагрозами, переконавшись, що їхня стратегія кібербезпеки визначає найважливіші активи інформаційної системи. Потім вони повинні розгорнути відповідне програмне забезпечення для виявлення та моніторингу як на периметрі мережі, так і на кінцевих точках, часто залучаючи до співпраці партнерів-спеціалістів з кібербезпеки, щоб виявити та звести нанівець загрози, що призводять до отримання доступу до мережі.

2. Прочитайте огляд книжки «Як насправді влаштований світ» і дайте відповіді на питання

1) Хто такий Вацлав Сміл і чому його робота цікава?	
2) Як люди сприймають ризики?	
3) Як розрахувати ризики?	
4) Які ризики є добровільними, а які - примусовими?	
5) Які ризики пов'язані з водінням та польотами?	
6) Який ризик тероризму?	
7) Які ризики можуть призвести до загибелі цивілізації?	
8) Як людство справляється з ризиками?	
9) Чому важливо розуміти ризики?	

Що небезпечніше: кермувати, стрибати з парашутом чи палити? У книжці «Як насправді влаштований світ» учений Вацлав Сміл учить ефективно оцінювати ризики. Ось уривок із неї²

«Я чекаю на нові книжки Вацлава Сміла так само, як дехто чекає на нові «Зоряні війни», – писав Білл Гейтс у 2017 році. Засновник Microsoft не раз казав, що Сміл – один із його улюблених авторів, бо його праці компактні, наповнені цифрами та даними. У травні Вацлав Сміл випустив нову книжку «Як насправді влаштований світ»

На рахунок почесного професора Манітобського університету Вацлава Сміла майже 50 книжок, у яких він аналізує найбільші виклики людства: майбутнє енергетики, агрикультури, зміни клімату та екологічні кризи. Що в роботі Сміла захоплює його фанатів, зокрема і Гейтса? Сміл спирається на дані та розрахунки, він надзвичайно уважний до фактів. «Його стиль – не для всіх», – зауважує Гейтс.

У книжці «Як насправді влаштований світ» Сміл підсумовує всі теми, на які пише останні кілька десятиліть: енергія, виробництво харчування, глобалізація та екологія. «Він глибоко занурився в дуже специфічні теми, тож має право зробити крок назад і написати огляд для широкої аудиторії», – пише Гейтс у рецензії на книжку.

² <https://forbes.ua/inside/shcho-nebezpechnishe-kermuvati-sribati-z-parashutom-chi-paliti-u-knizhtsi-yak-naspravdi-vlashtovaniy-svit-vcheniy-vatslav-smil-vchit-efektivno-otsinyuvati-riziki-os-urivok-z-nei-27082022-7949>

Окремий блок вчений присвятив ризикам, які оточують сучасну людину: від вірогідності загинути за кермом автомобіля до шансів, що на Землю впаде метеорит. «Один зі способів описати поступ сучасної цивілізації – уявити його як серію спроб зменшити ризики для складних і тендітних людських організмів, що намагаються вижити у світі, сповненому небезпек», – пише Сміл.

Щодня людство стикається з ризиками: автор перераховує різноманітні захворювання, випромінювання техніки, азбест у будівлях, природні катастрофи та запуск ядерних ракет. Учений підкреслює: сприйняття небезпеки людьми далеке від раціонального. Як приклад він наводить невмотивований страх перед ядерною енергетикою – «багато з тих, хто курить, кермує автомобілем і переїдає, бояться жити біля АЕС» – та відмову від вакцинації.

Як оцінити ризики навколо і використовувати знання про небезпеку для прогресу? Forbes публікує скорочений уривок «Зрозуміти ризики» з книжки «Як насправді влаштований світ», що вийшла у видавництві «Лабораторія».

Розрахунок повсякденних ризиків

Складність обчислення поширених ризиків лякає. Як можна порівнювати ризик смерті від незвично важкої епідемії сезонного грипу з ризиками смерті внаслідок сплаву вихідного дня на каяках чи поїздки на снігоходах? А ризики частих міжконтинентальних перельотів із ризиками регулярного споживання каліфорнійського латук, можливо, постійно зараженого кишковими паличками? А як передавати фатальні ризики? Кількістю випадків на якусь стандартну кількість людей з усієї популяції? На одиницю небезпечної речовини, часу чи концентрації?

Найпростіший і найочевидніший спосіб репрезентативного порівняння – звести щорічні дані до спільного знаменника й порівняти річні показники смертності з різних причин на 100 000 людей. Найновіший детальний статистичний звіт, що стосується США, датовано 2017 роком – і деякі тамтешні дані справді можуть здивувати.

Те, що вбивства забирають майже стільки ж життів, як лейкоз (6 проти 7,2), свідчить водночас про поступ у лікуванні цієї смертельної хвороби й про надзвичайну жорстокість американського суспільства. Від випадкових падінь умирає майже стільки само, скільки й від страшного раку підшлункової залози з його поганим постдіагностичним прогнозом виживання (11,2 проти 13,5).

Автомобільні аварії косять удвічі більше життів, ніж діабет (52,2 проти 25,7), а випадкові отруєння й токсичні речовини смертоносніші від раку грудей (19,9 проти 13,1). У всіх цих цифр один спільний знаменник (100 000 людей), але жодна з них не враховує тривалості контакту з певною причиною смерті. Убивства можуть траплятися у публічних і приватних місцях будь-якої пори – отже, ми ризикуємо бути вбитими 24 години на добу 365 днів на рік. На противагу їм, аварії (включно з тими, що супроводжуються смертю пішоходів) можуть ставатися, лише коли хтось їде за кермом – а більшість американців проводять за ним лише годину на день.

Інформативніші дані можна отримати, узявши час контакту з певним ризиковим фактором за спільний знаменник і порівнявши кількість жертв за годину такого контакту – тобто за годину, коли певна людина добровільно чи примусово наражається на певний конкретний ризик.

Середні показники смертності без урахування причини (на 1000 людей) регулярно фіксуються в усьому світі – як для цілих популяцій, так і для окремих віково-статевих груп. Загальна смертність дуже залежить від середнього віку населення. 2019 року середня світова смертність дорівнювала 7,6/1000, причому для Кенії (з її низьким рівнем харчування й охорони здоров'я) вона була більш ніж удвічі нижчою, ніж для Німеччини (5,4 проти 11,3), бо медіанний вік населення в Кенії (20 років) так само більш як удвічі менший, ніж у Німеччині (47 років). Дані про смертність від конкретних хвороб теж загальнодоступні. Чверть усіх таких смертей у США випадає на серцево-судинні захворювання (2,5/1000), п'ята частина (2/1000) – на різні види раку. Інформацію про смерті від травм (близько 1,4/1000 – падіння, 1,1/1000 – ДТП, 0,7/1000 – контакти з тваринами й лише 0,03/1000 – випадкові отруєння) і стихійних лих теж можна знайти в мережі.

Загальну смертність, смертність від хронічних хвороб і стихійних лих слід розраховувати на рік (8 766 годин із поправкою на високосність). Розраховуючи ризики таких поширених видів діяльності, як водіння машини чи авіаперельоти, спершу варто установити загальну кількість людей, які всім цим займаються, а потім розрахувати середньорічну кількість годин, витрачених на відповідні заняття. Той самий алгоритм стосується ураганів чи торнадо: ці бурі не трапляються щодня й не вражають абсолютно все населення великих країн.

В заможних країнах загальний ризик природної смерті – одна людина на 1 мільйон померлих на годину. Одна людина з близько 3 мільйонів помирає від серцевих хвороб, одна з близько 70 мільйонів – від випадкового падіння. Це досить низька ймовірність смерті, щоб середньостатистичний житель будь-якої заможної країни нею взагалі переймався. Цифри для конкретних статей і вікових категорій, ясна річ, інакші. Загальна смертність для представників обох статей у Канаді – 7,7/1000; для молодих (20–24 роки) чоловіків – лише 0,8/1000, а от для чоловіків мого віку (75–79 років) – уже 35/1000.

Добровільні і примусові ризики

Наскільки ми збільшуємо основні ризики чи ризики, пов'язані з такими неминучими подіями, як невідкладні операції чи короткі стаціонарні медичні обстеження, добровільно вдаючись до численних ризикованих учинків? Чи варто дуже переживати через неминучі примусові ризики внаслідок стихійних лих – від землетрусів до повеней?

Як уже було сказано вище, усі ці категорії дуже корисні для оцінки ризиків, але різниця між добровільним і примусовим контактом із ризиковим фактором не завжди очевидна. У світі існують як безумовно добровільні види ризикованої діяльності типу екстремальних видів спорту, так і очевидно неминучі примусові ризики на індивідуальному й колективному рівні (найпоширеніший приклад – зіткнення Землі з астероїдом). Однак багато ризикованих контактів не так легко чітко зарахувати до тієї чи іншої групи, бо між добровільними і примусовими ризиками не існує чіткої дихотомії: для родини, що побудувала собі замиський котедж мрії, добирання на роботу автішкою – свідомий вибір, а для мільйонів жителів Північної Америки – неминуча необхідність унаслідок жахливого стану транспортної системи.

Не забуваючи про всі ці ускладнення, я спершу поясню про ризики, пов'язані з водінням і польотами. Для обох видів діяльності спершу слід ретельно підрахувати кількість смертей, а потім застосувати необхідні припущення, щоб визначити уражену популяцію й сумарний час контакту з фактором ризику.

Для водіння авто роль відіграватиме, вочевидь, час, проведений за кермом (або на пасажирському сидінні). В Америці можна отримати інформацію про сукупну відстань, яку щороку проїжджають усі вантажні й легкові автомобілі (свіжа загальна щорічна цифра – близько 5,2 трильйона кілометрів), а кількість жертв ДТП після багаторічного спаду дещо піднялась і нині становить близько 40 000 на рік. Середньозважена швидкість 65 км/год дає нам щороку близько 80 мільярдів годин за кермом у США. З урахуванням 40 000 жертв ця цифра перетворюється на 0,0000005 жертв за годину їзди. Водити авто на порядок небезпечніше, ніж літати: під час їзди за кермом середні шанси загинути збільшуються приблизно вдвічі порівняно із сидінням удома чи роботою на горі (якщо ви не лазите високими драбинами й не працюєте з великою бензопилою).

В інших країнах, де аварійність вища, але жителі проводять за кермом значно менше часу, ніж американці й канадці (у Бразилії аварій приблизно вдвічі більше, а в країнах Африки на південь від Сахари — утричі), ці ризики можуть бути аж на порядок вищими.

Рейсові комерційні перельоти, які вже наприкінці минулого століття були дуже малоризиковими, за останні 20 років стали ще безпечнішими. Напевно, найпоказовіше в авіації буде порівнювати кількість жертв на 100 мільярдів пасажирокілометрів. 2010-го цей показник дорівнював 14,3, у 2017-му впав до рекордно низької цифри 0,65, але 2019-го знову зріс до 2,75. Можна сказати, що літати 2019 року було більш ніж у п'ятеро безпечніше від 2010-го й майже у 200 разів безпечніше, ніж на зорі епохи реактивних лайнерів у кінці 1950-х.

Виразити ці показники через ризик за годину контакту з його фактором дуже просто. Середній показник кількості смертей через нещасні випадки у 2015–2019 роках – 292. Якщо 4,2 мільярда пасажирів разом пролетіли 68 трильйонів пасажирокілометрів, це значить, що в середньому кожен пролетів близько 1900 кілометрів і провів у небі орієнтовно 2,5 години. Приблизно 10,5 мільярда пасажирогодин у повітрі, протягом яких загинуло 292 людини, дає нам 0,000000028 жертв на людину на годину польоту.

Це лише на 3 % більше від загального ризику смерті в повітрі, а для 70-річного чоловіка – узагалі на 1 %.

На іншому кінці спектра добровільних ризиків можна знайти види діяльності, у яких короткотривалість поєднується з високою ймовірністю смерті. Нема нічого ризикованішого від стрибків зі скель, веж, мостів і споруд. Автори найдостовірнішого дослідження цього добровільного божевілля проаналізували дані за 11 років стрибків із норвезького масиву К'єраг, де летально закінчувався один стрибок із 2317 (усього смертей було 9). Середній ризик, отже, становить 0,04. Для порівняння: під час затяжних стрибків із парашутом фатальні інциденти ставалися орієнтовно раз на 100 000 стрибків, а за найновішими американськими даними – на 250 000. Зазвичай спуск триває п'ять хвилин – отже, ризик померти, стрибнувши з парашутом, у 50 разів більше, ніж сидючи на стільці, але в тисячу разів менше, ніж стрибаючи з нерухомих об'єктів.

Насамкінець кілька ключових цифр, що стосуються одного з наймоторошніших недобровільних ризиків сучасності – ризику тероризму. У 1995–2017 роках від терористичних актів на території США загинуло 3516 людей: 2996 із них (85 %) – за один день, 11 вересня 2001 року. Отже, індивідуальний ризик по всій країні за ці 22 роки становив 6×10^{-11} , а для Мангеттена – на два порядки вище. У країнах, яким пощастило менше, кількість жертв тероризму суттєво вища: в Іраку 2017 року (коли від тероризму загинуло понад 4300 людей) ризик зріс до $1,3 \times 10^{-8}$, в Афганістані 2018-го (7 379 загиблих) — до $2,3 \times 10^{-8}$, але навіть такі цифри збільшують базовий ризик, на який ми наражаємося, бо просто живі, лише на кілька відсотків, і він лишається нижчим, ніж ризик, на який ми добровільно йдуть водії.

Однак попри їхню правильність, ці порівняння підкреслюють межі холоднокривних розрахунків. Більшість людей, які їздять на роботу машиною, роблять це лише в конкретний час, рідко проводять за кермом понад півтори години на день, їздять знайомими маршрутами й відчувають, що чудово контролюють ситуацію. Тероризм значно менш передбачуваний: у найстрашніші часи бомбардування чи стрілянина в Кабулі й Багдаді були раптовими й ставалися в людних місцях (мечетях, базарах). У містян нема надійного способу повністю уникнути цих загроз. Саме тому, попри низьку ймовірність, терористичні атаки викликають

стільки невимірюваного жаху – цілком інакшого, ніж звичайна стурбованість через слизьку ранкову дорогу на роботу.

Загибель нашої цивілізації

Думаючи про рідкісні й справді надзвичайні ризики з глобальними наслідками та уявляючи катастрофи, яким під силу завдати значної шкоди чи навіть покласти край нинішній цивілізації, ми виходимо на новий рівень мислення, бо сприймаємо ці справжні (хоч і дуже малі) ризики зовсім не так, як побутові й поширені.

Мабуть, найліпший приклад природного ризику, який нікого безпосередньо не вб'є, але спричинить руйнування планетарного масштабу й багато супутніх жертв, – можливість катастрофічної геомагнітної бурі через викид корональної маси. Корона — це зовнішній шар сонячної атмосфери, і парадоксально, але в сотні разів гарячіший, ніж саме Сонце. Викиди корональної маси – колосальні викиди вибухово прискореного матеріалу, внутрішнє магнітне поле якого значно сильніше, ніж у фоновому сонячного вітру й міжпланетного простору.

Найбільший із відомих викидів корональної маси розпочався вранці 1 вересня 1859 року, коли британський астроном Річард Керрінгтон із натури малював велику сонячну пляму, звідки відокремився величезний білий спалах у формі нирки. Це сталося майже за двадцять років до перших телефонів (1877) і першої централізованої електрогенерації (1882), тому зі значущих ефектів люди називали яскраве північне сяйво й перебої в роботі новопоставленої телеграфної мережі: іскрили дроти, переривалися чи й узагалі химерно вривалися повідомлення, операторів било струмом, часом ставалися пожежі.

У нас є своєрідна демонстрація нинішніх наслідків викиду корональної маси: у березні 1989-го значно слабший викид відключив від електрики весь Квебек (6 мільйонів людей) на дев'ять годин. Через якісь тридцять років ми стали значно вразливішими, бо електрика тепер скрізь: і в телефонах, і в мейлах, і в міжнародному банкінгу, і в gps-навігації на всіх транспортних засобах і літаках – і навіть у десятках мільйонів машин.

Нас попередять: системи постійного спостереження за сонячною активністю виявлять будь-який викид маси й сповістять про нього за 12–15 годин до катастрофи. Утім, інтенсивність такого викиду можна буде виміряти, лише коли хвиля досягне Сонячної й геліосферичної обсерваторії за 1,5 мільйона кілометрів від Землі, – отже, на реакцію нам лишиться від години до 15 хвилин. Навіть помірні збитки означатимуть години чи дні зруйнованих комунікацій і перебоїв в електромережах, а масивна геомагнітна буря глобалізує ці перебої й лишить нас без інформації, транспорту й можливості платити кредиткою чи знімати гроші.

Але є й хороші новини. 2012 року дослідники повідомили, що ймовірність іще одного викиду керрінгтонівських масштабів за найближчі 10 років — 12 %, і наголосили, що через надзвичайну рідкісність цих подій їхню періодичність важко встановити, «а спрогнозувати їхнє настання в майбутньому майже неможливо». Не дивно, що ризик викидів корональної маси у 2020-х роках, який обчислила 2019-го група барселонських науковців, виявився не більшим від 0,46–1,88 %. Це значить, що найвища їхня ймовірність — 1/53, і вона заспокоює значно сильніше, ніж вищенаведені цифри.

Неприкрашена правда, якої зовсім не хочеться нинішньому світу, така: вірусні пандемії точно траплятимуться відносно часто й, попри неминучі спільні елементи, у кожній з них буде своя непередбачувана специфіка. На початку 2020 року у світі жило близько мільярда людей, старших від 62 років. На їхнє життя випало три вірусні пандемії: азійського грипу H2N2 (1957–1959), гонконзького грипу H3N2 (1968–1970) і «свинячого» грипу H1N1 (2009).

Наступна пандемія була лише справою часу, але, як уже було сказано, ми ніколи не будемо готові до таких рідкісних загроз. Перші сходинки рейтингу глобальних ризиків, який Світовий економічний форум складав щороку з 2007-го до 2015-го, вісім разів посідали падіння вартості активів, фінансова криза й системний фінансовий крах і раз – криза водопостачання. Пандемії на перших трьох сходинках не було ніколи. Ось вам і всі колективні передбачення глобальних спеціалістів!

Ми зможемо підрахувати загальну кількість загинувших від коронавірусу, коли скінчиться ця найновіша пандемія, але вже маємо змогу оцінити її приблизні масштаби, порівнявши зі щорічною сезонною смертністю від грипу. На сезонний грип випадає близько 2% щорічних смертей від респіраторних хвороб, а його середня смертність становить 6/100 000. Це 15–20 % від смертності двох останніх пандемій XX століття (1957–1959, 1968–1970). Інакше кажучи, смертність першої була шестеро, а другої – уп'ятеро вищою, ніж смертність від сезонного грипу.

Декілька програмних моментів

Там, де йдеться про ризик, трюїзмів не уникнути. Певною мірою ми здатні контролювати ситуацію. У розпал шлункового грипу чи коронавірусу багатьом людям не так і важко утриматися від куріння, алкоголю та наркотиків і лишитися вдома замість купувати квиток на круїзний лайнер, де мандруватимуть 5000 пасажирів і 3000 членів екіпажу. Комусь, однак, хочеться всього і зразу.

Більшості людей і держав важко належним чином реагувати на ризики малоймовірних, але масштабних подій. Застрахувати свій дім – одна річ (часто це навіть обов'язково), а інвестувати в сейсмостійкість (індивідуально чи колективно), щоб мінімізувати збитки від катаклізмів, які трапляються раз на сто років, – зовсім інша.

Утім, уникнути багатьох ризиків таки дуже важко, бо у деяких випадках між добровільними й примусовими ризиками важко провести чітку межу. До того ж переважно ризики не піддаються контролю. Щоби сильно знизити ризики стихійних лих, нам довелося б виселитися з великих територій своєї планети — передусім тих, де постійно трапляються масштабні землетруси й виверження вулканів (Тихоокеанський вогняний пояс), руйнівні циклонічні вітри та повені.

Інший комплекс трюїзмів стосується нашого оцінювання ризиків. Добровільні й звичні ризики ми часто недооцінюємо, а примусові й незнайомі — навпаки, переоцінюємо. Ми постійно перебільшуємо ризики, пов'язані з нещодавніми травматичними досвідами, і недооцінюємо ризик подій, щойно вони затираються в колективній та інституційній пам'яті.

Масова реакція на ризики продиктована радше страхом усього незнайомого, невідомого й незбагненого, ніж порівняльним аналізом можливих наслідків. Терористи завжди цим користувалися, змушуючи уряди держав витрачати надзвичайно великі суми на запобігання наступним атакам і нехтувати запобіжними заходами, які могли б урятувати більше життів за менші гроші в перерахунку на кожну врятовану жертву.

Годі знайти ліпшу ілюстрацію нехтування дешевими запобіжними заходами, які можуть урятувати життя, ніж американське ставлення до збройного насильства: навіть наймоторошніші з відомих масових убивств не привели до зміни законодавства. У другому десятилітті XXI століття близько 125 000 американців було вбито з вогнепальної зброї. Від рук терористів у 2010-х роках загинуло 170 американців, тобто майже в тисячу разів менше.

Чи є в мене корисний прогноз наостанок? Якщо ми визнаємо, що повністю позбавлене ризиків життя неможливе, зусилля з їхньої мінімізації стануть основним рушієм людського прогресу.

3. Прочитайте про оцінку ризиків у мовах не визначеності на прикладі Парі Паскаля (<https://fourweekmba.com/pascals-wager/>) та скажіть як, на вашу думку, даний підхід можна використати у страхуванні?

What is Pascal's wager?

Pascal's wager is named after Blaise Pascal, a seventeenth-century French mathematician, philosopher, and theologian. Pascal believed that since evidence could not settle the question of whether God existed, individuals should wager on it instead. Pascal's wager is a philosophical argument positing that individuals should wager their lives on the existence (or non-existence) of God.

No Believe	Infinite Punishment	Finite Gain
Believe	Infinite Reward	Finite Loss
	God	No God

FourWeekMBA

4. Доповіді про Дж. Мілля і Н. Сеніор; А. Маршалл; А. Пігу; Дж.М. Кейнс; Г. Марковіц

5. Побудуйте карту ризиків для Державного університету «Житомирська політехніка» та запропонуйте відповідні коригувальні дії

6. Тести:

1. Комплексна діагностика ризиків за допомогою емпіричного, статистичного та інших методів – це ...

- А) аналіз ризику;
- Б) локалізація;
- В) страхування;
- Г) контроль за ризиком;
- Д) фінансування ризику.

2. Здійснення заходів, що передбачають повне або часткове усунення ризиків – це ...

- А) аналіз ризику;
- Б) локалізація;
- В) спекуляція;
- Г) контроль за ризиком;
- Д) фінансування ризику.

3. Покриття негативних наслідків ризиків фінансовими засобами – це ...

- А) аналіз ризику;
- Б) локалізація;
- В) спекуляція;
- Г) контроль за ризиком;
- Д) фінансування ризику.

4. Ризики, які виникають лише як наслідок різноманітної господарської та науково-технічної діяльності людей – це ...

- А) антропогенні ризики;
- Б) природні ризики;
- В) нестрахові ризики;
- Г) страхові ризики;
- Д) спекулятивні ризики.

5. Ризики, які виникають при азартних іграх чи лотереях – це ...

- А) антропогенні ризики;
- Б) природні ризики;
- В) нестрахові ризики;
- Г) страхові ризики;
- Д) спекулятивні ризики.

6. Стихійні явища (повені, землетруси) можна віднести до ...

- А) антропогенних ризиків;
- Б) природних ризиків;
- В) нестрахових ризиків;
- Г) незначних ризиків;
- Д) спекулятивних ризиків.

7. Ризики, які призводять лише до збитків або їх відсутності – це ...

- А) антропогенні ризики;
- Б) незначні ризики;
- В) нестрахові ризики;

- Г) чисті ризики;
  - Д) спекулятивні ризики.
8. Заходи з просторового обмеження поширення ризику називається ...
- А) спекуляція;
  - Б) локалізація;
  - В) андерайтинг;
  - Г) математизація;
  - Д) фінансування.
9. Керована система, стосовно якої приймаються рішення й ефективність та умови функціонування якої наперед точно не відомі називається ...
- А) об'єкт ризику;
  - Б) суб'єкт ризику;
  - В) джерело ризику;
  - Г) ризикологія;
  - Д) андерайтинг.
10. У працях якого вченого запропоновано використовувати варіацію і стандартне відхилення для оцінки рівня ризику?
- А) Арістотеля;
  - Б) Дж. Мілля;
  - В) А. Маршалла;
  - Г) Дж.М. Кейнса
  - Д) Г. Марковіца.
11. Система заходів організаційно-фінансового характеру, об'єднаних спільною ідеєю і спрямованих на усунення, попередження настання випадкових непередбачуваних подій, обмеження, мінімізацію втрат, пов'язаних з ними, а також їх фінансування – це ...
- А) ризик-менеджмент;
  - Б) андерайтинг;
  - В) спекуляція;
  - Г) інфляція;
  - Д) санація.
12. оцінювання ризиків кількісними методами – це ...
- А) квантифікація;
  - Б) локалізація;
  - В) спекуляція;
  - Г) інфляція;
  - Д) санація.
13. Контроль над ризиками здійснюється різними способами:
- А) уникненням ризику;
  - Б) зменшенням (мінімізацією) ризику;
  - В) обмеженням (локалізацією) ризику;
  - Г) розсіюванням (поділом) ризику;
  - Д) всі відповіді правильні.
14. Фактичне ухилення від ризикованої діяльності (способу буття) називається ...
- А) уникненням ризику;
  - Б) зменшенням (мінімізацією) ризику;
  - В) обмеженням (локалізацією) ризику;
  - Г) розсіюванням (поділом) ризику;
  - Д) всі відповіді правильні.

15. Здійснення значних фінансових витрат на придбання різноманітних технічних засобів та проведення організаційно-технічних заходів, які могли б протистояти виникненню ризиків здійснюється під час ...

- А) уникненням ризику;
- Б) зменшенням (мінімізацією) ризику;
- В) обмеженням (локалізацією) ризику;
- Г) розсіюванням (поділом) ризику;
- Д) всі відповіді правильні.

16. Критерій цілковитої випадковості (для виокремлення страхових ризиків) ...

А) означає, що подія, яка є причиною збитків, має бути надзвичайною, а розмір збитку — непередбачуваним;

Б) полягає в тому, що попри випадковість події між нею та кінцевим результатом (збитками) має простежуватися явний причинно-наслідковий зв'язок;

В) передбачає, що потреби, які стосуються обслуговування ризиків, повинні мати вартісну, грошову оцінку;

Г) означає, що найбільш страхувальними як щодо обсягу збитків, так і щодо ймовірності їх настання є середні ризики;

Д) всі відповіді правильні.

17. Критерій однозначності (для виокремлення страхових ризиків) ...

А) означає, що подія, яка є причиною збитків, має бути надзвичайною, а розмір збитку — непередбачуваним;

Б) полягає в тому, що попри випадковість події між нею та кінцевим результатом (збитками) має простежуватися явний причинно-наслідковий зв'язок;

В) передбачає, що потреби, які стосуються обслуговування ризиків, повинні мати вартісну, грошову оцінку;

Г) означає, що найбільш страхувальними як щодо обсягу збитків, так і щодо ймовірності їх настання є середні ризики;

Д) всі відповіді правильні.

18. Критерій оцінюваності у грошових одиницях (для виокремлення страхових ризиків) ...

А) означає, що подія, яка є причиною збитків, має бути надзвичайною, а розмір збитку — непередбачуваним;

Б) полягає в тому, що попри випадковість події між нею та кінцевим результатом (збитками) має простежуватися явний причинно-наслідковий зв'язок;

В) передбачає, що потреби, які стосуються обслуговування ризиків, повинні мати вартісну, грошову оцінку;

Г) означає, що найбільш страхувальними як щодо обсягу збитків, так і щодо ймовірності їх настання є середні ризики;

Д) всі відповіді правильні.

20. Критерій розміру у грошових одиницях (для виокремлення страхових ризиків) ...

А) означає, що подія, яка є причиною збитків, має бути надзвичайною, а розмір збитку — непередбачуваним;

Б) полягає в тому, що попри випадковість події між нею та кінцевим результатом (збитками) має простежуватися явний причинно-наслідковий зв'язок;

В) передбачає, що потреби, які стосуються обслуговування ризиків, повинні мати вартісну, грошову оцінку;

Г) означає, що найбільш страхувальними як щодо обсягу збитків, так і щодо ймовірності їх настання є середні ризики;

Д) правильна відповідь відсутня.

21. До форм обмеження та ліквідації ризиків належить:

А) запобігання появі випадкових подій, які формують ризико-вані ситуації в суспільному житті.

Б) подолання (репресія) випадкових подій, появі яких усе ж не вдалося запобігти.

В) задоволення потреб, які виникли внаслідок дії ризику (ком-пенсація втрат, збитків);

Г) правильні відповіді А та Б;

Д) всі відповіді правильні.

22. До форм обмеження та ліквідації ризиків належить:

А) запобігання появі випадкових подій, які формують ризико-вані ситуації в суспільному житті.

Б) подолання (репресія) випадкових подій, появі яких усе ж не вдалося запобігти.

В) задоволення потреб, які виникли внаслідок дії ризику (ком-пенсація втрат, збитків);

Г) правильні відповіді А та В;

Д) всі відповіді правильні.

23. До форм обмеження та ліквідації ризиків належить:

А) запобігання появі випадкових подій, які формують ризико-вані ситуації в суспільному житті.

Б) подолання (репресія) випадкових подій, появі яких усе ж не вдалося запобігти.

В) задоволення потреб, які виникли внаслідок дії ризику (ком-пенсація втрат, збитків);

Г) правильні відповіді Б та В;

Д) всі відповіді правильні.

24. Особливістю катастрофічних ризиків є ...

А) великомасштабність негативних наслідків;

Б) можливість точного передбачення ймовірності настання;

В) можливість точного розрахунку ймовірних наслідків;

Г) правильні відповіді А та В;

Д) всі відповіді правильні.

25. Особливістю катастрофічних ризиків є ...

А) малий масштаб негативних наслідків;

Б) неможливість точного передбачення ймовірності настання;

В) можливість точного розрахунку ймовірних наслідків;

Г) правильні відповіді А та Б;

Д) всі відповіді правильні.

ТЕМА 1.2. РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТ: СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ

1. Поняття статистики
2. Візуальний аналіз
3. Описова статистика
4. Вивідна статистика
5. Динамічні ряди та їхні характеристики

1. Поняття статистики

Davidian та Louis пропонують наступне визначення:

"Statistics is the science of learning from data, and of measuring, controlling, and communicating uncertainty; and it thereby provides the navigation essential for controlling the course of scientific and societal advances" Davidian, M. and Louis, T. A., 10.1126/science.1218685.

тобто

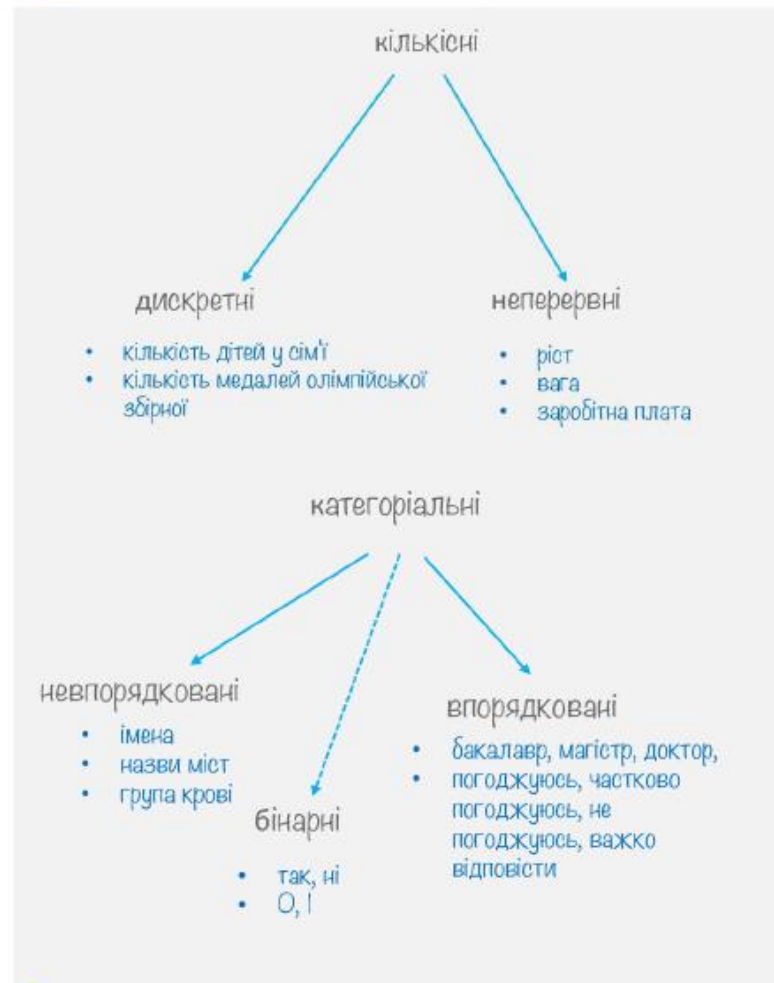
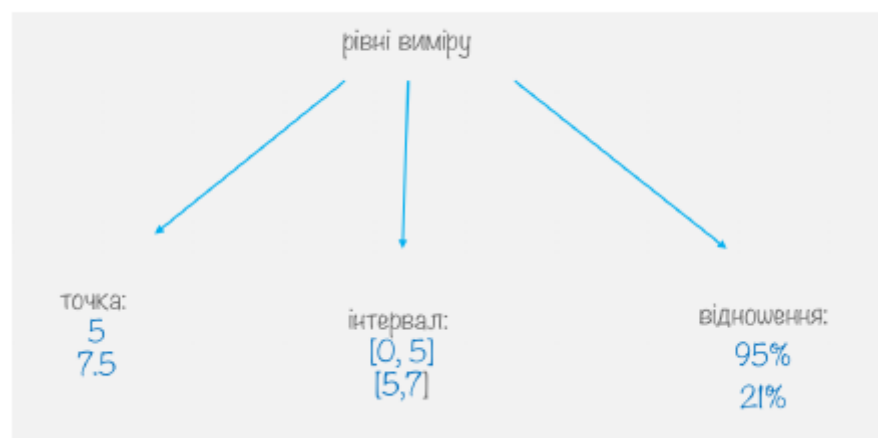
Статистика - наука про навчання на основі даних, про вимірювання, контроль та тлумачення невизначеності; має важливе значення для управління ходом наукових і соціальних досягнень.

Статистика допомагає **оцінити варіативність** та **зменшити невизначеність**. Розрізняють описову та вивідну статистики.

- **Описова** - вивчає властивості спостережуваних даних.
- **Вивідна статистика** – виводимо припущення про властивості розподілу даних з яких походять спостережувані дані

З допомогою статистики можна дати відповідь на питання:

- чи є залежність між кількістю злочинів та фазою Місяця?
- яка ймовірність викликати Uber в Києві?
- побудувати довірчий інтервал часу, за який ви потрапляєте на роботу
- проводити опитування та трактувати їх результати

Дані**Рівні виміру**

З точки зору структури даних розрізняють:

1. **Просторові дані (cross section data)**. Просторовими називаються дані, зібрані про безліч об'єктів за один момент часу, наприклад дані про ціни однокімнатних квартир в Києві в травні 2020 року або дані про зріст і вагу тисячі індивідів станом на 1 вересня 2020 р

2. **Часові ряди (time series)**. Під часовими рядами розуміються дані про один об'єкт, зібрані протягом декількох послідовних проміжків часу, наприклад щоденні дані про курс

долара, зібрані за рік, або дані про зріст і вагу Івана Петровича Сидорова, які збиралися 1-го числа кожного місяця протягом п'яти років .

3. Панельні дані (panel data). Панельними називаються дані про декілька об'єктів, виміряні протягом декількох періодів часу, наприклад щорічні дані про рівень інфляції в 50 країнах, що розвиваються, зібрані за 10 років, або дані про зріст і вагу тисячі індивідів, по кожному з яких доступна інформація за 12 місяців.

2. Візуальний аналіз

В 1848 в лондонському районі Сохо було зафіксовано спалах холери, під час якого загинуло 616 жителів. Під час цього спалаху Лікар епідеміолог Джон Сноу на основі візуального аналізу даних зробив припущення, що джерелом зараження є вода.

https://en.wikipedia.org/wiki/John_Snow

<http://blog.rtwilson.com/john-snows-cholera-data-in-more-formats/>

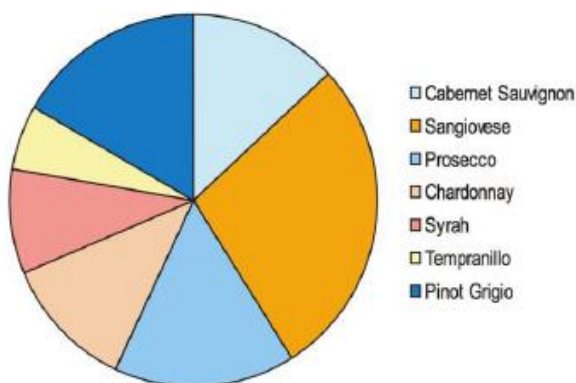
Проблема вакцинації та відмови від вакцинації актуальна не лише для України. Після опублікованого у 1998 році в британському медичному журналі дослідження де щеплення були вказані як причина аутизму кількість батьків, які відмовляються від щеплень збільшилась. Дослідження визнали помилковим, однак це не вплинуло на зростання кількості жителів США, які відмовлялися робити щеплення. Видання WSJ підготувало інтерактивні візуалізації, які відображають рівень захворюваності на кір, поліомієліт, кашлюк та інші хвороби до і після запровадження вакцини. Дані показують рівень захворюваності у США протягом 80 років

<http://graphics.wsj.com/infectious-diseases-and-vaccines/>

Типи діаграм:

Кругова діаграма

Використовується для візуалізації категоріальних або кількісних дискретних даних з метою зрозуміти відношення складових до загального значення. Нехай ми аналізуємо дохід від продажу вина і хочемо зрозуміти частку кожного сорту в загальному продажі.

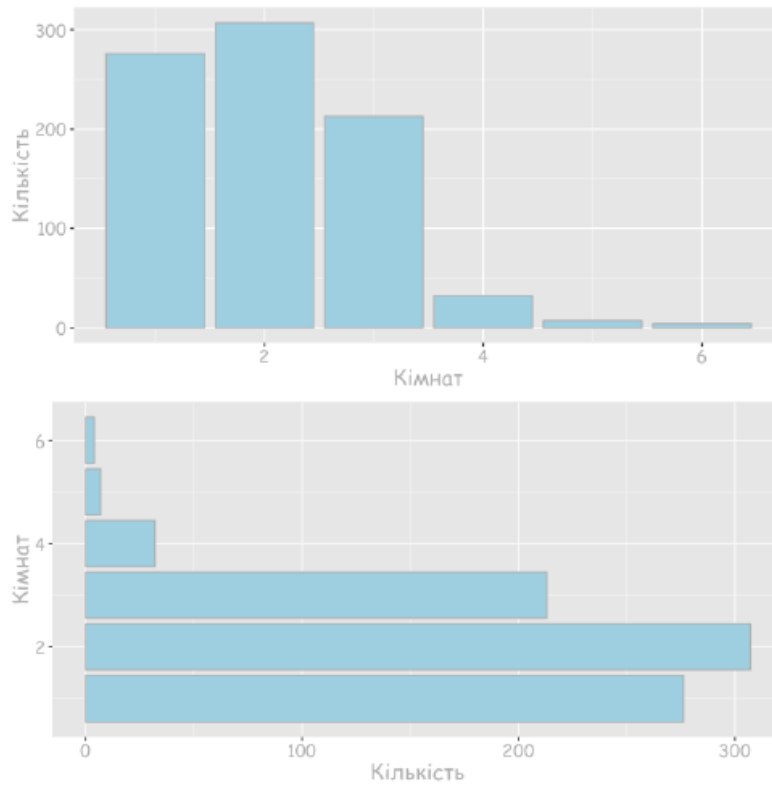
Ці ж самі дані можуть бути візуалізовані з допомогою стовпчикової діаграми:

Стовпчкова діаграма

Використовується для візуалізації категоріальних або кількісних дискретних даних.

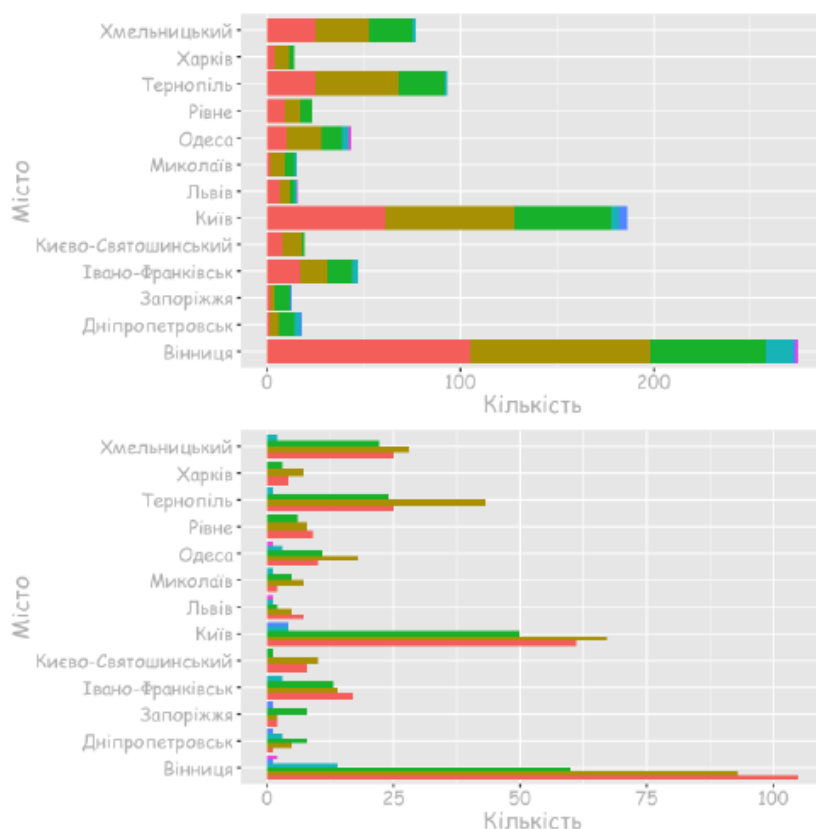
Маємо категоріальну змінну місто та дискретну змінну кількість кімнат. Залежно від того, чи нас цікавить розуміння внеску кожної категорії чи порівняння категорій між собою вибираємо тип візуалізації.

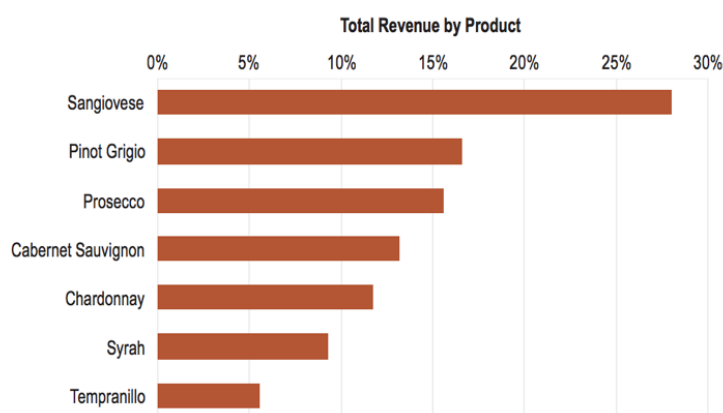

Стовпкова діаграма для двох змінних

Маємо категоріальну змінну місто та дискретну змінну кількість кімнат. Залежно від того, чи нас цікавить розуміння внеску кожної категорії чи порівняння категорій між собою вибираємо тип візуалізації.

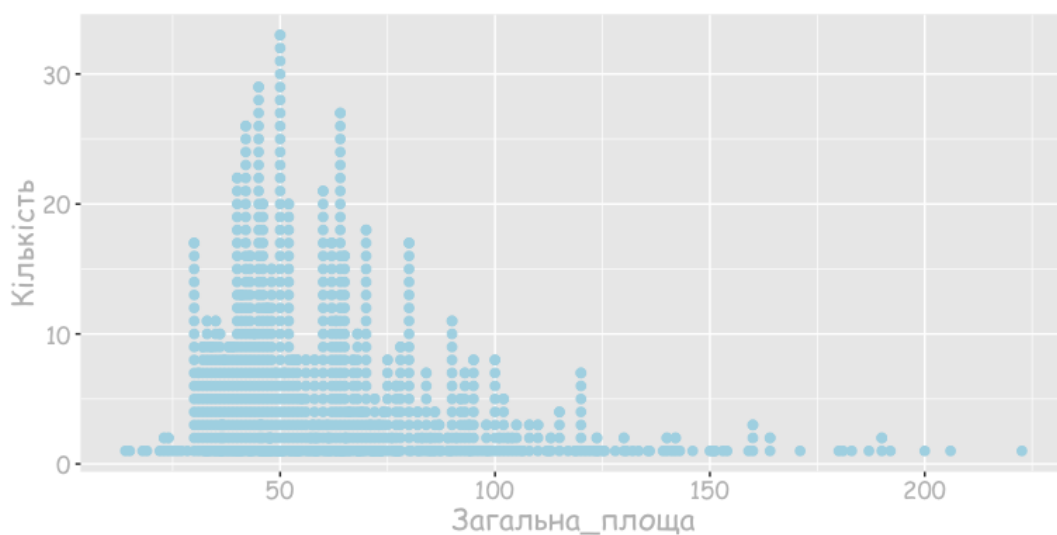

Де зрозуміло, що різниця між доходом від продажу Caberne Sauvignon та Prosecco складає приблизно 3%.

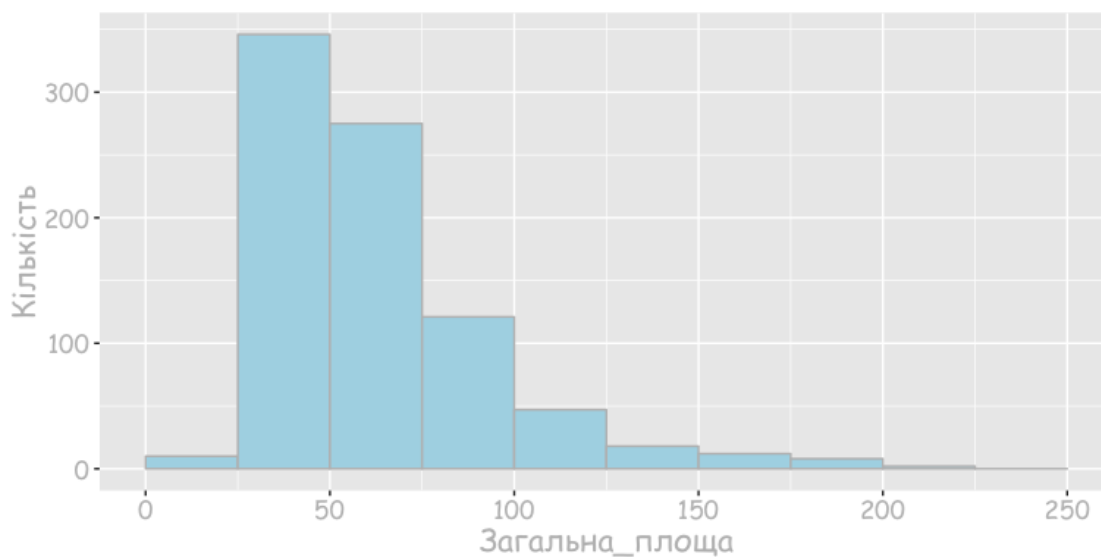
Точкові графіки

Кожна точка на графіку репрезентує одне спостереження. Тут ви бачите приклад не зовсім вдало підбраного графіку, оскільки візуалізується загальна площа квартир, що продаються. Загальна площа - неперервна кількісна змінна. Для її візуалізації краще використовувати гістограми. А точкові діаграми краще підходять для візуалізації дискретних даних.

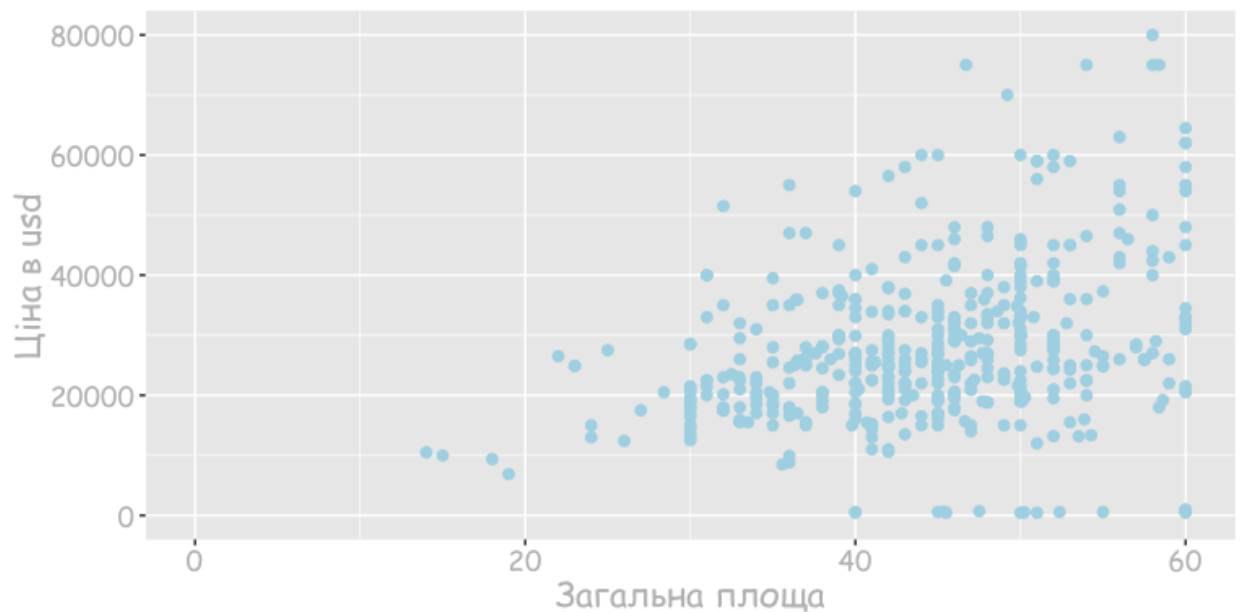
Гістограма

Використовується для оцінки форми розподілу кількісної змінної. На цьому графіку розподіл квартир, які продаються за загальною площею.

Діаграма розсіювання

Використовується для оцінки зв'язку двох кількісних змінних

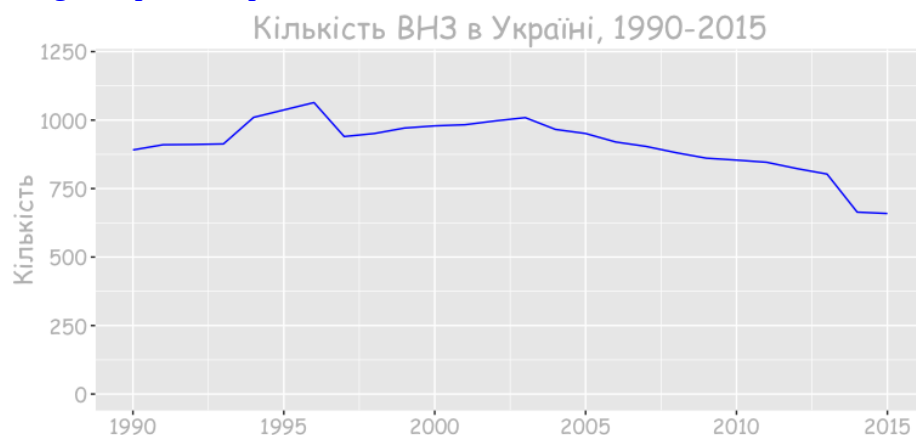

Лінійний графік

Може використовуватись для оцінки зміни однієї чи кількох змінних у часі.

Інформація Державної служби статистики

https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2005/osv_rik/osv_u/vuz_u.html

Як обрати графік?

При виборі типу графіка для візуалізації потрібно розуміти тип даних та що ви хочете зрозуміти.

- Порівнювати значення: стовпчикова діаграма, лінійний графік, графік розсіювання.
- Зрозуміти композицію(виділити складові): стовпчикова діаграма, кругова діаграма.
- Оцінити розподіл даних: лінійний графік, графік розсіювання, стовпчикова діаграма, гістограма.
- Зрозуміти тренд: лінійний графік, стовпчикова діаграма.
- Зрозуміти відношення між даними: лінійний графік, графік розсіювання.

Трактування результатів

Трактування результатів чи не найважливіша частина дослідження. Невірне трактування результатів дослідження дозволяє здійснювати маніпуляції. Детальніше про це можна прочитати у книзі Darell Huff "How to Lie with Statistics", яка була видана ще в 1954

році. Однак, іноді складається ситуація, що й правильне дослідження може мати двояке трактування.

Парадокс Сімпсона

Парадокс Сімпсона названо на честь дослідника Едварда Сімпсона, який у 1951 описав цей феномен. Хорошою ілюстрацією буде ситуація, що склалася в університеті Берклі в 1973. Тоді університет звинуватили в гендерній нерівності. Для ілюстрації ми дещо спростимо вихідні умови. Нехай в університеті є всього два факультети: А та В.

Факультет А

	подало_заяв	прийнято	відсоток_прийнятих
чоловіки	900	450	50
жінки	100	80	80

Факультет В

	подало_заяв	прийнято	відсоток_прийнятих
чоловіки	100	10	10
жінки	900	180	20

Якщо ми подивимось на відсоток прийнятих окремо по факультетах А та В то можемо зробити висновок, що дискримінують чоловіків. Однак, якщо об'єднати результати кількості прийнятих по факультетах, то ситуація виявиться зовсім іншою:

Разом факультети А та В

	подало_заяв	прийнято	відсоток_прийнятих
чоловіки	1000	460	46
жінки	1000	260	26

Тут вже можна припускати факт наявності дискримінації жінок.

3. Описова статистика

Центральна тенденція

Опис центральної тенденції. Центральне або типове значення дозволяє зрозуміти основну характеристику даних

Середнє значення

Середнє значення підходить для узагальнення кількісних даних (як дискретних, так і неперервних). Формула обрахування проста:

$$\frac{\sum_{i=1}^n X_i}{n}$$

Тобто ми суму всіх чисел, ділимо на їх кількість. Наприклад, якщо в нас є група з 5 учнів, оцінки яких 12, 3, 5, 10, 5. Сума їх оцінок дорівнює 35, а середнє значення 7. Однак із використанням середнього значення в якості опису центральної тенденції в даних є невелика проблема. Якщо є нетипово великі чи малі для даного набору значення – вони роблять великий внесок у значення середнього. Нехай у нас є певне невелике підприємство, яке має 5 працівників. Заробітні плати працівників в гривнях: 5000, 7000, 2000, 4000, 50 000. Середнє значення заробітної плати 13600 грн. Однак, якщо ми відкинемо екстремальне значення 50 000, то отримаємо, що середнє значення зменшилося до 4500.

Медіана

Медіана – це значення, яке ділить вибірку навпіл, тобто 50% є меншими за це значення, 50% більшими. Основна перевага використання медіани - менша чутливість до екстремальних значень. Для пошуку медіани, дані треба розташувати в зростаючому порядку та поділити на дві частини. Якщо в нас парна кількість спостережень то сусідні значення по краях сумуються та діляться на два. У випадку попереднього прикладу із заробіною платою: 2000, 4000, 5000, 7000, 50 000 Маємо, що посередині знаходиться значення 5000, то краще описує центральну тенденцію заробітної плати на підприємстві.

Що робити, якщо дані не є кількісними?

Мода

Мода використовується для визначення центральної тенденції категоріальних або кількісних дискретних даних. Мода - це значення, яке найчастіше трапляється. Наприклад, за інформацією міністерства юстиції України, минулого року хлопчиків найчастіше називали Дмитром, Артемом, Максимом та Іваном, дівчаток – Анею, Анастасією, Софією та Дар'єю. <http://tyzhden.ua/News/137908> Ці імена є модою серед всіх імен.

Квартилі та інтерквартильний розмах.

Якщо медіана ділить дані порівну, то квартилі ділять їх на чотири частини. Вони позначаються Q1, Q2, Q3, Q4.

- Q1 - 25%
- Q2 - 50% (співпадає з медіаною)
- Q3 - 75%
- Q4 - 100%

Інтерквартильний розмах(IQR) = Q3 - Q1

Нехай маємо ряд 62, 81, 63, 77, 64, 81, 64, 70, 72, 76.

Спочатку відсортуємо дані в зростаючому порядку: 62, 63, 64, 64, 70, 72, 76, 77, 81, 81.

Медіана(та Q2)): $\frac{70+72}{2} = 71$

Для обрахунку Q1 та Q3 значення медіани включаються до інтервалу.

Q1: $\frac{64+64}{2} = 64$

Q3: $\frac{76+77}{2} = 76.5$

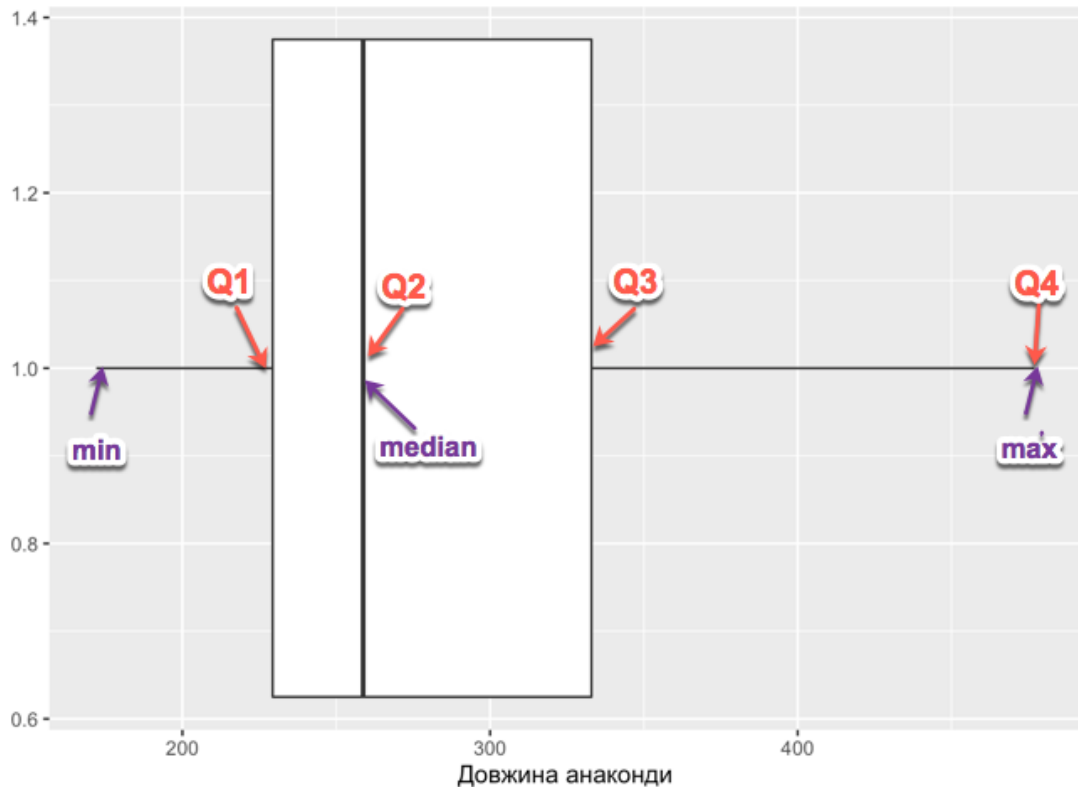
Інтерквартильний розмах(ІКР): Q3 - Q1 = 76.5 - 64 = 12.5

Середнє, мода та медіана є описовими статистиками. Також виділяють узагальнення п'яти чисел (five numbers summary). Воно включає в себе:

- Найменше значення
- Перший квартиль
- Медіана (другий квартиль)
- Третій квартиль
- Найбільше значення

Коробчата діаграма

Дозволяє візуалізувати узагальнення п'яти чисел та знайти нетипові дані(так звані "викиди") "Викид" (outlier) - значення, яке знаходиться на відстані, меншій ніж 1.5 ІКР від Q1 або більший від Q3.

Дисперсія та середньоквадратичне відхилення

Середньоквадратичне відхилення (standard deviation) дає розуміння, наскільки далеко знаходиться типове спостереження від середнього значення.

Дисперсія (variance) - обчислюється як середнє значення відстаней від всіх спостережень до середнього значення у квадраті.

$$\text{var} = \frac{\sum_{i=1}^N (x_i - \mu)^2}{N} \quad \text{іноді позначають також як} \quad \text{var}(x) = \sigma^2 = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})^2$$

Середньоквадратичне відхилення (standard deviation) σ - обчислюється як корінь квадратний з дисперсії.

$$\sigma = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^N (x_i - \mu)^2}{N}} \quad \text{іноді позначають також як} \quad \sigma = \sqrt{\sigma^2} = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})^2}{n}}$$

Давайте обрахуємо дисперсію та середньоквадратичне відхилення.

Нехай у нас є ряд: 5, 3, 2, 8, 2.

Середнє значення $\mu = 4$.

Обчислимо дисперсію та середньоквадратичне відхилення:

Дисперсія:

$$\begin{aligned}\text{var} &= \frac{(5-4)^2 + (3-4)^2 + (2-4)^2 + (8-4)^2 + (2-4)^2}{5} \\ &= \frac{1^2 + (-1)^2 + (-2)^2 + 4^2 + (-2)^2}{5} = \frac{1+1+4+16+4}{5} = 5.2\end{aligned}$$

Середньоквадратичне відхилення:

$$\sigma = \sqrt{\text{var}} = 2.28$$

Дисперсія для ряду 3, 5, 5, 3, 4, середнє значення якого теж 4:

$$\begin{aligned}\text{var} &= \frac{(3-4)^2 + (5-4)^2 + (5-4)^2 + (3-4)^2 + (4-4)^2}{5} \\ &= \frac{(-1)^2 + 1^2 + 1^2 + (-1)^2 + (0)^2}{5} = \frac{4}{5} = 0.8\end{aligned}$$

Середньоквадратичне відхилення:

$$\sigma = \sqrt{\text{var}} = 0.89$$

Якщо поглянути на обидва ряди, бачимо що значення другого більш тісно розташовані навколо середнього. Значення дисперсії та середньоквадратичного дозволяють це виразити чисельно.

Приклад: Степан має 800 друзів у Facebook, Аня 1000 послідовників в Instagram. Хто більш популярний?

Для відповіді на це питання нам потрібні будуть дані про середнє значення та середньоквадратичне відхилення для кількості друзів у Facebook та послідовників у Instagram.

Facebook: середнє значення $\mu = 649$, середньоквадратичне відхилення $\sigma = 50$

Instagram: середнє значення $\mu = 843$, середньоквадратичне відхилення $\sigma = 60$

Обчислимо відстань до середнього значення в середньоквадратичних відхиленнях:

Степан:

$$\frac{x - \mu}{\sigma} = \frac{800 - 649}{50} = 3.02$$

.

Аня:

$$\frac{x - \mu}{\sigma} = \frac{1000 - 843}{60} = 2.61$$

.

Можемо вважати, що Степан більш популярний, оскільки значення кількості його друзів знаходиться далі від середнього значення.

Процес перетворення даних з допомогою формули $\frac{x-\mu}{\sigma}$ має назву **z-стандартизація**, а отримані значення - **z-значення**. Наступного тижня розглянемо застосування z-значень для оцінки ймовірності.

Для порівнювання ступеня коливання різнорідних показників у відсотках запроваджено інший показник — **коефіцієнт варіації**, який розраховується за формулою:

$$V = \frac{\sigma}{\bar{x}} \times 100 \%,$$

де V — коефіцієнт варіації; $\bar{x}$ — середнє значення ряду; σ — середнє квадратичне відхилення.

Коефіцієнт варіації дає змогу порівняти варіацію однієї і тієї самої ознаки у різних групах об'єктів; виявити ступінь відмінності однієї ознаки в одній групі об'єктів за різні проміжки часу; порівняти варіацію різних ознак в однакових групах об'єктів.

Коваріація — це міра спільної мінливості двох випадкових змінних. Якщо більші значення однієї змінної здебільшого відповідають більшим значенням іншої, й те саме виконується для менших значень, тобто змінні схильні демонструвати подібну поведінку, то коваріація є додатною. В протилежному випадку, коли більші значення однієї змінної здебільшого відповідають меншим значенням іншої, тобто змінні схильні демонструвати протилежну поведінку, коваріація є від'ємною.

$$\text{Cov}(x, y) = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})(y_i - \bar{y}),$$

4. Вивідна статистика

Описова статистика цікавиться виключно властивостями спостережуваних даних, і не припускає, що ці дані можуть походити з більшої сукупності. **Вивідна статистика** дозволяє робити висновки про генеральну сукупність на основі вибірки. Впевненість у цих висновках можна представити чисельно. Розуміння термінів "генеральна сукупність" та "вибірка" є надзвичайно важливим для розуміння вивідної статистики.

"Генеральна сукупність" складається з усіх об'єктів (наприклад людей, лососів в Атлантичному океані, деталей літака) предмету, які хотів би вивчити дослідник, якби в нього була необмежена кількість ресурсів. Визначення генеральної сукупності, яка досліджується, є першим кроком у вивідній статистиці. Прикладом генеральної сукупності може бути населення США у 2016 році або кількість канадських чоловіків віком 65-70 років з діагнозом серцева недостатність. Статистичний процес для вивідної та описової статистик однаковий, але трактування різне. Наприклад, середнє значення обчислюється однаково як для популяції так і для вибірки. Для їх розрізнення використовується інша нотація.

	вибірка	генеральна сукупність
розмір	n	N
середнє значення	$\bar{x} = \frac{\sum x}{n}$	$\mu = \frac{\sum x}{n}$
дисперсія	$s^2 = \frac{\sum (x - \bar{x})^2}{n - 1}$	$\sigma^2 = \frac{\sum (x - \mu)^2}{N}$
середньоквадратичне відхилення	$s = \sqrt{s^2}$	$\sigma = \sqrt{\sigma^2}$
пропорція	$\bar{p} = \frac{n \text{ успіхів}}{n \text{ випробувань}}$	$p = \frac{N \text{ успіхів}}{N \text{ випробувань}}$

Ви можете зауважити, що формули для обчислення дисперсії (а отже, і середньоквадратичного відхилення) для генеральної сукупності та вибірки відрізняються. Наш курс є вступним і не передбачає заглиблення в це питання, однак ви можете детальніше прочитати, чому ми робимо цю корекцію (вона ще має назву корекція або ж поправка Бесселя) за посиланням:

https://en.wikipedia.org/wiki/Bessel%27s_correction#

Практично всі дослідження базуються на даних, отриманих з вибірок, а не на даних генеральної сукупності з практичних міркувань (обмеження часу та ресурсів). Винятками є дослідження на кшталт U.S.Census (https://en.wikipedia.org/wiki/United_States_Census_Bureau), головна мета яких охопити всіх жителів США у визначеному році.

Репрезентативна вибірка – представляє генеральну сукупність, можемо використовувати для вивідної статистики.

Нерепрезентативна вибірка – вибірка та генеральна сукупність мають різні характеристики. Використання цієї вибірки призведе до неправильних результатів аналізу.

Розрізняють ймовірнісні вибірки та вибірки сформовані згідно певних правил. При використанні останніх є високий ризик отримати нерепрезентативну вибірку. Прикладом є "волонтерська вибірка" - коли опитують лише бажаючих взяти участь в дослідженні чи "зручна вибірка" (convenience sampling), яка формується з доступних для дослідження об'єктів. Опитування слухачів на форумі цього курсу про їх політичні уподобання (якщо в якості генеральної сукупності виступає все доросле населення України) буде водночас і волонтерською, і зручною вибіркою.

Якщо вам потрібно сформувати репрезентативну вибірку – то **ймовірнісні вибірки** є найкращим вибором.

Найпоширенішим видом ймовірнісної вибірки є **простий випадковий вибір** (simple random sampling). Всі об'єкти генеральної сукупності мають однакову можливість бути вибраними. Також виділяють:

- стратометричний вибір – сукупність ділиться на страти (наприклад, населення за рівнем освіти чи віковою групою).
- кластерний вибір – сукупність ділиться на кластери, які однакові за своєю структурою, потім випадковим чином обираються кластери, а тоді елементи цих кластерів.
- систематичний вибір – елементи сукупності впорядковуються і вибирається кожен k-ий елемент (елементи на конвейері з метою виявлення дефектів)

5. Динамічні ряди та їхні характеристики

Динамічним рядом називається послідовність спостережень за процесом або явищем у рівновіддалені проміжки часу.

Середні характеристики динамічного ряду

Узагальненими характеристиками динамічного ряду є середня хронологічна, середній абсолютний приріст, середній темп зростання та приросту.

Нехай ми маємо динамічний ряд з p спостережень: $x_1, x_2, \dots, x_n$

Середня хронологічна показує, яким рівнем у середньому характеризується даний динамічний ряд і розраховується за формулою:

$$\bar{x} = \sum_{i=1}^n \frac{x_i}{n},$$

де $\bar{x}$ — середня хронологічна; x_i — i -й рівень динамічного ряду; n — кількість спостережень (рівнів).

Середні хронологічні корисні для порівняльного аналізу двох або кількох динамічних рядів (наприклад, порівняння середніх рівнів урожайності для різних регіонів країни, порівняння середньої заробітної плати у промисловості та в цілому по країні і т.ін.).

Характеристику зміни динамічного ряду та швидкість цієї зміни в середньому дають середній абсолютний приріст та середній темп зростання (приросту).

Середній абсолютний приріст показує, як швидко змінюється кінцевий рівень ряду відносно початкового:

$$\overline{\Delta x} = \frac{x_n - x_1}{n - 1},$$

де $\overline{\Delta x}$ — середній абсолютний приріст; x_n, x_1 — кінцевий та початковий рівень ряду.

Середній коефіцієнт зростання характеризує середню швидкість зміни економічного процесу або явища і розраховується за формулою:

$$\overline{k_p} = \sqrt[n-1]{\frac{x_n}{x_1}},$$

де $\overline{k_p}$ — середній коефіцієнт зростання.

Середній коефіцієнт приросту відрізняється від середнього коефіцієнта зростання на одиницю:

$$\overline{k_{np}} = \sqrt[n-1]{\frac{x_n}{x_1}} - 1,$$

де $\overline{k_{np}}$ — середній коефіцієнт приросту.

Середні коефіцієнти зростання та приросту, виражені у відсотках, називаються відповідно середнім темпом зростання та середнім темпом приросту.

Приклад. Розглянемо поквартальну заробітну плату (ЗП) у державному секторі України за 1992 — 1994 рр. (табл. 1.1)*.

Таблиця 1.1

№ п/п	Квартал	ЗП у державному секторі (без премій), млрд.крб — (x_i)	$x_i - \bar{x}$	$(x_i - \bar{x})^2$
1	1992 (1)	115	- 12771.5	163111212
2	1992 (2)	238	- 12648.5	159984552
3	1992 (3)	362	- 12524.5	156863100
4	1992 (4)	761	- 12125.5	147027750
5	1993 (1)	1223	- 11663.5	136037232
6	1993 (2)	2220	- 10666.5	113774222
7	1993 (3)	6366	- 6520.5	42516920
8	1993 (4)	21224	8335.5	69513906
9	1994 (1)	42043	29156.5	850101492
10	1994 (2)	54313	41426.5	1716154902

* Джерело: *Тенденції української економіки // Щомісячний бюлетень / Європейський центр макроекономічного аналізу України. — 1994. — Серпень.*

Проведемо підрахунки за цими даними й отримаємо такі середні характеристики.

Середня квартальна заробітна плата у державному секторі України в 1992 — 1994 рр. дорівнювала:

$$\bar{x} = \sum_{i=1}^n \frac{x_i}{n} = \frac{128865}{10} = 12886.5.$$

Середній абсолютний приріст заробітної плати дорівнював:

$$\Delta \bar{x} = \frac{54313 - 115}{9} = 6022.$$

Середні темпи зростання та приросту відповідно становили:

$$\bar{T}_p = \sqrt[9]{\frac{54313}{115}} \times 100\% = 1.982 \times 100\% = 198.2\%;$$

$$\bar{T}_{\pi p} = \left(\sqrt[9]{\frac{54313}{115}} - 1 \right) \times 100\% = 98.2\%.$$

ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА.

1. Зробіть висновок щодо розміру заробітних плат після оподаткування опитаних DOU (<https://jobs.dou.ua/salaries/>) фінансових спеціалістів ІТ профілю в Україні протягом 2023 року, дол. США

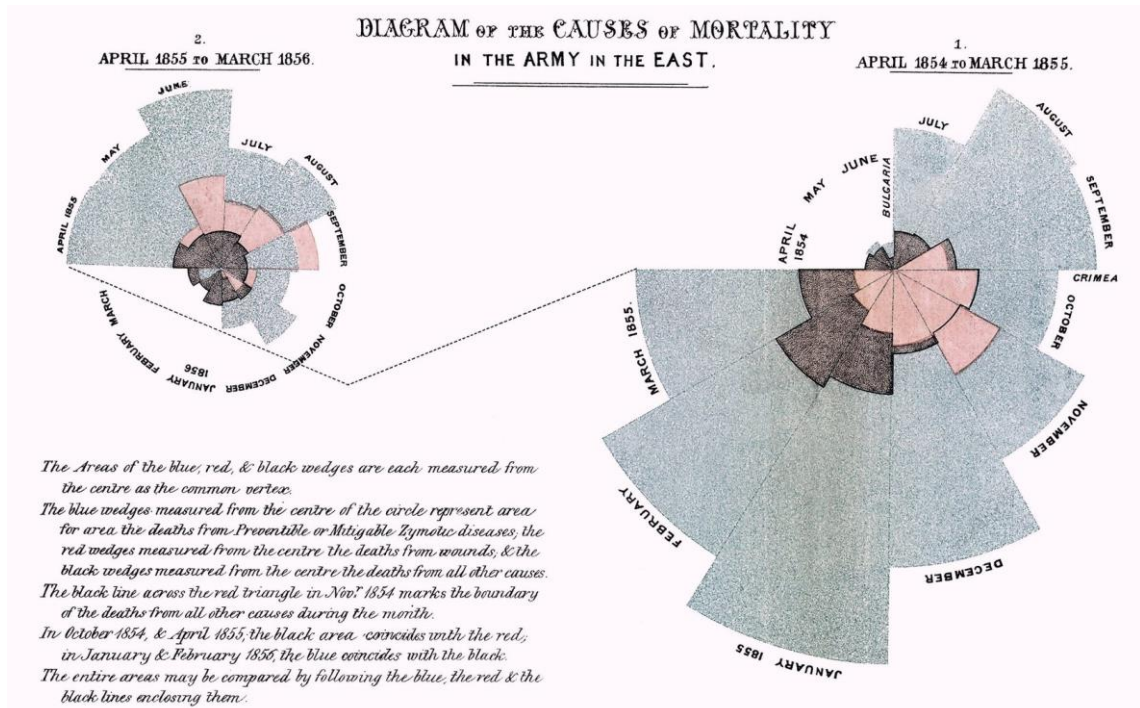
Показник	червень 2023	грудень 2023	зміна
Мінімум	300,00	749,00	449,00
Максимум	7 000,00	7 000,00	0
Середнє	2 498,93	2 380,33	-118,60
Медіана	2 250,00	1 900,00	-350,00
Стандартне відхилення	1 493,64	1 490,27	-3,37
Коефіцієнт варіації	0,60	0,63	0,03
Розмір вибірки, осіб	28	29	-1

2. На основі даних опитування червня 2023 року <https://jobs.dou.ua/salaries/> зробіть висновок щодо розміру заробітних плат фахівців фінансового профілю з використанням кватилів.

3. Прочитайте статтю про те, як правильні візуалізації врятували чимало життів, та дайте відповідь на питання

1. Яка основна проблема, яку досліджувала Флоренс Найтінгейл під час Кримської війни?	
2. Який метод дослідження використовувала Флоренс Найтінгейл для виявлення причини високої смертності?	
3. Який висновок зробила Флоренс Найтінгейл в результаті свого дослідження?	
4. Який внесок зробила Флоренс Найтінгейл у розвиток медицини?	
5. Яке значення мала діаграма, створена Флоренс Найтінгейл, для суспільства?	

Флоренс Найтінгейл продемонструвала причини смертності за допомогою діаграм-троянд³

Оригинальна діаграма Флоренс Найтінгейл

У березні 1854 року розпочалась війна між Францією, Великобританією, Сардинією і Османською імперією з одного боку і Росією з іншої. Більша частина бойових дій відбулась на Кримському півострові, але поранені британські війська були відправлені до лікарні Турції з жахливими санітарними умовами. Працюючи медсестрою у турецьких лікарнях, Флоренс Найтінгейл розуміла важливість санітарії.

Вона хотіла знайти справжню причину високої смертності солдат. Для цього Флоренс Найтінгейл порівняла кількість солдат померлих від різних причин: вік, поранення, умови у лікарні. Це показало, що більшість помирили саме від поганої санітарії.

Флоренс Найтінгейл зробила правильні порівняння і показала, що умови у шпиталі — ключова причина смертності.

Флоренс Найтінгейл почала впроваджувати принципи санітарії у шпиталях і правила догляду за пораненими. Завдяки їй смертність знизилась з 42 до 2%.

Після війни медсестра повернулась у Великобританію і створила діаграму. Вона продемонструвала, що від умов у шпиталі померло більше солдат, ніж від поранень у Кримській війні. Візуалізація Флоренс Найтінгейл довела королеві Англії, що більшість солдат вмирають від умов у лікарнях, і їх потрібно удосконалити.

Кожен з секторів відповідає одному місяцю (з квітня 1854 до березня 1856). Голубий шар показує смертність від хвороб (яких можна було уникнути, покращивши умови у лікарнях). Червоний шар показує смертність від ран, і коричневий шар — смертність від інших причин. Площа кожного сектору пропорційна смертності.

Дві діаграми зображають ситуацію до і після того, як з Лондону була надіслана комісія з покращення гігієни (у березні 1855). З цих діаграм одразу видно, що основною причиною смертності були хвороби, і після березня 1855 (менша діаграма зліва) кількість смертей сильно скоротилась.

³ <https://reprezent.ua/ua/blog/4-times-in-history-when-data-visualization-played-an-important-role>

4. Зареєструйтесь на курс «Аналіз даних та статистичне виведення на мові R» https://courses.prometheus.org.ua/courses/IRF/Stat101/2016_T3/about та прослухайте лекцію для тижня 1 та 2

5. Розрахуйте середнє арифметичне та середнє геометричне для щоденної зміни вартості BTC, S&P 500, EUR/USD, Apple Inc (AAPL), Brent Oil Futures - Nov 22 (LCOX2)

6. Побудуйте діаграму розсіювання для AAPL (вісь y) та S&P 500 (вісь x)

7. ТЕСТИ

1. Як називається наука про навчання на основі даних, про вимірювання, контроль та тлумачення невизначеності?

- а) статистика;
- б) філософія;
- в) історія;
- г) арифметика;
- д) біологія.

2. Як називають значення, яке ділить вибірку навпіл, тобто 50% є меншими за це значення, 50% більшими?

- а) медіана;
- б) мода;
- в) середнє;
- г) бісектриса;
- д) кореляція.

3. Що використовується для оцінки форми розподілу кількісної змінної?

- а) гістограма;
- б) точкові графіки;
- в) кругова діаграма;
- г) діаграма розсіювання;
- д) лінійний графік.

4. Що використовується для оцінки зв'язку двох кількісних змінних?

- а) гістограма;
- б) точкові графіки;
- в) кругова діаграма;
- г) діаграма розсіювання;
- д) лінійний графік.

4. Що використовується для візуалізації категоріальних або кількісних дискретних даних з метою зрозуміти відношення складових до загального значення?

- а) гістограма;
- б) точкові графіки;
- в) кругова діаграма;
- г) діаграма розсіювання;
- д) лінійний графік.

5. Що із наведеного краще використати для порівнювання значень даних?

- а) стовпчикова діаграма;
- б) графік розсіювання;
- в) гістограма;
- г) фігурні діаграми;
- д) правильна відповідь відсутня.

6. Що із наведеного краще дає можливість зробити графік розсіювання?

- а) зрозуміти структуру;
- б) зрозуміти тренд;
- в) зрозуміти відношення між даними;
- г) виявити залежність між даними;
- д) оцінити розподіл даних.

7. Золотовалютні резерви країни в 2013 році зросли на 5%, а в 2014 році впали на 5%. Яке з тверджень щодо співвідношення золотовалютних резервів є вірним?

- а) золотовалютні резерви у 2012 р. = золотовалютні резерви у 2014 р.;
- б) золотовалютні резерви у 2012 р. > золотовалютні резерви у 2014 р.;
- в) золотовалютні резерви у 2012 р. < золотовалютні резерви у 2014 р.;
- г) золотовалютні резерви у 2013 р. = золотовалютні резерви у 2014 р.;
- д) золотовалютні резерви у 2012 р. = золотовалютні резерви у 2013 р.

8. Золотовалютні резерви України на кінець 2014 року становили 10 млрд. дол. США, а на кінець 2015 року 15 млрд. дол. США. Яке з тверджень є вірним?

- а) абсолютний приріст золотовалютних резервів становив 5 млрд. дол. США.;
- б) абсолютний приріст золотовалютних резервів становив 15 млрд. США;
- в) абсолютний приріст золотовалютних резервів становив 25 млрд. США;
- г) абсолютний приріст золотовалютних резервів становив 35 млрд. США;
- д) абсолютний приріст золотовалютних резервів становив 45 млрд. США.

9. Золотовалютні резерви України на кінець 2014 року становили 10 млрд. дол. США, а на кінець 2015 року 15 млрд. дол. США. Яке з тверджень є вірним?

- а) темп зростання золотовалютних резервів становив 50 %;
- б) темп зростання золотовалютних резервів становив 150 %;
- в) темп зростання золотовалютних резервів становив 250 %;
- г) темп зростання золотовалютних резервів становив 350 %;
- д) темп зростання золотовалютних резервів становив 450 %.

10. Золотовалютні резерви України на кінець 2014 року становили 10 млрд. дол. США, а на кінець 2015 року 15 млрд. дол. США. Яке з тверджень є вірним?

- а) темп приросту золотовалютних резервів становив 5 %;
- б) темп приросту золотовалютних резервів становив 50 %;
- в) темп приросту золотовалютних резервів становив 150 %;
- г) темп приросту золотовалютних резервів становив 250 %;
- д) темп приросту золотовалютних резервів становив 350 %.

11. Золотовалютні резерви України на кінець 2014 року становили 10 млрд. дол. США, на кінець 2015 року 15 млрд. дол. США., а на кінець 2016 року 20 млрд. США. Яке з тверджень є вірним?

- а) середній абсолютний приріст золотовалютних резервів у 2014-2016 рр. становив 5 млрд. дол. США.;
- б) середній абсолютний приріст золотовалютних резервів у 2014-2016 рр. становив 10 млрд. США;
- в) середній абсолютний приріст золотовалютних резервів у 2014-2016 рр. у 2014-2016 рр. становив 15 млрд. США;
- г) середній абсолютний приріст золотовалютних резервів у 2014-2016 рр. становив 20 млрд. США;

д) середній абсолютний приріст золотовалютних резервів у 2014-2016 рр. становив 25 млрд. США.

12. Золотовалютні резерви 6 країн із вибірки становили: 5 млрд. дол. США, 6 млрд. дол. США, 7 млрд. дол. США, 8 млрд. дол. США, 9 млрд. дол. США та 10 млрд. дол. США відповідно. Чому дорівнює середнє значення золотовалютних резервів країн вибірки?

- а) 7 млрд. дол. США;
- б) 7,5 млрд. дол. США;
- в) 8 млрд. дол. США;
- г) 8,5 млрд. дол. США;
- д) 9 млрд. дол. США.

13. Просторовими називаються дані про ...

- а) безліч об'єктів за один момент часу;
- б) один об'єкт, зібрані протягом декількох послідовних періодів часу;
- в) декілька об'єктів, виміряні протягом декількох періодів часу;
- г) всі відповіді правильні;
- д) правильна відповідь відсутня.

14. Панельними даними називаються дані про ...

- а) безліч об'єктів за один момент часу;
- б) один об'єкт, зібрані протягом декількох послідовних періодів часу;
- в) декілька об'єктів, виміряні протягом декількох періодів часу;
- г) всі відповіді правильні;
- д) правильна відповідь відсутня.

15. Часовими рядами називаються дані про ...

- а) безліч об'єктів за один момент часу;
- б) один об'єкт, зібрані протягом декількох послідовних періодів часу;
- в) декілька об'єктів, виміряні протягом декількох періодів часу;
- г) всі відповіді правильні;
- д) правильна відповідь відсутня.

ТЕМА 1.3. РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТ: ОЦІНКА ЙМОВІРНОСТЕЙ

1. Ймовірність однієї події
2. Ймовірність кількох подій
3. Теорема Байєса
4. Класичний та нормальні розподіли
5. Value-at-Risk

1. Ймовірність однієї події

Розглянемо класичний приклад із підкиданням монетки. Коли ми підкидаємо монетку, ми не можемо сказати "орлом" чи "решкою" вона впаде. Підкидання монетки - випробування.

Випробування (експеримент) – сукупність умов, за яких спостерігається певне явище чи результат. Результатом у прикладі з монеткою є факт, що монетка впала "орлом" або "решкою". Випадання "орла" чи "решки" - подія.

Подія – факт, який в результаті експерименту може відбутись чи не відбутись. Якщо ми будемо підкидати цю монетку велику кількість раз (наприклад тисячу) і щоразу записувати результат, то зможемо оцінити ймовірність настання кожної події.

Ймовірність – чисельна міра впевненості в появі даної події внаслідок нового випробування.

Тобто, якщо нас цікавить, яка ймовірність випадання "решки" для даної монетки, то ми підкидаємо монетку n разів та обчислюємо ймовірність $p(A)$ за формулою

$$p(A) = m/n$$

де A - подія "монета впала решкою"

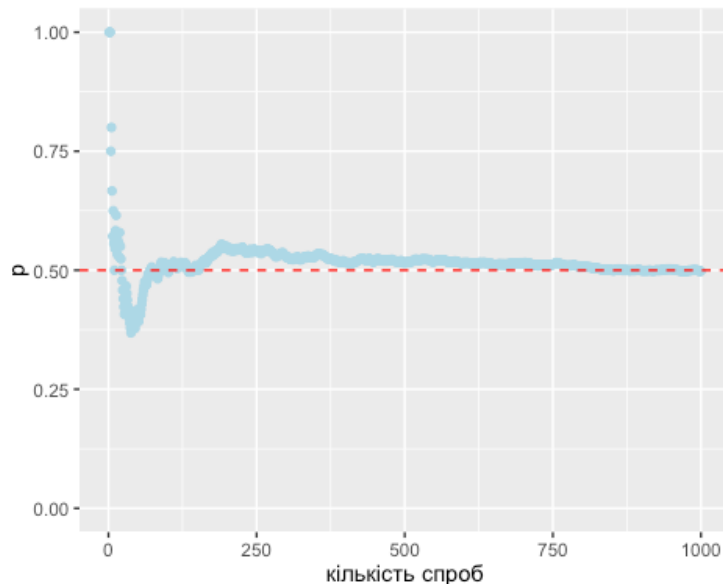
$p(A)$ - ймовірність цієї події

m - кількість разів, коли настала подія A

n - кількість випробувань

Оскільки m та n - цілі числа і $0 \leq m \leq n$, то $0 \leq P(A) \leq 1$.

Закон великих чисел стверджує, що якщо ми будемо повторювати експеримент нескінченну кількість разів (на практиці просто достатньо багато), то частка настання нашої події до кількості випадків буде наближатися до реальної ймовірності настання цієї події. На графіку ви бачите, як змінюється ймовірність випадання орла p в залежності від кількості спроб:

Таке трактування ймовірності має назву "**частотна інтерпретація**" і передбачає, що випробування можна здійснити достатньо велику кількість разів. Існує інший підхід до визначення ймовірності, так звана "**байєсівська інтерпретація**". Вона передбачає, що в нас є якась початкова ймовірність, наприклад корумпованості конкретного чиновника, і ми коригуємо цю ймовірність в залежності від фактів (для чиновника це можуть бути подані декларації, нерухоме майно).

Сума ймовірностей всіх можливих подій, які можуть настати в результаті випробування (для монети це випадання орлом або решкою) дорівнює одиниці.

2. Ймовірність кількох подій

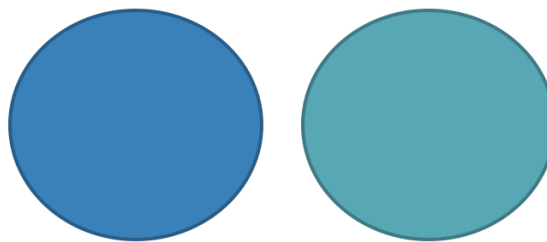
Щоб оцінити ймовірність настання кількох подій, потрібно зрозуміти, як вони співвідносяться між собою. Події можуть бути:

Несумісні(disjoint) - не можуть відбуватись одночасно.

Приклад несумісних подій:

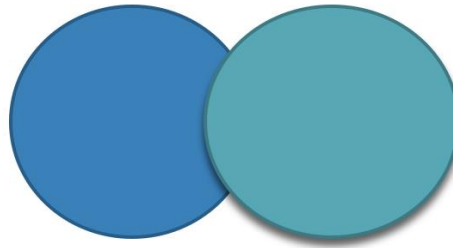
- монета не може впасти і орлом і решкою
- не можна здати і провалити іспит одночасно

Відповідно, якщо для обчислення ймовірності настання події A або події B, які є несумісними, використаємо формулу: $P(A \text{ or } B) = P(A) + P(B)$

$$P(A \text{ and } B) = 0$$

Сумісні(joint) - можуть відбуватись одночасно.

$$P(A \text{ and } B) \neq 0$$

Студент може одночасно проходити курс статистики та англійської мови. Це приклад сумісних подій, де подія А - проходить курс статистики, подія В - проходить курс англійської мови.

Формула для визначення ймовірності настання події А або події В, якщо події є сумісними: $P(A \text{ or } B) = P(A) + P(B) - P(A \text{ and } B)$

Розглянемо приклад: Було опитано 77882 людини з 57 країн світу. 36.2% погоджуються з твердженням "Чоловіки повинні мати більше прав ніж жінки". 13.8% мають університетську освіту. 3.6% належать до обох категорій. Яка ймовірність, що випадковим чином обрана людина має вищу освіту або погоджується з твердженням "Чоловіки повинні мати більше прав ніж жінки"?

Події "випадковим чином обрана людина має університетську освіту" та "випадковим чином обрана людина погоджується з твердженням" є сумісними. Тому для обчислення ймовірності, що випадковим чином обрана людина з вищою освітою або погоджується з твердженням скористаємось формулою додавання ймовірностей для сумісних подій: $P(A \text{ or } B) = P(A) + P(B) - P(A \text{ and } B)$

$$\text{Тобто } P(A \text{ or } B) = 36.2\% + 13.8\% - 3.6\% = 46.4\%$$

Дві події є **незалежними (independent)**, якщо знання про настання однієї з них не дає можливості оцінити ймовірність настання іншої. Для прикладу, знання того, що надворі йде дощ не дає нам додаткової інформації для оцінки ймовірності виграти в лотереї. Для обрахування ймовірності настання одночасно незалежних подій А та В використовуємо формулу: $P(A \text{ and } B) = P(A) \times P(B)$

Буває ситуація, коли події залежать одна від одної. Наприклад, у дощовий день ймовірність викликати таксі зменшується. Такі ймовірності називають **умовними (conditional)**.

Можемо записати це так:

$$P(\text{викликали таксі} \mid \text{дощ}) = 0.4$$

$$P(\text{викликали таксі} \mid \neg \text{дощ}) = 0.8$$

Де знак $\neg$ означає заперечення. Крім того, також є ймовірність дощу в конкретному місті. Така ймовірність називається апіорною. Нехай ймовірність дощу в цьому місті дорівнює 0.7. Тоді, відповідно, $\neg \text{дощ} = 0.3$.

Для умовних ймовірностей ймовірність одночасного настання подій А та В обчислюється за формулою $P(A \text{ and } B) = P(A|B) \times P(B)$

Якщо ми хочемо обчислити ймовірність викликати таксі, то спочатку оцінимо ймовірність викликати таксі, коли йде дощ і ймовірність цієї події, коли дощу нема.

А - викликали таксі

В - дощ

Використавши формулу $P(A \text{ and } B) = P(A|B) \times P(B)$ маємо:

$$P(\text{викликали таксі}) = P(\text{викликали таксі і дощ}) + P(\text{викликали таксі і } \neg\text{дощ}) = \\ P(\text{викликали таксі} \mid \text{дощ}) \times P(\text{дощ}) + P(\text{викликали таксі} \mid \neg\text{дощ}) \times P(\neg\text{дощ}) = 0.4 \times 0.7 + 0.8 \times 0.3 \\ = 0.28 + 0.24 = 0.52$$

3. Теорема Байєса

Теорема Байєса названа на честь проповідника вісімнадцятого сторіччя Томаса Байєса. Теорема має багато застосувань і вважається головною теоремою статистики.

Теорема Байєса(її ще називають правилом Байєса):

$$P(A \mid B) = \frac{P(B \mid A) P(A)}{P(B)}$$

- A та B - події
- $P(B) > 0$
- $P(A \mid B)$ ймовірність настання події A, якщо відбулася подія B
- $P(B \mid A)$ ймовірність настання події B, якщо відбулася подія A

Розглянемо це на прикладі:

В 2009 році в найвищий відсоток захворюваності на ВІЛ/СНІД було зафіксовано в Свaziленді і становить 25.9% Тест ELISA один з найкращих та найточніших тестів. Для тих, хто хворий на СНІД тест має точність 99.7%, для тих хто не хворий 92.6%. Якщо за результатами тесту людина ВІЛ інфікована, яка ймовірність що вона дійсно хвора?

$P(\text{хвора}) = 0.259$ - пріорна можливість захворіти

$P(\text{тест} + \mid \text{хвора}) = 0.997$ - ймовірність. що тест покаже позитивний результат, якщо людина хвора

$P(\text{тест} - \mid \neg\text{хвора}) = 0.926$ ймовірність. що тест покаже негативний результат, якщо людина здорова

Потрібно оцінити ймовірність що вона дійсно хвора, якщо тест показав позитивний результат, тобто $P(\text{хвора} \mid \text{тест} +)$. За теоремою Байєса:

$$P(\text{хвора} \mid \text{тест} +) = \frac{P(\text{тест} + \mid \text{хвора}) P(\text{хвора})}{P(\text{тест} +)}$$

Для обрахунку, нам не вистачає лише інфомації яка ймовірність, що тест дасть позитивний результат для будь-якого жителя(чи жительки) Свaziленда.

$$P(\text{тест} +) = P(\text{тест} + \mid \text{хвора}) + P(\text{тест} + \mid \neg\text{хвора}) =$$

$$P(\text{тест} + \mid \text{хвора}) P(\text{хвора}) + P(\text{тест} + \mid \neg\text{хвора}) P(\neg\text{хвора})$$

$$P(\neg\text{хвора}) = 1 - P(\text{хвора}) = 0.741$$

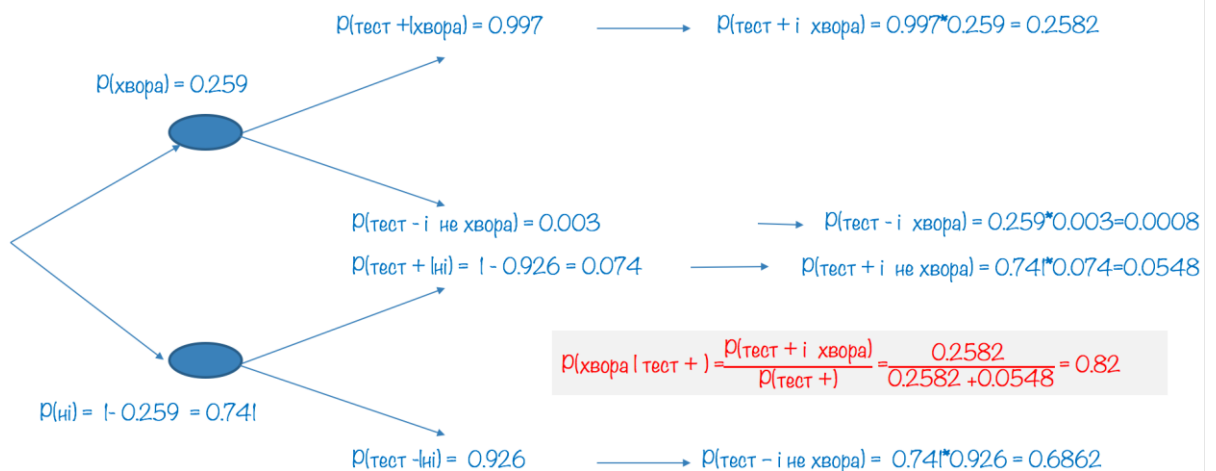
$$P(\text{тест} + \mid \neg\text{хвора}) = 1 - P(\text{тест} - \mid \neg\text{хвора}) = 1 - 0.926 = 0.074$$

$$P(\text{тест} +) = 0.997 \times 0.259 + 0.074 \times 0.741 = 0.2582 + 0.0548 = 0.313$$

$$P(\text{хвора} \mid \text{тест} +) = \frac{P(\text{тест} + \mid \text{хвора}) P(\text{хвора})}{P(\text{тест} +)} = \frac{0.997 \times 0.259}{0.313}$$

$$= 0.825$$

Для знаходження ймовірностей можемо скористись візуалізацією:

4. Класичний та нормальні розподіли

Якщо ми знаємо, що наші дані належать до якогось з класичних розподілів, то можемо використати вже вивчені властивості цих розподілів. Є дискретні та неперервні класичні розподіли. Як приклад дискретного розглянемо біноміальний, а як приклад неперервного - нормальний розподіл.

Біноміальний розподіл - дискретний розподіл, тобто розподіл величини, яка може набирати фіксованих значень. Уявіть собі підкидання монетки 5 разів. Монета може випасти орлом 0, 1, 2,

3, 4 або 5 разів, але не 0.67 чи 3.57. Відповідно змінна, яка описує кількість разів, які монета впала орлом є дискретною змінною.

Біноміальний розподіл підходить для опису розподілу даних, де результати, можуть набирати лише двох можливих значень (від виходу з ладу деталей машин до студентів, які здають іспит).

Події в біноміальному розподілі генеруються внаслідок процесу Бернуллі. Одне випробування в процесі Бернуллі має назву випробування Бернуллі. Коли кожне випробування має лише два можливих наслідки. Ці наслідки класифікуються як "успіх" чи "невдача". "Успіх" - не обов'язково має позитивний контекст. Наприклад, "успіхом" може бути наслідок "вихід з ладу важливої деталі".

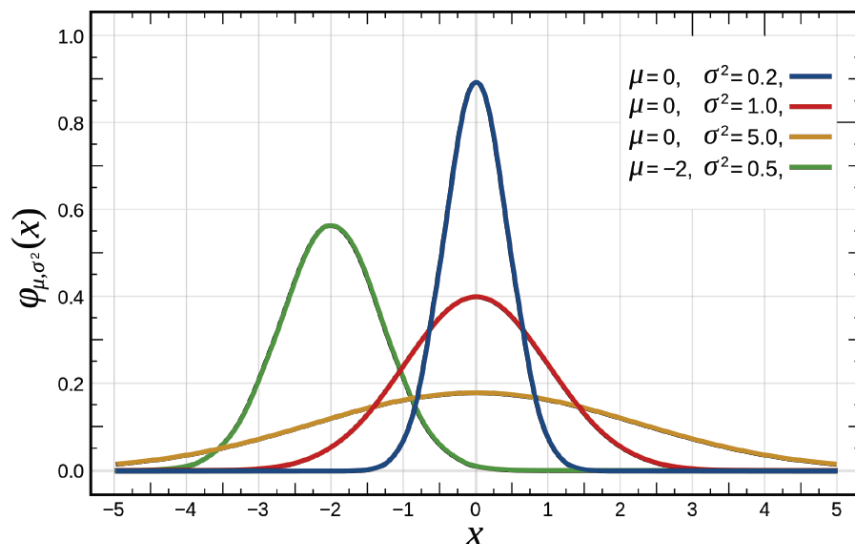
Розглянемо біноміальний розподіл на прикладі експеримента Мілгрема https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%95%D0%BA%D1%81%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B8%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82_%D0%9C%D1%96%D0%BB%D2%91%D1%80%D0%B5%D0%BC%D0%B0

Експеримент почався в липні 1961, через три місяці після того, як почався процес над нацистським військовим злочинцем Адольфом Ейхманом в Єрусалимі. Мілгрем задумав експеримент, щоб дати відповідь на питання: "Чи міг Ейхман і мільйони його спільників по Голокосту просто виконувати накази? Чи можемо ми їх всіх називати спільниками?" Експериментатор (Е) вимагав від "вчителя" (Т) давати #учневі" (L) прості

завдання на запам'ятовування і при кожній помилці "учня" натискати на кнопку, нібито карає його ударом струму (насправді актор, що грав "учня", тільки вдавав, що отримує удари). Почавши з 15 вольт, "вчитель" з кожною новою помилкою повинен був збільшувати напругу на 15 вольт (верхня допустима межа в експерименті 450 вольт). В одній серії дослідів основного варіанту експерименту 26 досліджуваних з 40, замість того щоб змилюватися над жертвою, продовжували збільшувати напругу (до 450 В) до тих пір, поки дослідник не віддавав розпорядження закінчити експеримент (інформація взята з wikipedia).

Будемо розглядати кожну особу в експерименті Мілгрема як випробування. Успіхом будемо вважати подію, коли особа відмовилась продовжувати експеримент, **невдачею** якщо погодилась оскільки 35%(14 із 40) відмовляється то ймовірність **успіху** в одній спробі 35%.

Нормальний розподіл є класичним неперервним розподілом. Описує розподіл багатьох неперервних величин від зросту людини до результатів виборів. Ще має назву "розподіл Гауса" (на честь Карла Фрідріха Гауса, який використовував цей розподіл для аналізу даних в астрономії). Існує нескінченна кількість нормальних розподілів в залежності від їхнього середнього значення μ та середньоквадратичного відхилення σ .

Нормальний розподіл з середнім значенням $\mu = 0$ та $\sigma = 1$ має назву стандартний нормальний розподіл або Z-розподіл. Будь-який нормальний розподіл може бути зведений до стандартного нормального розподілу шляхом Z-стандартизації.

Формула для обчислення z-значень:

$$z = \frac{x - \mu}{\sigma}$$

В процесі z-стандартизації (нормалізації):

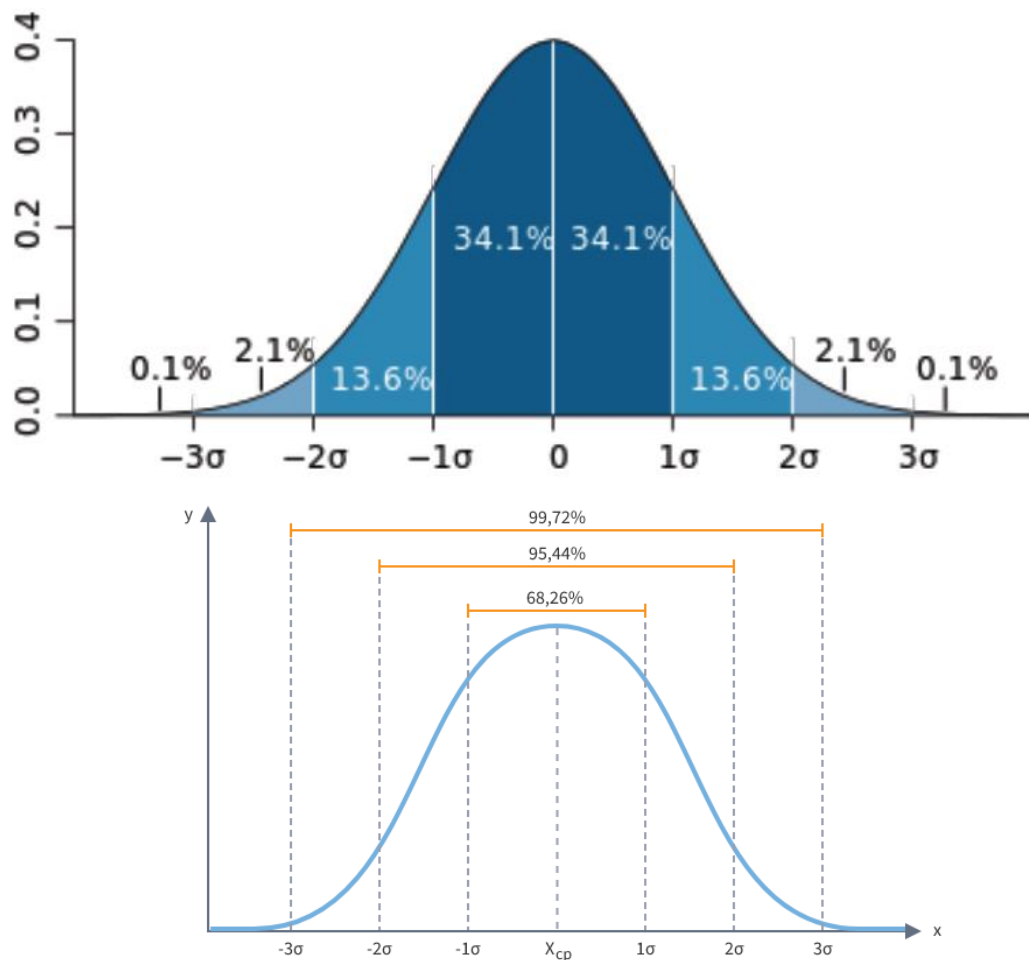
- Форма розподілу не змінюється
- Середнє значення стає нулем
- Середньоквадратичне відхилення стає одиницею

Властивості нормального розподілу:

- Симетричність
- Юнімодальність(лише одна мода)

- Набирає значень від $-\infty$ до $+\infty$
- Загальна площа під кривою дорівнює 1
- Однакове значення медіани, моди та середнього значення.

Також для нормального розподілу відомо **правило 3-х сигм** – практично всі значення нормально розподіленої випадкової величини лежать в інтервалі $[\bar{x} - 3\sigma; \bar{x} + 3\sigma]$. Точніше — не менш, ніж із 99,7 % достовірністю, значення нормально розподіленої випадкової величини лежить у вказаному інтервалі (за умови що величина $\bar{x}$ достеменно відома, а не отримана в результаті обробки вибірки). Якщо істинне значення величини невідоме, то слід користуватися не σ , а s . Таким чином правило 3-х сигм перетвориться в правило трьох s .

Центральна гранична теорема

Центральна гранична теорема — *теорема теорії ймовірностей про збіжність розподілу суми незалежних однаково розподілених випадкових величин до нормального розподілу. Ця теорема підкреслює особливість нормального розподілу в теорії ймовірностей.*

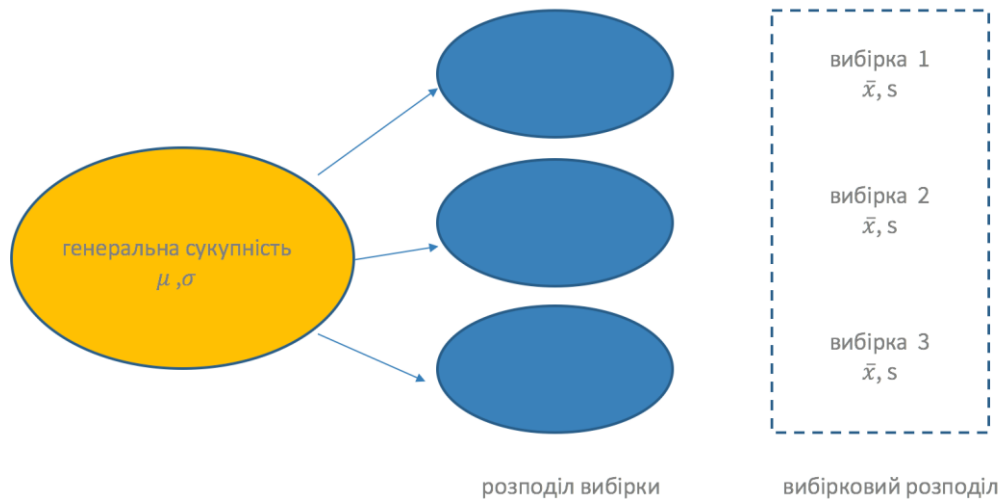
Нехай ми досліджуємо зріст дорослих чоловіків, які проживають на території Європи. В нашому дослідженні вони представляють генеральну сукупність з параметрами μ та σ . Ми можемо сформувати вибірки для оцінки середнього значення зросту дорослого чоловіка. Наприклад, визначити середнє значення зросту дорослого чоловіка та середньоквадратичне відхилення для кожної країни Європи. Чи сформувати 1000 вибірок,

випадковим чином обравши 40 чоловіків для кожної. Середнє значення кожної вибірки буде точковою оцінкою для середнього значення генеральної сукупності.

Тут маємо три розподіли:

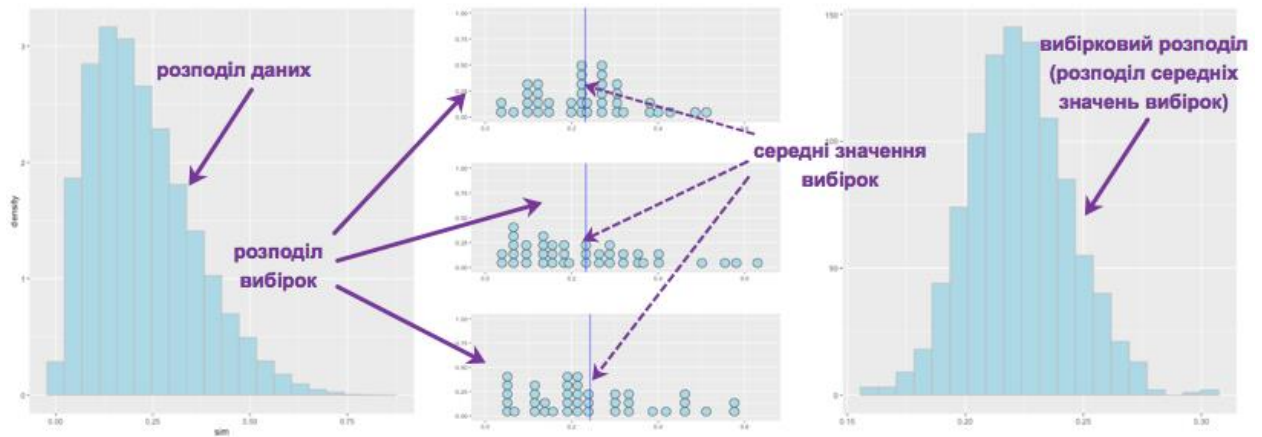
- розподіл генеральної сукупності (середнє значення μ , середньоквадратичне відхилення σ , переважно невідомі)
- розподіл вибірки (середнє значення $\bar{x}$, середньоквадратичне відхилення s , використовуються для оцінки параметрів генеральної сукупності)
- вибірковий розподіл - розподіл середніх значень вибірок.

Центральна гранична теорема: Незалежно від того, який розподіл має змінна у популяції (генеральній сукупності), вибірковий розподіл середніх значень вибірок має приблизно нормальний розподіл, якщо розмір вибірки n принаймні 30. Середнє значення вибіркового розподілу $\mu_{\bar{x}}$ дорівнює середньому значенню генеральної сукупності μ , а середньоквадратичне відхилення буде обчислюватись за формулою $s = \frac{\sigma}{\sqrt{n}}$, де σ - середньоквадратичне відхилення генеральної сукупності, а n - розмір вибірки.

Вибірковий розподіл пропорцій вибірок має приблизно нормальний розподіл за умови наявності принаймні 15 успіхів та 15 невдач, тобто $np \geq 15$ та $n(1-p) \geq 15$. При цьому середнє значення пропорцій вибірок μ дорівнює значенню пропорції генеральної сукупності p , а середньоквадратичне відхилення:

$$s(\bar{p}) = \sqrt{\frac{p(1-p)}{n}}$$

Знання, що розподіл є нормальним, дозволяє оцінити ймовірність на основі Z-значень. Тобто, використовуючи центральну граничну теорему ми можемо оцінити ймовірність отримати вибірку з певним середнім значенням чи значенням пропорції.

Розглянемо приклади застосування центральної граничної теореми.

Ви збираєтесь на пробіжку, яка триватиме 2 години. Ви створили плейлист, з випадковим чином обраних 40 пісень. Яка ймовірність що цей плейлист не закінчиться протягом пробіжки? Середня довжина пісні становить 3.45 хв, середньоквадратичне відхилення – 1.63 хв).

Тривалість пробіжки в хвилини становить 120 хвилин. Нам потрібно оцінити ймовірність, що сума тривалостей 40 пісень буде довшою ніж $P(x_1 + x_2 + \dots + x_{40}) > 120$, тобто ймовірність, що середнє значення тривалості буде більше 3 хвилин $P(\bar{x} > 3)$.

Середньоквадратичне відхилення вибіркового розподілу(розподілу середніх значень вибірок) згідно центральної граничної теореми обчислюється за формулою: $s = \frac{\sigma}{\sqrt{n}} = \frac{1.63}{\sqrt{40}} = 0.258$

Знайдемо z-значення:

$$z = \frac{x - \mu}{s} = \frac{3 - 3.45}{0.258} = -1.74$$

Розглянемо інший приклад. Припустимо, що частка всіх студентів університету, які вживали енергетики протягом останніх 6 місяців становить $p = 0.40$. Для вибірки $n = 200$ студентів, яка ймовірність, що відсоток тих, хто вживав енергетики протягом останніх 6 місяців менша ніж 32%?

$$n = 200 \quad p = 0.40$$

$$P(\bar{p} < 0.32) - ?$$

Перевіримо умови, які потрібні для застосування центральної граничної теореми:

$$np = 200 \times 0.40 = 80 \geq 15$$

$$n(1-p) = 200 \times (1 - 0.40) = 120 \geq 15$$

Умови виконуються.

Обчислимо середньоквадратичне відхилення вибіркового розподілу:

$$s(\bar{p}) = \sqrt{\frac{p(1-p)}{n}} = \sqrt{\frac{p(1-p)}{n}} = \sqrt{\frac{0.4(1-0.4)}{200}} = 0.0346$$

$$z\text{-значення: } \frac{0.32-0.40}{0.0346} = -2.31$$

5. Value-at-Risk

Однією з основних завдань фінансових аналітиків є оцінка ринкових ризиків, які виникають внаслідок флуктуації (сприятливому подію) цін акцій, сировинних товарів, обмінних курсів, процентних ставок і т.д. Найпростішою мірою залежності інвестора від ринкових ризиків є величина зміни капіталу портфеля, тобто прибутки або збитки, що виникають внаслідок руху цін активів. Найбільш поширеною на сьогоднішній момент методологією оцінювання ринкових ризиків є **вартість під ризиком** (Value - at - Risk, VAR).

Value At Risk (VaR) — вартісна міра ризику. Поширене загальноприйняте в усьому світі позначення «VaR». Це виражена в грошових одиницях оцінка величини, яку не перевищать очікувані протягом даного періоду часу втрати з заданою ймовірністю.

VaR характеризується трьома параметрами:

1. *Часовий горизонт*, який залежить від ситуації, що розглядається. За Базельськими документами — 10 днів, за методикою RiskMetrics — 1 день. Найчастіше поширений розрахунок з часовим горизонтом 1 день. 10 днів використовується для розрахунку величини капіталу, що покриває можливі збитки.

2. *Довірчий рівень (confidence level)* — рівень допустимого ризику. За Базельським документам використовується величина 99 %, в системі RiskMetrics — 95 %.

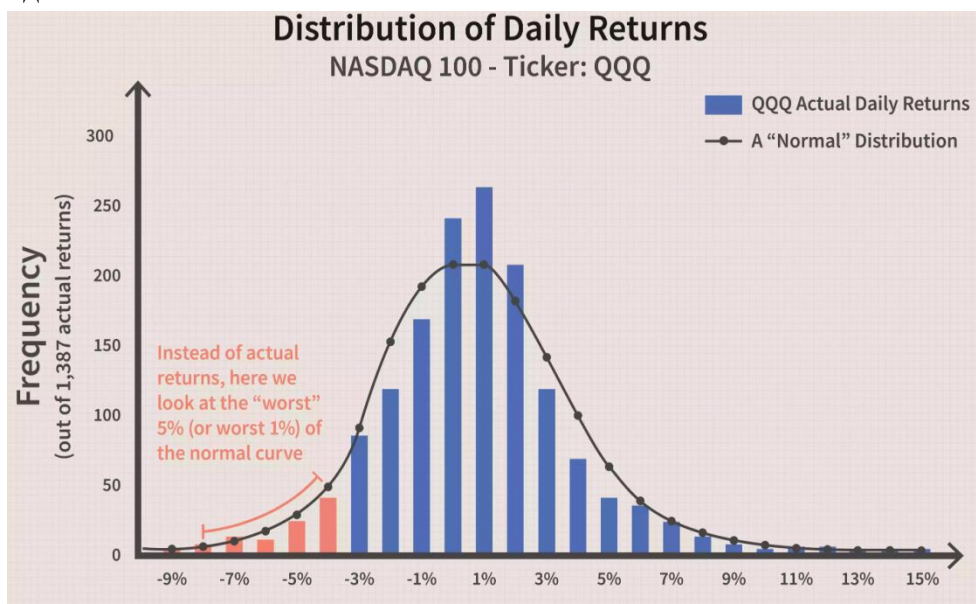
3. Базова валюта, в якій вимірюється показник.

$$VaR = [\text{Expected Weighted Return of the Portfolio} \\ - (z\text{-score of the confidence interval} \\ \times \text{standard deviation of the portfolio})] \\ \times \text{portfolio value}$$

Існує три методи обчислення VAR: історичний метод, дисперсійно-коваріаційний метод та моделювання Монте-Карло.

Історичний метод просто реорганізовує фактичні історичні прибутки, приводячи їх у порядок від гіршого до кращого. Потім передбачається, що історія повториться з точки зору ризику.

Дисперсійно-коваріаційний метод передбачає, що доходність активів зазвичай нормально розподілена. Іншими словами, це вимагає оцінки лише двох факторів - очікуваної (або середньої) доходності та стандартного відхилення, які дозволяють нам побудувати нормальну криву розподілу. Тут ми будемо нормальну криву на фактичних даних доходності:

Синя крива вище побудована на фактичному щоденному стандартному відхиленні QQQ, що становить 2,64%. Середня щоденна дохідність виявилася досить близькою до нуля, тому для ілюстративних цілей ми рекомендуємо, що середня дохідність рівна нулю. Оцінка результатів включення фактичного стандартного складання у введені вище формули:

Confidence	# of σ	Calculation	Equals
95% (high)	- 1.65 x σ	- 1.65 x (2.64%) =	-4.36%
99% (really high)	- 2.33 x σ	- 2.33 x (2.64%) =	-6.15%

First you'll need to specify several parameters, as illustrated in Figure 1.

1. The value of your portfolio
2. Average return for a single time period (this could be over a day, month or year)
3. Standard deviation of the returns for a single time period
4. Your desired confidence level

	A	B
4	Parameters	
5	Portfolio Value	100
6	Average Return	0.152
7	Standard Deviation	0.135
8	Confidence Level	0.99

Figure 1

Now perform the calculations as specified in Figure 2

	A	B	C	D
10	Calculations			
11	Min Return with 99% prob	-0.162	NORM.INV(1-B8,B6,B7)	
12	Value of Portfolio	83.794	B5*(B11+1)	
13	Value at Risk	16.206	B5-B12	

Figure 2

ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА.

1. Розв'яжіть задачу.

Серед існуючих на ринку акцій в середньому 80 % є збитковими, і лише 20 % є прибутковими. Аналітики розробили модель, що з точністю 80 % прогнозує чи буде акція прибутковою чи ні. Тобто для 100 акцій, що визначені моделлю як потенційно прибуткові, фактично такими будуть 80 (решта 20 будуть збитковими). Аналогічно для збиткових – з 100 акцій, що визначені як моделлю як потенційно збиткові, фактично такими будуть 80 (решта 20 будуть прибутковими).

Яка ймовірність того, що визначена моделлю акція як прибуткова, буде такою насправді?

2. Прочитайте про парадокс Монті Голла (https://uk.wikipedia.org/wiki/Парадокс_Монті_Голла)

3. Розв'яжіть задачу на оцінку доходності та ризику.

Є акції 2 компаній – А та Б, що протягом 3 останніх років демонстрували таку доходність:

Компанія А: 2%, 3%, 4 %

Компанія Б: 1%, 3 %, 5 %

В акції якої компанії доцільніше інвестувати?

4. Почитати про застосування Теорема Байєса в обчисленні достовірності ПЛР-тестів (<https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/01/61.pdf>)

5. Зареєструйтесь на курс «Аналіз даних та статистичне виведення на мові R» https://courses.prometheus.org.ua/courses/IRF/Stat101/2016_T3/about та прослухайте лекцію для тижня 3

6. Побудуйте діаграму розподілу частот для абсолютних значень та щоденної зміни вартості BTC, S&P 500, EUR/USD, Apple Inc (AAPL), Brent Oil Futures - Nov 22 (LCOX2)

7. Зробіть прогноз з 95 % ймовірністю щодо максимального та мінімального значення BTC, S&P 500, EUR/USD, Apple Inc (AAPL), Brent Oil Futures - Nov 22 (LCOX2) на наступний день.

8. Тести:

1. В лотереї розігрується подорож на двох на Канарські острови. Для цього потрібно купити лотерейний квиток. Ви купили 7 квитків. Яка ймовірність виграти цю подорож, якщо загалом випустили 50000 квитків?

- а) 0.014%;
- б) 1.4%;
- в) 0.0001%;
- г) 0.023%;
- д) 100 %.

2. Як називається виражена в грошових одиницях оцінка величини, яку не перевищать очікувані протягом даного періоду часу втрати з заданою ймовірністю?

- а) GDP;
- б) NRV;
- в) VaR;
- г) IMF;
- д) CPI.

3. Як називається числова характеристика можливості того, що випадкова подія відбудеться в умовах, які можуть бути відтворені необмежену кількість разів?

- а) ймовірність;
- б) статистика;
- в) середнє;
- г) медіана;
- д) мода.

4. Закон великих чисел стверджує, що ...

- а) якщо ми будемо повторювати експеримент 5 разів, то частка настання нашої події до кількості випадків буде наближатися до реальної ймовірності настання цієї події;
- б) якщо ми будемо повторювати експеримент 10 разів, то частка настання нашої події до кількості випадків буде наближатися до реальної ймовірності настання цієї події;
- в) якщо ми будемо повторювати експеримент 20 разів, то частка настання нашої події до кількості випадків буде наближатися до реальної ймовірності настання цієї події;
- г) якщо ми будемо повторювати експеримент 25 разів, то частка настання нашої події до кількості випадків буде наближатися до реальної ймовірності настання цієї події;
- д) якщо ми будемо повторювати експеримент нескінченну кількість разів, то частка настання нашої події до кількості випадків буде наближатися до реальної ймовірності настання цієї події.

5. Байєсівська інтерпретація імовірності передбачає, що

- а) існує якась початкова ймовірність і вона коригується в залежності від фактів;
- б) ймовірність будь-якої події становить 50 %;

- в) ймовірність будь-якої події становить 75 %;
- г) ймовірність будь-якої події становить 100 %;
- д) ймовірність будь-якої події обчислити неможливо.

6. Як називається одна з основних теорем елементарної теорії ймовірностей, яка дозволяє визначити ймовірність якої-небудь події за умови, що сталося інше статистично взаємозалежні з ним подія?

- а) теорема Байеса;
- б) теорема Гауса;
- в) закон великих чисел;
- г) закон однієї ціни;
- д) всі відповіді правильні.

7. Несумісні події це дві випадкові події, якщо вони:

- а) не можуть відбутися одночасно;
- б) можуть відбутися одночасно;
- в) незалежні між собою;
- г) всі відповіді правильні;
- д) правильна відповідь відсутня.

8. Нормальний розподіл з середнім значенням $\mu = 0$ та $\sigma = 1$ має назву ...

- а) Z-розподіл;
- б) X-розподіл;
- в) Y-розподіл;
- г) F-розподіл;
- д) правильна відповідь відсутня.

9. До властивостей нормального розподілу належить:

- а) несиметричність;
- б) існування кількох мод;
- в) загальна площа під кривою розподілу дорівнює 1;
- г) різні значення медіани, моди та середнього значення.
- д) правильна відповідь відсутня.

10. До властивостей нормального розподілу належить:

- а) симетричність;
- б) існування кількох мод;
- в) загальна площа під кривою дорівнює 3,14;
- г) різні значення медіани, моди та середнього значення.
- д) правильна відповідь відсутня.

11. До властивостей нормального розподілу належить:

- а) несиметричність;
- б) юні модальність (лише одна мода);
- в) загальна площа під кривою дорівнює 3,14;
- г) різні значення медіани, моди та середнього значення.
- д) правильна відповідь відсутня.

12. До властивостей нормального розподілу належить:

- а) симетричність
- б) юні модальність (лише одна мода)
- в) загальна площа під кривою дорівнює 1
- г) однакове значення медіани, моди та середнього значення.

д) всі відповіді правильні.

13. Для нормального розподілу відомо, що близько 95% значень знаходяться в межах

...

- а) одного середньоквадратичного відхилення від середнього значення;
- б) двох середньоквадратичних відхилень від середнього значення;
- в) трьох середньоквадратичних відхилень від середнього значення;
- г) чотирьох середньоквадратичних відхилень від середнього значення;
- д) для нормального розподілу це невідомо.

14. для нормального розподілу відомо, що близько 99 % значень знаходяться в межах

...

- а) одного середньоквадратичного відхилення від середнього значення;
- б) двох середньоквадратичних відхилень від середнього значення;
- в) трьох середньоквадратичних відхилень від середнього значення;
- г) чотирьох середньоквадратичних відхилень від середнього значення;
- д) для нормального розподілу це невідомо.

15. для нормального розподілу відомо, що близько 68% значень знаходяться в межах

...

- а) одного середньоквадратичного відхилення від середнього значення;
- б) двох середньоквадратичних відхилень від середнього значення;
- в) трьох середньоквадратичних відхилень від середнього значення;
- г) чотирьох середньоквадратичних відхилень від середнього значення;
- д) для нормального розподілу це невідомо.

ТЕМА 1.4. РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТ: ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ В БІЗНЕСІ

1. Three-Point Estimation (Оцінювання за трьома точками) або PERT для IT проектів

2. CAPM

3. Дерево рішень щодо буріння нафтової свердловини

1. Three-Point Estimation (Оцінювання за трьома точками) або PERT для IT проектів

Це один із найпоширеніших і найпростіших методів. Ґрунтується на трьох різновидах:

- оптимістична (O = Optimistic);
- песимістична (P = Pessimistic);
- реалістична/середня (M = Middle або Most Likely).

Метод PERT (Program Evaluation Review Technique) був розроблений та описаний у 1958 році на замовлення підрозділу спеціальних проектів ВМС США для плану створення ракетної системи.

Основні кроки:

1) Команда збирається щодо декомпозиції робіт на більш дрібні завдання, використовується структура WBS — Work Breakdown Structure.

2) З кожним виконавцем визначаються як ствердні, так і заперечні ризики, пов'язані з його завданнями.

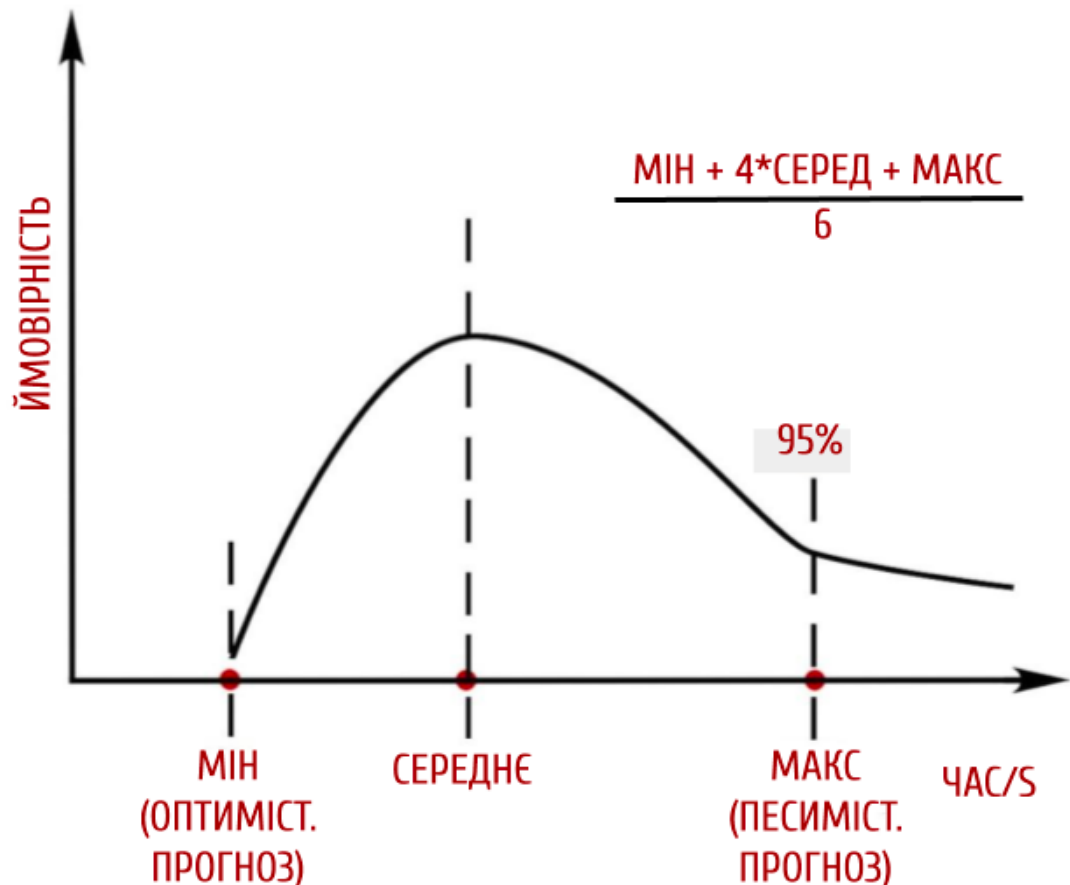
3) Для кожного з них проводиться 3 різновиди оцінювання. Значення P, M та O визначаються з урахуванням виявлених ризиків (у годинах, днях, грошових одиницях) під час обговорення всередині команди.

4) Розраховується середнє для 3 значень (E). Формула дає змогу, з одного боку, врахувати можливі позитивні та негативні сценарії, а з іншого — «згладити» їхній вплив та здобути більш реальну оцінку.

5) Для розрахунку можна використовувати один із двох способів:

- просте оцінювання (трикутний розподіл). Знайти середнє значення: $E = (O + M + P) / 3$. Більше підходить для проектів, які робляться вперше та не мають аналогії чи команда складається з молодих фахівців. Ці показники можна назвати припущеннями;

- більш точне обчислювання (бета-розподіл). Додати вагу найбільш ймовірної оцінки і знайти середньозважене значення (метод PERT): $E = (O + 4 \times M + P) / 6$. Переважно підходить у випадках, коли маємо багато історичних показників. Проект аналогічного типу й команда складається з досвідчених фахівців.

6) Потім розраховується стандартне відхилення від завдання (SD):

- під час простого оцінювання: $(SD) = \sqrt{[(O - E)^2 + (M - E)^2 + (P - E)^2] / 2}$;

- у методі PERT: $(SD) = (P - O) / 6$.

Такі розрахунки проводяться для усіх завдань у списку.

7) Пропонований метод дає змогу розрахувати рівень достовірності оцінювання: $E + 2 \times SD$.

8) Після проведення всіх обчислень, необхідно побудувати PERT-діаграму, яка графічно відображає терміни та перебіг завдань проєкту.

Переваги:

- Вважається однією з найбільш надійних технік, тому що дає більш точні показники, як порівняти з одноточковими: допомагає прибрати з оцінювання найбільш оптимістичні та триваліші за часом сценарії.

- Враховує багато невизначеностей/ризиків у проєкті: як сприятливі умови (можливості), так і несприятливі (загрози).

- Цей метод можна використовуватиме для оцінювання як часу і вартості завдань, так і проєкту загалом.

- Має інструмент візуалізації діяльності для наочного подання. Завдяки діаграмам можна оцінювати та аналізувати час і ресурси, відстежувати залежності завдань, керувати активами. Також цей метод містить інформацію з різних департаментів, що допомагає оптимізувати комунікації.

Недоліки:

- Потребує багато часу для оцінювання завдань за трьома параметрами.

- Вважається досить дорогою технікою через трудомісткий характер робіт.

- Метод PERT вимагає розташування активностей у часовій послідовності (кожна наступна задача виконується лише після завершення попередньої).

	A	B	C	D	E	F	G	H
1	Естимация EstimationWorkshop							
2	Задача	Оцінки, год			PERT	Standard deviation (SD)	SD для ймовірності 95,5%	Dev Efforts
3		Від	ковір	До				
4	0) налаштування збірки	6	7	8	$=(B4+4*C4+D4)/6$	$=(D4-B4)/6$	$=F4*2$	$=G4+E4$
5	1) перенос верстки усіх сторінок	8	12	16	$=(B5+4*C5+D5)/6$	$=(D5-B5)/6$	$=F5*2$	$=G5+E5$
6	2) модалки	10	12	16	$=(B6+4*C6+D6)/6$	$=(D6-B6)/6$	$=F6*2$	$=G6+E6$
7	3) сайдбари	6	6	8	$=(B7+4*C7+D7)/6$	$=(D7-B7)/6$	$=F7*2$	$=G7+E7$
8	4) select -> vue-multiselect	10	11	12	$=(B8+4*C8+D8)/6$	$=(D8-B8)/6$	$=F8*2$	$=G8+E8$
9	5) розбивка на компоненти	12	14	16	$=(B9+4*C9+D9)/6$	$=(D9-B9)/6$	$=F9*2$	$=G9+E9$
10	6) налаштування роутів	6	7	8	$=(B10+4*C10+D10)/6$	$=(D10-B10)/6$	$=F10*2$	$=G10+E10$
11	7) jquery -> javascript	6	7	8	$=(B11+4*C11+D11)/6$	$=(D11-B11)/6$	$=F11*2$	$=G11+E11$
12	8) ssr/deploy research	8	8	16	$=(B12+4*C12+D12)/6$	$=(D12-B12)/6$	$=F12*2$	$=G12+E12$
13	Total efforts							$=SUM(H4:H12)$
14								

	A	B	C	D	E	F	G	H
1	Естимация EstimationWorkshop							
2	Задача	Оцінки, год			PERT	Standard deviation	SD для ймовірності 95,5%	Dev Efforts
3		Від	Ймовірно	До				
4	0) налаштування збірки	6	7	8	7,0	0,3	0,7	7,7
5	1) перенос верстки усіх сторінок	8	12	16	12,0	1,3	2,7	14,7
6	2) модалки	10	12	16	12,3	1,0	2,0	14,3
7	3) сайдбари	6	6	8	6,3	0,3	0,7	7,0
8	4) select -> vue-multiselect	10	11	12	11,0	0,3	0,7	11,7
9	5) розбивка на компоненти	12	14	16	14,0	0,7	1,3	15,3
10	6) налаштування роутів	6	7	8	7,0	0,3	0,7	7,7
11	7) jquery -> javascript	6	7	8	7,0	0,3	0,7	7,7
12	8) ssr/deploy research	8	8	16	9,3	1,3	2,7	12,0
13	Total efforts							98,0
14								

2. CAPM

Модель оцінки капітальних активів (CAPM) була розроблена на початку 1960-х років фінансовими економістами Вільямом Шарпом, Джеком Трейнором, Джоном Лінтнером і Яном Моссеном, які побудували свою роботу на ідеях, висунутих Гаррі Марковіцем у 1950-х роках.

Capital Asset Pricing Model, CAPM (досл. з англ. модель ціноутворення активів) – модель оцінки фінансових активів, що використовується для того, щоб визначити необхідний рівень доходності активу, який передбачається додати до вже існуючого добре диверсифікованого портфеля з урахуванням ринкового ризику цього активу.

Модель оцінки довгострокових активів має такий вигляд:

$$E(R_i) = R_f + \beta_i(E(R_m) - R_f),$$

де

$E(R_i)$ - очікувана ставка доходності на довгостроковий актив

R_f - безризикова ставка прибутковості;

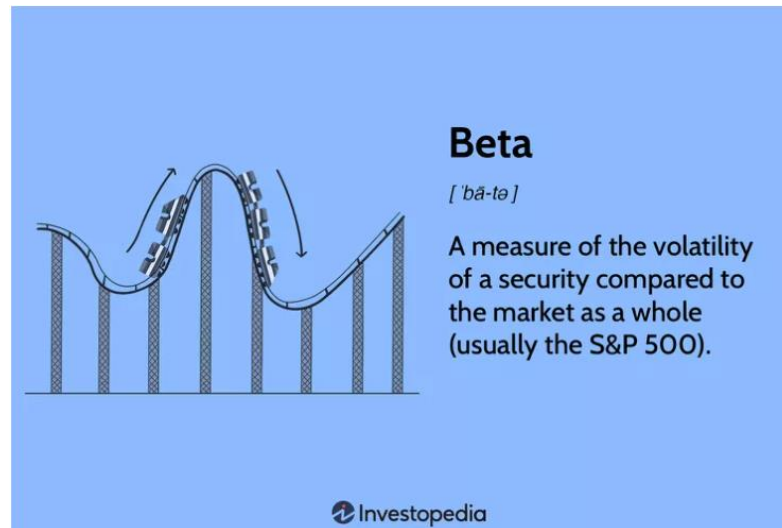
β_i - коефіцієнт чутливості активу до змін ринкової прибутковості

$E(R_m)$ - очікувана прибутковість ринкового портфеля;

$E(R_m) - R_f$ - очікувана прибутковість ринкового портфеля; премія за ризик вкладення в акції, що дорівнює різниці ставок ринкової та безризикової прибутковості.

β_i – розраховується як коваріація прибутковості активу з прибутковістю всього ринку по відношенню до дисперсії прибутковості всього ринку

$$\beta_i = \frac{\text{cov}(R_i, R_m)}{\sigma^2(R_m)}$$

Бета (β_i) порівнює волатильність чи систематичний ризик цінного паперу чи портфеля з ринковим. Якщо акція є ризикованішою за ринок, її бета буде більшою за одиницю. Якщо акція має бета менше одиниці, формула передбачає, що це зменшить ризик портфеля.

Потім бета акції множиться на премію за ринковий ризик, яка є прибутком, очікуваним від ринку, вищим за безризикову ставку. Потім безризикова ставка додається до продукту бета акції та премії за ринковий ризик. Результат повинен дати інвестору необхідний прибуток або ставку дисконту, яку він може використовувати для визначення вартості активу.

Інтерпретація:

1) Бета дорівнює 1: акція з бета 1,0 означає, що її цінова активність корелює з ринком. Додавання акцій до портфеля з бета 1.0 не додає жодного ризику для портфеля, але не збільшує ймовірність того, що портфель забезпечить надлишковий прибуток.

2) Бета менше 1: значення бета менше 1,0 означає, що цінні папери менш мінливі, ніж ринок. Включення цієї акції до портфеля робить його менш ризикованим, ніж той самий портфель без акцій. Акції комунальних підприємств часто мають низькі бета, оскільки вони рухаються повільніше, ніж середні ринкові показники.

3) Бета більше 1: бета більше 1,0 вказує на те, що ціна цінного паперу теоретично більш мінлива, ніж ринкова. Якщо бета акції становить 1,2, вважається, що вона на 20% більш волатильна, ніж ринок. Технологічні акції, як правило, мають вищі бета, ніж ринковий еталон. Додавання акцій до портфеля збільшить ризик портфеля, але також може збільшити його прибутковість.

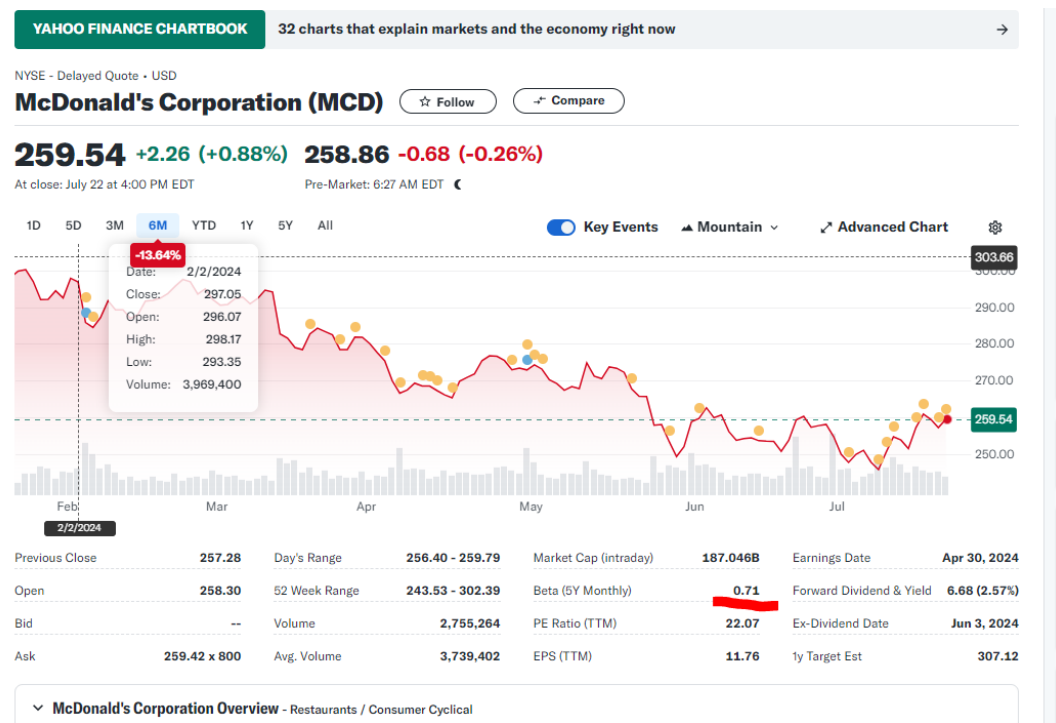
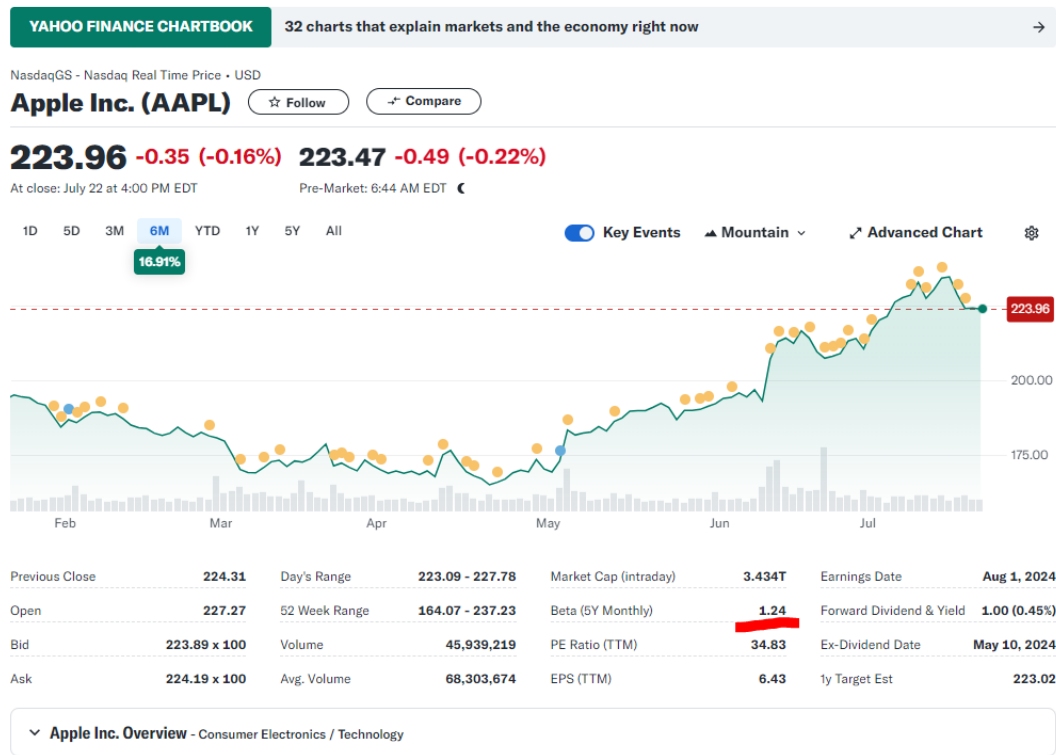
4) Негативна бета: бета -1,0 означає, що акція обернено пропорційна ринковому еталонному показнику на основі 1:1. Опціони пут і зворотні ETF розроблені таким чином, щоб мати негативні бета. Є також кілька галузевих груп, як-от золотошукачі, де негативна бета є звичайним явищем.

Уявіть собі, що інвестор розглядає акцію, оцінену сьогодні в 100 доларів США за акцію, яка виплачує 3% річних дивідендів. Скажімо, ця акція має бета порівняно з ринком

1,3, що означає, що вона є більш нестабільною, ніж широкий ринковий портфель (тобто індекс S&P 500). Крім того, припустимо, що безризикова ставка становить 3%, і цей інвестор очікує зростання вартості ринку на 8% на рік.

Очікувана прибутковість акцій на основі формули CAPM становить 9,5%:

$$9.5\% = 3\% + 1.3 \times (8\% - 3\%)$$

Коефіцієнт Шарпа (Sharpe Ratio)— показник ефективності інвестиційного портфеля (актива), який вираховується як відношення середньої премії за ризик до середнього відхилення портфеля.

Економіст Вільям Ф. Шарп запропонував коефіцієнт Шарпа в 1966 році як наслідок його роботи над моделлю оцінки капітальних активів (CAPM), назвавши його співвідношенням винагороди до варіативності.

Шарп отримав Нобелівську премію з економіки за роботу над CAPM у 1990 році.

$$\text{Sharpe Ratio} = \frac{R_p - R_f}{\sigma_p}$$

де:

R_p =прибутковість портфеля

R_f = безризикова ставка прибутковості

σ_p = стандартне відхилення надлишкової прибутковості портфеля

Коефіцієнт порівнює інвестиційні можливості або портфелі та інвесторів, щоб приймати більш обґрунтовані рішення, враховуючи прибуток і ризик. Вищий коефіцієнт Шарпа є кращим при порівнянні подібних портфелів:

- Зазвичай будь-який коефіцієнт Шарпа, що перевищує 1,0, вважається прийнятним для інвесторів.
- Коефіцієнт вище 2,0 оцінюється як дуже хороший.
- Коефіцієнт 3,0 або вище вважається відмінним.
- Коефіцієнт менше 1,0 вважається неоптимальним.

Припустімо, що інвестиційний фонд має очікуваний прибуток 25%. Безризикова норма прибутку становить 2,70%. Стандартне відхилення становить 20%. За цих обставин розрахунок коефіцієнта Шарпа:

$$\frac{25 - 2.70}{20} = 1.11$$

Коефіцієнт Шарпа більше одиниці, але менше двох вказує на прийнятну доходність порівняно з доходністю безризикової інвестиції.

SPY SPDR S&P 500 ETF Trust – фонд ETF, який інвестує в акції, що входять до фондового індексу S&P500.

SPY

SPDR S&P 500 ...

555.05 +0.07% €

Summary

News

Chart

Conversations

Historical Data

Profile

Options

Holdings

Performance

Risk

Risk Statistics

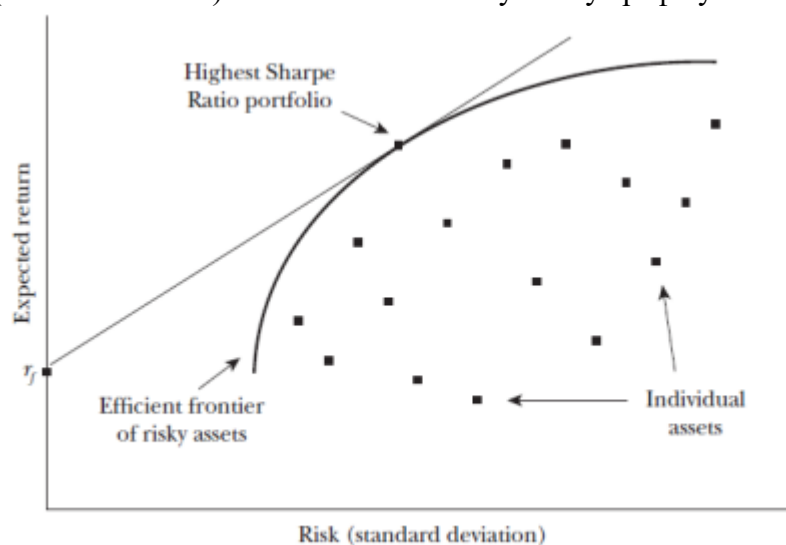
	3 Years		5 Years		10 Years	
	SPY	Category Average	SPY	Category Average	SPY	Category Average
Alpha	-0.08	-1.6	-0.05	-1.26	-0.07	-1.3
BETA	1	0.95	1	0.98	1	0.99
Mean Annual Return	0.92	0.76	1.3	1.18	1.1	0.99
R-squared	100	93.87	100	94.9	100	95.04
Standard Deviation	17.83	17.56	18.03	18.14	15.27	15.52
Sharpe Ratio	0.43	0.33	0.74	0.65	0.76	0.67
Treynor Ratio	6.5	4.69	12.68	11.2	11.17	9.76

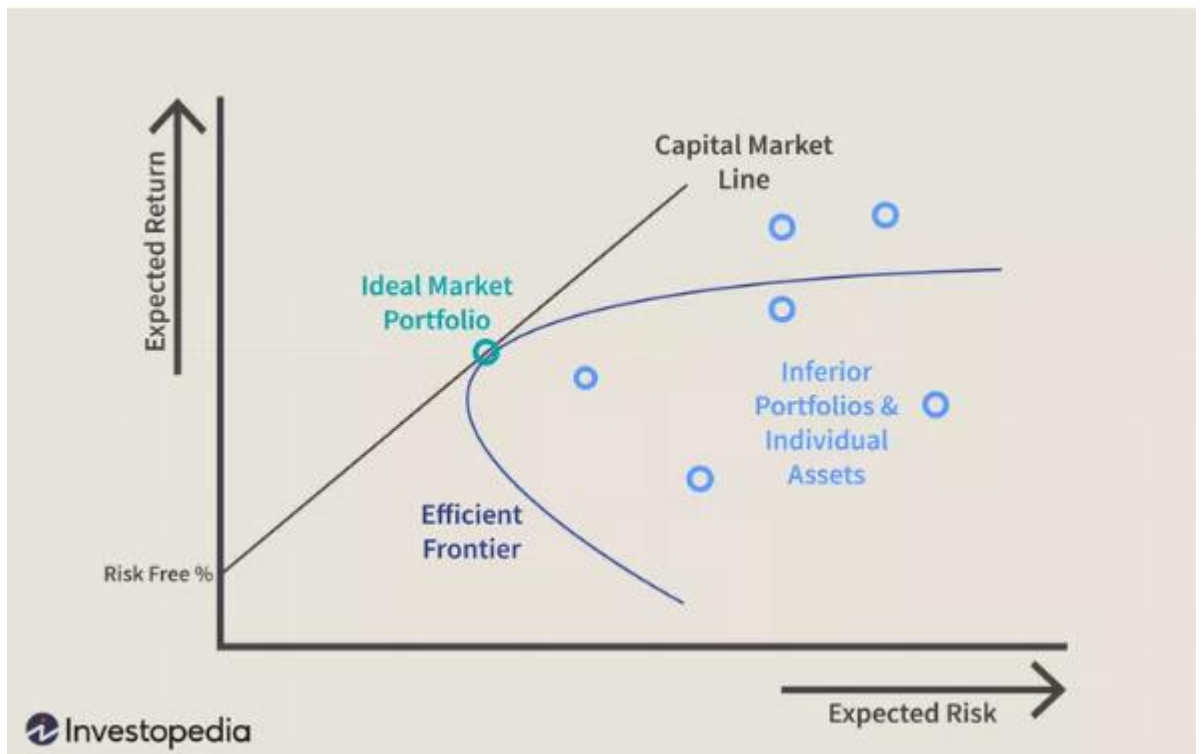
Related Tickers

<

>

Використання CAPM для створення портфеля має допомогти інвестору керувати своїм ризиком. Якби інвестор міг використовувати CAPM для ідеальної оптимізації прибутку портфеля відносно ризику, він існував би на кривій, яка називається ефективним кордоном (efficient frontier) як показано на наступному графіку.

3. Дерево рішень щодо буріння нафтової свердловини

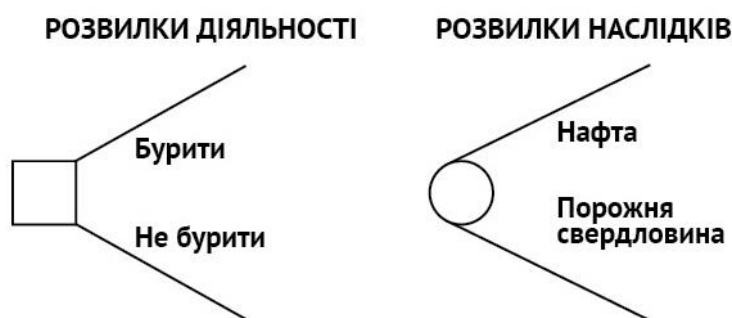
Застосування аналітичного інструментарію може допомогти бурильнику розвідувальних свердловин у прийнятті рішення щодо буріння. Щоправда, ризиків, характерних для нафтопошукових робіт, уникнути не вдасться. Схема у вигляді *дерева рішень* може впорядкувати альтернативи, ризики та невизначені моменти, які стосуються проблеми.

Аналіз дерева рішень складається із п'яти кроків:

1. Визначити всі можливі *альтернативи й ризики*, що стосуються ситуації.
2. Розрахувати *фінансові наслідки* кожної з альтернатив.
3. Виявити *невизначеність*, пов'язану з кожною з альтернатив.
4. Поєднати перші три кроки в схему у вигляді дерева.

5. Визначитися з *найкращою альтернативою* та врахувати нефінансові аспекти проблеми.

Схеми у вигляді дерева рішень охоплюють *розгалуження діяльності* та *розвилки наслідків* у точках з кількома альтернативами. Наприклад, рішення, чи бурити нафтову свердловину, – це розвилка діяльності на дереві рішень бурильника. На дереві рішень цю розвилку

розвилку позначають *квадратом*. Якщо альтернативам властива невизначеність – це розвилка наслідків. Непевний результат буріння нафтової свердловини вважатиметься *наслідком*. На дереві рішень цю розвилку позначають *кружечком*.

Приклад дерева рішень

Щоби проілюструвати ситуацію, в якій допоможе дерево рішень, уявімо Сема Х'юстона з Техасу. Пан Х'юстон збирається пробурити свердловину на багатообіцяючій ділянці землі. Чи варто йому бурити? Якщо він натрапить на нафтовий фонтан, то заробить близько мільйона доларів. Проаналізувавши усі альтернативи, пан Х'юстон склав такий список:

1. Сем заплатив 20 000 \$ за право здійснювати буріння.
2. Сем може зменшити ризики, якщо найме геолога для проведення сейсмічної розвідки (50 000 \$). Це дасть йому більше даних про ймовірність успішного результату і зменшить ризик викинути гроші на непотрібне буріння.
3. А може йому варто піти ва-банк і витратити 200 000 \$ на буріння без сейсмічного оцінювання?
4. Сем порадився з експертами-нафтовиками. Вони без жодної розвідки вважають, що Сегова ділянка з 60-відсотковою ймовірністю містить нафту.
5. Досвід експертів також показує, що якщо результати сейсмічної розвідки на нафту виявляються позитивними, ймовірність знайти в свердловині «хоч трохи» нафти становить 90%. І навпаки, є 10-відсоткова ймовірність невдачі.
6. Якщо ж результати сейсмічної розвідки виявляться негативними, Сем усе ще може здійснити буріння, та вже з 10-відсотковою ймовірністю успіху й 90-відсотковою ймовірністю невдачі.
7. Сем може вирішити взагалі не бурити.

Кожну одиницю цієї інформації вносять у схему у вигляді дерева. Ця схема графічно показує альтернативи пана Х'юстона. Та перш ніж ви з ентузіазмом кинетеся малювати дерева, ви повинні визначити, яка інформація не стосується вашої теми. В цьому випадку, 20 000 \$, які Сем заплатив за право буріння – це зайві дані; ці витрати – *незворотні*. Гроші з кишені пішли з кінцями. Вони не повернуться, хай яке рішення прийме Сем. Тому незворотні витрати у дерево рішень не вносять.

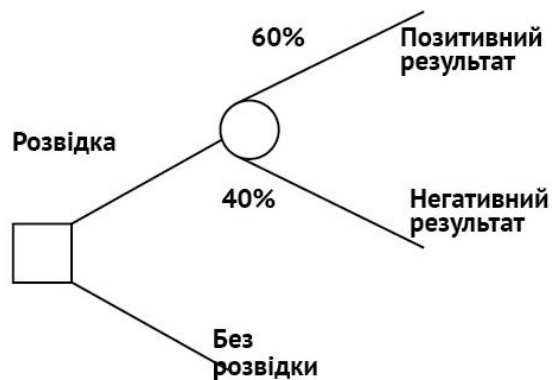
Як малювати дерево рішень

Перший крок до дерева рішень – це визначити, яке рішення (або *розвилку дерева*) потрібно прийняти першим. Може, Сегові варто спершу провести розвідку? Якщо прийняти рішення про сейсмічну розвідку, вона йтиме попереду всіх інших дій. На дереві це буде позначка *квадратиком* на першій розвилці.

Якщо Сем проведе розвідку, її *наслідки* можуть бути позитивними (ймовірність 60%) або негативними (ймовірність 40%). Та незалежно від результатів звіту про сейсморозвідку, Сем однаково може «вибрати варіант» бурити або не бурити (квадратик). Так само він може прийняти те чи те рішення, якщо розвідки проведено не буде. Та щойно

бурове обладнання буде задіяне, наявність нафти стане наслідком *за межами контролю*. Наслідок у вигляді нафти або буде плідним, або не буде.

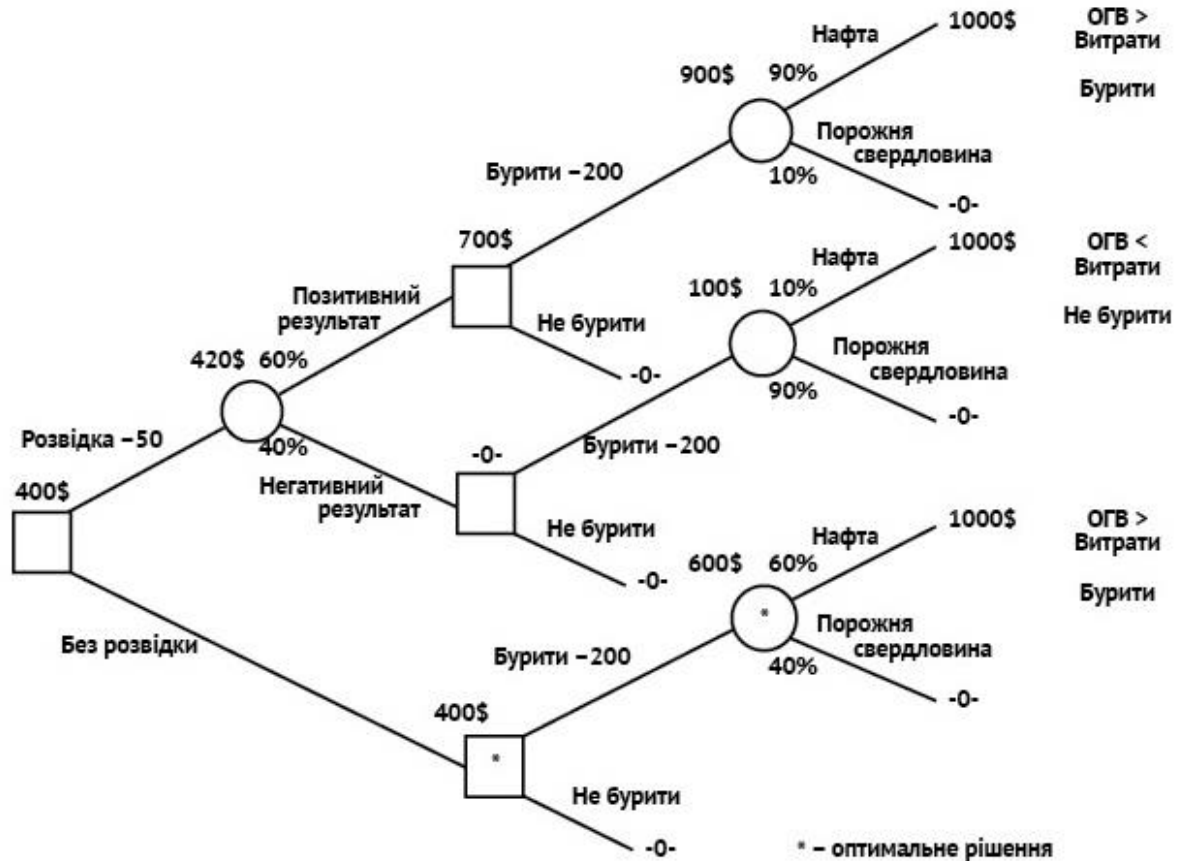
Дерево рішень щодо буріння нафтової свердловини

Наступний крок – додати фінансові наслідки, що схожі на «листя на дереві». Якщо нафта знайдеться, Сем отримає 1 000 000 \$. Витрати на буріння становлять 200 000 \$ за свердловину. Витрати на розвідку становлять 50 000 \$ за свердловину.

Щоби дізнатися потенційні фінансові результати кожного із рішень, помножте ймовірний доларовий прибуток на їхню ймовірність у розвилках наслідків, позначених «кружечком». ($[\text{Прибуток } 1\,000\,000 \$ \times \text{ймовірність } 0,90] + [\text{Прибуток } 0 \$ \times \text{ймовірність } 0,10] = 900\,000 \$$.) Ви визначите *очікувану грошову віддачу* (ОГВ) від прийняття рішення, хоча фактичні висновки можуть бути діапазоном значень. Ймовірності у кожному з кружечків у сумі повинні становити 100% ($0,90 + 0,10 = 1,00$), підтверджуючи, що всі можливості було враховано. Кожна з розв'язок *взаємовиключає* інші альтернативи, і в рамках цієї альтернативи ймовірність становить 100% або є *спільно вичерпною*.

Дерево рішень щодо буріння нафтової свердловини (в тис. \$)

У квадратиках діяльності людина, яка приймає рішення, може обрати найкращий результат. Щоби визначити найкращу альтернативу, відніміть відповідні витрати від заробітку, який принесе альтернатива. Розраховуйте фінансові наслідки, рухаючись від крайніх правих альтернатив ліворуч. Цей процес називають «відгортанням» або «підрізанням» дерева, аби дійти до найкращого плану дій. У розвилках з квадратиками вам слід обирати альтернативу з найвищим прибутком. У розвилках з кружечками – множити можливий заробіток на його ймовірність.

Рішення, на яке вказує дерево – відкинути сумніви й відмовитися від сейсмічної розвідки.

Очікувана грошова віддача від того, що Сем здійснюватиме буріння після проведення розвідки, становить 370 000 \$

$$= 420 - 50 = (700 * 0,6 + 0 * 0,4) - 50 = ((900 - 200) * 0,6 + 0 * 0,4) - 50 = (((1000 * 0,9 + 0 * 0,1) - 200) * 0,6 + 0 * 0,4) - 50$$

а від того, що Сем буритиме без розвідки – 400 000 \$.

$$= 600 - 200 = (1000 * 0,6 + 0 * 0,4) - 200$$

Обирайте найвищу очікувану грошову віддачу (EMV). Цю відносно просту концептуальну схему можна застосовувати до рішень щодо розробки нового продукту, будівництва нерухомості та складських запасів. Хай яке рішення ви розглядаєте, структура дерева рішень змушує цілісно розглянути всі альтернативи, провести аналіз невизначеності (часто доводиться вгадувати ймовірність якоїсь події) та чітко прорахувати можливі грошові наслідки. Дерево змушує чітко формулювати припущення. Наприклад, ви допускаєте певну ймовірність виявлення нафти за наявності негативних результатів розвідки. Зробивши ж інакше припущення, ви можете дійти протилежного висновку. Інша людина може поглянути на цю ситуацію ще інакше. Порівнюючи дерева, аналітики можуть обговорювати конкретні припущення в організованому порядку.

Дерева рішень показують складність начебто простих проблем.

ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА.

1. Використовуючи <https://finance.yahoo.com/> знайдіть акції 5 компаній з β (бета) > 1 та акції 5 компаній з β (бета) < 1. Які галузі вони представляють?

2. Прочитайте статтю про стратегію (систему) Мартінгейл (Martingale). Чи дійсно вона вважається безпрограшною? Розгляньте на прикладі пари EUR/USD.

Стратегія Мартінгейл походить з 18-го століття і стала популярною завдяки французькому математику Полю П'єру Леві. Її спочатку застосовували у французьких казино для гри в рулетку. У 20-му столітті американський математик Джозеф Лео Дубоуб розробляв цю систему далі, намагаючись довести її недосконалість.

Мартінгейл отримав популярність завдяки своїй простоті і обіцянці гарантованого прибутку. В казино його використовували для гри в рулетку, де гравці подвоювали ставку після кожного програшу, поки не вигравали. Проте казино швидко зрозуміли ризики цієї стратегії і ввели обмеження на максимальні ставки, що значно ускладнило використання Мартінгейл.

Стратегія поступово перейшла з казино в інші сфери, зокрема у фінансові ринки та ставки на спорт. У сучасних умовах її використовують трейдери на ф'орексі та беттори у спортивних ставках, але вона все ще залишається ризикованою через можливість довгої серії програшів, яка може знищити весь банк.

На валютному ринку Мартінгейл виглядає так: трейдер відкриває позицію в певному напрямку, наприклад, купівлю, і очікує, що ціна зростатиме. Якщо ж прогноз виявляється неправильним і ціна починає падати, поточна позиція стає збитковою. У цьому випадку трейдер відкриває ще одну позицію в тому ж напрямку, подвоюючи обсяг.

Якщо ціна продовжує знижуватися, він продовжує відкривати нові позиції з подвоєнням попереднього обсягу. Таким чином, якщо трейдер почав з торгівлі одним лотом, то на наступній ставці використовує два лоти, на третій – чотири лоти і так далі.

Збільшення обсягу позицій відбувається в надії на те, що ціна зрештою розвернеться в потрібному напрямку, і навіть невеликий рух ціни дасть змогу вийти зі збитку, повернутися до прибутку і збільшити депозит.

3. Підготуйте доповідь про метод Монте-Карло

4. Подивіться онлайн-інтенсив - "Оцінка проєкту"
https://www.youtube.com/watch?v=vN0T_uCPxqI&ab_channel=IAMPMEducation

5. Прочитайте статтю «Як сплануєш, так і проведеш. Оцінюємо проєкт з максимальною точністю» <https://dou.ua/lenta/articles/evaluating-project-with-maximum-accuracy/>

6. Тести:

1. Метод оцінювання за трьома точками (Three-Point Estimation) передбачає розрахунок:

- А) оптимістичної оцінки;
- Б) песимістичної оцінки;
- В) реалістичної оцінки;
- Г) правильні відповіді А) та Б);
- Д) правильні відповіді А), Б) та В).

2. Метод оцінювання за трьома точками (Three-Point Estimation) передбачає розрахунок:

- А) оптимістичної, песимістичної та реалістичної оцінки;
- Б) стандартного відхилення;
- В) кореляції;
- Г) правильні відповіді А) та Б);
- Д) правильні відповіді А), Б) та В).

3. У випадку бета-розподілу найбільш ймовірної оцінку можна розрахувати за формулою:

- А) (оптимістична оцінка + песимістична оцінка) / 2;
- Б) (оптимістична оцінка + реалістична оцінка + песимістична оцінка) / 3;
- В) (оптимістична оцінка + 4 * реалістична оцінка + песимістична оцінка) / 6;
- Г) (песимістична оцінка – оптимістична оцінка) / 6;
- Д) правильна відповідь відсутня.

4. Під час оцінювання за трьома точками (Three-Point Estimation) стандартне відхилення розраховується як:

- А) (оптимістична оцінка + песимістична оцінка) / 2;
- Б) (оптимістична оцінка + реалістична оцінка + песимістична оцінка) / 3;
- В) (оптимістична оцінка + 4 * реалістична оцінка + песимістична оцінка) / 6;
- Г) (песимістична оцінка – оптимістична оцінка) / 6;
- Д) правильна відповідь відсутня.

5. Перевагою оцінювання за трьома точками (Three-Point Estimation) є :

А) дає більш точні показники, як порівняти з одноточковими оцінками: допомагає прибрати з оцінювання найбільш оптимістичні та триваліші за часом сценарії.

Б) Враховує багато невизначеностей/ризиків у проєкті: як сприятливі умови (можливості), так і несприятливі (загрози).

В) можна використовуватиме для оцінювання як часу і вартості завдань, так і проєкту загалом.

Г) має інструмент візуалізації діяльності для наочного подання. Завдяки діаграмам можна оцінювати та аналізувати час і ресурси, відстежувати залежності завдань, керувати активами

Д) всі відповіді правильні.

6. Недоліком оцінювання за трьома точками (Three-Point Estimation) є:

А) Потребує багато часу для оцінювання завдань за трьома параметрами.

Б) Вважається досить дорогою технікою через трудомісткий характер робіт.

В) вимагає розташування активностей у часовій послідовності (кожна наступна задача виконується лише після завершення попередньої).

Д) суб'єктивність оцінок;

Д) всі відповіді правильні.

7. Застосування моделі оцінки капітальних активів (CAPM) передбачає розрахунок таких показників:

А) $E(R_i)$ - очікувана ставка доходності на довгостроковий актив

Б) R_f - безризикова ставка прибутковості;

В) β_i - коефіцієнт чутливості активу до змін ринкової прибутковості;

Г) $E(R_m)$ - очікувана прибутковість ринкового портфеля;

Д) всі відповіді правильні.

8. В рамках моделі оцінки капітальних активів (CAPM) для порівняння волатильності чи систематичного ризику цінного паперу чи портфеля з ринковим використовуються такі показники:

А) $E(R_i)$ - очікувана ставка доходності на довгостроковий актив

Б) R_f - безризикова ставка прибутковості;

В) β_i - коефіцієнт чутливості активу до змін ринкової прибутковості;

Г) $E(R_m)$ - очікувана прибутковість ринкового портфеля;

Д) всі відповіді правильні.

9. В рамках моделі оцінки капітальних активів (CAPM) доходність державних цінних паперів прирівнюється до такого показника як:

А) $E(R_i)$ - очікувана ставка доходності на довгостроковий актив

Б) R_f - безризикова ставка прибутковості;

В) β_i - коефіцієнт чутливості активу до змін ринкової прибутковості;

Г) $E(R_m)$ - очікувана прибутковість ринкового портфеля;

Д) всі відповіді правильні.

10. В рамках моделі оцінки капітальних активів (CAPM) доходність індексу S&P 500 прирівнюється до такого показника як:

А) $E(R_i)$ - очікувана ставка доходності на довгостроковий актив

Б) R_f - безризикова ставка прибутковості;

В) β_i - коефіцієнт чутливості активу до змін ринкової прибутковості;

Г) $E(R_m)$ - очікувана прибутковість ринкового портфеля;

Д) всі відповіді правильні.

11. Якщо в рамках моделі оцінки капітальних активів (CAPM) $\beta_i = 1$, то це означає, що:

А) зміна ціни цінного паперу повністю корелює з ринком;

Б) ціна цінного паперу менш мінлива, ніж ринок;

В) ціна цінного паперу більш мінлива, ніж ринок;

Г) ціна цінного паперу рухається в протилежному до ринку напрямі;

Д) всі відповіді правильні.

12. Якщо в рамках моделі оцінки капітальних активів (CAPM) $\beta_i = -1$, то це означає, що:

А) зміна ціни цінного паперу повністю корелює з ринком;

Б) ціна цінного паперу менш мінлива, ніж ринок;

В) ціна цінного паперу більш мінлива, ніж ринок;

Г) ціна цінного паперу рухається в протилежному до ринку напрямі;

Д) всі відповіді правильні.

13. Якщо в рамках моделі оцінки капітальних активів (CAPM) $\beta_i = 1,5$, то це означає, що:

- А) зміна ціни цінного паперу повністю корелює з ринком;
- Б) ціна цінного паперу менш мінлива, ніж ринок;
- В) ціна цінного паперу більш мінлива, ніж ринок;
- Г) ціна цінного паперу рухається в протилежному до ринку напрямі;
- Д) всі відповіді правильні

14. Якщо в рамках моделі оцінки капітальних активів (CAPM) $\beta_i = 0,5$, то це означає, що:

- А) зміна ціни цінного паперу повністю корелює з ринком;
- Б) ціна цінного паперу менш мінлива, ніж ринок;
- В) ціна цінного паперу більш мінлива, ніж ринок;
- Г) ціна цінного паперу рухається в протилежному до ринку напрямі;
- Д) всі відповіді правильні.

15. Не доцільно здійснювати інвестування, якщо коефіцієнт Шарпа становить:

- А) менше 0;
- Б) менше 1;
- В) від 1 до 2;
- Г) від 2 до 3;
- Д) більше 3.

ТЕМА 2. СУТНІСТЬ, ПРИНЦИПИ І РОЛЬ СТРАХУВАННЯ

1. Історичні витоки страхування
2. Необхідність і форми страхового захисту
3. Сутність і функції страхування
4. Принципи страхування
5. Вплив страхування на суспільство

1. Історичні витоки страхування

Суть, функції і призначення страхування формувалися історично, відбиваючи як рух, тенденції загального історичного розвитку, так і особливості іманентного саморозвитку. Враховуючи обидва фактори, синтезуючи історичні й теоретичні аспекти дослідження, можна визначити потребу і функції страхування як одного з різновидів людської діяльності, з'ясувати суспільно-політичні, історико-культурні передумови появи страхування, основні тенденції, закономірності, національну специфіку та етапи розвитку.

ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ СТРАХУВАННЯ		
наявність небезпек, здатних заподіяти майновий або інший матеріальний збиток, настання яких неможливо запобігти (об'єктивний фактор)	необхідність, а також бажання і прагнення людей боротися доступними методами і способами з тими небезпеками, які викликають у них відомий страх і побоювання від настання шкідливих наслідків (суміщення об'єктивного і суб'єктивного чинників)	поява у людей побоювання за збереження матеріальних і особистих нематеріальних благ (суб'єктивний фактор)

Рис. 1. Причини виникнення страхування

Результати аналізу історичних та літературних джерел свідчать, що у своєму розвитку страхування пройшло три етапи:

Таблиця 1

Етапи розвитку страхування в світі

Етап	Характеристика
Античне страхування (II тис. до н.е.)	Основними формами організації античного страхування в Древній Греції, Єгипті, Древньому Римі, Індії були: взаємне страхування та страхування на основі регулярних платежів. При <i>взаємному страхуванні</i> ставилася мета забезпечити відшкодування збитків від стихійних лих кожного учасника торгового або шляхового колективу за рахунок всіх його членів. Значного розвитку страхування набуло у Стародавньому Римі, передбачаючи взаємодопомогу членам римських професійних колегій, спілок на випадок захворювання, каліцтва, смерті (для виконання культових обрядів, встановлення пам'ятників, допомоги сім'ям, що

	втрапили годувальника тощо). На відміну від первинних форм страхування, які не передбачали попереднього нагромадження страхового фонду, але зобов'язували відшкодувати збитки спільно у порядку їх перерозподілу між певною спільнотою, страхування у Стародавньому Римі ґрунтувалося на обов'язковості регулярних платежів , що дозволяло акумулювати грошові засоби та створювати страховий фонд до настання небажаного (страхового) випадку. Ці засоби мали суворо цільове призначення, їх не можна було використати, скажімо, на погашення боргу і т. ін. Їх отримували тільки спадкоємець за заповітом, а не за законом, оскільки лише особа, визначена тим, хто заповідав, здатна найкраще використати грошові страхові засоби за цільовим призначенням
Середньовічне (гільдійсько-цехове) страхування	Середньовічне страхування набуло широкого розповсюдження в Англії (X - XI ст.), Німеччині (XI - XII ст.), Данії (XII ст.) в купецьких гільдіях та ремісничих цехах. Середньовічне страхування порівняно з античним відрізнялось, широким страховим забезпеченням. Перелік страхових випадків, які сформувалися в результаті конкретизації страхової взаємодопомоги, охоплював майже всі їх види, які властиві сучасному майновому та особовому страхуванню. Так для гільдійсько-цехового страхування пізнього періоду було характерним виділення із загального фонду спеціальних фондів (сирітських, вдовиних), а також страхових кас, до участі в яких залучалися і сторонні особи. Таким чином, в процесі розвитку суспільних відносин гільдійсько-цехове страхування втрачало обмежений, корпоративний характер, переростаючи межі організації, яка призначалась для надання взаємодопомоги виключно своїх членам.
Страхування в епоху капіталізму (XIV ст. - до нашого часу)	Страхування в епоху капіталізму набуває комерційного характеру. Специфічною ознакою капіталістичного страхування є його цілеспрямованість на отримання прибутку. На початковому етапі капіталістичне страхування здійснювалось одноосібними страховиками. На другому етапі з'являються і розвиваються страхові товариства: акціонерні та взаємні. Особливе місце в цьому процесі займала Англія. Перші страхові товариства тут виникли в 80-і роки XVII ст. Досить сказати, що прийнятий 1774 року закон про страхування життя і сьогодні лишається у складі чинного законодавства Англії. У 1779 році члени асоціації «Лондонський Ллойд» прийняли формуляр договору морського страхування — так званий підписний формуляр Ллойда, окремі положення якого донині застосовуються в міжнародній практиці.

Розвиток страхового ринку України, на нашу думку, можна умовно поділити на кілька етапів.

Таблиця 2

Етапи розвитку страхування в незалежній Україні

Етап	Характеристика
Перший етап (1991—1995 роки)	Це період створення і прийняття перших законодавчих актів із регулювання діяльності на страховому ринку. Розвитку страхових компаній сприяло прийняття Декрету Кабінету Міністрів України "Про внесення змін і доповнень у Закон України "Про банки і банківську діяльність" від 26 квітня 1993 року № 38-93, що забороняв

	комерційним банкам діяльність у сфері страхування, та Декрету "Про страхування" від 10.05.1993 року. Динаміка зростання чисельності страхових організацій в Україні за цей період характеризується такими показниками: 1991 рік - 28, 1992-ий - 171, 1993-ий - 455, 1994-ий - 616, 1995 рік - 655 страхових компаній. Водночас кількісне зростання страхового ринку в Україні не перейшло на цьому етапі в якість, не були визначені чіткі напрямки розвитку ринку, не було відповідної методологічної бази та кваліфікованих кадрів. Не проводився ефективний державний нагляд і ліцензування (до 1993 року) страхової справи. Незважаючи на те, що в 1993 році було створено державну структуру у сфері регулювання страхового ринку - Укрстрахнагляд, переломного етапу в розвитку страхового ринку, контролі за діяльністю страховиків тощо не відбулось. Більшість страхових компаній були неплатоспроможні. До 1995 року багато страхових компаній працювали за принципом фінансової піраміди (до цього спонукала висока інфляція). Важливим чинником розвитку національного ринку цього часу було створення в Україні філій і представництв російських страхових компаній, створення власних великих компаній-холдингів
Другий етап (1996—2002 роки)	Значною подією для ринку було прийняття 07.03.1996 року Верховною Радою України Закону "Про страхування". Цей закон, а також близько 20 постанов уряду, 11 інструкцій і нормативних актів, прийнятих за цей період, відбивали потреби перехідного періоду від планової до ринкової економіки, безпосередньо визначали умови діяльності в сфері страхування, де домінуючу роль відігравали недержавні страхові компанії. Зросли вимоги до розміру статутного фонду з 5 тис. дол. до 100 тис. дол. Після перереєстрації в 1997 році кількість страховиків значно зменшилась; налічувалося 220 компаній. У 1997 році відбулося падіння реальних обсягів надходжень страхових платежів, що почалося в 1994 році, при цьому зростання становило лише 8,6% від аналогічного показника 1994 року в порівняльних цінах. Дані щодо обсягів надходжень страхових платежів у цьому періоді наведено нижче. Посилилися вимоги Укрстрахнагляду (з 1998-го до кінця 2001 року Міністерства фінансів України як контрольного органу страховиків) щодо платоспроможності, ліквідності, резервування, структури активів, інвестиційної політики тощо. Страховики, починаючи з 1996 року, зобов'язані були за кожним видом страхування, який вони мали намір здійснювати, розробляти правила страхування та затверджувати їх у контрольному органі. Характерною тенденцією цього етапу було продовження політики обслуговування та встановлення тісніших зв'язків кептивних страховиків і структур, які їх створили.
Третій етап (2002 2023)	Це період переосмислення напрацьованого та перехід до нових стандартів і підходів у регулюванні та розвитку ринку. Значно посилювалась конкуренція, професіоналізм у роботі страховиків. З'явився новий регулятор - створена наприкінці 2002 року Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг, суворішими стали вимоги щодо капіталізації ринку. Прийнятий у новій редакції

	наприкінці 2001 року Закон України "Про страхування" встановив нові вимоги до статутних фондів страховиків у розмірі не менше 1 млн. євро для тих, хто провадить ризикові види страхування, та 1,5 млн. євро для страховиків, які здійснюють страхування життя. Практичним завданням цього етапу є зміцнення системи контролю регулятора та фінансового стану наявних страхових організацій і виведення з ринку страхових послуг нежиттєздатних страховиків, підвищення рівня платоспроможності й капіталізації страхових компаній та якості капіталу, розширення діяльності із залучення коштів населення і підприємств, а також посилення взаємодії страховиків з реальним сектором економіки.
Четвертий етап (з 2024 року)	18 листопада 2021 року Верховною Радою було прийнято нову редакцію Закону України «Про страхування», що вступив у силу 01.01.2024. Новим регулятором небанківського фінансового ринку став Національний банк України, одним із своїх пріоритетів визначивши оновлення застарілого законодавства, яке не відповідало ані потребам учасників ринку, ані запиту споживачів цих послуг. Новий закон змінює цілий спектр вимог до ліцензування страховиків, оцінки їх платоспроможності та ліквідності, корпоративного управління й управління ризиками, припинення діяльності компаній та передавання страхового портфеля тощо

2. Необхідність і форми страхового захисту

Необхідність відшкодування збитків після реалізації ризиків для забезпечення безперервного суспільного буття та процесу суспільного виробництва, для підтримання стабільного рівня життя та стабільності в економіці вимагає активної антиризикової діяльності, що проявляється у встановленні певних взаємовідносин між людьми з приводу компенсації, репресії та превенції наслідків настання страхових випадків.

Сутність **страхового захисту** полягає в *нагромадженні й витрачанні грошових та інших ресурсів для здійснення заходів з попередження, подолання або зменшення негативного впливу ризиків і відшкодування пов'язаних із ними втрат.*

Для того щоб система заходів із попередження, подолання та відшкодування втрат була реально можливою, необхідно частину валового продукту спрямовувати на створення **страхового фонду суспільства**.

Страховий (резервний) фонд – це сукупність виділених та зарезервованих запасів матеріальних благ, що призначенні для здійснення страхового захисту (не тільки компенсації, а й подолання наслідків реалізації страхового ризику)

Існує декілька теорій страхового фонду:

Таблиця 3

Концепції (теорії) страхового фонду

Концепція (теорія)	Характеристика
Марксова теорія страхового фонду.	Концепція страхового фонду К. Маркса ґрунтується на тому, що у страховому фонді на перший план виступає його виробничий характер. Страховий фонд розглядається як фонд відшкодування відповідних втрат і руйнувань в засобах виробництва. Тобто, призначення

	страхового фонду не для споживання, не для накопичення, а для відшкодування збитків в результаті настання страхового випадку. Звідси робився висновок, що витрати на страхування (тобто на створення страхового фонду) повинні покриватися за рахунок додаткової вартості
Амортизаційна теорія страхового фонду	Основні ідеї амортизаційної теорії страхового фонду були в найбільш загальній формі сформульовані і науково обґрунтовані видатним німецьким вченим Адольфом Вагнером. У відповідності до цієї концепції джерелом створення страхового фонду є не збільшення вартості, а оновлення вартості капіталу, як і у випадку з амортизаційним фондом. Тільки масштабом оновлення частки вартості капіталу в амортизаційному фонді є перенесення зносу на готову продукцію, а у страховому фонді – міра ризику, якому піддається майно. Прихильники амортизаційної теорії притримуються позиції віднесення витрат на страхування засобів виробництва до суспільно необхідних витрат. Тобто страховий фонд створюється за рахунок поступового перенесення частини вартості засобів на готову продукцію.

Нині суспільна практика, залежно від суб'єктів власності (ними виступають: держава, окремі суб'єкти господарювання та страховик) на ресурси страхового фонду, виробила три основні організаційні форми його існування

Рис. 2. Складові страхового фонду суспільства

Централізований (резервний) страховий фонд – формується централізованим методом на рівні держави, територіально-адміністративної одиниці, його призначення – відшкодування збитків та усунення наслідків стихійного лиха, великих аварій, інших страхових подій шляхом перерозподілу загальнодержавних ресурсів, формується як в натуральній так і в грошовій формі.

В Україні це фонди соціального страхування, Золотовалютні резерви та Держрезерв (матеріальні резерви держави).

Окремо можна виділити спеціальні фонди, створені централізовано за рахунок коштів суб'єктів господарювання, зокрема це *Фонд гарантування вкладів фізичних осіб*.

Фонд самострахування – формується децентралізованим методом на рівні господарюючого суб'єкта, його мета – додання тимчасових труднощів та відшкодування

втрат в процесі виробництва при настанні страхового випадку шляхом цільового використання власних ресурсів, переважно формується у вигляді натуральних запасів суб'єкта, але може мати й грошову форму.

Страховий фонд страховика – формується децентралізованим методом за рахунок внесків страхувальників, його мета – організація страхового захисту у відповідності до встановлених правил та умов страхування шляхом виплати страхових сум страхувальникам при настанні страхового випадку, а також реалізація економічних інтересів страховика в отриманні прибутку. В сучасних умовах зазначений страховий фонд формується тільки у грошовій формі та знімає суперечливість відносини між страхувальником та страховиком, хоча й залишає відмінності у пріоритетах. Так, для страхувальника страховий фонд – це, насамперед, гарант виконання зобов'язань страховика з організації страхового захисту, а потім вже існує зацікавленість у його кількісному зростанні. Для страховика, навпаки, пріоритетним є те, що страховий фонд, насамперед, капітал, який може прирости, тобто принести прибуток, а на другому плані – засіб виконання зобов'язань перед страхувальниками з приводу страхових виплат.

3. Сутність і функції страхування

Термін «страхування», на думку західних філологів, має латинське походження. В основі його — слова «securus» і «sine cura», які означають «безтурботний». Отже, страхування відбиває ідею застереження, захисту та безпеки. У багатьох слов'янських мовах, у тому числі й в українській, виникнення терміна «страхування» пов'язують зі словом «страх». Іноді у фаховій літературі використовують термін «убезпечення».

Офіційне тлумачення терміну «страхування» в Україні наведено в Законі «Про страхування» (з 01/01/24): Страхування – правовідносини щодо захисту страхових інтересів фізичних та юридичних осіб (страховий захист) при страхуванні ризиків, пов'язаних з життям, здоров'ям, працездатністю та пенсійним забезпеченням, з володінням, користуванням і розпорядженням майном, з відшкодуванням страхувальником заподіяної ним шкоди особі або її майну, а також шкоди, заподіяної юридичній особі, у разі настання страхових випадків, визначених договором страхування, за рахунок коштів фондів, що формуються шляхом сплати страхувальниками страхових премій (платежів, внесків), доходів від розміщення коштів таких фондів та інших доходів страховика, отриманих згідно із законодавством	Узагальнені погляди вчених та практиків: Страхування – це певний вид економічних відносин з приводу організації страхового захисту за рахунок створення і використання страхового фонду й інших фондів та ресурсів страховика з метою стабілізації економіки, розподілу ризиків, задоволення потреб страхувальників та власників, здійснення підприємницької діяльності, інвестування в економіку країни тимчасово вільних коштів.

Рис. 3. Тлумачення страхування з точки зору законодавства та практики

Економічна сутність страхування визначається двома основними механізмами, що закладені в страхуванні, а саме:

- ефект рідкісних подій, коли страховий випадок протягом певного періоду часу відбувається не у всіх учасників формування страхового фонду;
- ефект накопичення, коли страховий внесок завжди менший від страхової виплати, тому, що страхові виплати видаються не одночасно, що враховується через дисконтуючий множник на інвестиційні прибутки страхової компанії.

Рис. 4. Ознаки страхування

В цілому **категорія страхування** розглядається з *наступних позицій*:

- як вид економічних відносин (з різними характеристиками) з приводу формування та використання страхового фонду для відшкодування збитків;
- як спосіб розподілу ризиків;
- як спосіб задоволення потреб страхувальників;
- як вид бізнесу (підприємницької діяльності) з метою отримання прибутку;
- як спосіб покращання матеріального стану засновників та акціонерів;
- як джерело інвестицій в економіку держави;
- як фактор стабілізації економіки

Основними суб'єктами страхування є (рис. 5).

Страховики – фінансові установи, які створені у формі акціонерного товариства або товариства з додатковою відповідальністю, які мають право здійснювати діяльність із страхування на території України.

Страховик має обов'язок і виключне право використовувати у своєму повному найменуванні будь-яке із слів «страховик», «страхова», «страхова компанія», «страхова організація» та похідні від них, а також має право використовувати скорочення «СК».

Найменування страховика, який отримав ліцензію на здійснення діяльності із страхування, яка надає право здійснювати діяльність із страхування за класами страхування життя, або має намір отримати таку ліцензію, повинно містити слово "життя" або похідні від нього.

Слова «страховик», «страхова», «страхова компанія», «страхова організація» та похідні від них дозволяється використовувати у назві лише тим юридичним особам, які мають ліцензію на здійснення діяльності із страхування або мають намір отримати таку ліцензію, а також об'єднанням таких юридичних осіб.

Сумна   доля   близнюка-байстрюка   Б.А.Н.К.   ERSTE
https://www.asterslaw.com/ua/press_center/publications/erste_bank_twin_case_in_ukraine/

Використовувати у своєму найменуванні слова «національний», «державний» або похідні від них має право лише страховик, 100 відсотків статутного капіталу якого належить державі.

Чому Оранта є “національною”, хоч і не належить державі?
<https://revestr.court.gov.ua/Review/3844275>

Страхувальниками - особа, яка уклала із страховиком договір страхування або є страхувальником відповідно до законодавства.

Застрахована особа - фізична особа, визначена страхувальником у договорі страхування, життя, здоров'я, працездатність та/або пенсійне забезпечення якої є об'єктом страхування за договором страхування

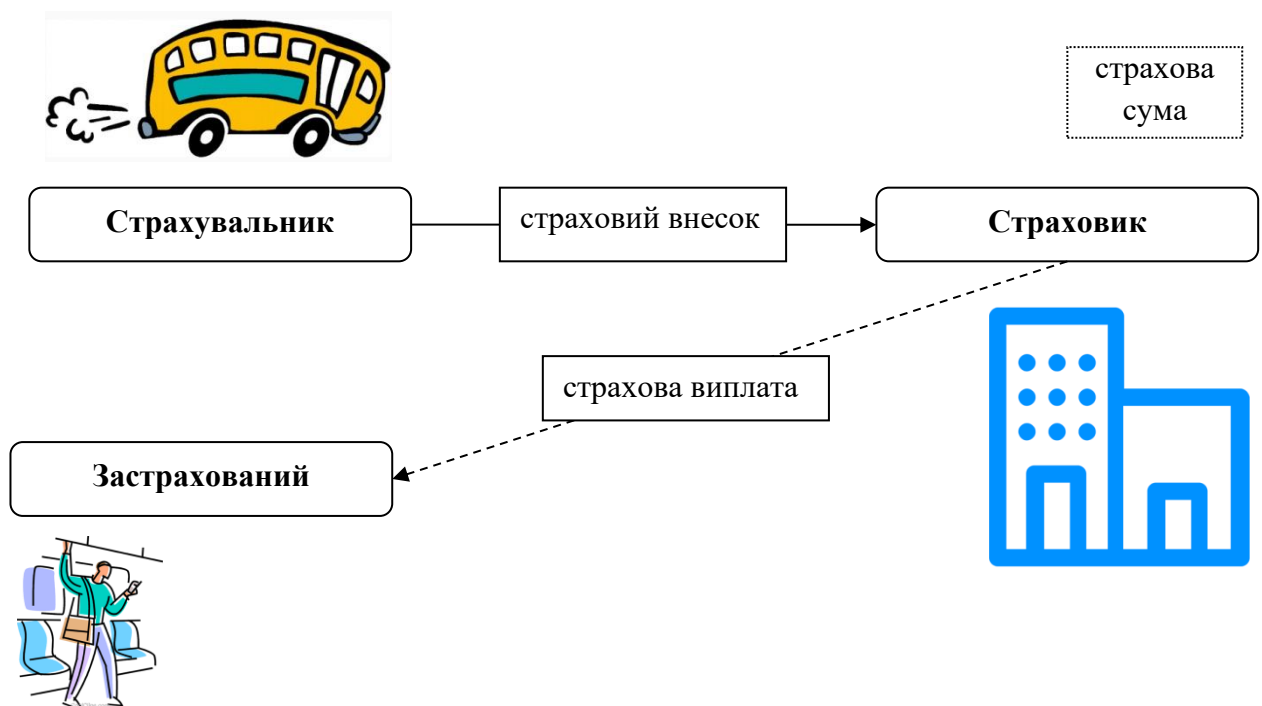

Рис. 5. Основні суб'єкти страхування

Страховий ризик - подія, на випадок виникнення якої проводиться страхування, яка має ознаки ймовірності та випадковості настання.

Страховий випадок - подія, передбачена договором страхування або законодавством, ризик виникнення якої застрахований, з настанням якої виникає обов'язок страховика здійснити страхову виплату страхувальнику або іншій особі, визначеній у договорі страхування або відповідно до законодавства.

Страхова послуга - вид фінансової послуги, що надається страховиком для забезпечення потреби потенційного страхувальника у страховому захисті на підставі договору страхування

Страховий продукт - умови страхування, які задовольняють визначені потреби та інтереси клієнтів в отриманні страхової послуги

Страхове покриття - сукупність строкових, територіальних та вартісних складових страхового захисту, що надається відповідно до договору або закону.

Страховий інтерес - матеріальна заінтересованість та/або потреба потенційного страхувальника (іншої особи, визначеної у договорі страхування) у страхуванні ризиків, пов'язаних з життям, здоров'ям, працездатністю та пенсійним забезпеченням, з володінням, користуванням і розпорядженням майном, з відшкодуванням страхувальником заподіяної ним шкоди особі або її майну, а також шкоди, заподіяної юридичній особі

Страхова сума - грошова сума, в межах якої страховик відповідно до умов договору страхування та/або законодавства зобов'язаний провести страхову виплату в разі настання страхового випадку.

Страхова виплата - грошові кошти, що виплачуються страховиком у разі настання страхового випадку відповідно до умов договору страхування та/або законодавства.

Страхове відшкодування - страхова виплата, яка здійснюється страховиком у межах страхової суми за договорами майнового страхування і страхування відповідальності при настанні страхового випадку.

Страхова виплата не може перевищувати розмір прямого збитку, заподіяного страхувальнику та/або іншій особі, передбаченій договором страхування. Непрямі збитки вважаються застрахованими, якщо це передбачено договором страхування. У разі якщо страхова сума становить певну частку дійсної вартості застрахованого об'єкта страхування, страхова виплата виплачується у такій самій частці дійсної вартості застрахованого об'єкта страхування, якщо інше не передбачено умовами договору страхування.

Якщо майно застраховано у кількох страховиків і загальна страхова сума перевищує дійсну вартість майна, страхова виплата, що виплачується всіма страховиками, не може перевищувати дійсну вартість майна. При цьому кожний страховик здійснює виплату пропорційно до розміру страхової суми за укладеним ним договором страхування.

Страховий платіж (страховий внесок, страхова премія) - плата у грошовій формі за страхування, яку страхувальник зобов'язаний сплатити страховику згідно з договором страхування.

Зміст тієї чи іншої економічної категорії розкривається в її функціях. Саме функції відображають суспільне призначення даної категорії, виражають те головне і специфічне, що для неї характерно

Таблиця 5

Функції страхування

Функції	Характеристика
Ризикова функція	полягає в переданні страховику відповідальності за наслідки ризику за певну плату. В майновому страхуванні ризикова функція розкриває вірогідний характер нанесення збитку майну в результаті стихійного лиха та не передбачуваних подій. В особистому страхуванні дана функція розкриває вірогідний характер нанесення збитку або загрози нанесення збитку життю та здоров'ю фізичної особи.
Функція заощадження коштів	дозволяє накопичити страхувальнику за рахунок страхових внесків, що обумовлені договором страхування, певну страхову суму за умови відсутності страхового випадку за час дії такого договору. Як правило, дана функція властива особистому страхуванню, але можлива й у деяких майнових видах страхування за певних умов.
Функція створення та використання страхових фондів і резервів	вирішує задачу накопичення страховиком певних економічних ресурсів (матеріальних та фінансових), які є достатніми для забезпечення покриття збитків страхувальника у разі настання страхового випадку, а також для формування капіталу з метою забезпечення прибутковості, платоспроможності й стійкості самого страховика. Крім того, концентрація ресурсів у страхових резервах забезпечує замкнуту розкладку страхового збитку між всіма учасниками певної спільноти страхувальників.
Компенсаційна функція	відображає одну з найбільш капіталомістких форм антиризикової діяльності і передбачає відшкодування (компенсацію) збитків страхувальнику при настанні страхового випадку.
Репресивна функція	як трансформована форма антиризикової діяльності, дозволяє долати наслідки настання страхових подій, що відбулися за час дії договору страхування. Також передбачає використання значних матеріальних та фінансових ресурсів.
Превентивна функція страхування	забезпечує фінансування заходів для попередження настання страхової події, сприяє запобіганню великих втрат як страхувальника, так і страховика. Дана функція відображає превентивну форму антиризикової діяльності, яка є менш капіталомісткою та більш економічною.
Інвестиційна функція	передбачає вкладання тимчасово вільних коштів страховика в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності з метою отримання прибутку на умовах диверсифікації, безпечності, зворотності, прибутковості, ліквідності. Дана функція реалізується в межах чинного законодавства, підлягає регламентації та контролю з боку держави. Ця функція сприяє підвищенню фінансової стійкості страхової компанії, а в рамках держави – розвитку економіки країни в цілому за рахунок залучення значних додаткових фінансових ресурсів.

4. Принципи страхування

Стосовно принципів, як і у випадку з функціями, в страхуванні немає єдиної думки щодо їх кількості та якісних характеристик.

Найчастіше в літературних джерелах розглядаються наступні принципи страхування:

Таблиця 6

Принципи страхування

Принцип	Характеристика
Вільний вибір страховика та виду страхування	стосується лише добровільних видів страхування, коли договір страхування укладається на основі волевиявлення сторін.
Страховий ризик	є необхідним елементом існування страхування, представляє собою, як зазначено у Законі України “Про страхування”, певну подію, на випадок якої проводиться страхування і яка має ознаки ймовірності та випадковості настання.
Страховий інтерес	впливає з права власності або володіння тим чи іншим об’єктом, вимагає обопільної зацікавленості сторін страхових відносин в результатах страхової діяльності.
Сумлінність	передбачає обов’язковість виконання своїх зобов’язань сторонами страхових відносин, страхувальників – щодо своєчасності та повноти сплати страхових платежів, страховиків – відносно страхових відшкодувань та страхових виплат.
Сума страхового відшкодування	не може перевищувати розмір збитків та додаткових витрат на подолання страхового випадку і повинна знаходитись в межах страхової суми. В іншому випадку будуть порушуватись всі зазначені принципи страхування.
Страхування не може бути засобом збагачення	даний принцип означає, що страхування пов’язане з організацією страхового захисту, відшкодовує реально завданні збитки та підтримує матеріальний і фінансовий стан страхувальника на тому ж рівні, що й до настання страхового випадку.
Франшиза	передбачає наявність визначеної договором страхування та/або законодавством частини збитків, що не підлягають відшкодуванню страховиком, тобто є способом розподілу ризиків та рівня страхової відповідальності. Таким чином поєднується використання двох видів страхових фондів – страховика та самострахування, та підсилюється дія принципу страхового інтересу. Розрізняють умовну та безумовну франшизу. У разі зазначення в договорі страхування <i>умовної франшизи</i> страховик не відшкодовує частину збитку, яка не перевищує розмір франшизи, але відшкодовує збитки в повному обсязі, якщо збиток перевищує розмір франшизи. Умовна франшиза частіше використовується в особистому страхуванні. Наприклад, правила страхування можуть фіксувати кількість днів хвороби до початку надання страхової допомоги. Але якщо застрахований хворів довше, то допомога виплачується за всі дні непрацездатності. У разі зазначення в договорі страхування <i>безумовної франшизи</i> страховик вираховує розмір франшизи при здійсненні страхової виплати за кожним страховим випадком.

	Такі поліси поширені при страхуванні автотранспорту та деяких інших об'єктів. Це дає змогу страховикам уникнути розрахунків з дрібних ризиків і тим самим значно зменшити витрати на ведення справи.
Суброгація	передбачає передачу права страховику на стягнення суми страхового відшкодування з винних осіб в межах здійснених страхових виплат. Даний принцип також підсилює дію принципу страхового інтересу. Окрім того реалізація зазначеного принципу дозволяє страховим компаніям підвищити свою фінансову стійкість, полегшуючи виконання обов'язків за договорами страхування. Цей принцип запозичений із страхового законодавства європейських країн. В радянському страховому праві суброгацію ототожнювали з регресом. В сучасному зобов'язальному праві України ці поняття розмежовуються.
Контрибуція	надає право страховику звертатися до інших страховиків, які за попередніми полісами несуть відповідальність перед одним і тим же страхувальником з пропозицією розділити витрати на відшкодування збитків.
Диверсифікація	передбачає необхідність розширення діяльності страховика за межі основного бізнесу, але в рамках чинного законодавства, яким цей принцип сьогодні дещо обмежений. Законодавство України вимагає, щоб предметом діяльності страховика були лише страхування, перестрахування, співстрахування, фінансова діяльність, пов'язана з розміщенням страхових резервів та наданням кредитів страхувальниками із страхування життя.

Деякі автори, виділяють ще принципи співстрахування та перестрахування. Проте, на наш погляд, їх можна вважати видами страхової діяльності.

Співстрахування – це страхування об'єкта за одним спільним договором кількома страховиками. Позитивним є те, що страхові організації мають змогу об'єднувати свої зусилля при страхуванні великих ризиків, при цьому залишаючи собі страхову премію. А недоліком є складна процедура оформлення процесу страхування та виплати страхового відшкодування.

Перестрахування – представляє собою другорядне розміщення ризику, коли перший страховик страхує виконання своїх зобов'язань або їх частину в другого страховика, тобто передає йому на страхування всі або частину ризиків за договорами страхування.

5. Вплив страхування на суспільство

У чому ж полягає роль страхування в ринковій економіці? Розглянемо головні напрямки прояву позитивного впливу страхування.

Страхування надає впевненості в розвитку бізнесу.	Жодний власник не інвестує свого капіталу в розвиток виробництва тих чи інших товарів або у сферу послуг, не врахувавши можливого ризику втрати авансованих ресурсів. Завдяки переданню за окрему порівняно невелику плату відповідальності за наслідки ризикованих подій страховим організаціям інвестор упевнений, що в разі пожежі, стихійного лиха або іншого страхового випадку завдані збитки будуть відшкодовані.
Страхування дає змогу оптимізувати ресурси, спрямовувані на організацію економічної безпеки.	Страховий захист є проявом економічної безпеки фізичних і юридичних осіб. Серед багатьох форм страхового захисту страхуванню належить особлива роль. Воно дає змогу досягти раціональної структури коштів, що спрямовуються на запобігання (або оперативне усунення) наслідкам стихії чи іншим чинникам, які перешкоджають діяльності тієї чи іншої особи. Страхування, маючи великі можливості маневрування резервами, є важливою ланкою формування всієї системи економічної безпеки. Така роль стає реальною тільки за належного рівня розвитку страхової справи. Можливості страхування зростають із розширенням кола страхувальників, а це, у свою чергу, підвищує фінансовий потенціал страховиків. На посилення саме цих тенденцій слід очікувати в найближчій перспективі. Чим вищий коефіцієнт освоєння страхового поля та чим більша концентрація страхових фондів, тим більші можливості для зниження ціни страхування.
Страхування забезпечує раціональне формування й використання коштів, призначених для здійснення соціальних програм.	Світовий досвід довів доцільність нагромадження і використання коштів на соціальні програми страховим методом. Сформовані цим методом ресурси застосовуються як доповнення до державних ресурсів, що спрямовуються на фінансування освіти, охорони здоров'я, пенсійне забезпечення та деякі інші соціальні заходи. Перевага страхового методу формування й використання коштів соціального спрямування полягає ось у чому. Він усуває знеособлення таких коштів, а завдяки цьому й зрівнялівку в їх розподілі, коли однакові за розміром пенсії одержують головні конструктори та прибиральниці, підвищує відповідальність за якість медичних та інших соціальних послуг.
У страхуванні створюються значні резерви грошових ресурсів, які стають джерелом економічного зростання.	Грошові резерви тим відрізняються від натуральних, що вони навіть і тоді, коли тимчасово виходять із обігу коштів конкретного підприємства-власника, не перестають «працювати» на нього та економіку країни в цілому. Ресурси, які тимчасово вивільняються на одних підприємствах, через кредитну систему, ринок цінних паперів, інвестиційні товариства переходять у користування інших суб'єктів господарювання.

Рис. 6. Вплив страхування на суспільство

ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА.

1. Прочитайте статтю та дайте відповіді на питання

1. Як виникли перші страхові відносини і яка була їхня основна мета?	
2. Яку роль відіграла держава у становленні страхової справи в Російській імперії?	
3. Які фактори стимулювали розвиток акціонерних страхових товариств в Росії?	
4. Які основні види страхування були популярні в той час?	
5. Як конкуренція вплинула на розвиток страхового ринку в Росії?	
6. Яку роль відігравали інвестиції в діяльності страхових компаній?	
7. Які були основні проблеми, з якими стикалися страхові компанії в Росії?	
8. Як держава регулювала діяльність страхових компаній?	
9. Які були наслідки банкрутства страхових компаній?	
10. Які висновки можна зробити про розвиток страхової галузі в Російській імперії?	

АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ АКЦІОНЕРНИХ СТРАХОВИХ ТОВАРИСТВ У РОСІЙСЬКІЙ ІМПЕРІЇ КІНЦЯ ХІХ-ПОЧАТКУ ХХ СТ.⁴

Страховання є досить багатограним поняттям і зародження перших страхових відносин має тисячолітню історію. Так засновник національної наукової школи страховання, відомий український вчений К.Г. Воблий у своїй фундаментальній для вітчизняних дослідників праці «Основи економії страхування», що видана ще століття тому (в 1915 р.), зазначає: «Зародження форм страхування можна знайти вже в Стародавньому Римі у різних колегіях, що існували в епоху Імперії у великій кількості та для різноманітних цілей». Метою діяльності згаданих автором *collegia tenuiorum* (похоронних колегій) була виплата спадкоємцям померлого члена колегії коштів у розмірі 300 сестерцій для організації поховання. Кожен член колегії мав сплатити вступний внесок у розмірі ста сестерцій та здійснювати своєчасні щомісячні платежі (по п'ять ассів), в іншому випадку його родичі не могли б претендувати на виплату страхової суми. Також право на отримання виплати втрачалось у разі самогубства члена колегії.

Значення страхування для суспільства зростало протягом століть, відповідно до чого розширювались і його функції. Якщо за часів античної доби це було пов'язано з перерозподілом ризиків (ризикова функція), то з появою в ХVІІІ ст. комерційного страхування життя вдалося реалізувати заощаджувальну, а згодом інвестиційну та інші функції. Обраний для аналізу період кінця ХІХ-початку ХХ ст. характеризувався активним розвитком людської діяльності в різних сферах, і, цілком справедливо, на думку деяких дослідників, має схожі риси з сучасністю. Саме схильність економічних процесів і явищ до циклічності викликала інтерес до вивчення цього питання.

Історично поява страхових відносин була спрямована на захист на пайовій основі інтересів учасників окремих соціальних груп, пов'язаних з життям і здоров'ям. Але суттєвий поштовх для подальшого становлення страхової справи дали розвиток виробництва та налагодження міжнародної торгівлі, в тому числі і морської. Існуюча протягом століть форма взаємного страхування не могла задовольнити зростаючих страхових потреб торговельних домів і виробничих підприємств, відповідно до чого страхування розглядається як окрема галузь економічної ДІЯЛЬНОСТІ.

Серед перших акціонерних страхових компаній у світі згадують Голландську Ост-Індійську компанію, що здійснювала морське страхування. У Російській імперії, до складу якої належала більша частина українських територій, першим страховим закладом була створена при Державному позичковому банку за маніфестом Катерини ІІ від 23 грудня 1786 р. Страхова експедиція, що здійснювала страхування споруджень у процесі кредитування на суму до 75 % від оціночної вартості, розмір страхового платежу при цьому складав 1,5 % від страхової суми. Варто зазначити, що наступні спроби створення державних страхових монополій (Страхова контора для страхування товарів у 1797 р., товариства взаємного страхування «Ассекуранц-Конторз» та «Фейер-Хафстр» у 1798-1799 рр., Страхова компанія для кораблів та товарів у 1800 р.) не принесли очікуваного ефекту.

Наступним кроком у становленні страхових компаній у Російській імперії було створення приватного акціонерного товариства під назвою «Россійское Страхоее отъ огня Общество» (1827 р.). За підтримки вищих посадових осіб держави, зокрема графів Мордвінова та Потоцького, барона Штиглиця, товариство отримало монополійні права на здійснення страхування в провідних регіонах країни (Петербурзькій, Московській, Ліфляндській, Курляндській, Естляндській губернії та в Одесі) до 1847 р. та звільнення від податків (за винятком мита), крім того, застраховане в товаристві майно можна було приймати під заставу в кредитних закладах. Згодом починають діяти страхове товариство «Жизнь» (1835 р.) та «Россійское страховое и транспортное общество» (1844 р.), що, виходячи з назв, спеціалізувались на страхуванні життя та транспорту [6, с. 2]. Товариству

⁴ <https://eztuir.ztu.edu.ua/handle/123456789/2685>

«Жизнь» також були надані монополістичні привілеї на 20 років, але, враховуючи ментальність населення, попит на даний вид страхування був незначний, так у 1855 р. кількість застрахованих складала лише 1723 особи на суму 5,8 млн. руб., і лише з приходом на ринок нових російських та іноземних компаній, та спільно проведеними маркетинговими заходами на фоні поживавлення економіки страхування життя почало набирати оберти.

Втрата згаданими вище компаніями монопольних привілеїв у середині XIX ст. на фоні загальнодержавних перетворень (відміна кріпосного права, земельна реформа, промисловий переворот) сприяла появі, в тому числі і на українських територіях, нових акціонерних страхових товариств і товариств взаємного страхування, і, як наслідок, загостренню конкуренції між ними.

Варто зазначити, що, відповідно до досліджень вітчизняних вчених, ще в 1806 р. в Одесі італійськими та французькими підприємцями було засноване Імператорське страхове товариство. Це було одне з найперших акціонерних товариств у місті. В 30-х рр. вже нараховувалося п'ять товариств, що здійснювали морське страхування.

Обсяг страхових внесків у період з 1868 до 1873 рр. зріс з 5,5 до 14,6 млн. руб., тобто майже втричі. Вже в той час страхові компанії активно інвестували кошти в цінні папери, що поряд з ефективною страховою діяльністю сприяло зростанню їх вартості. Жорстка конкурентна боротьба між товариствами спонукала останніх до необґрунтованого зниження страхових премій, наслідком чого стали зростання збитків та фінансові проблеми страховиків. У 1874 р. між сімома компаніями відбулося підписання тарифної угоди, що встановлювала спільний страховий тариф і започаткувала ведення спільної страхової статистики з метою аналізу ризиків.

Акціонерні страхові товариства стали ключовим учасником фондового ринку. Так у збірнику Акціонерна справа в Росії» (1897 р.) статистичним даним діяльності страховиків належить окремий підрозділ, де зібрано інформацію про 20 страхових компаній.

Доходи страховиків за вказаний період зросли майже на 25 % з 44,685 млн. руб. у 1885 р. до 55,426 млн. руб. у 1894 р., а страхові резерви зросли втричі (з 14,148 млн. руб. до 42,098 млн. руб.). Переважна більшість активів страховиків були вкладені в цінні папери, на поточних, рахунках, в банківських, установах, та надані, в позику. Варто зазначити, що значна частина прибутку (в середньому 83 %) була спрямована на виплату дивідендів акціонерам, чому сприяла ефективна діяльність страхових, товариств.

Розраховані нами основні показники прибутковості, такі як рентабельність доходу (відношення прибутку до доходу), рентабельність діяльності (відношення прибутку до витрат) та дивіденди на основний капітал (відношення дивідендів на основний капітал) свідчать про тенденцію до зниження рівня доходності діяльності акціонерних страхових товариств.

До найбільших за обсягом доходу в 1894 р. акціонерних товариств Росії увійшли переважно ті, що спеціалізувались не на страхуванні життя, як у провідних на той час країнах світу, а на страхуванні від вогню та страхуванні транспорту.

Мало місце і банкрутство учасників ринку. Мова йде про страхове товариство «Москва», так в оприлюднених результатах його діяльності на 1 січня 1891 р. член ревізійної комісії Владимирський за результатами проведеного аналізу зазначає, що «Звітний рік Страхового товариства "Москва" закінчився безпрецедентними для страхової справи в Росії великими збитками». Збиток склав 313 тис. руб. і 24 січня 1894 р. за рішенням московського комерційного суду товариство було оголошено неплатоспроможним боржником.

Серед можливих причин банкрутства можна назвати недостатній рівень регламентації страхування (до початку 90-х рр. XIX ст. діяльність страхових товариств визначалася положенням законодавства про акціонерні компанії). З метою урядового контролю 6 червня 1891 р. було видано «Положення про нагляд за діяльністю страхових установ та товариств», що передбачав встановлення мінімального розміру основного капіталу в 500 тис. руб. та умови виплати дивідендів, а також створення при Міністерстві

внутрішніх справ особливого органу страхового нагляду. До повноважень цього органу належало розгляд проектів статутів, встановлення форм звітності, що мала оприлюднюватись, та ревізія товариств.

Відповідно до «Правил про порядок розміщення та збереження коштів акціонерних страхових товариств, та про покриття їх зобов'язань» (1898 р.), було встановлено напрями інвестування резерву страхових премій та дивідендного капіталу. Саме інвестиційна діяльність страхових товариств наприкінці XIX ст. стала головним джерелом одержання прибутку і давала можливість не тільки покривати збитки від страхової діяльності, що сягали мільйонів рублів, але й забезпечувати високий рівень дивідендних виплат акціонерам.

У структурі активів акціонерних страхових товариств найбільшу частку на той час складали боргові цінні папери, зокрема державні цінні папери, облігації залізничних, компаній.

Структура активів акціонерних страхових товариств Російської імперії в 1906-1910 рр., %

№ з/п	Напрямок	1906 р.	1907 р.	1908 р.	1909 р.	1910 р.
1	Боргові цінні папери	44,5	45,4	45,6	47,6	47,8
2	Депозити та кошти на поточних рахунках	5,7	7,1	8,7	9,7	13,5
3	Нерухоме майно	32,6	31,4	31,3	29,6	27,5
4	Позики під заставу нерухомості	6,8	5,8	4,4	8,6	2,9
5	Позики під заставу полісів	10,2	10,1	9,9	9,6	8,7
6	Позики під заставу цінних паперів	0,2	0,2	0,1	0,1	0,1

Напередодні Першої світової війни страховий ринок продовжував активно розвиватись, про те частка акціонерного капіталу, інвестованого в страхову галузь, складала близько 1,0 %. Основна частина коштів, вкладених у дані цінні папери, була зосереджена в гірничій та текстильній промисловостях.

В цілому аналіз діяльності страхових товариств Російської імперії кінця XIX-початку XX ст. дає можливість сформулювати такі висновки:

- 1) перші страхові товариства виникли за безпосередньої підтримки високопоставлених посадових осіб держави та отримали монопольні права, тобто впровадження практики страхування відбувалося неринковим способом;
- 2) розвиток страхової діяльності в імперії стримувався незавершеністю реформ в аграрній, промисловій та фінансовій сферах;
- 3) акумульовані товариствами кошти активно інвестувалися в цінні папери, нерухомість, надавалися у позику, що забезпечувало прибуткову діяльність.

2. Прочитайте статтю та дайте відповіді на питання:

1. Яка основна причина зростання страхових збитків від природних катастроф в останні роки?	
2. Яка природна катастрофа завдала найбільших страхових збитків у 2023 році?	
3. Як зміна клімату вплинула на страхову галузь?	
4. Який прогноз щодо страхових збитків від природних катастроф на наступне десятиліття?	
5. Який регіон мав найшвидше зростання страхових збитків від сильних конвективних штормів (SCS)?	
6. Яке основне джерело страхових збитків від SCS?	
7. Як утворюються SCS?	
8. Які адаптаційні заходи можуть бути вжиті для зменшення впливу природних катастроф?	
9. Як постраждала галузь перестрахування від останніх природних катастроф?	
10. Чому важливо вирішувати проблему зростання кількості природних катастроф?	

Страхові збитки від природних катастроф в світі перевищили \$108 млрд⁵

В світі спостерігається новий рекорд із 142 природних катастроф зі 108 млрд доларів застрахованих збитків у 2023 році. Глобальні страхові збитки від природних катастроф у 2023 році перевищили 100 мільярдів доларів четвертий рік поспіль, причому землетрус у Туреччині та Сирії був найдорожчою катастрофою (страхові збитки становили \$6,2 млрд).

Загальні економічні та страхові збитки

Структура збитків	2023	2022	середнє 10 років
Економічні збитки	291	295	235
Природні катастрофи	280	286	223
Техногенні катастрофи	11	9	12
Застраховані збитки	117	141	99
Природні катастрофи	108	133	89
Техногенні катастрофи	9	8	10

Оскільки посилення небезпеки, спричинене зміною клімату, ймовірно, збільшить втрати в майбутньому, заходи з адаптації стають ключовими для зменшення потенціалу втрат, йдеться у дослідженні Swiss Re Institute.

Частота подій є основною рушійною силою накопичення страхових збитків, сильні конвективні шторми (SCS) становлять рекордні 64 мільярди доларів у 2023 році; 85% втрат SCS у 2023 році виникли в США, а найшвидше зростали в Європі.

Руйнівний землетрус у Туреччині та Сирії, сильні конвективні шторми і масштабні міські повені стали основними подіями, що призвели до збільшення застрахованих збитків від природних катастроф до 108 мільярдів доларів у 2023 р., підтверджуючи щорічне зростання на 5–7% та тенденцію щодо глобальних застрахованих збитків від стихійних лих з 1994 року.

За оцінками Swiss Re Institute, застраховані збитки можуть подвоїтися протягом наступних 10 років, оскільки температура підвищиться, а екстремальні погодні явища стануть частішими та інтенсивнішими. Тому заходи пом'якшення та адаптації є ключовими для зменшення ризику природних катастроф, які є №3 у переліку 10 ключових ризиків страхової галузі, згідно дослідження Aon.

Глобальні страхові збитки від природних катастроф випереджали світове економічне зростання за останні 30 років: з 1994 по 2023 рік страхові збитки від природних катастроф з поправкою на інфляцію становили в середньому 5,9% на рік, тоді як світовий ВВП зріс на 2,7%. Іншими словами, за останні 30 років відносний тягар збитків порівняно з ВВП подвоївся.

Чотири погодні небезпеки – повені, тропічні циклони, зимові шторми в Європі та сильні грози – сьогодні спричиняють глобальні економічні втрати в розмірі 200 мільярдів доларів щороку. Станом на сьогодні економіка США втрачає майже 0,4% ВВП (97 мільярдів доларів), тоді як Філіппіни втрачають 3% ВВП (12 мільярдів доларів) через чотири погодні небезпеки, в той же час піддаючись посиленню небезпеки в майбутнє.

⁵ <https://forinsurer.com/files/file00750.pdf#page=3>

«Навіть без історичного шторму масштабу урагану «Ян», який обрушився на Флориду роком раніше, глобальні втрати від природних катастроф у 2023 році були серйозними, - каже Жером Жан Хегелі, головний економіст групи Swiss Re. - Це підтверджує 30-річну тенденцію до втрат, яка викликана накопиченням активів у регіонах, уразливих до природних катастроф. Однак у майбутньому ми повинні розглянути щось більше: посилення небезпеки, пов'язаної з кліматом. Сильніші шторми та більші повені, спричинені потеплінням планети. Це демонструє, наскільки терміновими є потреби в діях, особливо якщо взяти до уваги структурно вищу інфляцію, яка спричинила різке зростання виплат по збитках катастроф».

Оскільки погодні явища посилюються через зміну клімату, оцінка ризиків і страхові премії повинні корелювати зі швидкозмінним ландшафтом ризиків. Страховики повинні зосередитися на зменшенні збитків 2023 рік був найспекотнішим роком за всю історію спостережень, і початок 2024 року наслідуює його приклад. Щоб страхування майна було стабільним і доступним, потрібні узгоджені зусилля приватної промисловості, державного сектору та суспільства в цілому – не лише для пом'якшення кліматичних ризиків, а й для адаптуватися до світу більш інтенсивної погоди, вважають аналітики Swiss Re.

В 2023 році галузь перестраховування вже зазнала збитків, пов'язаних із сильними конвективними штормами, на суму близько 50 мільярдів доларів, йдеться у дослідженні Munich Re. За останні п'ять років страхові збитки SCS складали в середньому близько 15 мільярдів доларів на рік для перестрахової галузі. Сильні грози цього року неодноразово вражали мегаполіси, а кілька великих міст постраждали від значного граду та/або торнадо. Велике питання для світової страхової індустрії та суспільства в цілому полягає в тому, як краще впоратися з наслідками цих подій.

2023 рік також відзначився високою частотою подій: 142 застраховані стихійні лиха встановили новий рекорд. Більшість із них були середнього ступеня тяжкості, завдавши збитків на суму 1–5 мільярдів доларів. В 2023 році було щонайменше 30 таких подій, що набагато більше, ніж у середньому за попередні 9 років (17 подій). З цих подій 21 була SCS, новий максимум. Кількість цих подій середньої тяжкості зросла на 7,5% з 1994 року, що майже вдвічі перевищує загальне зростання катастроф на 3,9%.

Після тропічних циклонів сильні грози стали другою за величиною небезпекою, що приносить збитки страховикам через вплив, спричинений урбанізацією, економічним зростанням і зростанням населення.

Град є основним джерелом страхових збитків, відповідаючи за 50–80% усіх страхових збитків, викликаних SCS.

Сильні конвективні шторми — це загальний термін для ряду небезпек, включаючи торнадичні та прямолінійні вітри та великі гради. SCS часто спостерігаються як погодні явища, які розвиваються, коли тепле вологе повітря піднімається з поверхні землі у верхні шари тропосфери, що призводить до утворення високих хмар, блискавок і грому. А тим часом до поверхні землі спрямовуються порції прохолодного повітря, несучи з собою сильні пориви вітру, дощ або навіть град.

В 2023 році глобальні страхові збитки від конвективних штормів досягли нового рекорду в 64 мільярди доларів, 85% яких походять із США. Страхові збитки, пов'язані з SCS, зростали найшвидше в Європі, перевищуючи 5 мільярдів доларів за кожний з останніх трьох років. Особливо зростає ризик граду, головним чином у Німеччині, Італії та Франції.

Збільшення впливу внаслідок економічного зростання та зростання населення, урбанізації та накопичення багатства залишається основною причиною зростання

страхових виплат та збитків страхової галузі, пов'язаних з конвективними штормами, і наслідки зміни клімату, ймовірно, посилять цю тенденцію. Іншим фактором є зміни у вразливості до впливу, такі як швидке зростання сонячних енергетичних установок на дахах.

Першим кроком до скорочення збитків є зменшення потенціалу збитків за допомогою адаптаційних заходів, таких як забезпечення дотримання будівельних норм, будівництво бар'єрів для захисту від повеней і перешкоджання заселенню в районах, схильних до природних небезпек. Крім того, співпраця зі страховиками, страховими асоціаціями та державним сектором забезпечує обмін даними, що є ключовим для спільного зниження ризику.

3. Прочитайте статтю та дайте відповіді на питання:

1. Який основний висновок дослідження Futureset щодо потенційних наслідків великого вулканічного виверження?	
2. Які історичні виверження використовувалися як основа для цього сценарію?	
3. Які найпоширеніші наслідки великих вулканічних вивержень для глобальної економіки?	
4. Як виверження вулкана впливає на глобальну температуру?	
5. Які галузі економіки найбільше страждають від наслідків вулканічних вивержень?	
6. Які непрямі наслідки можуть мати виверження вулкана?	
7. Яку роль може відіграти страхування у зменшенні ризиків, пов'язаних з вулканічними виверженнями?	
8. Як вулканічні виверження можуть вплинути на глобальну продовольчу безпеку?	
9. Які політичні наслідки можуть мати великі вулканічні виверження?	

10. Чому важливо вивчати потенційні наслідки великих вулканічних вивержень?	

Потенційні збитки світової економіки від “гіпотетичного” виверження вулкану оцінюється в \$1,6 трлн⁶

Дослідницька та аналітична платформа Futureset опублікувала 4-й сценарій системного ризику, моделюючи гіпотетичний, але вірогідний вплив вибухового виверження вулкану на глобальний ВВП протягом п'ятирічного періоду.

Якщо цей сценарій реалізується, глобальні економічні наслідки можуть сягнути 1,6 трлн доларів за п'ятирічний період, розраховане як середнє значення трьох потенційних рівнів серйозності, з очікуваними втратами – беручи до уваги ймовірність сценарію - на 14 млрд дол.

Хоча великі вулканічні явища відносно рідкісні, ризики, які вони становлять, цілком реальні. Будь-яка відсутність уваги з боку світових спільнот до геологічних попереджувальних знаків може залишити населення та економіку неготовими до негайних і стійких опадів, спричинених виверженнями.

У рамках дослідження ефектів другого та третього порядку системних подій, останній сценарій Lloyd's, розроблений у партнерстві з Кембриджським центром вивчення ризиків, досліджує потенційно катастрофічні наслідки вулканічної діяльності.

Сценарій базується на п'яти історичних вулканічних подіях – від виверження вулкана Пінатубона Філіппінах у 1991 році до виверження вулкана Хунга Тонга Хунга Хаапай у 2022 році. Аналіз показує, що хоча безпосередні наслідки виверження вулкана, включаючи перерву в бізнесі, шкоду навколишньому середовищу, втрату майна та загибель людей, мають значні наслідки для громади, вони ізольовані географічно.

Історичні події:

1. 1991 рік, виверження гори Пінатубо, Філіппіни: виверження стратовулкану, утвореного багатьма шарами затверділої лави та тефри, охолодило глобальну температуру до 0,5°C на поверхні та 0,6°C у найнижчих шарах атмосфери, тривало пару років.

2. 2010 рік, виверження вулкана Ейяф'ятлайокутль, Ісландія: найбільше припинення авіасполучення з часів Другої світової війни. Це призвело до припинення всіх авіаперельотів у Західній і Північній Європі на 8 днів, з періодичними зупинками в інших місцях і після початкового періоду виверження. Мільйони пасажирів по всьому світу застрягли в аеропортах. Загальна вартість збитків світової авіаційної індустрії становила понад 1,7 мільярда доларів. Інші галузі постраждали через занепокоєння здоров'ям щодо попелу та затримки поставок.

3. 2010 рік, виверження гори Мерапі, Індонезія: найбільший сейсмічний період з 1870-х років тривав понад місяць і спричинив евакуацію понад 350 тис. людей з Азіатсько-Тихоокеанського регіону. Авіація в регіоні була частково пошкоджена, авіакомпанії були змушені рухатися навколо хмари попелу.

4. 2021 рік, виверження Ла-Суфрієра, Сент-Вінсент і Гренадини: вибухове виверження стратовулкану, який не був у стані спокою з 1979 року, призвело до евакуації Сент-Вінсента та блокування багатьох сусідніх островів.

5. 2022 рік, виверження вулкана Хунга, Тонга: виверження підводного вулкана поблизу Тонга, потужність якого в сотні разів перевищувала атомну бомбу, скинуту на Хіросіму під час Другої світової війни, призвело до цунамі в Тихому океані та масового викиду вулканічних газів і опад попелу. Виверження пошкодило майно та волоконно-оптичний підводний кабель, який з'єднує Тонга з Фіджі, спричинивши п'ятитижневий збій в інтернеті.

⁶ <https://forinsurer.com/files/file00752.pdf#page=10>

Непрямі наслідки виверження можуть мати більші глобальні наслідки. Від порушення ланцюга постачання до зменшення кількості робочої сили, до довгострокових наслідків у найсерйозніших випадках, таких як зниження продуктивності та довіри споживачів, нестабільність глобальної доступності продовольства та зростання геополітичної напруженості. Дослідження також підкреслює ключову роль, яку страхування може відігравати в часи невизначеності, включаючи підтримку широкого співробітництва щодо превентивних міжсекторальних заходів, які можуть пом'якшити наслідки вулканічного ризику та підвищити готовність до нього.

Сценарні ефекти

Економічні наслідки сценарію виверження вулкана пов'язані, насамперед, з перебоями в транспорті, витратами на пошкодження майна та повернення активів, а також на навколишнє середовище, спричинене величезною кількістю утвореного вулканічного попелу. Останнє особливо сильно впливає на промисловий і телекомунікаційний сектори.

У той час як прямі наслідки, як-от великі перерви в бізнесі, екологічна шкода, втрата майна, втрата життя, мають значні наслідки для суспільства, ймовірні також непрямі збої в ланцюгах постачання, критичній інфраструктурі та доступності робочої сили. Інші довготермінові наслідки можуть включати шкоду продуктивності та довірі споживачів.

У найсуворішому рівні сценарію в атмосфері спостерігається стійка присутність вулканічних аерозолів і хмар, які поглинають і відбивають тепло сонця. Цей «радіаційний вплив» триває від двох до трьох років і означає, що глобальні температури охолоджуються (широко відомі як «вулканічна зима»), викликаючи збільшення екстремальних погодних умов і зниження врожайності їжі та значну харчову нестабільність.

З настанням вулканічної зими політична напруженість може зрости, оскільки країни змагатимуться за ресурси, а загострення існуючої геополітичної напруженості або навіть військовий конфлікт між регіональними державами посилить потрясіння в глобальних ланцюжках поставок.

4. Прочитайте статтю «Рейтинг мрії. Як страховий агент з Гонконгу Келвін Ло хотів потрапити до списку мільярдерів Forbes, фальсифікуючи багатство. І він такий не перший» та дайте відповіді на питання

1. Хто такий Келвін Ло і чому про нього йде мова?	
2. Чи дійсно Келвін Ло мільярдер?	
3. Які невідповідності були знайдені в його біографії?	
4. Які невідповідності були знайдені в його активах?	
5. Як Ло намагався довести свою багатство?	
6. Як Ло відреагував на те, що Forbes не включив його до списку мільярдерів?	

7. Чи є інші люди, які обманювали Forbes щодо своїх статків?	
8. Чим Ло відрізняється від інших людей, які обманювали Forbes?	
9. Чому Ло так прагне бути визнаним мільярдером?	
10. Які висновки можна зробити з цієї історії?	

Рейтинг мрії. Як страховий агент з Гонконгу Келвін Ло хотів потрапити до списку мільярдерів Forbes, фальсифікуючи багатство. І він такий не перший⁷

Роками Келвін Ло розповідає Forbes, що він надспішний фінансист, мільярдер і філантроп, у якого є унікальна колекція шампанського, будинки на трьох континентах, автопарк суперкарів та інвестиції в п'ятизірковий готель і «Формулу-1». Чудова історія, от тільки не надто правдива.

Більше двох років Келвін Ло намагається пробитися до списку найбагатших людей за версією Forbes. З 2020-го принаймні сім людей понад 20 разів зверталися до 11 різних репортерів Forbes, щоб розповісти про його так звані досягнення.

Як тільки вони не називали Ло: «найнепомітніший мільярдер-філантроп», «найпотаємніший та найневловиміший мільярдер-інвестор у світі». Вони надіслали більше десятка документів, деякі з грифом «конфіденційно», які нібито доводили репутацію і статки Ло.

Редакція Forbes не надто серйозно сприйняла ще одного охочого за допомогою побрехеньок потрапити до списку мільярдерів, адже таких щороку на диво багато.

Але цей пітчинг на користь Ло не вгавав. BBC, CNBC, Daily Express, Daily Mirror, Financial Times, Independent, Nikkei Asia, Reuters і South China Morning Post писали історії, в яких називали Ло мільярдером й висвітлювали його думку про все: від шампанського до крипто.

Forbes Middle East також випустив історію, де назвав його мільярдером, але пізніше з'ясувалося, що то була оплачена рекламна стаття на замовлення і її вже прибрали з сайту. А публіцист Ло навіть розсилав електронні листи, в яких стверджував, що той входив до списку мільярдерів за версією Forbes.

Ми чітко і ясно заявляємо, що Келвін Ло ніколи не був у нашому списку найбагатших людей світу. Далі ви дізнаєтеся чому.

Красива казка

Forbes поговорив із принаймні 40 людьми в шести країнах і перерив сотні сторінок документів, щоб відділити факти від казки.

Нам представили такий послужний список Ло:

- гендиректор і власник R.E. Lee International, «найбільшого у світі брокера зі страхування життя», яка на полісах заробила близько \$1 млрд;

⁷ <https://forbes.ua/richest/reyting-mrii-vidchaydushni-sprobi-strakhovogo-agenta-superbagatiiv-vidati-sebe-za-milyardera-04082023-15259>

- засновник R.E. Lee Capital, компанії, яка управляє активами на суму від \$8 млрд до \$10 млрд – залежно від того, який пресреліз почитати;
  - випускник Гарварду, який у 2018-му заплатив \$1,2 млрд через власну інвестиційну компанію R.E. Lee Octagon за п'ятизірковий готель Mandarin Oriental у Тайпеї, Тайвань;
  - засновник благодійного фонду на \$250 млн;
  - найбільший інвестор у шампанське і колекціонер цього напою в Азії; один із перших в Азії власників приватного літака Gulfstream G650;
  - інвестор у легендарну команду «Вільямс», що бере участь у «Формулі-1».
- Більшість із цих заяв не можна підтвердити. Інші – відверта брехня.

Матусин мазунчик

Ця гонконгська епопея почалася у Сіетлі, США. Там американський бізнесмен Роберт Ерл Лі заснував компанію, яка пізніше стане R.E. Lee International. Лі почав працювати у страховій індустрії в 1954-му, відкривав та купував страхові агентства на Заході США і в Азії.

На одному із етапів Лі найняв деяку Реджину Лі (не родичі), маму Ло, яка стала першою торговою представницею компанії в регіоні. Саме Реджина відіграє ключову роль у розширенні фірми, яка однією з перших в Азії почала продавати поліси страхування життя супербагатіям.

Ло, єдина дитина Реджини та Френсіса Ло, народився у Ванкувері, Канада. Перші дев'ять років життя він провів у Гонконзі, а потім повернувся до Канади, де пізніше вступив до Королівського університету в Кінгстоні, Онтаріо. У 1999-му він знову їде до Гонконгу, щоб працювати з мамою у R.E. Lee International, у 2003-му підвищується до керівного менеджера, а врешті стає гендиректором.

У певний момент Реджина почала спонсорувати розкішний спосіб життя сина. Суддя, який займався розлученням Ло із його дружиною Емілі в 2014-му, зауважив, що досі пара жила не у відповідності до своїх заробітків, а Ло позичав у матері гроші.

Згідно із судовими документами, Реджина дала сину \$308 000, які він витратив на Lamborghini у 2004-му, і близько \$1,2 млн, які пішли на ремонт та облаштування його квартири у Сингапурі у 2005-му. Мама навіть платила за його дорогий гардероб. За висновком судді, на той час власний капітал Ло становив приблизно \$3,6 млн.

Під час судового процесу дружина, нині покійна (померла від раку в 2020-му), звинуватила Ло у тому, що той брехав про освіту, досвід роботи й навіть вік. У паспорті, який Ло показав судді, вказано, що він народився у 1977-му, тобто йому 45. У одній із нещодавніх заяв піарників Ло написано, що йому 46, а у звіті 2013-го Jane Goodall Institute, до ради якого Ло певний час входив, його рік народження вже 1971-й, тобто тоді йому 52.

Forbes знайшов й інші невідповідності в біографії Ло. Нам вдалося підтвердити його випуск із Королівського коледжу у 1999-му, як він і казав, але не його закінчення Гарвардської школи бізнесу. У Гарварді повідомили, що в них немає даних про диплом ГШБ на ім'я Келвіна Ло. Його покійна дружина (у суді) і колишній співробітник стверджували, що він його підробив.

Під час зустрічі з Forbes у лютому Ло сказав, що працював на Sun Life Financial у Бостоні і на JPMorgan у Нью-Йорку. JPMorgan підтвердила, що він недовго попрацював у їхньому відділі інвестиційного банкінгу у 2001–2002 роках. А от у Sun Life, яка продає поліси страхування життя через фірму Ло, немає даних про його роботу в них.

Непідтверджені активи

У 2015-му Роберт Лі помер, і Реджина викупила у його спадкоємців ту частину страхового бізнесу, яка ще їй не належала. Вона перенесла штаб-квартиру R.E. Lee International із Сіетлу до Гонконгу і, можливо, зрештою передала всю справу Ло.

Якщо говорити про доходи, які Ло приписує цій компанії, то її колишній співробітник високого рангу розповів, що минулого року вона не могла заробити більше \$800 млн на продажі полісів. Forbes оцінює R.E. Lee International у приблизно \$60 млн.

У R.E. Lee Capital менеджери активів підтвердили, що під їхнім управлінням навіть і близько немає активів на \$8–10 млрд, як стверджують представники Ло.

Володіння п'ятизірковим готелем на Тайвані не підтвердилося. Речник компанії Kai Tai Fung International, якій належить Mandarin Oriental, розповів Forbes, що в них була розмова про продаж із Ло у 2019-му, але угоду так і не закрили.

На тій самій зустрічі з нами в лютому Ло сказав, що частково є власником команди «Вільмс», яка виступає у «Формулі-1». Він нібито вклав \$100 млн у Dorilton Capital, якій належить команда. Ло «зізнався», що не може багато говорити про це через угоду про нерозголошення. А от джерело в команді «Вільямс» каже, що ніхто не знає Ло, а людина близька до Dorilton розповіла, що Ло ніколи не був інвестором фірми чи команди.

Спершу Ло повідомив Forbes, що у нього будинки в шести містах – Гонконзі, Сингапурі, Токіо, Лондоні, Ванкувері і Лос-Анджелесі. Коли ж на нього трохи «натиснули», зменшив кількість до п'яти. Він дав адреси чотирьох об'єктів нерухомості в Гонконзі та одного в Сингапурі. Але реєстри нерухомості показали, що два з них належать батькам Ло, а інші – стороннім людям.

Родину Ло можна назвати заможною: на його матір і батька зареєстровані дві квартири у престижному районі Гонконгу, офіс у бізнесовому центрі міста і кондо у Ванкувері. Forbes оцінює статки Ло і його батьків у менш ніж \$200 млн разом узятими.

Кому потрібні великі юридичні фірми

Дивно те, що громадянин Канади, який живе у Гонконзі, найняв чотири тайські юридичні фірми для підтвердження своїх статків. (На запитання про це Ло сказав, що ці юристи вже мали доступ до його фінансів через нерозголошену угоду, яку він уклав у Таїланді.)

Дві з цих фірм у березні 2020-го і 2021-го надіслали листи Forbes, у яких підтверджували те, що у Ло є мільярд доларів. Інші дві цієї весни заявили про його ще більші статки.

Ми відправили в ці фірми двох репортерів, які побачили дивну картину: їхні офіси аж ніяк не справляють враження того, що у них серед клієнтів мільярдери. Одна контора працює в багатоквартирному будинку на кілька поверхів у житловому кварталі, далеко від бізнесового центру Бангкоку. Вивіска цієї фірми обіцяє допомогу з візами, дозволами на роботу і нотаріальним завірненням документів. Юрист, який підписував листа до Forbes, не міг згадати деталей про фінансові документи Ло.

Всі чотири фірми визнали, що вони покладалися виключно на фінансові документи, які надавав сам Ло. Жодна не зверталася до аудиторів і не намагалася самотійно перевірити дані, які подавав клієнт.

Дві з цих контор, Pisut & Partners і Chun & Chun Law, дозволили Forbes глянути на фінансові документи, в яких детально розписувалися статки Ло і дані щодо благодійного фонду CFL Initiative, Global. Ніхто з них не дозволив зробити копії.

Forbes намагався підтвердити дані через аудиторів, але не вийшло. Директор британської Longmeade Consult, яка нібито перевірила фінансову документацію благодійного фонду Ло, сказав, що не мав справ із Ло і ніколи не чув про фонд CFL Initiative, Global. Ще цікавіше, коли ми зв'язалися з людиною, яка зазначена як генеральний менеджер фонду, вона повідомила, що теж нічого не знає про цей фонд.

У документі, який юристи показали Forbes, було вказано реєстраційний номер благодійної організації та компанії. Під зазначеним номером благодійної організації зареєстрована релігійна організація, яка не пов'язана з Ло. А номер компанії недійсний. PwC Hong Kong, яка нібито склала незалежний аудиторський звіт про загальні фінанси Ло, заявила, що Ло не є її клієнтом.

Переходимо до R.E. Lee Octagon, будімото приватної інвестиційної фірми Ло, через яку він володіє дорогими активами.

Не вдалося підтвердити навіть існування цієї компанії. Вона не зареєстрована ані на Британських Віргінських островах, ані на Кайманових островах, ані в Гонконзі чи Сингапурі. Все, що ми знайшли, це сайт компанії на одну сторінку з електронною адресою. Ще в липні він працював, але зараз уже ні.

Розваги «мільярдера»

За словами одного з представників Ло, у «мільярдера» є колекція шампанського вартістю близько \$250 млн, що здалося вкрай сумнівним.

«Все, що понад \$100 млн, навряд чи можливо. Я вважаю таке малоймовірним, – каже Тім Тріптрі, міжнародний директор із питань вина і алкоголю лондонського аукціонного дому Christie's. Він додав, що за 18 років роботи в Christie's йому не траплялася колекція вина, яка б стільки коштувала.

Ло також похвалився, що йому належить Pagani Huayra BC та інші рідкісні суперкари. Ми знайшли фото, на якому він поруч із Pagani Huayra BC. Його нібито зняв невідомий перехожий і відправив у гонконзький журнал Ming Pao Weekly.

Але ми знайшли точно таке ж фото, але без Ло. Його зробив Робін Адам для аукціону Sotheby's у 2017-му. Фотограф сказав Forbes, що фото «очевидно» підробили і використали без дозволу. (Тоді авто купили анонімно за \$2,4 млн.)

Після того, як ми написали Ло і повідомили, що він не потрапляє до нашого списку мільярдерів 2023 року, а також попросили роз'яснити ситуацію з фото, у квітні отримали відповідь радника Ло. Той написав, що він «дуже стурбований тим, що Forbes нехтує фінансовими досягненнями містера Ло», а наші питання про «фото авто містера Ло не несуть у собі ніякої мети, окрім як задовольнити власний інтерес».

У цьому ж листі він заявив, що наші «поверхові питання кидають сумніви на справжність [нашого] рейтингу і журналу». Цей радник навіть пригрозив поговорити із «головою Integrated Whale, фондом, якому належить Forbes», за вечерею, яка має відбутися того місяця. Ніякої вечери в квітні не було, але за кілька місяців він все ж говорив із Integrated Whale.

Вже за три тижні після того листа до нас звернулася публіцистка Ло і запропонувала нам інтерв'ю з бізнесменом про його амбіції щодо «Формули-1». Ще за тиждень від неї надійшла пропозиція поговорити про «розширення його страхового бізнесу в Європі».

Та коли ми поділилися результатами нашого розслідування з Ло, він сказав, що участь у рейтингу його більше не цікавить. «Містер Ло не бажає бути включеним до рейтингу Forbes, – написав піарник Ло. – Більше того, він чітко заявляє, що не хоче, щоб Forbes про нього взагалі писав».

Та ми нарешті розповіли його історію, хоч і не ту, яку він хотів показати світу.

Охочі до рейтингів

Ло не перший, хто обманює Forbes у питанні розміру своїх статків. Видатними фінансовими казкарями є Дональд Трамп, колишній міністр торгівлі США Вілбур Росс і зірка реаліті-шоу і косметична підприємця Кайлі Дженнер.

Інші ж зі шкіри пнуться, щоб справити хороше враження. Десять років тому принц Саудівської Аравії Аль-Валід ібн Талал надіслав до редакції Forbes кейс вагою з п'ять кілограмів, в якому були підробні журнали із ним на обкладинці, наприклад Vanity Fair і два Time 100. Був навіть номер Forbes, на обкладинці якого він постав у образі а-ля Стів Джобс під заголовком «Найкмітливіший у світі бізнесмен». Усі журнали були фальшивками.

Навіть серед цих вигадників Ло вирізняється сміливістю своїх заяв і тим, наскільки далеко він готовий зайти. Він не лише наймає піар-фірми і низку юристів, щоб підтримувати свою брехню, а й підробляє фінансові документи й фотографії. І хоч було

достатньо людей, які казали нам, що мають більші статки, ніж насправді, зазвичай їм вистачає здорового глузду не приписувати собі чужу власність.

Трохи зрозуміти причину такого хитросплетіння вигадок можна зрозуміти, послухавши самого Ло: «Якби я шукав того, хто надасть мені [фінансові] послуги, я б хотів, щоб ця людина була успішною».

5. ТЕСТИ

1. Виникнення страхування пов'язано з ...

А) наявністю небезпек, здатних заподіяти майновий або інший матеріальний збиток, настання яких неможливо запобігти;

Б) необхідністю, а також бажанням і прагненням людей боротися доступними методами і способами з тими небезпеками, які викликають у них відомий страх і побоювання від настання шкідливих наслідків;

В) появою у людей побоювання за збереження матеріальних і особистих нематеріальних благ;

Г) правильні відповіді А та Б;

Д) всі відповіді правильні.

2. Виникнення страхування пов'язано з ...

А) необхідністю, а також бажанням і прагненням людей боротися доступними методами і способами з тими небезпеками, які викликають у них відомий страх і побоювання від настання шкідливих наслідків;

Б) наявністю небезпек, здатних заподіяти майновий або інший матеріальний збиток, настання яких неможливо запобігти;

В) появою у людей побоювання за збереження матеріальних і особистих нематеріальних благ;

Г) правильні відповіді А та В;

Д) всі відповіді правильні.

3. Виникнення страхування пов'язано з ...

А) появою у людей побоювання за збереження матеріальних і особистих нематеріальних благ);

Б) наявністю небезпек, здатних заподіяти майновий або інший матеріальний збиток, настання яких неможливо запобігти;

В) необхідністю, а також бажанням і прагненням людей боротися доступними методами і способами з тими небезпеками, які викликають у них відомий страх і побоювання від настання шкідливих наслідків;

Г) правильні відповіді Б та В;

Д) всі відповіді правильні.

4. Основними формами організації античного страхування були:

А) взаємне страхування;

Б) страхування на основі регулярних платежів;

В) пенсійне страхування;

Г) правильні відповіді А та Б;

Д) всі відповіді правильні.

5. Основними формами організації античного страхування були:

А) взаємне страхування;

Б) пенсійне страхування;

В) страхування на основі регулярних платежів ;

Г) правильні відповіді А та Б;

Д) правильні відводи А та В.

6. Страхування набуває комерційного характеру ...

А) на античному етапі розвитку;

Б) на середньовічному етапі розвитку;

В) на капіталістичному етапі розвитку;

Г) на цифровому етапі розвитку;

Д) правильна відповідь відсутня.

7. Відповідно до теорії Маркса страховий фонд призначено для ...

А) споживання;

Б) накопичення;

В) відшкодування збитків в результаті настання страхового випадку;

Г) правильна відповідь А та Б;

Д) всі відповіді правильні.

8. Відповідно до теорії Маркса страховий фонд призначено для ...

А) накопичення;

Б) споживання;

В) відшкодування збитків в результаті настання страхового випадку;

Г) правильна відповідь А та В;

Д) всі відповіді правильні.

9. Відповідно до теорії Маркса страховий фонд призначено для ...

А) відшкодування збитків в результаті настання страхового випадку;

Б) накопичення;

В) споживання;

Г) правильна відповідь А та В;

Д) всі відповіді правильні.

10. Фонд самострахування ...

А) формується централізованим методом на рівні держави, територіально-адміністративної одиниці, його призначення – відшкодування збитків та усунення наслідків стихійного лиха, великих аварій, інших страхових подій шляхом перерозподілу загальнодержавних ресурсів, формується як в натуральній так і в грошовій формі;

Б) формується децентралізованим методом на рівні господарюючого суб'єкта, його мета – додання тимчасових труднощів та відшкодування втрат в процесі виробництва при настанні страхового випадку шляхом цільового використання власних ресурсів, переважно формується у вигляді натуральних запасів суб'єкта, але може мати й грошову форму;

В) формується децентралізованим методом за рахунок внесків страхувальників, його мета – організація страхового захисту у відповідності до встановлених правил та умов страхування шляхом виплати страхових сум страхувальникам при настанні страхового випадку, а також реалізація економічних інтересів страховика в отриманні прибутку;

Г) правильна відповідь А та Б;

Д) всі відповіді правильні.

11. Централізований (резервний) страховий фонд ...

А) формується централізованим методом на рівні держави, територіально-адміністративної одиниці, його призначення – відшкодування збитків та усунення наслідків стихійного лиха, великих аварій, інших страхових подій шляхом перерозподілу загальнодержавних ресурсів, формується як в натуральній так і в грошовій формі;

Б) формується децентралізованим методом на рівні господарюючого суб'єкта, його мета – додання тимчасових труднощів та відшкодування втрат в процесі виробництва при настанні страхового випадку шляхом цільового використання власних ресурсів, переважно формується у вигляді натуральних запасів суб'єкта, але може мати й грошову форму;

В) формується децентралізованим методом за рахунок внесків страхувальників, його мета – організація страхового захисту у відповідності до встановлених правил та умов страхування шляхом виплати страхових сум страхувальникам при настанні страхового випадку, а також реалізація економічних інтересів страховика в отриманні прибутку;

Г) правильна відповідь А та Б;

Д) всі відповіді правильні.

12. Страховий фонд страховика ...

А) формується централізованим методом на рівні держави, територіально-адміністративної одиниці, його призначення – відшкодування збитків та усунення наслідків стихійного лиха, великих аварій, інших страхових подій шляхом перерозподілу загальнодержавних ресурсів, формується як в натуральній так і в грошовій формі;

Б) формується децентралізованим методом на рівні господарюючого суб'єкта, його мета – додання тимчасових труднощів та відшкодування втрат в процесі виробництва при настанні страхового випадку шляхом цільового використання власних ресурсів, переважно формується у вигляді натуральних запасів суб'єкта, але може мати й грошову форму;

В) формується децентралізованим методом за рахунок внесків страхувальників, його мета – організація страхового захисту у відповідності до встановлених правил та умов страхування шляхом виплати страхових сум страхувальникам при настанні страхового випадку, а також реалізація економічних інтересів страховика в отриманні прибутку;

Г) правильна відповідь А та Б;

Д) всі відповіді правильні.

13. Фонд самострахування ...

А) формується децентралізованим методом на рівні господарюючого суб'єкта, його мета – додання тимчасових труднощів та відшкодування втрат в процесі виробництва при настанні страхового випадку шляхом цільового використання власних ресурсів, переважно формується у вигляді натуральних запасів суб'єкта, але може мати й грошову форму;

Б) формується централізованим методом на рівні держави, територіально-адміністративної одиниці, його призначення – відшкодування збитків та усунення наслідків стихійного лиха, великих аварій, інших страхових подій шляхом перерозподілу загальнодержавних ресурсів, формується як в натуральній так і в грошовій формі;

В) формується децентралізованим методом за рахунок внесків страхувальників, його мета – організація страхового захисту у відповідності до встановлених правил та умов страхування шляхом виплати страхових сум страхувальникам при настанні страхового випадку, а також реалізація економічних інтересів страховика в отриманні прибутку;

Г) правильна відповідь А та В

Д) всі відповіді правильні.

14. До ознак страхування не належить ...

А) наявність розподільчих та перерозподільчих відносин;

Б) існування страхового ризику, тобто страхуванню властивий вірогідний характер відносин;

В) формування страхового фонду за рахунок внесків його учасників;

Г) поєднання індивідуальних та групових страхових інтересів;

Д) персональна відповідальність всіх страхувальників за втрати.

15. До ознак страхування належить ...

А) наявність розподільчих та перерозподільчих відносин;

Б) існування страхового ризику, тобто страхуванню властивий вірогідний характер відносин;

В) формування страхового фонду за рахунок внесків його учасників;

Г) солідарна відповідальність всіх страхувальників за втрати;

Д) всі відповіді правильні.

16. До ознак страхування належить ...

А) наявність розподільчих та перерозподільчих відносин;

Б) перерозподіл збитку в просторі та часі;

В) формування страхового фонду за рахунок внесків його учасників;

Г) солідарна відповідальність всіх страхувальників за втрати;

Д) всі відповіді правильні.

17. До ознак страхування належить ...

А) наявність розподільчих та перерозподільчих відносин;

Б) перерозподіл збитку в просторі та часі;

- В) формування страхового фонду за рахунок внесків його учасників;
- Г) самоокупність страхової діяльності та отримання прибутку страховиком;
- Д) всі відповіді правильні.

18. Яка функція страхування полягає в переданні страховику відповідальності за наслідки ризику за певну плату?

- А) ризикова функція;
- Б) функція заощадження коштів;
- В) функція створення та використання страхових фондів і резервів;
- Г) компенсаційна функція;
- Д) репресивна функція.

19. Яка функція страхування дозволяє накопичити страхувальнику за рахунок страхових внесків, що обумовлені договором страхування життя, певну страхову суму за умови відсутності страхового випадку за час дії такого договору?

- А) ризикова функція;
- Б) функція заощадження коштів;
- В) функція створення та використання страхових фондів і резервів;
- Г) компенсаційна функція;
- Д) репресивна функція.

20. Яка функція страхування відображає одну з найбільш капіталомістких форм антиризикової діяльності і передбачає відшкодування (компенсацію) збитків страхувальнику при настанні страхового випадку?

- А) ризикова функція;
- Б) функція заощадження коштів;
- В) функція створення та використання страхових фондів і резервів;
- Г) компенсаційна;
- Д) репресивна функція.

21. Яка функція страхування забезпечує фінансування заходів для попередження настання страхової події, сприяє запобіганню великих втрат як страхувальника, так і страховика?

- А) ризикова функція;
- Б) функція заощадження коштів;
- В) функція створення та використання страхових фондів і резервів;
- Г) превентивна функція;
- Д) репресивна функція.

22. Яка функція страхування передбачає вкладання тимчасово вільних коштів страховика в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності з метою отримання прибутку на умовах диверсифікації, безпечності, зворотності, прибутковості, ліквідності?

- А) інвестиційна функція;
- Б) компенсаційна функція;
- В) функція створення та використання страхових фондів і резервів;
- Г) превентивна функція;
- Д) репресивна функція.

23. Який принцип страхування передбачає передачу права страховику на стягнення суми страхового відшкодування з винних осіб в межах здійснених страхових виплат?

- А) франшиза;
- Б) суброгація;
- В) контрибуція;
- Г) диверсифікація;
- Д) правильна відповідь відсутня.

24. Який принцип страхування надає право страховику звертатися до інших страховиків, які за попередніми полісами несуть відповідальність перед одним і тим же страхувальником з пропозицією розділити витрати на відшкодування?

- А) франшиза;
- Б) суброгація;
- В) контрибуція;
- Г) диверсифікація;
- Д) правильна відповідь відсутня.

25. Який принцип страхування передбачає наявність визначеної договором страхування частини збитків, що не підлягають відшкодуванню страховиком, тобто є способом розподілу ризиків та рівня страхової відповідальності?

- А) франшиза;
- Б) суброгація;
- В) контрибуція;
- Г) Диверсифікація;
- Д) правильна відповідь відсутня

ТЕМА 3. КЛАСИФІКАЦІЯ СТРАХУВАННЯ

1. Поняття класифікації та її значення
2. Системи страхування

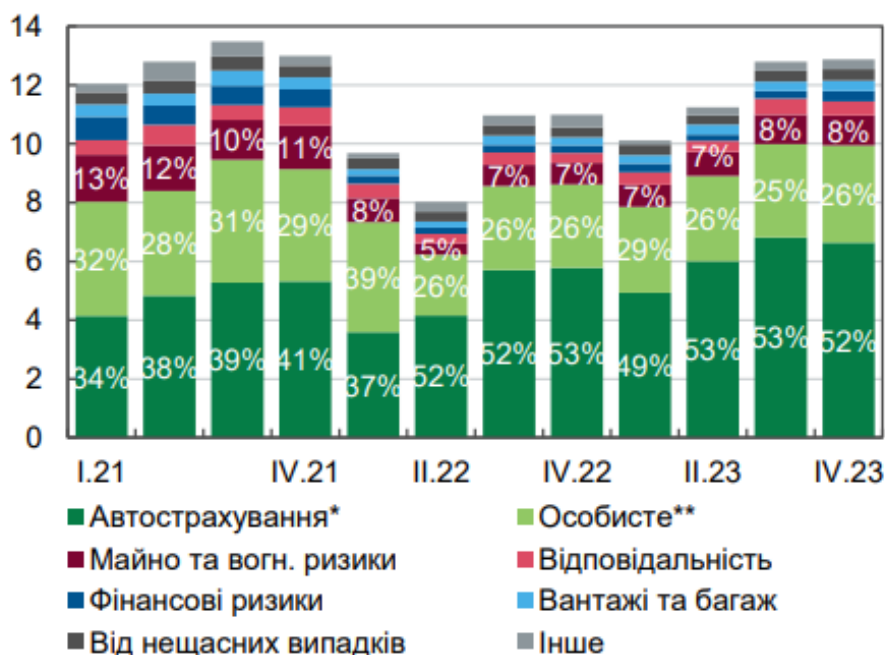
1. Поняття класифікації та її значення

Кожна сфера людської діяльності, система знань, у тому числі й страхування, як галузь економічної діяльності, вимагає певного структурно-логічного впорядкування. Це досягається за допомогою відповідної термінології та класифікації.

Латинський корінь визначає «квінтесенцію» цього поняття, його найістотніше, найсуттєвіше значення: поділ предметів певної сукупності за спільними ознаками з утворенням системи класів цієї сукупності. Отже, під класифікацією розуміють систему підпорядкованих деякій ознаці понять (класів) у певній галузі знань або діяльності людини, використовувану як засіб для встановлення взаємозв'язків між цими поняттями (класами).

Метою класифікації у страхуванні є розподіл всієї сукупності страхових відносин на ієрархічні взаємопов'язані ланки.

Структура страхових премій за основними видами страхування, млрд грн

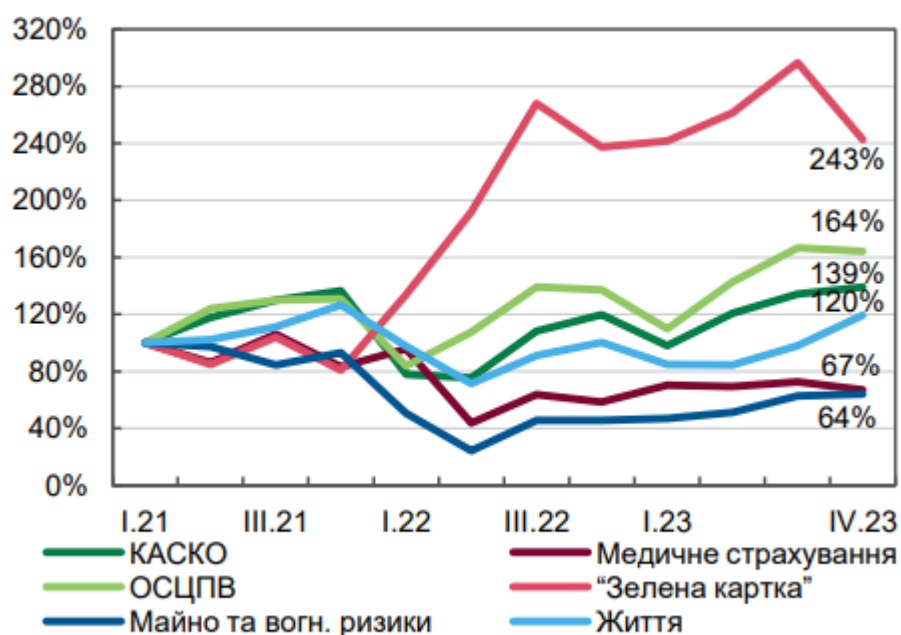

* КАСКО, ОСЦПВ, "Зелена картка". ** Життя, медичне страхування

Джерело: НБУ.

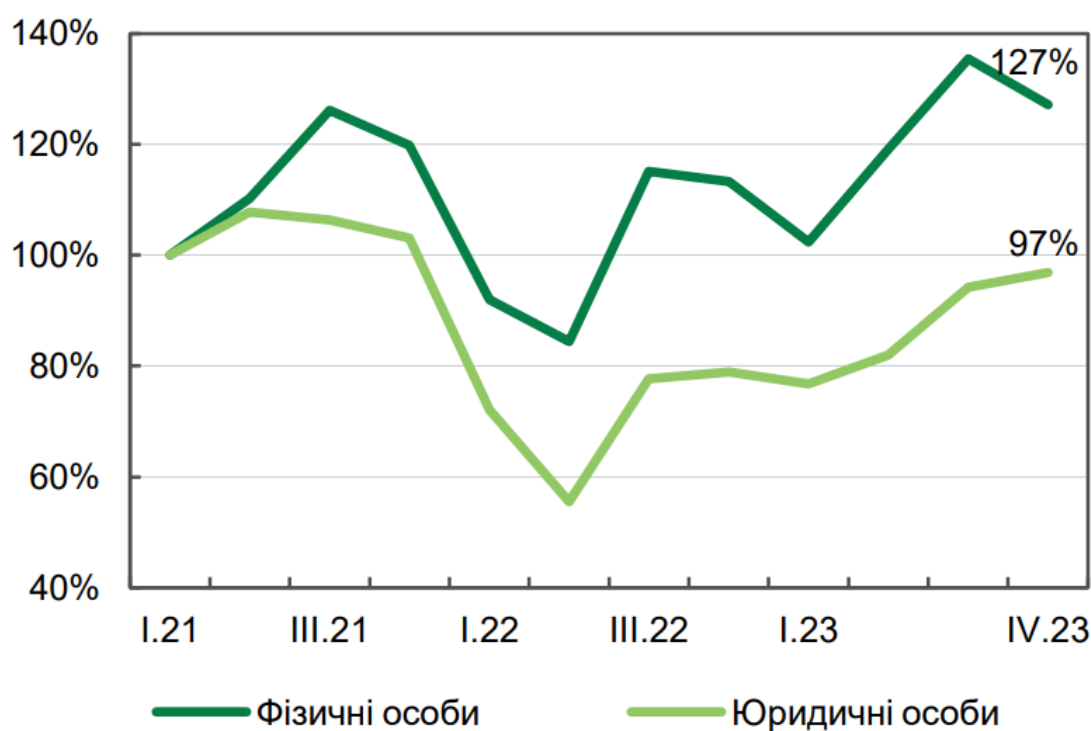
Графік 12. Страхові премії за найбільшими видами страхування, I квартал 2021 року = 100%

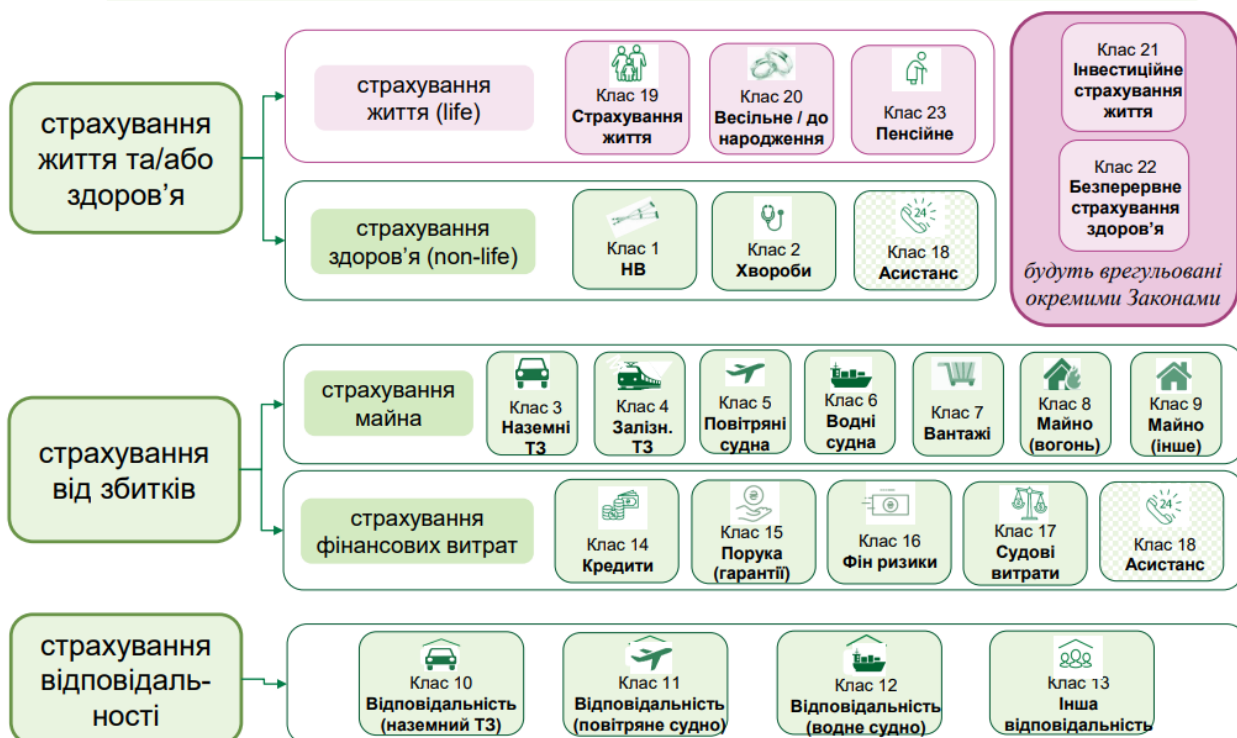
Графік 13. Валові страхові премії за видами страхування (без вхідного перестраховання), I квартал 2021 року = 100%

Графік 14. Валові премії з ризикового страхування за типами страхувальників, I квартал 2021 року = 100%

Класи страхування

Сфера	Група класів	Клас
Страхування інше, ніж страхування життя (General Insurance)	Страхування здоров'я	клас 1 - страхування від нещасного випадку (у тому числі на випадок виробничої травми та професійного захворювання);
		клас 2 - страхування на випадок хвороби (у тому числі медичне страхування);
	Страхування майна	клас 3 - страхування наземних транспортних засобів (крім залізничного рухомого складу);
		клас 4 - страхування залізничного рухомого складу;
		клас 5 - страхування повітряних суден;
		клас 6 - страхування водних суден (морських суден, суден внутрішнього плавання та інших самохідних чи несамохідних плаваючих споруд);
		клас 7 - страхування майна, що перевозиться (включаючи вантаж, багаж (вантажобагаж);
		клас 8 - страхування майна від вогню та небезпечного впливу природних явищ;
		клас 9 - страхування майна від шкоди, заподіяної градом, морозом, іншими подіями (включаючи крадіжку, розбій, грабіж, умисне пошкодження/знищення майна), крім подій, визначених у класі 8;
	Страхування відповідальності	клас 10 - страхування відповідальності, яка виникає внаслідок використання наземного транспортного засобу (у тому числі відповідальності перевізника);
		клас 11 - страхування відповідальності, яка виникає внаслідок використання повітряного судна (у тому числі відповідальності перевізника);
		клас 12 - страхування відповідальності, яка виникає внаслідок використання водного судна (у тому числі відповідальності перевізника);
		клас 13 - страхування іншої відповідальності (крім визначеної у класах 10, 11, 12);
	Страхування фінансових витрат	клас 14 - страхування кредитів;
		клас 15 - страхування поруки (гарантії);
		клас 16 - страхування інших фінансових ризиків (крім визначених класами 14, 15);
		клас 17 - страхування судових витрат;
		клас 18 - страхування витрат, пов'язаних з наданням допомоги (асистанс) особам, які потрапили у скрутне становище під час здійснення подорожі.
Страхування життя (Life Insurance)	Особисте страхування	клас 19 - страхування життя (інше, ніж передбачено класами 20, 21, 22, 23);
		клас 20 - страхування життя до шлюбу та до народження дитини;
		клас 21 - інвестиційне страхування життя;
		клас 22 - безперервне страхування здоров'я;
		клас 23 - пенсійне страхування.

Ліцензії страховиків, які діяли станом на день введення в дію Закону «Про страхування» (01/01/24), переоформлюються на передбачені статтею 4 цього Закону класи страхування, які включаються до ліцензії на здійснення діяльності із страхування, що надає право укладати договори страхування та/або співстрахування, передавати ризики у перестрахування та приймати ризики у перестрахування за класами страхування, зазначеними у ліцензії, з урахуванням такого співвідношення:

Класи страхування	Види страхування
клас 1 - страхування від нещасного випадку (у тому числі на випадок виробничої травми та професійного захворювання)	Страхування від нещасних випадків
	Медичне страхування (безперервне страхування здоров'я)
	Страхування медичних витрат
	Медичне страхування
	Страхування життя і здоров'я волонтерів на період надання ними волонтерської допомоги
	Страхування життя і здоров'я спеціалістів ветеринарної медицини
	Особисте страхування працівників відомчої (крім тих, які працюють в установах і організаціях, що фінансуються з Державного бюджету України) та сільської пожежної охорони і членів добровільних пожежних дружин (команд)
	Страхування спортсменів вищих категорій
	Страхування фінансової відповідальності, життя і здоров'я тимчасового адміністратора, ліквідатора фінансової установи та працівників центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну фінансову політику, які визначені ним для вирішення питань щодо участі держави у капіталізації банку
	Страхування працівників (крім тих, які працюють в установах і організаціях, що фінансуються з Державного бюджету України), які беруть участь у наданні психіатричної допомоги, в тому числі здійснюють догляд за особами, які страждають на психічні розлади
	Особисте страхування від нещасних випадків на транспорті
	Страхування життя і здоров'я фахівців у сфері протимінної діяльності (крім тих, які працюють в установах і організаціях, що фінансуються з Державного бюджету України) на період їхньої участі у виконанні робіт з гуманітарного розмінування
клас 2 - страхування на випадок хвороби (у тому числі медичне страхування);	Авіаційне страхування цивільної авіації
	Медичне страхування (безперервне страхування здоров'я)
	Страхування здоров'я на випадок хвороби
	Медичне страхування
	Страхування медичних витрат
	Страхування життя і здоров'я волонтерів на період надання ними волонтерської допомоги
	Особисте страхування медичних і фармацевтичних працівників (крім тих, які працюють в установах і організаціях, що фінансуються з Державного бюджету України) на випадок інфікування вірусом імунодефіциту людини при виконанні ними службових обов'язків
	Страхування медичних та інших працівників державних і комунальних закладів охорони здоров'я та державних наукових установ (крім тих, які працюють в установах і організаціях, що фінансуються з Державного бюджету України) на випадок захворювання на інфекційні хвороби, пов'язаного з виконанням ними професійних обов'язків в умовах підвищеного ризику зараження збудниками інфекційних хвороб
	Страхування життя і здоров'я спеціалістів ветеринарної медицини

Класи страхування	Види страхування
	Особисте страхування працівників відомчої (крім тих, які працюють в установах і організаціях, що фінансуються з Державного бюджету України) та сільської пожежної охорони і членів добровільних пожежних дружин (команд)
	Страхування спортсменів вищих категорій
	Страхування фінансової відповідальності, життя і здоров'я тимчасового адміністратора, ліквідатора фінансової установи та працівників центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну фінансову політику, які визначені ним для вирішення питань щодо участі держави у капіталізації банку
клас 3 - страхування наземних транспортних засобів (крім залізничного рухомого складу);	Страхування наземного транспорту (крім залізничного)
клас 4 - страхування залізничного рухомого складу;	Страхування залізничного транспорту
клас 5 - страхування повітряних суден	Страхування повітряного транспорту Авіаційне страхування цивільної авіації
клас 6 - страхування водних суден (морських суден, суден внутрішнього плавання та інших самохідних чи несамохідних плавучих споруд);	Страхування водного транспорту (морського внутрішнього та інших видів водного транспорту) Страхування засобів водного транспорту
клас 7 - страхування майна, що перевозиться (включаючи вантаж, багаж (вантажобагаж));	Страхування вантажів та багажу (вантажобагажу)
клас 8 - страхування майна від вогню та небезпечного впливу природних явищ;	Страхування від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ Страхування тварин (крім тих, що використовуються у цілях сільськогосподарського виробництва) на випадок загибелі, знищення, вимушеного забою, від хвороб, стихійних лих та нещасних випадків у випадках та згідно з переліком тварин, встановленими Кабінетом Міністрів України Страхування сільськогосподарської продукції Страхування майнових ризиків користувача надр під час дослідно-промислового і промислового видобування та використання газу (метану) вугільних родовищ Страхування майнових ризиків за угодою про розподіл продукції у випадках, передбачених <u>Законом України</u> "Про угоди про розподіл продукції" Страхування ліній електропередач та перетворюючого обладнання передавачів електроенергії від пошкодження внаслідок впливу стихійних лих або техногенних катастроф та від протиправних дій третіх осіб Страхування предмета іпотеки від ризиків випадкового знищення, випадкового пошкодження або псування Страхування майна, переданого у концесію
клас 9 - страхування майна від шкоди, заподіяної	Страхування майна (іншого, ніж передбачено <u>пунктами 5-9</u> статті 6 Закону України "Про страхування" від 7 березня 1996 року № 85/96-ВР із наступними змінами)

Класи страхування	Види страхування
градом, морозом, іншими подіями (включаючи крадіжку, розбій, грабїж, умисне пошкодження/знищення майна), крім подій, визначених у класі 8	Страхування сільськогосподарської продукції
	Страхування тварин (крім тих, що використовуються у цілях сільськогосподарського виробництва) на випадок загибелі, знищення, вимушеного забою, від хвороб, стихійних лих та нещасних випадків у випадках та згідно з переліком тварин, встановленими Кабінетом Міністрів України
	Страхування майнових ризиків за угодою про розподіл продукції у випадках, передбачених <u>Законом України "Про угоди про розподіл продукції"</u>
	Страхування майнових ризиків користувача надр під час дослідно-промислового і промислового видобування та використання газу (метану) вугільних родовищ
	Страхування майнових ризиків при промисловій розробці родовищ нафти і газу у випадках, передбачених <u>Законом України "Про нафту і газ"</u>
	Страхування ліній електропередач та перетворюючого обладнання передавачів електроенергії від пошкодження внаслідок впливу стихійних лих або техногенних катастроф та від протиправних дій третіх осіб
	Страхування предмета іпотеки від ризиків випадкового знищення, випадкового пошкодження або псування
	Страхування майна, переданого у концесію
клас 10 - страхування відповідальності, яка виникає внаслідок використання наземного транспортного засобу (у тому числі відповідальності перевізника);	Страхування цивільної відповідальності власників наземного транспорту (включаючи відповідальність перевізника)
	Страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів
	Страхування відповідальності суб'єктів перевезення небезпечних вантажів на випадок настання негативних наслідків при перевезенні небезпечних вантажів
	Страхування цивільної відповідальності суб'єкта господарювання, що надає послуги із транспортування та/або зберігання транспортних засобів у разі тимчасового затримання транспортних засобів, за шкоду, яка може бути заподіяна транспортному засобу при здійсненні його транспортування та/або зберігання
	Страхування відповідальності експортера та особи, яка відповідає за утилізацію (видалення) небезпечних відходів, щодо відшкодування шкоди, яку може бути заподіяно здоров'ю людини, власності та навколишньому природному середовищу під час транскордонного перевезення та утилізації (видалення) небезпечних відходів
клас 11 - страхування відповідальності, яка виникає внаслідок використання повітряного судна (у тому числі відповідальності перевізника);	Страхування відповідальності власників повітряного транспорту (включаючи відповідальність перевізника)
	Страхування відповідальності суб'єктів перевезення небезпечних вантажів на випадок настання негативних наслідків при перевезенні небезпечних вантажів
	Страхування відповідальності експортера та особи, яка відповідає за утилізацію (видалення) небезпечних відходів, щодо відшкодування шкоди, яку може бути заподіяно здоров'ю людини, власності та навколишньому природному середовищу під час транскордонного перевезення та утилізації (видалення) небезпечних відходів
	Авіаційне страхування цивільної авіації
клас 12 - страхування відповідальності, яка виникає внаслідок використання водного судна (у тому числі	Страхування відповідальності власників водного транспорту (включаючи відповідальність перевізника)
	Страхування відповідальності морського судновласника
	Страхування відповідальності суб'єктів перевезення небезпечних вантажів на випадок настання негативних наслідків при перевезенні небезпечних вантажів

Класи страхування	Види страхування
відповідальності перевізника);	Страхування відповідальності експортера та особи, яка відповідає за утилізацію (видалення) небезпечних відходів, щодо відшкодування шкоди, яку може бути заподіяно здоров'ю людини, власності та навколишньому природному середовищу під час транскордонного перевезення та утилізації (видалення) небезпечних відходів
	Страхування відповідальності морського перевізника та виконавця робіт, пов'язаних із обслуговуванням морського транспорту, щодо відшкодування збитків, завданих пасажиром, багажу, пошти, вантажу, іншим користувачам морського транспорту та третім особам
клас 13 - страхування іншої відповідальності (крім визначеної у класах 10, 11, 12);	Страхування відповідальності перед третіми особами (іншої, ніж передбачена <u>пунктами 12-14</u> статті 6 Закону України "Про страхування" від 7 березня 1996 року № 85/96-ВР із наступними змінами)
	Страхування цивільно-правової відповідальності арбітражного керуючого за шкоду, яку може бути завдано у зв'язку з виконанням його обов'язків
	Авіаційне страхування цивільної авіації
	Страхування відповідальності морського перевізника та виконавця робіт, пов'язаних із обслуговуванням морського транспорту, щодо відшкодування збитків, завданих пасажиром, багажу, пошти, вантажу, іншим користувачам морського транспорту та третім особам
	Страхування цивільної відповідальності суб'єкта господарювання, що надає послуги із транспортування та/або зберігання транспортних засобів у разі тимчасового затримання транспортних засобів, за шкоду, яка може бути заподіяна транспортному засобу при здійсненні його транспортування та/або зберігання
	Страхування цивільної відповідальності суб'єктів господарювання за шкоду, яку може бути заподіяно пожежами та аваріями на об'єктах підвищеної небезпеки, включаючи пожежовибухонебезпечні об'єкти та об'єкти, господарська діяльність на яких може призвести до аварій екологічного та санітарно-епідеміологічного характеру
	Страхування цивільної відповідальності інвестора, в тому числі за шкоду, заподіяну довкіллю, здоров'ю людей, за угодою про розподіл продукції, якщо інше не передбачено такою угодою
	Страхування відповідальності експортера та особи, яка відповідає за утилізацію (видалення) небезпечних відходів, щодо відшкодування шкоди, яку може бути заподіяно здоров'ю людини, власності та навколишньому природному середовищу під час транскордонного перевезення та утилізації (видалення) небезпечних відходів
	Страхування цивільної відповідальності суб'єктів космічної діяльності
	Страхування відповідальності щодо ризиків, пов'язаних з підготовкою до запуску космічної техніки на космодромі, запуском та експлуатацією її у космічному просторі
	Страхування професійної відповідальності осіб, діяльність яких може заподіяти шкоду третім особам, за переліком, встановленим Кабінетом Міністрів України
	Страхування відповідальності власників собак (за переліком порід, визначених Кабінетом Міністрів України) щодо шкоди, яка може бути заподіяна третім особам
	Страхування цивільної відповідальності громадян України, що мають у власності чи іншому законному володінні зброю, за шкоду, яка може бути заподіяна третій особі або її майну внаслідок володіння, зберігання чи використання цієї зброї
	Страхування відповідальності виробників (постачальників) продукції тваринного походження, ветеринарних препаратів, субстанцій за шкоду, заподіяну третім особам

Класи страхування	Види страхування
	Страхування цивільної відповідальності суб'єктів господарювання за шкоду, яку може бути заподіяно довкіллю або здоров'ю людей під час зберігання та застосування пестицидів і агрохімікатів
	Страхування цивільної відповідальності суб'єкта господарювання за шкоду, яку може бути заподіяно третім особам унаслідок проведення вибухових робіт
	Страхування цивільно-правової відповідальності приватного нотаріуса
	Страхування цивільної відповідальності суб'єкта господарювання за шкоду, яку може бути заподіяно довкіллю та (або) здоров'ю і майну третіх осіб під час виконання робіт з гуманітарного розмінування
	Страхування фінансової відповідальності, життя і здоров'я тимчасового адміністратора, ліквідатора фінансової установи та працівників центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну фінансову політику, які визначені ним для вирішення питань щодо участі держави у капіталізації банку
	Страхування відповідальності суб'єктів перевезення небезпечних вантажів на випадок настання негативних наслідків при перевезенні небезпечних вантажів
	Страхування відповідальності суб'єктів туристичної діяльності за шкоду, заподіяну життю чи здоров'ю туриста або його майну
	Страхування цивільної відповідальності оператора ядерної установки за ядерну шкоду, яка може бути заподіяна внаслідок ядерного інциденту
клас 14 - страхування кредитів	Страхування кредитів (у тому числі відповідальності позичальника за непогашення кредиту)
клас 15 - страхування поруки (гарантії)	Страхування виданих гарантій (порук) та прийнятих гарантій
клас 16 - страхування інших фінансових ризиків (крім визначених класами 14, 15);	Страхування фінансових ризиків
	Страхування інвестицій
	Страхування ризику невиклати гравцям призів у разі неплатоспроможності та/або банкрутства оператора державних лотерей
клас 17 - страхування судових витрат	Страхування судових витрат
клас 18 - страхування витрат, пов'язаних з наданням допомоги (асистанс) особам, які потрапили у скрутне становище під час здійснення подорожі.	Страхування медичних витрат
	Страхування фінансових ризиків
клас 19 - страхування життя (інше, ніж передбачено класами 20, 21, 22, 23);	Страхування життя
клас 20 - страхування життя до шлюбу та до народження дитини;	Страхування життя
клас 21 - інвестиційне страхування життя;	Страхування життя
клас 22 - безперервне страхування здоров'я;	Страхування життя

Класи страхування	Види страхування
клас 23 - пенсійне страхування.	Страхування життя

2. Системи страхування

Системи страхування - це взаємозв'язок між страховою сумою, вартістю об'єкта страхування, розміром страхового відшкодування та збитку страхувальника, який здійснюється на основі математичних розрахунків за певним алгоритмом

Розрізняють дві великих методи страхування (рис. 3).

Повне страхування покриває весь конкретний ризик, тобто максимально можливий збиток обраного класу страхових подій.

Часткове страхування обмежує відповідальність страховика, залишаючи частину ризику страхувальнику.

При повному страхуванні використовують дві основні системи страхування

– система страхування за дійсною вартістю майна (визначається як фактична на день підписання договору страхування). Зазначена система страхування враховує знос майна на день укладання договору страхування. В страхування майна підприємств прийняті наступні межі оцінки його вартості:

- ☐ для необоротних активів – балансова вартість майна, не більше відновленої вартості на день їх знищення;
- ☐ для оборотних активів – фактична собівартість за середніми ринковими цінами, відпускними цінами, цінами власного виробництва;
- ☐ для незавершеного будівництва – розмір фактично здійснених витрат матеріальних та трудових ресурсів на момент настання страхового випадку.

У відповідності до системи страхування за дійсною вартістю майна страхове відшкодування дорівнює розміру збитків. Тобто має місце повне покриття збитків страхувальника за рахунок фінансових ресурсів страховика.

– система страхування за відновленою (відновною) вартістю майна передбачає, що відшкодування збитків за знищений об'єкт буде здійснено в розмірі, що дорівнює вартості нового аналогічного майна відповідного виду. Знос майна при цьому не враховується.

Рис.3. Методи та системи страхування

Пропорційне страхування відноситься до методів часткового страхування. Передбачає використання системи пропорційної страхової відповідальності. В основі цієї системи лежить математична ознака - пропорція: страхове відшкодування так відноситься до збитку страхувальника, як страхова сума – до вартості застрахованого майна.

Зазначену пропорцію можна виразити наступною формулою:

$$\frac{Q}{Z} = \frac{S}{W} \quad \text{або} \quad \frac{Q}{Z} = \frac{S}{Z_{\max}},$$

де Q – страхове відшкодування;

Z – страховий збиток;

S – страхова сума;

W – вартісна оцінка майна;

$Z_{\max}$ – максимально можливий збиток.

Виходячи із зазначеної пропорції розмір страхового відшкодування може бути визначений за формулою:

За даною системою страхування, відповідно до зменшення розміру страхового відшкодування, розмір страхової премії також зменшується пропорційно зменшенню страхової суми. Таким чином, страхувальник може сам регулювати частину ризику, яка залишається на його утриманні, а відтак і підібрати для себе оптимальний розмір премії.

Непропорційне страхування відноситься до часткового страхування. Методи непропорційного страхування призначені для розширення можливостей з управління ризиками за допомогою страхування. А саме, воно дозволяє використовувати різні підходи для фінансування ризиків в залежності від їх розміру та походження в одному договорі страхування.

Розрізняють наступні системи непропорційного страхування:

1. При *страхуванні за системою першого ризику* (система страхування перших збитків) збиток при настанні страхового випадку відшкодовується повністю тільки в межах страхової суми, що зазначена в договорі страхування. Збиток в межах страхової суми називається в страховій практиці „першим ризиком”.

Алгоритм розрахунку страхового відшкодування за цією системою можна представити наступним чином:

$$Q = Z \leq S.$$

Якщо збиток перевищує страхову суму, то витрати по його компенсації та ліквідації наслідків несе сам страхувальник. Різниця між страховою вартістю і страховою сумою називається „другим ризиком”.

2. Страхування за системою *дрібної частки (дробової частини)* передбачає встановлення двох страхових сум, одна з яких називається показаною вартістю. За цією системою страхове відшкодування встановлюється в розмірі дробу чи відсотку від показаної вартості об'єкту страхування. Тобто відповідальність страховика обмежується встановленим дробом або відсотком. Проте, завжди витримується умова: страхове відшкодування дорівнює збиткам, але в межах страхової суми.

Можливі два варіанти встановлення показаної вартості:

- ☐ показана вартість дорівнює дійсній вартості об'єкта;
- ☐ показана вартість менша від дійсної вартості об'єкта.

Якщо показана вартість застрахованого об'єкта дорівнює його дійсній вартості, то система страхування дрібної частки тотожна страхуванню за системою першого ризику. Якщо показана вартість об'єкта менша за його дійсну вартість, то страхове відшкодування розраховується аналогічно як за системою пропорційної відповідальності.

3) *Страхування за системою граничного страхового забезпечення* передбачає встановлення завчасно певної межі відповідальності страховика у сумі страхового відшкодування у вигляді коефіцієнта (чи відсотка) покриття збитку. Розмір страхового відшкодування визначається множенням встановленої межі (коефіцієнта чи відсотку) на різницю між заздалегідь встановленим рівнем та реально отриманим страхувальником доходом. Система граничного страхового забезпечення (граничної страхової відповідальності) використовується при страхуванні сільськогосподарських ризиків, фінансових, кредитних, інвестиційних тощо.

4) Система граничних збитків (можливе настання великих, збитків, що перевищують певну величину, зафіксовану в договорі страхування). Страхування граничних збитків будується за таким же принципом, що й використання франшизи. Тільки франшиза розташовується в сфері невеликих та середніх ризиків, а страхування граничних збитків відбувається в сфері великих, масштабних ризиків

ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА.

1. Ознайомтесь із алгоритмом розрахунків для різних систем страхування:

1.1. Система повної (дійсної) вартості.

Приклад. Вартість об'єкта страхування і розмір страхової суми дорівнюють 2000 грн. Безумовна франшиза 5%, або 100 грн. Внаслідок пожежі майно частково ушкоджено, збиток страхувальника складає 1500 грн. Розмір страхового відшкодування складе $1500 - 100 = 1400$ грн. Після виплати страхова сума становить $2000 - 1400 = 600$ грн. Повторний страховий випадок завдав збитків в обсязі 1400 грн. Друга виплата становить $1400 - 100 = 1300$ грн, після чого страхова сума становить $1600 - 1300 = 300$ грн. Збиток за наступним страховим випадком буде відшкодовуватися у розмірі не більше 300 грн, після чого договір страхування припинить свою дію внаслідок виконання страховиком його зобов'язань по договору у повному обсязі.

1.2. Система першого ризику

визначає розмір покриття завданої шкоди у межах страхової суми. Страхове відшкодування (СВ) виплачується у розмірі завданої шкоди (З), але виплата не може перевищувати встановлену страхову суму (СС).

Приклад. Комплекс з трьох житлових споруд застрахований за системою першого ризику на страхову суму 1.100 тис. грн. Шкода, заподіяна одному з будинків цього комплексу внаслідок пожежі, складає 1.500 тис. грн. Страхове відшкодування виплачується у сумі 1.100 тис. грн., після чого договір страхування припиняється.

1.3 Система пропорційної відповідальності

визначає виплату страхового відшкодування пропорційно коефіцієнту покриття збитків через неповне страхування вартості об'єкта.

Приклад. Вартість об'єкта страхування 2400 грн.; страхова сума 1200 грн. Збиток у результаті ушкодження об'єкта склав 400 грн. У цьому випадку страхове відшкодування складає $СВ = 400 \times (1200/2400) = 200$ грн.

1.4. Система відбудовної вартості

Приклади застосування цієї системи: для майнового страхування і страхування відповідальності за шкоду, завдану майну – страховик або сплачує повну вартість ушкодженого майна з наступним застосуванням принципу абандону (див. Розділ «Словник термінів з курсу «Страхування»), або фінансує роботи (послуги) по відновленню ушкодженого майна до робочого стану, в якому майно було при укладанні договору страхування (можливе врахування вартості поточного зносу майна); для особистого страхування (як правило, тільки для медичного страхування) – страховик оплачує вартість медичних послуг, наданих згідно умов договору медичного страхування для відновлення стану здоров'я застрахованої особи.

1.5 Система «дробової» частини ризику

вимагає встановлення двох страхових сум: власне страхової суми СС (сума максимально можливої шкоди) і суми показаної вартості об'єкта страхування

Приклад. На дату початку дії договору страхування вартість всього майна на складі ВП = 400 тис. грн., однак застраховано тільки майно, що може бути ушкоджене від zalивання водою з вартістю цього майна СО = 100 тис. грн. Внаслідок zalивання завдано шкоду З = 40 тис. грн. Сума виплати залежить від дійсної вартості всього майна на складі у момент zalивання.

1. Якщо ця вартість не перевищує ВП, сума виплати буде дорівнювати

$СВ = З = 40$ тис. грн.

2. Якщо ця вартість на дату страхового випадку перевищує ВП і становить, наприклад, 500 тис.грн., то сума відшкодування буде дорівнювати

$СВ = (40 \times 400\,000) / 500\,000 = 32$ тис. грн.

1.6. Система граничної відповідальності

застосовується для страхування ризику неотримання запланованого фінансового результату підприємницької діяльності і припускає наявність заздалегідь визначеної межі виплачуваної суми страхового відшкодування у вигляді коефіцієнта покриття шкоди.

Приклад. Середній прибуток від впровадження інвестицій у 500 тис. грн запланований у розмірі 45%. Фактично отриманий прибуток склав 37%. Коефіцієнт покриття Кпш = 75%. Знайти суму страхового відшкодування. Знаходимо суму збитку:

$$З = 500000 [(45\% - 37\%) : 100\%] = 0,08 \times 500000 = 40000 \text{ грн.}$$

Страхове відшкодування складає: СВ=40000 x 0.75=30000 грн.

2. Реферати: «Розвиток взаємного страхування в Україні», «Проблемні аспекти функціонування державного обов'язкового особистого страхування», «Вимоги Директив ЄС щодо розмежування загального страхування і страхування життя».

3. ТЕСТИ

1. Метою класифікації у страхуванні є :

- А) оподаткування;
- Б) розподіл всієї сукупності страхових відносин на ієрархічні взаємопов'язані ланки;
- В) перестраховування;
- Г) правильні відповіді А) та Б);
- Д) правильні відповіді А), Б) та В).

2. Залежно від сфери розрізняють:

- А) комерційне, взаємне та державне страхування;
- Б) добровільне та обов'язкове страхування;
- В) страхування життя та інші види страхування;
- Г) страхування фізичних та юридичних осіб;
- Д) всі відповіді правильні.

3. Страхування життя включає:

- А) страхування майна;
- Б) страхування відповідальності;
- В) страхування фінансових витрат;
- Г) особисте страхування;
- Д) всі відповіді правильні.

4. Страхування життя включає:

- А) страхування здоров'я;
- Б) особисте страхування;
- В) страхування відповідальності;
- Г) правильні відповіді А) та Б);
- Д) правильні відповіді А), Б) та В).

5. Страхування інше, ніж страхування життя (General Insurance) включає:

- А) страхування майна;
- Б) страхування відповідальності;
- В) страхування фінансових витрат;
- Г) правильні відповіді А) та Б);
- Д) правильні відповіді А), Б) та В).

6. Страхування інше, ніж страхування життя (General Insurance) включає:

- А) страхування здоров'я;
- Б) страхування відповідальності;
- В) страхування фінансових витрат;
- Г) правильні відповіді А) та Б);
- Д) правильні відповіді А), Б) та В).

7. Страхування інше, ніж страхування життя (General Insurance) включає:

- А) страхування здоров'я;
  - Б) пенсійне страхування;
  - В) інвестиційне страхування життя;
  - Г) правильні відповіді А) та Б);
  - Д) правильні відповіді А), Б) та В).
8. Особисте страхування включає:
- А) страхування життя до шлюбу та до народження дитини;
  - Б) безперервне страхування здоров'я;
  - В) пенсійне страхування.
  - Г) правильні відповіді А) та Б);
  - Д) правильні відповіді А), Б) та В).
9. Особисте страхування включає:
- А) страхування майна від вогню та небезпечного впливу природних явищ;
  - Б) страхування відповідальності, яка виникає внаслідок використання наземного транспортного засобу;
  - В) пенсійне страхування.
  - Г) правильні відповіді А) та Б);
  - Д) правильні відповіді А), Б) та В).
10. Страхування здоров'я включає:
- А) страхування від нещасного випадку;
  - Б) страхування на випадок хвороби;
  - В) страхування кредитів.
  - Г) правильні відповіді А) та Б);
  - Д) правильні відповіді А), Б) та В).
11. Страхування майна включає:
- А) страхування наземних транспортних засобів (крім залізничного рухомого складу);
  - Б) страхування залізничного рухомого складу;
  - В) страхування повітряних суден;
  - Г) правильні відповіді А) та Б);
  - Д) правильні відповіді А), Б) та В).
12. Страхування майна включає:
- А) страхування наземних транспортних засобів (крім залізничного рухомого складу);
  - Б) страхування залізничного рухомого складу;
  - В) страхування відповідальності, яка виникає внаслідок використання наземного транспортного засобу;
  - Г) правильні відповіді А) та Б);
  - Д) правильні відповіді А), Б) та В).
13. Страхування майна включає:
- А) страхування наземних транспортних засобів (крім залізничного рухомого складу);
  - Б) страхування залізничного рухомого складу;
  - В) пенсійне страхування;
  - Г) правильні відповіді А) та Б);
  - Д) правильні відповіді А), Б) та В).
14. Страхування майна включає:

- А) страхування наземних транспортних засобів (крім залізничного рухомого складу);
Б) страхування майна, що перевозиться (включаючи вантаж, багаж (вантажобагаж);
В) страхування здоров'я;
Г) правильні відповіді А) та Б);
Д) правильні відповіді А), Б) та В).
15. Страхування майна включає:
А) страхування наземних транспортних засобів (крім залізничного рухомого складу);
Б) страхування майна, що перевозиться (включаючи вантаж, багаж (вантажобагаж);
В) страхування судових витрат;
Г) правильні відповіді А) та Б);
Д) правильні відповіді А), Б) та В).
16. Страхування відповідальності включає:
А) страхування відповідальності, яка виникає внаслідок використання наземного транспортного засобу (у тому числі відповідальності перевізника);
Б) страхування відповідальності, яка виникає внаслідок використання повітряного судна (у тому числі відповідальності перевізника);
В) страхування кредитів;
Г) правильні відповіді А) та Б);
Д) правильні відповіді А), Б) та В).
17. Страхування відповідальності включає:
А) страхування відповідальності, яка виникає внаслідок використання наземного транспортного засобу (у тому числі відповідальності перевізника);
Б) страхування відповідальності, яка виникає внаслідок використання повітряного судна (у тому числі відповідальності перевізника);
В) страхування на випадок хвороби;
Г) правильні відповіді А) та Б);
Д) правильні відповіді А), Б) та В).
18. Страхування відповідальності включає:
А) страхування відповідальності, яка виникає внаслідок використання наземного транспортного засобу (у тому числі відповідальності перевізника);
Б) страхування відповідальності, яка виникає внаслідок використання повітряного судна (у тому числі відповідальності перевізника);
В) страхування відповідальності, яка виникає внаслідок використання водного судна (у тому числі відповідальності перевізника);
Г) правильні відповіді А) та Б);
Д) правильні відповіді А), Б) та В).
19. Залежно від статусу страхувальника розрізняють:
А) комерційне, взаємне та державне страхування;
Б) добровільне та обов'язкове страхування;
В) страхування життя та інші види страхування;
Г) страхування фізичних та юридичних осіб;
Д) особове, майнове страхування та страхування відповідальності.
20. Залежно від статусу страховика розрізняють:
А) комерційне, взаємне та державне страхування;
Б) добровільне та обов'язкове страхування;
В) страхування життя та інші види страхування;

- Г) страхування фізичних та юридичних осіб;
- Д) особове, майнове страхування та страхування відповідальності.

21. Взаємозв'язок між страховою сумою, вартістю об'єкта страхування, розміром страхового відшкодування та збитку страхувальника, який здійснюється на основі математичних розрахунків за певним алгоритмом називається ...

- А) диверсифікація;
- Б) система страхування;
- В) інфляція;
- Г) франшиза;
- Д) правильна відповідь відсутня.

22. Відповідно до якої системи страхування страхове відшкодування так відноситься до збитку страхувальника, як страхова сума – до вартості застрахованого майна:

- А) система пропорційної відповідальності;
- Б) система страхування за дійсною вартістю майна;
- В) система страхування за відновленою (відновною) вартістю;
- Г) система першого ризику;
- Д) правильна відповідь відсутня.

23. При повному страхуванні використовують

- А) система страхування за дійсною вартістю майна;
- Б) система страхування за відновленою (відновною) вартістю майна;
- В) систему непропорційного страхування;
- Г) правильні відповіді А) та Б);
- Д) правильні відповіді А), Б) та В).

24. Система страхування за дійсною вартістю майна передбачає, що ...

А) відшкодування збитків за знищений об'єкт буде здійснено в розмірі, що дорівнює вартості нового аналогічного майна відповідного виду;

Б) відшкодування збитків за знищений об'єкт буде здійснено з урахуванням зносу майна на день укладання договору страхування;

- В) оплату за системою 50/50;
- Г) оплатою за системою дрібної частки;
- Д) всі відповіді правильні.

25.. В основі системи пропорційної страхової відповідальності лежить математична ознака - пропорція: страхове відшкодування так відноситься до збитку страхувальника, як страхова сума –

- А) до вартості застрахованого майна;
- Б) до франшизи;
- В) до капіталу страховика;
- Г) до страхових резервів;
- Д) правильні відповідь відсутня.

ТЕМА 4. СТРАХОВИКИ

1. Поняття страховика
2. Класифікація страховиків
3. Ліцензування діяльності із страхування
4. Об'єднання страховиків

1. Поняття страховика, їх класифікація

Страховик - фінансова установа або філія страховика-нерезидента, які мають право здійснювати діяльність із страхування на території України.

Виключним видом діяльності страховика є діяльність із страхування, включаючи діяльність з надання гарантій відповідно до частини четвертої статті 11 Закону України «Про страхування», та діяльність з надання супровідних послуг на ринку страхування.

Страховик також може здійснювати господарську діяльність для забезпечення власних потреб з урахуванням обмежень, встановлених цим Законом України «Про страхування».

Відповідно до законодавства діяльність на ринку страхування включає діяльність із страхування та діяльність з надання супровідних послуг на ринку страхування.

Діяльність на ринку страхування	
Діяльність із страхування	Діяльність з надання посередницьких послуг на ринку страхування
1) пряме страхування ⁸ за класами страхування; 2) перестрахування ⁹ за класами страхування; 3) діяльність, пов'язану з управлінням активами страховика; 4) діяльність з реалізації страхових продуктів страховика; 5) інша діяльність, пов'язана із здійсненням прямого страхування та/або перестрахування, визначену нормативно-правовими актами.	1) діяльність з реалізації страхових продуктів ¹⁰ ; 2) діяльність з реалізації перестрахових продуктів ¹¹ ; 3) діяльність з надання інших посередницьких послуг, перелік яких визначається нормативно-правовими актами.

Діяльність із страхування на території України мають право здійснювати виключно:

- 1) страховики-резиденти, що отримали ліцензію відповідно до законодавства України;
- 2) філії страховиків-нерезидентів, що отримали ліцензію відповідно до законодавства України;
- 3) страховики-нерезиденти з урахуванням обмежень законодавства України.

Вимоги до найменування страховика:

⁸ пряме страхування – передача ризику від страхувальника страховику за плату на умовах, визначених договором страхування або законодавством, з метою захисту страхового інтересу фізичних та юридичних осіб

⁹ перестрахування – передача перестрахувальником (цедентом, ретроцедентом) та прийняття перестраховиком (цесіонером, ретроцесіонером) за плату ризику щодо виконання перестрахувальником (цедентом, ретроцедентом) частини своїх обов'язків перед страхувальником та відшкодування витрат (здійснення виплат)

¹⁰ страховий продукт – умови страхування, які задовольняють визначені потреби та інтереси клієнтів в отриманні страхової послуги

¹¹ перестраховий продукт - умови перестрахування, що задовольняють визначені потреби та інтереси клієнтів в отриманні перестрахової послуги

1. Страховик має обов'язок і виключне право використовувати у своєму повному найменуванні будь-яке із слів "страховик", "страхова", "страхова компанія", "страхова організація" та похідні від них, а також має право використовувати скорочення "СК".

Найменування страховика, який отримав ліцензію на здійснення діяльності із страхування, яка надає право здійснювати діяльність із страхування за класами страхування життя, або має намір отримати таку ліцензію, повинно містити слово "життя" або похідні від нього.

Слова "страховик", "страхова", "страхова компанія", "страхова організація" та похідні від них дозволяється використовувати у назві лише тим юридичним особам, які мають ліцензію на здійснення діяльності із страхування або мають намір отримати таку ліцензію, а також об'єднанням таких юридичних осіб.

2. Не дозволяється використовувати для найменування страховика назву, яка повторює існуючу назву іншого страховика чи є подібною такою мірою, що може призвести до помилки у сприйнятті, або вводить в оману щодо діяльності, яку здійснює страховик.

3. Використовувати у своєму найменуванні слова "національний", "державний" або похідні від них має право лише страховик, 100 відсотків статутного капіталу якого належить державі.

4. Регулятор має право відмовити у розгляді питання про видачу ліцензії або у зміні найменування страховика, який має ліцензію, у разі недотримання передбачених цією статтею вимог до найменування страховика.

Вимоги до учасників страховика:

1. Учасниками страховика *не можуть* бути юридичні особи, в яких страховик має істотну участь, громадські об'єднання, політичні партії, релігійні та благодійні організації.

2. Держава Україна може бути учасником страховика в особі Кабінету Міністрів України або уповноважених ним органів.

3. Засновники та власники істотної участі страховика зобов'язані мати бездоганну ділову репутацію¹² та задовільний фінансовий/майновий стан.

Вимоги до ділової репутації, фінансового/майнового стану засновників страховика та власників істотної участі у страховику, порядок їх оцінки встановлюються нормативно-правовими актами Регулятора.

У разі невідповідності ділової репутації та/або фінансового/майнового стану власника істотної участі у страховику вимогам Закону «Про страхування» або нормативно-правових актів Регулятора або якщо у Регулятора є підстави вважати, що володіння такою особою істотною участю у страховику може створити суттєві загрози належному управлінню страховиком, інтересам страхувальників, застрахованих осіб, вигодонабувачів або перестраховальників та інших кредиторів страховика та/або негативно вплинути на його фінансовий/майновий стан, Регулятор має право тимчасово заборонити такому власнику істотної участі використання права голосу. Регулятор

¹² Бездоганна ділова репутація (у значенні, наведеному в Законі України "Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення") - сукупність підтвердженої інформації про фізичну особу, що дає можливість зробити висновок про відсутність встановлених протягом останніх трьох років (якщо інший строк не встановлено спеціальним законом, що регулює діяльність суб'єкта первинного фінансового моніторингу) компетентними органами або судом порушень вимог законодавства про запобігання та протидію, законодавства про фінансові послуги та законодавства про запобігання корупції, а також про відсутність судимості за злочини проти основ національної безпеки України, миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку, громадської безпеки, власності, у сфері господарської діяльності, у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку та у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, яка не знята або не погашена в установленому законом порядку.

розміщує інформацію про прийняття відповідного рішення на сторінці свого офіційного інтернет-представництва не пізніше наступного робочого дня після його прийняття.

Набуття або збільшення істотної участі у страховику не повинно здійснюватися за рахунок коштів з непідтверджених джерел, майна, а також за рахунок коштів, використання яких для формування статутного капіталу заборонено законом.

Страхова група - небанківська фінансова група, у якій страховики здійснюють переважну діяльність, що складається з:

- страховика, який є контролером одного чи кількох резидентів та/або іноземних дочірніх страховиків, дочірніх та/або асоційованих юридичних осіб, які є фінансовими установами, або

- двох або більше страховиків-резидентів, інших фінансових установ, які мають спільного контролера, їх українських та/або іноземних дочірніх та/або асоційованих юридичних осіб, які є фінансовими установами.

Переважна діяльність у групі здійснюється страховиками, якщо **середньоарифметичне значення активів страховиків** за останні чотири звітні квартали становить **50 і більше відсотків** сукупного розміру **середньоарифметичних значень активів** усіх фінансових установ, що входять до складу цієї групи, за цей період.

Страхова холдингова компанія - материнська компанія, яка є фінансовою холдинговою компанією, основна діяльність якої полягає у придбанні та володінні участю у дочірніх компаніях, за умови що ці дочірні компанії переважно є страховиками і принаймні одна з таких дочірніх компаній є страховиком

Страхова холдингова компанія, а також юридична особа, для якої надання фінансових послуг є переважним видом діяльності, та юридична особа з надання допоміжних послуг, які мають спільного контролера з учасниками страхової групи, входять до складу страхової групи.

Юридична особа вважається такою, для якої надання фінансових послуг є переважним видом діяльності, якщо частка її доходу від реалізації фінансових послуг за результатами попереднього звітного року становить 50 і більше відсотків загального обсягу чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг).

Структура власності та істотна участь у страховику

Структура власності страховика повинна відповідати вимогам щодо прозорості та іншим вимогам, встановленим законодавством.

Страховик зобов'язаний щорічно подавати до Регулятора відомості про свою структуру власності, а також повідомляти Регулятора про всі зміни у своїй структурі власності у порядку, обсязі та строки, встановлені нормативно-правовими актами Регулятора.

Власники істотної участі та ключові учасники страховика зобов'язані надавати йому інформацію та документи, необхідні для формування відомостей про структуру власності страховика, у порядку, обсязі та строки, встановлені нормативно-правовими актами Регулятора.

Юридична або фізична особа, яка має намір набути істотну участь у страховику або збільшити її таким чином, що така особа буде прямо чи опосередковано, самостійно чи спільно з іншими особами володіти 10, 25 або 50 і більше відсотками статутного капіталу страховика чи правом голосу за акціями (часткою) у статутному капіталі страховика та/або незалежно від формального володіння справляти значний вплив на управління або діяльність страховика, зобов'язана повідомити про свої наміри цього страховика і Регулятора з одночасним поданням до Регулятора повного пакета документів, визначених цим Законом і нормативно-правовими актами Регулятора, для погодження набуття або збільшення істотної участі у страховику.

2. Класифікація страховиків

Класифікація страховиків	
Класифікаційна ознака	Види
За формою власності	<i>державні страховики</i> – це форма організації страхового фонду державою. Формуються на підставі заснування державою або націоналізацією акціонерних страхових компаній
	<i>приватні страховики</i>
За характером роботи	<i>такі, що страхують життя;</i>
	<i>здійснюють інші види страхування;</i>
	<i>надають виключно послуги з перестрахування.</i>
Залежно від організаційно-правової форми	<i>акціонерні страхові компанії</i> – тип компанії, яка створюється і діє зі статутним капіталом, поділеним на певну кількість часток - акцій. Оплачена акція дає право її власникові на участь в управлінні товариством і отримання частини прибутку у формі дивідендів
	<i>страхові товариства</i> (товариства з додатковою відповідальністю) створюються за рахунок внесків засновників. Учасники товариства з додатковою відповідальністю солідарно несуть додаткову (субсидіарну) відповідальність за його зобов'язаннями своїм майном у розмірі, який встановлюється статутом товариства з додатковою відповідальністю і є однаково кратним для всіх учасників до вартості внесеного кожним з них вкладу. У разі визнання банкрутом одного з учасників товариства з додатковою відповідальністю його відповідальність за зобов'язаннями товариства з додатковою відповідальністю розподіляється між іншими учасниками цього товариства пропорційно до розміру належних їм часток у статутному капіталі.
	<i>товариства взаємного страхування</i> – у світовій практиці створюються з метою страхування ризиків членів цього товариства. Члени товариства взаємного страхування є учасниками цього товариства. Діяльність товариств взаємного страхування забороняється, якщо така діяльність не врегульована спеціальним законом з регулювання діяльності товариств взаємного страхування
За географічною (територіальною) ознакою	<i>місцеві</i>
	<i>регіональні</i>
	<i>національні</i>
	<i>транснаціональні</i>
За роллю у фінансовій системі	<i>значимі</i>
	<i>незначимі</i>
Залежно від наявності спеціального статусу	<i>страховик без спеціального статусу</i>
	<i>страховик з спеціальним статусом</i>

Критерії значимості страховика

Критеріями віднесення страховиків до категорії значимих страховиків є (відповідно до Положення про вимоги до системи управління страховика):

1) обсяги діяльності страховика:

- обсяг сформованих технічних резервів страховика;
- обсяг страхових премій, нарахованих за договорами страхування, укладеними із страхувальниками - фізичними особами;

- обсяг перестрахових премій, нарахованих за договорами вхідного перестраховування;

2) напрями діяльності страховика:

- з прямого страхування та/або вхідного перестраховування за класами страхування життя, визначеними в частині другій статті 4 Закону про страхування;

- з прямого страхування за класами страхування іншого, ніж страхування життя, визначеними в частині першій статті 4 Закону про страхування;

- з вхідного перестраховування за класами страхування, визначеними в статті 4 Закону про страхування.

Обсяги діяльності страховика станом на 01 січня поточного року, за значеннями яких страховик може бути віднесеним до категорії значимих страховиків, є такими:

1) для страховиків, що здійснюють діяльність з прямого страхування та/або вхідного перестраховування за класами страхування життя, - середнє значення обсягу **технічних резервів** станом на кінець кожного з трьох календарних років, що передують даті оцінювання показників діяльності страховика, становить **більше ніж 2 млрд грн**;

2) для страховиків, що здійснюють діяльність з прямого страхування за класами страхування іншого, ніж страхування життя, - середньорічний обсяг **страхових премій**, нарахованих за договорами страхування, укладеними зі страхувальниками - фізичними особами, розрахований за три календарних роки, що передують даті оцінювання показників діяльності страховика, становить **більше ніж 1 млрд грн**;

3) для страховиків, що здійснюють діяльність із вхідного перестраховування, - середньорічний обсяг **перестрахових премій**, нарахованих за договорами вхідного перестраховування, розрахований за три календарних роки, що передують даті оцінювання показників діяльності страховика, становить **більше ніж 200 млн грн**.

Systemically Important Financial Institution (SIFI)

Global systemically important insurers:

- [Allianz](#)
- [AIG](#)
- [Aegon](#)
- [Aviva](#)
- [Axa](#)
- [MetLife](#)
- [Ping An](#)
- [Prudential](#)

Прикладом страховика зі спеціальним статусом є **Експортно-кредитне агентство (ЕКА)** є страховиком із спеціальним статусом згідно з частиною першою статті 9 Закону України “Про фінансові механізми стимулювання експортної діяльності”, що здійснює діяльність на підставі ліцензії на здійснення діяльності ЕКА, що включає страхування, перестраховування, надання гарантій.

ЕКА провадить діяльність із страхування, перестраховування та надання гарантій, що може включати такі види діяльності:

1) страхування та перестраховування експортних кредитів, а також страхування та перестраховування від воєнних та/або політичних ризиків кредитів українських суб'єктів господарювання, пов'язаних з інвестиціями у створення об'єктів та інфраструктури,

необхідних для розвитку переробної промисловості та експорту товарів (робіт, послуг) українського походження;

- 2) страхування та перестрахування факторингу;
- 3) страхування та перестрахування зовнішньоекономічних договорів (контрактів);
- 4) страхування та перестрахування прямих інвестицій з України, а також страхування та перестрахування прямих інвестицій в Україну від воєнних та/або політичних ризиків;
- 5) страхування та перестрахування акредитивів;
- 6) страхування та перестрахування договірних банківських гарантій;
- 7) надання зустрічних гарантій банкам українських експортерів;
- 8) участь у реалізації програм часткової компенсації відсоткової ставки за експортними кредитами;
- 9) консультативна діяльність;
- 10) інші види діяльності із страхування та перестрахування, що не суперечать меті діяльності ЕКА.

При здійсненні діяльності із страхування базові страхові тарифи встановлюються ЕКА з урахуванням політичного ризику країни місцезнаходження іноземного покупця. Класифікація держав за рівнем політичного ризику здійснюється з урахуванням інформації, що надається Організацією економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) і Міжнародним союзом страховиків кредитів та інвестицій (Бернський союз).

Страхова сума за договором страхування або сума коштів грошового забезпечення (покриття) за гарантією ЕКА не може перевищувати 85 відсотків суми зовнішньоекономічного договору (контракту).

Відмова страхувальника (перестрахувальника, бенефіціара за гарантією) від грошових претензій та прав вимоги за угодами, пов'язаними з договорами страхування (перестрахування, гарантії), без згоди ЕКА звільняє ЕКА від обов'язку здійснення страхової виплати.

3. Ліцензування діяльності із страхування

Юридична особа набуває статусу страховика і право на здійснення діяльності із страхування виключно після отримання ліцензії на здійснення діяльності із страхування, яка видається Регулятором.

Забороняється здійснювати діяльність із страхування без отримання ліцензії, крім випадків, визначених цим законом.

Ліцензія може бути видана на здійснення діяльності з:

- 1) прямого страхування життя за обраними класами страхування (ризиками в межах відповідного класу);
- 2) прямого страхування, іншого, ніж страхування життя, за обраними класами страхування (ризиками в межах відповідного класу);
- 3) вхідного перестрахування за обраними класами страхування (ризиками в межах відповідного класу).

Страховик за наявності ліцензії на здійснення діяльності із страхування та у випадках, визначених законом, має право надавати фінансову послугу з надання гарантій у порядку, визначеному нормативно-правовими актами Регулятора.

Ліцензія на здійснення діяльності з *прямого страхування* за обраними класами страхування (ризиками в межах відповідного класу) надає право укладати договори *страхування та/або співстрахування, здійснювати вихідне перестрахування* за зазначеними у ліцензії класами страхування (ризиками в межах відповідного класу), а також здійснювати вхідне перестрахування за такими класами страхування (ризиками в межах відповідного класу), за умови що протягом календарного року сума валових премій за договорами вхідного перестрахування не перевищує **10 відсотків** загальної суми валових страхових премій, але в будь-якому разі становить не більше 7 мільйонів гривень.

Ліцензія на здійснення діяльності з вхідного перестрахування за обраними класами страхування (ризиками в межах відповідного класу) надає право приймати ризики у перестрахування за класами страхування (ризиками в межах відповідного класу), які зазначені у такій ліцензії, та передавати ризики у перестрахування за класами страхування (ризиками в межах відповідного класу), які зазначені у ліцензії (вихідна ретроцесія).

Страховик не може одночасно мати ліцензію на здійснення діяльності з прямого страхування та/або вхідного перестрахування за класами страхування іншого, ніж страхування життя, та за класами страхування життя, крім таких випадків:

1) страховик, який отримав ліцензію на здійснення діяльності з прямого страхування та/або вхідного перестрахування виключно за класами страхування 1 та/або 2, може отримати ліцензію на здійснення діяльності з прямого страхування та/або вхідного перестрахування за класами страхування життя;

2) страховик, який отримав ліцензію на здійснення діяльності з прямого страхування та/або вхідного перестрахування за класами страхування життя, може отримати ліцензію на здійснення діяльності з прямого страхування та/або вхідного перестрахування за класами страхування 1 та/або 2.

Страховик, який отримав ліцензію на здійснення діяльності з прямого страхування та/або вхідного перестрахування за класами страхування життя (основних ризиків), може без отримання ліцензії на здійснення страхування ризиків, включених до класів страхування 1 та/або 2, здійснювати страхування цих допоміжних ризиків при виконанні таких умов:

1) такі допоміжні ризики стосуються об'єкта страхування, застрахованого за основним ризиком;

2) такі допоміжні ризики пов'язані з основним ризиком, який належить до класу страхування, за яким страховик має ліцензію;

3) допоміжні ризики страхуються за тим самим договором страхування, за яким страхується основний ризик;

4) здійснення страхування допоміжних ризиків передбачено планом діяльності страховика, поданим до Регулятора для отримання ліцензії на здійснення діяльності із страхування.

Юридична особа, яка має намір здійснювати діяльність із страхування звертається до Регулятора за отриманням ліцензії протягом 12 місяців з дати її державної реєстрації як юридичної особи.

Заявник для отримання ліцензії подає до Регулятора відповідно до вимог, в порядку та за формою, що встановлені нормативно-правовими актами Регулятора, такі документи та інформацію:

1) заява про видачу ліцензії;

2) стратегія та план діяльності заявника на наступні три роки;

3) документи та інформація для ідентифікації та оцінки ділової репутації засновників (для засновника - юридичної особи - також членів виконавчого органу та/або наглядової ради) та всіх осіб, які здійснюють опосередковане володіння істотною участю у заявнику;

4) документи та інформація для:

- ідентифікації та оцінки відповідності кваліфікаційним вимогам керівників заявника, головного ризик-менеджера, головного комплаєнс-менеджера, головного внутрішнього аудитора, відповідального актуарія;

- оцінки відповідності наглядової ради та виконавчого органу заявника вимогам щодо колективної придатності, встановленим нормативно-правовими актами Регулятора;

5) документи та інформація для оцінки:

- фінансового стану засновників - юридичних осіб, майнового стану засновників - фізичних осіб, а також фінансового/майнового стану всіх осіб, які здійснюють опосередковане володіння істотною участю в заявнику;

- джерел походження коштів для формування статутного капіталу заявника;

б) інформація про:

- асоційованих осіб засновника - фізичної особи;

- юридичних осіб, у яких засновник - фізична особа є керівником;

- юридичних осіб, у яких заявник володіє істотною участю;

7) інформація про пов'язаних осіб заявника;

8) інформація про структуру власності заявника;

9) інформація про систему управління заявником, у тому числі про систему корпоративного управління, систему внутрішнього контролю, організаційну структуру заявника;

10) копії політик та внутрішніх положень заявника, визначених законом та нормативно-правовими актами Регулятора;

11) інформація та документи, що підтверджують відповідність заявника умовам здійснення діяльності із страхування, встановленим нормативно-правовими актами Регулятора;

12) висновок (попередній висновок) Антимонопольного комітету України стосовно концентрації та/або дозвіл Антимонопольного комітету України на концентрацію у випадках, передбачених законодавством;

13) копія свідоцтва про реєстрацію випуску акцій (якщо страховик створюється у формі акціонерного товариства) або довідка банківської установи про формування статутного капіталу (якщо страховик створюється у формі товариства з додатковою відповідальністю);

14) копія документа, що відповідно до законодавства підтверджує внесення плати за розгляд пакета документів для видачі ліцензії, розмір якої встановлюється нормативно-правовим актом Регулятора.

План діяльності страховика

1. Юридична особа, яка має намір здійснювати діяльність із страхування, складає план діяльності на наступні три календарні роки та наступні квартали поточного року, починаючи з першого дня кварталу, наступного за кварталом, в якому до Регулятора подано пакет документів на отримання ліцензії.

2. Зміни до плану діяльності або оновлений план діяльності на наступні три календарні роки подається страховиком до Регулятора у разі, якщо:

1) страховик має намір розширити/звужити обсяг ліцензії;

2) відбулося оновлення плану діяльності на наступні три календарні роки за результатами щорічної оцінки його виконання;

3) страховик отримав повідомлення відповідно до частини дванадцятої статті 19 цього Закону від особи, яка має намір набути або збільшити істотну участь у страховику, якщо внаслідок такого набуття або збільшення (самостійно чи спільно з іншими особами) такий акціонер (учасник) або інша особа набуватиме контроль над страховиком.

3. Перелік інформації, яку має містити план діяльності, вимоги до нього, перелік документів, що додаються до плану діяльності, та порядок подання плану діяльності (оновленого плану діяльності), змін до нього визначаються нормативно-правовими актами Регулятора.

4. Страховик зобов'язаний вживати заходів для дотримання плану діяльності протягом усього періоду, на який складено такий план.

5. Страховик зобов'язаний щорічно проводити оцінку виконання складеного ним плану діяльності та оновлювати його на наступні три календарні роки.

Приклад <https://skphp.com.ua/strategy.html>

4. Об'єднання страховиків

Страховики можуть утворювати спілки, асоціації та інші об'єднання для координації своєї діяльності, захисту інтересів своїх членів та здійснення спільних програм, якщо їх утворення не суперечить законодавству України. Ці об'єднання не можуть займатися страховою діяльністю.

Моторне (транспортне) страхове бюро України є єдиним об'єднанням страховиків, які здійснюють обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів за шкоду, заподіяну третім особам.

Членство страховиків у МТСБУ є обов'язковою умовою здійснення діяльності щодо обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів.

МТСБУ є непідприємницькою (неприбутковою) організацією і здійснює свою діяльність відповідно до Закону України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів», законодавства України та свого Статуту

Основними завданнями МТСБУ є:

- виконання гарантійних функцій стосовно відшкодування шкоди, завданої третім особам при експлуатації наземних транспортних засобів, відповідно до чинного законодавства України та угод, укладених Бюро з уповноваженими організаціями інших країн зі страхування цивільно-правової відповідальності;
  - забезпечення членства України в міжнародній системі автомобільного страхування "Зелена картка" та виконання загальновизнаних зобов'язань перед уповноваженими організаціями інших країн-членів цієї системи;
  - управління централізованими страховими резервними фондами, що створюються при Бюро для забезпечення виконання покладених на нього функцій — Фонд захисту потерпілих, Фонд страхових гарантій;
  - координація роботи страховиків - його членів у сфері страхування цивільно-правової відповідальності за шкоду, заподіяну третім особам внаслідок дорожньо-транспортної пригоди, як на території України, так і за її межами;
  - виконання страхових зобов'язань з обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності (у тому числі, за договорами міжнародного страхування) за страховиків-членів Бюро у разі недостатності коштів та майна цих страховиків, що визнані банкрутом та/або ліквідовані;
- співробітництво з органами Міністерства внутрішніх справ України та іншими органами державної влади з питань обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності

Аграрний страховий пул – це об'єднання страховиків які мають ліцензію на здійснення страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою

Страховики, яким дозволено займатися страхуванням авіаційних ризиків, та страховики, яким дозволено займатися страхуванням морських ризиків, **можуть** створити **Авіаційне страхове бюро** та **Морське страхове бюро**, які мають бути юридичними особами, що утримуються за рахунок коштів страховиків.

Страховики, які мають дозвіл на страхування відповідальності операторів ядерних установок за шкоду, що може бути заподіяна внаслідок ядерного інциденту, **зобов'язані** утворити **ядерний страховий пул**, який має бути юридичною особою, що утримується за рахунок коштів страховиків.

ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА

1) Проаналізуйте Показники діяльності страхових компаній (розділ «Показники діяльності учасників ринку небанківських фінансових послуг» на сайті НБУ <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist>)

2) Ознайомтесь із дисертаціями «Стратегічне фінансове управління страховими компаніями» «Інтернет-страхування на ринку страхових послуг

України», розміщеними в Національному репозиторії академічних текстів <https://nrat.ukrintei.ua/>

3) Прочитайте статтю «Ісламське страхування» та дайте відповіді на питання

Що таке такафул?	
Які основні принципи лежать в основі такафулу?	
Яка різниця між такафулом і традиційним страхуванням?	
Як працює система розподілу прибутку і збитків в такафулі?	
Яку роль відіграє шаріат в такафулі?	
Які види такафулу існують?	
Які країни є лідерами в сфері такафулу?	
З якими проблемами стикається такафул?	
Які перспективи розвитку такафулу?	
Чому важливо розуміти особливості такафулу?	

Ісламське страхування¹³

Що таке такафул і в чому його особливість?

Такафул, або ісламське страхування засноване на особливому механізмі розподілу прибутків і збитків, який відповідає принципам шаріату, а тому задовольняє потреби мусульманського світу. У перекладі з арабської "такафул" - взаємне надання гарантії один одному.

Учасники договору ісламського страхування сплачують свої внески компанії в якості подарунку, з умовою, що та поверне їм гроші при настанні страхового випадку. Інша частина сплачених внесків спрямовується до спеціального накопичувального фонду, звідки страхувальникам виплачується регулярний дохід незалежно від настання страхового випадку.

Дані відносини ґрунтуються, як правило, на тому, що Страхувальник і такафул-компанія виступають як рівноправні партнери. Страхувальник бере участь в даному "спільному підприємстві" своїм капіталом, а компанія виступає в ролі керуючого, вкладаючи свою працю, знання та досвід.

В основі концепції ісламського страхування лежать наступні положення:

У такафул відсутня надлишкова невизначеність - за рахунок того, що частина внесків, що виплачується кожним учасником, розглядається як дарунок або добровільне пожертвування і спрямовується до спеціального фонду, з якого при настанні страхового випадку надається компенсація.

Крім виплати необхідної для покриття збитків суми, учасник може розраховувати на дохід від іншої частини внесків (на основі системи розподілу прибутку і збитків) незалежно від настання страхового випадку. Оператор також, згідно з умовами договору, знає свою частку в прибутку, обговорювану заздалегідь. Розмір отриманого доходу залежить виключно від проведених компанією операцій і не є фіксованим відсотком, що не залежить від реально отриманого прибутку.

Сплачені внески, або їх частину, можуть використовуватися тільки в операціях, не заборонених шаріатом. Будь-яка операція такафул-компанії може бути визнана нікчемною, якщо в ній містяться елементи, заборонені ісламом. В установчих документах практично будь-якої такафул-компанії міститься положення про обов'язкову відповідність інвестиційної діяльності компанії принципам шаріату.

Основна мета ісламського страхування полягає в забезпеченні гарантією ризиків учасників. Сторони договору ісламського страхування можуть виступати як в ролі тих, хто надає гарантію, так і тих, кому надається гарантія.

Такафул-бізнес, як правило, заснований на механізмі розподілу прибутку під назвою "мудараб", що дозволяє уникати процентних відносин, що мають місце при комерційному страхуванні.

За діловою активністю такафул-компаній спостерігає шаріатська наглядова рада, в завдання якої входить оцінка нових продуктів (послуг) компанії, а також операцій, що нею проводяться, з точки зору їх відповідності нормам і принципам мусульманського права.

Всі сторони договору ісламського страхування повинні діяти відповідно до принципу «utmost good faith» (найвищої сумлінності).

Страхувальники мають право висунути своїх представників до ради директорів такафул-компанії.

Такафул також поділяють на два різновиди:

Загальний, практично аналогічний комерційному майновому страхуванню

¹³ <https://taslife.com.ua/blog/malaysia>

Сімейний, що включає особисте страхування

Трохи історії

Перша такафул-компанія була заснована в 1979 році в Судані. До 1984 року усе законодавство, що регулює діяльність ісламських страховиків, йшло по одній з колій: законодавець або виключав з-під сфери дії традиційного страхового законодавства регулювання діяльності ісламських страхових компаній, або розглядав їх статус в рамках традиційного страхового законодавства.

Ситуація змінилася з прийняттям в 1984 році в Малайзії Закону про такафул. Державою була надана всебічна підтримка новому бізнесу. Центральний Банк Малайзії був покликаний регулювати діяльність ісламських страхових компаній і здійснювати моніторинг за відповідністю діяльності ісламських страховиків шаріату.

Аж до теперішнього часу керівництво країни заохочує тих, хто укладає договір з такафул-операторами. Їм надаються податкові пільги до 5000 рінггітів (близько 1200 доларів США) за страхові премії, сплачені за полісами в загальному такафул, і 7000 рінггітів (близько 1700 доларів США) за премії, сплачені за полісами в сфері охорони здоров'я або освіти. Очевидно, що подібна протекціоністська політика плідно позначається на розвитку ісламського страхового бізнесу в країні.

З моменту прийняття Закону про такафул роль ісламського страхування в Малайзії значно зросла. Незважаючи на невеликі зміни в кількості такафул-операторів в країні, відбулися значні якісні зміни на ринку страхових послуг.

Наприклад, до кінця червня 1998 року в ісламському страхуванні було зафіксовано збільшення суми сплачених внесків на 30% - в порівнянні з 19% в традиційному страховому секторі, - при тому, що загальна кількість сплачених внесків в ісламському страхуванні становила на той момент всього 3% від внесків у традиційному страховому секторі.

Ісламське страхування в світі

Сьогодні в світі функціонує близько 60 операторів такафулу. Найбільш широко послуги ісламського страхування представлені в Малайзії і арабських країнах. Також охоплені Китай, Індія, Індонезія, Шрі-Ланка та багато інших. Такафул-бізнес існує в США та Австралії. Виявляють цікавість до даного виду страхування Південна Африка і республіки колишнього СРСР.

Основна частина зборів премії припадає на арабські країни, серед яких лідирує Судан, близько третини річного обсягу належить Малайзії, до 9% припадає на країни Азіатсько-Тихоокеанського басейну, і незначна частка - Європі та США.

Малайзійський досвід ведення ісламського страхового бізнесу був перейнятий і в інших країнах Південно-Східної Азії. У 1990-і рр. в Сінгапурі були засновані 3 такафул-компанії, а в Індонезії і Брунеї - 4. Проте спеціального законодавства, що регулює статус ісламських страховиків, в цих країнах так і не прийнято.

Між такафул-операторами не існує жорсткого поділу на компанії, що займаються страхуванням життя, і компанії, що спеціалізуються на наданні інших видів страхових послуг.

З якими проблемами стикається такафул?

Суттєвою проблемою на шляху розвитку ісламського страхування є проблема адекватних вимог мусульманського права інвестування.

Наприклад, інвестування в державні цінні папери, що зазвичай практикується традиційними страховими компаніями відповідно до чинного законодавства, неприйнятно для ісламських страховиків, оскільки прибуток за даними інвестиціям будується на процентної основі.

Прагнучи ж інвестувати кошти у відповідності до вимог шариату, ісламські страхові компанії змушені істотно підвищувати ставку премії в порівнянні з традиційними страховими компаніями.

Очевидно, що це не може не позначитися на рівні їх конкурентоспроможності, оскільки саме ціна і якість послуг, що надаються визначають позицію компанії на ринку страхування.

До речі, саме в Малайзії склалася найбільш сприятлива ситуація для інвестування відповідно до шариату. В даний час ісламські страхові компанії в країні можуть інвестувати кошти приблизно в 480 цінних паперів 70 підприємств, які котируються на фондовій біржі Куала-Лумпура.

Ще однією важливою проблемою, що стоїть перед ісламськими страховиками, є недостатній розвиток системи ісламського перестрахування (ретакафула). У відсотковому відношенні кількість ісламських перестраховиків в світі явно не відповідає потребам ринку ісламського страхування. На практиці це означає, що ісламські перестраховальники змушені мати справу з традиційними перестраховиками. Зворотною стороною даної проблеми є відсутність законодавства, яке регулює статус і діяльність ісламських перестраховиків.

4. ТЕСТИ

1. Страховик – це ...

А) фінансова установа або філія страховика-нерезидента, які мають право здійснювати діяльність із страхування на території України;

Б) особа, яка уклала із компанією, що займається страхуванням договір страхування;

В) фізична особа, визначена у договорі страхування, життя, здоров'я, працездатність та/або пенсійне забезпечення якої є об'єктом страхування за договором страхування;

Г) юридична особа, визначена у договорі страхування, життя, здоров'я, працездатність та/або пенсійне забезпечення якої є об'єктом страхування за договором страхування;

Д) всі відповіді правильні.

2. Діяльність із страхування включає в себе:

А) пряме страхування за класами страхування;

Б) перестрахування за класами страхування;

В) діяльність з реалізації нестрахових продуктів

Г) всі відповіді правильні;

Д) правильна відповідь А) та Б).

3. Діяльність з надання посередницьких послуг на ринку страхування включає в себе:

А) діяльність з реалізації страхових продуктів;

Б) діяльність з реалізації перестрахових продуктів;

В) діяльність з надання інших посередницьких послуг, перелік яких визначається нормативно-правовими актами;

Г) всі відповіді правильні;

Д) правильна відповідь відсутня.

4. За формою власності страховиків класифікують на:

А) такі, що страхують життя;

Б) державні страховики;

В) приватні страховики;

Г) правильна відповідь Б) та В);

Д) правильна відповідь відсутня.

5. За географічною (територіальною) ознакою страховиків класифікують на:

А) місцеві;

- Б) регіональні;
- В) національні;
- Г) транснаціональні;
- Д) всі відповіді правильні.

6. ... – юридична особа - страховик, що створюється і діє зі статутним капіталом, поділеним на певну кількість часток – акцій.

- А) лікарняна каса;
- Б) акціонерна страхова компанія;
- В) товариство взаємного страхування;
- Г) правильна відповідь відсутня;
- Д) всі відповіді правильні.

7. Страховик може бути створений у формі ...

- А) публічного акціонерного товариства;
- Б) приватного акціонерного товариства;
- В) товариства з додатковою відповідальність
- Г) правильні відповіді А та Б;
- Д) всі відповіді правильні.

8. Страховик може бути створений у формі ...

- А) публічного акціонерного товариства;
- Б) приватного акціонерного товариства;
- В) повного товариства;
- Г) правильні відповіді А та Б;
- Д) всі відповіді правильні.

9. Страховик може бути створений у формі ...

- А) публічного акціонерного товариства;
- Б) товариства з додатковою відповідальність;
- В) повного товариства;
- Г) правильні відповіді А та Б;
- Д) всі відповіді правильні.

10. Страховик може бути створений у формі ...

- А) приватного акціонерного товариства;
- Б) товариства з додатковою відповідальність;
- В) повного товариства;
- Г) правильні відповіді А та Б;
- Д) всі відповіді правильні.

11. Єдиним об'єднанням страховиків, які здійснюють обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів за шкоду, заподіяну третім особам є ...

- А) Моторне (транспортне) страхове бюро України;
- Б) Аграрний страховий пул;
- В) Авіаційне страхове бюро;
- Г) Морське страхове бюро;
- Д) правильна відповідь відсутня.

12. Єдиним об'єднанням страховиків, які здійснюють обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів за шкоду, заподіяну третім особам є ...

- А) Моторне (транспортне) страхове бюро України;
- Б) Ядерний страховий пул;
- В) Авіаційне страхове бюро;
- Г) Морське страхове бюро;
- Д) правильна відповідь відсутня.

13. Єдиним об'єднанням страховиків, які здійснюють обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів за шкоду, заподіяну третім особам є ...

- А) Ядерний страховий пул;
- Б) Аграрний страховий пул;
- В) Авіаційне страхове бюро;
- Г) Морське страхове бюро;
- Д) правильна відповідь відсутня.

14. Страховики, які мають дозвіл на страхування відповідальності операторів ядерних установок за шкоду, що може бути заподіяна внаслідок ядерного інциденту, зобов'язані утворити ...

- А) Ядерний страховий пул;
- Б) Аграрний страховий пул;
- В) Авіаційне страхове бюро;
- Г) Морське страхове бюро;
- Д) правильна відповідь відсутня.

15. Страховики, які мають дозвіл на страхування відповідальності операторів ядерних установок за шкоду, що може бути заподіяна внаслідок ядерного інциденту, зобов'язані утворити ...

- А) Ядерний страховий пул;
- Б) Моторне (транспортне) страхове бюро України;
- В) Авіаційне страхове бюро;
- Г) Морське страхове бюро;
- Д) правильна відповідь відсутня.

16. Страховики, які мають дозвіл на страхування відповідальності операторів ядерних установок за шкоду, що може бути заподіяна внаслідок ядерного інциденту, зобов'язані утворити ...

- А) Ядерний страховий пул;
- Б) Аграрний страховий пул;
- В) Авіаційне страхове бюро;
- Г) Моторне (транспортне) страхове бюро України;
- Д) правильна відповідь відсутня.

17. ... – це об'єднання страховиків, які мають ліцензію на здійснення страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою

- А) Ядерний страховий пул;
- Б) Аграрний страховий пул;
- В) Авіаційне страхове бюро;
- Г) Моторне (транспортне) страхове бюро України;
- Д) правильна відповідь відсутня.

18. ... – це об'єднання страховиків, які мають ліцензію на здійснення страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою

- А) Моторне (транспортне) страхове бюро України;
- Б) Аграрний страховий пул;
- В) Авіаційне страхове бюро;
- Г) Морське страхове бюро;
- Д) правильна відповідь відсутня.

19. ... – це об'єднання страховиків, які мають ліцензію на здійснення страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою

- А) Моторне (транспортне) страхове бюро України;
- Б) Аграрний страховий пул;
- В) Зернове страхове бюро;
- Г) Морське страхове бюро;
- Д) правильна відповідь відсутня.

20. Діяльність із страхування на території України мають право здійснювати виключно:

- А) страховики-резиденти, що отримали ліцензію відповідно до законодавства України;
- Б) філії страховиків-нерезидентів, що отримали ліцензію відповідно до законодавства України;
- В) страховики-нерезиденти з урахуванням обмежень законодавства України;
- Г) правильні відповіді А) та Б);
- Д) правильні відповіді А), Б) та В).

21. Використовувати у своєму найменуванні слова "національний", "державний" або похідні від них має право лише страховик у якого ...

- А) 5 відсотків статутного капіталу належить державі;
- Б) 25 відсотків статутного капіталу належить державі;
- В) 50 відсотків статутного капіталу належить державі;
- Г) 75 відсотків статутного капіталу належить державі;
- Д) 100 відсотків статутного капіталу належить державі.

22. Учасниками страховика не можуть бути

- А) громадські об'єднання, політичні партії;
- Б) релігійні та благодійні організації;
- В) банківські установи;
- Г) правильні відповіді А) та Б);
- Д) правильні відповіді А), Б) та В).

23. Як називається материнська компанія, яка є фінансовою холдинговою компанією, основна діяльність якої полягає у придбанні та володінні участю у дочірніх компаніях, за умови що ці дочірні компанії переважно є страховиками і принаймні одна з таких дочірніх компаній є страховиком?

- А) страхова холдингова компанія;
- Б) страхова група;
- В) страхова сума;
- Г) страхова організація;
- Д) страховий банк.

24. Діяльність із страхування включає:

- А) пряме страхування за класами страхування;
- Б) перестрахування за класами страхування;

- В) діяльність, пов'язану з управлінням активами страховика;
  - Г) правильні відповіді А) та Б);
  - Д) правильні відповіді А), Б) та В).
25. Діяльність із страхування включає:
- А) пряме страхування за класами страхування;
  - Б) діяльність, пов'язану з управлінням активами страховика;
  - В) діяльність з реалізації страхових продуктів страховика;
  - Г) правильні відповіді А) та Б);
  - Д) правильні відповіді А), Б) та В).

ТЕМА 5. СТРАХОВИЙ РИНОК

1. Поняття страхового ринку
2. Класифікація та будова страхового ринку
3. Посередники на страховому ринку

1. Поняття страхового ринку

Існують наступні підходи до визначення страхового ринку

СТРАХОВИЙ РИНОК
<i>сфера економічних відносин, у процесі яких формуються попит і пропозиція на страхові послуги та здійснюється акт їх купівлі-продажу;</i>
форма організації економічних відносин у сфері грошового обігу по формуванню та використанню страхового фонду й інших фондів та ресурсів страховика за допомогою купівлі-продажу страхових продуктів;
сукупність страховиків, страхувальників, посередників, що приймають участь в реалізації відповідних послуг
середовище, у якому функціонують страхові компанії;
механізм перерозподілу фінансових ресурсів страхувальників та страховиків

Рис. 1. Підходи до визначення страхового ринку

Для функціонування страхового ринку необхідним є виконання низки умов (рис. 2):

Рис. 2. Умови та функції страхового ринку

На сучасному страховому ринку будь-якої країни діє система об'єктивних та суб'єктивних законів (табл. 1)

Таблиця 1

Об'єктивні закони функціонування страхового ринку

Закон попиту та пропозиції	забезпечує виникнення тих страхових послуг, що саме необхідні споживачеві та формує адекватну ціну, забезпечуючи умови конкуренції для страховиків, створюючи умови для постійного пошуку, удосконалення форм і методів організації страхового захисту);
Закон вартості	діє через ціну (розмір страхових тарифів) та сприяє збалансуванню економічних інтересів учасників страхових відносин, є індикатором якості страхового ринку;
Закон конкуренції	забезпечує підвищення якості страхових послуг, стимулює розширення меж страхового ринку, розвиток його інфраструктури.

2. Класифікація та будова страхового ринку

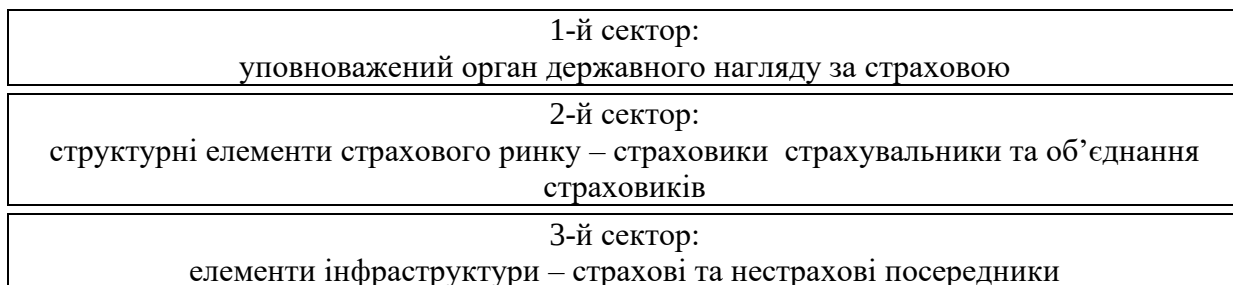
З метою наукового дослідження, практичного застосування в умовах глобалізації економіки важливим є створення певної класифікації страхового ринку. Сьогодні науковці та практики не розробили єдиної класифікації чи єдиних підходів до класифікації страхового ринку

Таблиця 2

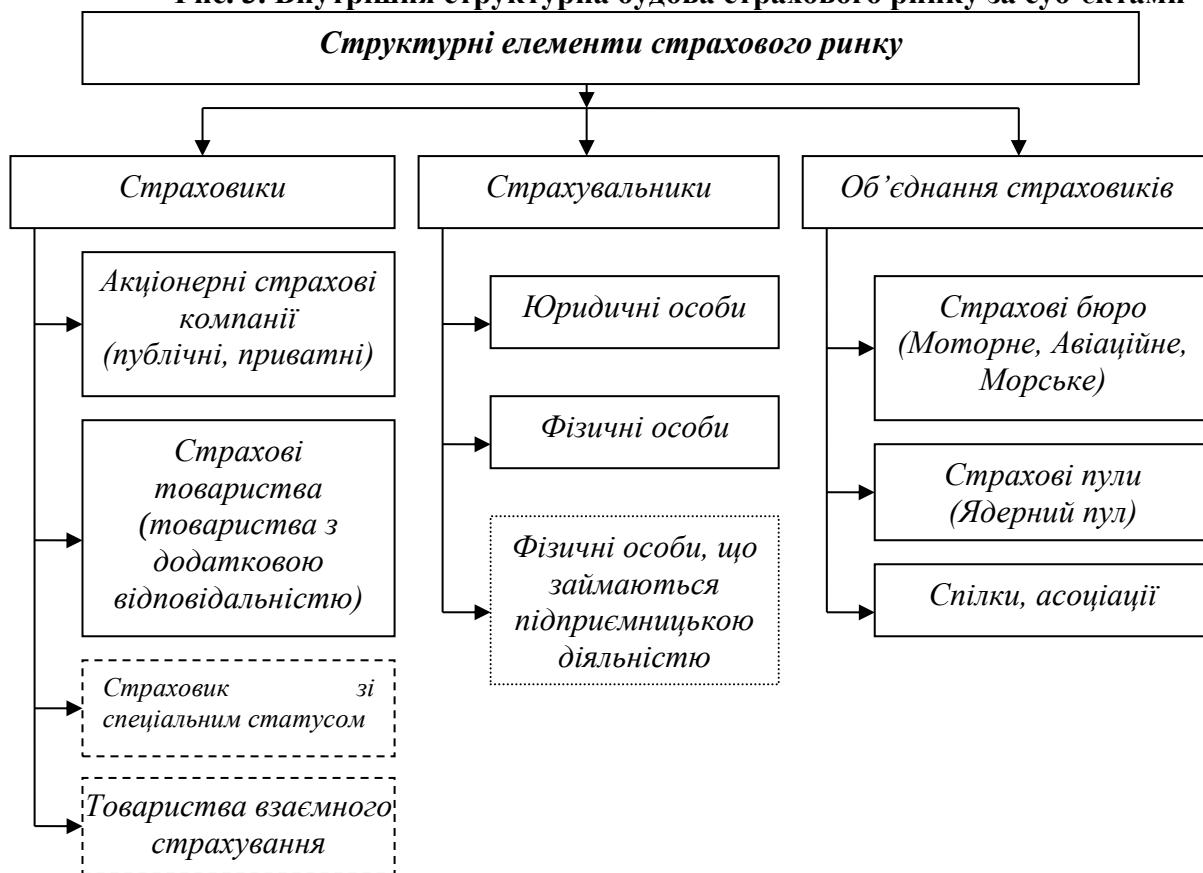
Класифікація страхового ринку

Класифікаційна ознака	Види
За територіальною ознакою (місце виробництва страхових послуг):	<i>місцевий (регіональний);</i>
	<i>національний (внутрішній);</i>
	<i>світовий (зовнішній).</i>
За місцем споживання страхових послуг	<i>внутрішній;</i>
	<i>зовнішній;</i>
	<i>міжнародний.</i>
За галузями страхування	<i>ринок особистого страхування;</i>
	<i>ринок майнового страхування;</i>
	<i>ринок страхування відповідальності</i>
За типом державного регулювання	<i>ринок з авторитарним (жорстким) типом регулювання – це коли кожний конкретний вид страхування проходить процедуру ліцензування і повинен відповідати певній системі вимог щодо правил страхування, фінансово-господарській діяльності страхової компанії; конкуренція між страховиками чітко регламентується;</i>
	<i>ринок з ліберальним (м'яким) типом регулювання передбачає, що операції по страхуванню хоча й підлягають ліцензуванню, проте нагляд за діяльністю страхових компаній відносно слабкий;</i>
	<i>ринок зі змішаним типом регулювання використовує в певній мірі два зазначених підходи – виважена система регламентації діяльності страхових компаній поєднується з досить гнучкими підходами, які дають можливість забезпечити достатній рівень конкуренції.</i>
Залежно від напрямку розвитку	<i>екстенсивний, який передбачає швидке зростання кількості страхових компаній з невисоким рівнем платоспроможності та звуженим асортиментом страхових послуг;</i>
	<i>інтенсивний, який передбачає укрупнення страхових компаній, збільшення власного капіталу, покращання фінансового стану, розширення асортименту страхових послуг.</i>
За станом попиту	<i>насичений;</i>
	<i>ненасичений</i>

Страховий ринок представляє собою досить складне явище, має свою внутрішню структурну будову та зовнішнє оточення. Його внутрішня будова, з одного боку, представлена суб'єктами страхового ринку, з іншого – страховими продуктами, що реалізуються. Зовнішнє оточення представлено ланками фінансової системи держави та сферою міжнародних фінансів, зв'язок з якими визначається за напрямками руху грошових потоків.

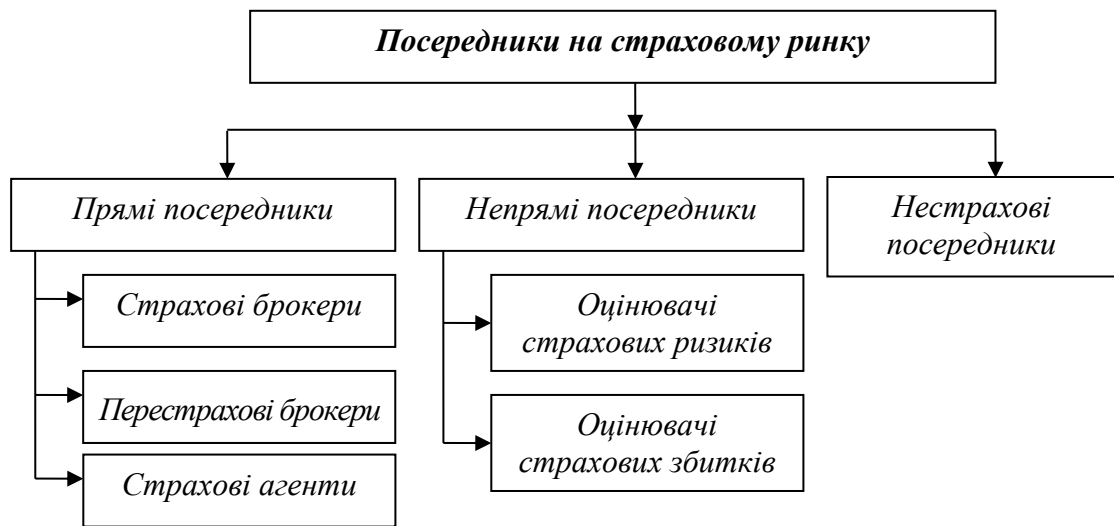

Рис. 3. Внутрішня структурна будова страхового ринку за суб'єктами

Рис.4. Структурні елементи страхового ринку України

3. Посередники на страховому ринку

Рис.5 Посередники страхового ринку

Страхові брокери - юридичні особи або фізичні особи, які зареєстровані у встановленому порядку як суб'єкти підприємницької діяльності та здійснюють за винагороду посередницьку діяльність у страхуванні від свого імені на підставі брокерської угоди з особою, яка має потребу у страхуванні як страхувальник.

Страхові брокери - фізичні особи, які зареєстровані у встановленому порядку як суб'єкти підприємницької діяльності, *не мають права отримувати та перераховувати* страхові платежі, страхові виплати та виплати страхового відшкодування.

Перестрахові брокери - юридичні особи, які здійснюють за винагороду посередницьку діяльність у перестраховуванні від свого імені на підставі брокерської угоди із страховиком, який має потребу у перестраховуванні як перестраховальник.

Дозволяється здійснення діяльності страхового та перестрахового брокера однією юридичною особою за умови виконання нею вимог щодо здійснення діяльності страхового та перестрахового брокера.

Посередницька діяльність страхових та перестрахових брокерів у страхуванні та перестраховуванні здійснюється як виключний вид діяльності і може включати:

- консультування,
- експертно-інформаційні послуги,
- роботу, пов'язану з підготовкою, укладанням та виконанням (супроводом) договорів страхування (перестраховування), в тому числі щодо врегулювання збитків у частині одержання та перерахування страхових платежів, страхових виплат та страхових відшкодувань за угодою відповідно із страхувальником або перестраховальником,
- інші посередницькі послуги у страхуванні та перестраховуванні за переліком, встановленим Уповноваженим органом.

Страхові агенти - фізичні особи або юридичні особи, які діють від імені та за дорученням страховика і виконують частину його страхової діяльності, а саме: укладають договори страхування, одержують страхові платежі, виконують роботи, пов'язані із здійсненням страхових виплат та страхових відшкодувань. Страхові агенти є представниками страховика і діють в його інтересах за винагороду на підставі договору доручення із страховиком.

Андеррайтер (оцінювач страхових ризиків) – діє від імені страховика та має право брати на страхування запропоновані ризики, визначати тарифні ставки та умови договорів страхування на основі норм страхового права.

Сюрвеєр (оцінювач страхових ризиків) – інспектор чи агент страховика, здійснює огляд майна, яке приймається на оцінку, визначає ймовірність реалізації страхового ризику.

Аварійний комісар (оцінювач страхових збитків) – встановлює причини настання страхового випадку, характер та розмір збитків, як правило займається дорожньо-транспортними пригодами.

Аджастер (оцінювач страхових збитків) – діє від імені страховика при вирішенні та врегулюванні заявлених претензій страхувальників.

Диспашер (оцінювач страхових збитків) – спеціаліст у галузі морського права, який здійснює розрахунки при загальній аварії, розподіляє збитки між судном, вантажем та фрахтом.

Окрім того, в інфраструктурі страхового ринку працюють **нестрахові посередники**, які здійснюють консультаційні, інформаційні, рекламні, кредитно-банківські, фінансові, аудиторські, нотаріальні, біржові та інші послуги.

ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА.

1) Проаналізуйте Показники діяльності страхових/перестрахових брокерів (розділ «Показники діяльності учасників ринку небанківських фінансових послуг» на сайті НБУ <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist>)

2) Прочитайте статтю про головні технологічні тренди 2024 року, які вплинуть на ефективність компаній та дайте відповіді на наступні питання.

1. Як штучний інтелект (ШІ) впливає на повсякденну роботу в компаніях?	
2. Як генеративний ШІ та IoT впливають на бізнес-моделі?	
3. Як Cloud Edge Duo прискорює розгортання IoT?	
4. Як ШІ та автоматизація впливають на процес розробки програмного забезпечення?	
5. Як AR/VR технології впливають на лояльність клієнтів?	
6. Як ШІ та IoT роблять ланцюжки постачання більш ефективними?	
7. Як підходи до нульової довіри зміцнюють кібербезпеку?	
8. Як нові технології підтримують цілі Net Zero та ESG?	
9. Які завдання візьмуть на себе відділи закупівель в майбутньому?	
10. Як інтеграція циркулярних технологій може покращити репутацію компанії?	

Головні технологічні тренди 2024 року, які вплинуть на ефективність компаній¹⁴

Інтеграція штучного інтелекту в повсякденне життя споживачів набирає обертів, цифровізація також стає ще більш важливим ключовим фактором економічного успіху компаній у наступні дванадцять місяців.

Аналітики Ommax Digital визначили 8 трансформаційних технологічних тенденцій, які можуть суттєво вплинути на операційну ефективність і конкурентоспроможність компаній в наступному 2024 році. Форіншурер вибрав найголовніше.

1. Об'єднання штучного інтелекту та нової роботи вимагає культурних змін Штучний інтелект поставить нові виклики для повсякденної роботи в компаніях. Інвестиції в цільовий розвиток цифрових навичок, таких як оперативне проектування, стають ще важливішими з огляду на брак кваліфікованих працівників. Оскільки штучний інтелект сприяє автоматизації та трансформує робочі ролі, малому та середньому бізнесу необхідно підготуватися до культурних змін, які спонукатимуть працівників використовувати AI як інструмент підтримки (див. про вплив штучного інтелекту на розвиток страхування). У той же час, керівники повинні адаптувати свій стиль до робочого середовища, більш насиченого AI, щоб керувати командами, які все частіше використовують нові інструменти. Таким чином, протягом наступних 12 місяців компанії будуть активно вирішувати юридичні та етичні проблеми, пов'язані з використанням AI на всіх рівнях, щоб забезпечити прозорість, захист даних і справедливість.

2. Прозорість у реальному часі на основі даних стимулює цифрові бізнес-моделі Інтеграція генеративного штучного інтелекту та технології інтернету речей (IoT) у продукти, послуги та бізнес-процеси прискорює цифровий розвиток бізнес-моделей компаній. Це досягається шляхом постійного вдосконалення прогностичної аналітики в реальному часі, яка підвищує операційну досконалість і підвищує ефективність витрат, забезпечуючи підвищення продуктивності до 40%. Автоматизація процесів, створення та оцінка контенту та передові технології зображення сприятимуть розвитку компаній, особливо у сферах аналізу даних та підтримки клієнтів. Це дозволяє досягти нової стратегічної гнучкості, що дає важливі конкурентні переваги. Однак для цього вони повинні переконатися, що брак досвіду в галузі AI, як технічного, так і бізнесового, не стане обмежуючим фактором. Тому слід також розглянути партнерство, фінансування та інвестиції в хмарні рішення AI.

3. Cloud Edge Duo прискорює розгортання IoT

Цілісний підхід, який використовує синергію між хмарними та периферійними обчисленнями, дозволяє компаніям підвищити цінність свого бізнесу за допомогою IoT. Аналітика в режимі реального часу сприяє гнучкості бізнесу та швидкому виходу на ринок, дозволяючи прискорювати цикли досліджень і розробок, а компаніям – швидше розробляти та запускати продукти. Edge додатки також зменшують витрати на передачу даних і електроенергію, одночасно сприяючи зростанню доходів і підвищенню лояльності клієнтів завдяки монетизації даних і покращенню якості продуктів.

4. Підвищення ефективності проектування стає рушієм інновацій Інструменти штучного інтелекту та стратегії автоматизації революціонізують процес розробки за допомогою проектування за допомогою штучного інтелекту. Це призведе до покращення якості програмного забезпечення, підвищення ефективності тестування та прискорення циклів випуску. AI спрощує перевірку коду та виявлення помилок, підтримує розвиток платформ із низьким вмістом коду та без нього та автоматизує документацію для забезпечення надійної якості програмного забезпечення. Основна мета — використовувати дефіцитні інженерні ресурси якомога ефективніше шляхом автоматизації рутинних завдань за допомогою AI.

5. Технології AR/VR відкривають нову еру лояльності клієнтів

¹⁴ <https://forinsurer.com/files/file00748.pdf#page=11>

Імерсивні технології віртуальної реальності, такі як AR та VR, змінюють досвід клієнтів: підвищують залученість і впізнаваність бренду, а також створюють інноваційні бізнес-стратегії. Ці технології підвищують лояльність клієнтів і створюють незабутні історії, що підвищує впізнаваність бренду. Вони також підтримують прийняття рішень за допомогою візуалізації даних у реальному часі, що спрощує складні процеси за допомогою змодельованих середовищ і безпечних сценаріїв тестування. Віртуальне навчання оптимізує роботу співробітників, а підтримувані доповненою реальністю процеси обслуговування та операційні процеси підвищують ефективність і мінімізують помилки.

6. Ефективніші процеси ланцюга постачання підвищують задоволеність клієнтів

У глобальній економічній ситуації, яка характеризується інфляцією, нестабільністю економіки та зростанням вартості енергії, стійкість ланцюгів поставок має вирішальне значення. Управління цією складністю є серйозним викликом і вимагає стратегічного планування та комплексного планування технології та стратегії даних. Використання технологій штучного інтелекту та інтернету речей відіграє вирішальну роль у цьому, підвищуючи ефективність ланцюжка поставок, оптимізуючи процеси, знижуючи витрати та покращуючи задоволеність клієнтів завдяки персоналізованим пропозиціям і швидшим доставкам.

7. Підходи до нульової довіри зміцнюють кібербезпеку

Надійні протоколи безпеки та стратегії стійкості мають вирішальне значення для підвищення довіри клієнтів і мінімізації бізнес-ризиків у цифровому світі. Компанії повинні покладатися на архітектуру "нульової довіри", кіберстійкість і швидке реагування на кіберінциденти. Обмеження доступу з мінімальними правами та багатофакторна автентифікація (MFA) мають центральне значення. Сегментація мережі та аналітика в режимі реального часу допомагають завчасно виявляти та пом'якшувати загрози, а видимість і відповідність ще більше зміцнюють довіру клієнтів.

8. Нові технології підтримують цілі Net Zero та ESG

Стійкі технології підтримують відповідальне корпоративне управління і таким чином забезпечують довгострокові конкурентні переваги. Завдяки сумісній з ESG (Environmental, social, and governance) технології та стратегії даних, які є ключовим засобом кліматичної нейтральності, ESG стане невід'ємною частиною корпоративної трансформації після цифровізації – не з точки зору регулювання, але все більше в сенсі підвищення вартості компанії. Наприклад, управління та звітність щодо даних ESG (наприклад, відповідно до CSRD), особливо в напрямку викидів Scope 3, має вирішальне значення для досягнення чистих нульових цілей. Відділи закупівель візьмуть на себе додаткові стратегічні завдання в майбутньому, зокрема в результаті запровадження перевірки ланцюга поставок. Інтеграція циркулярних технологій також може покращити репутацію компанії та ціннісну пропозицію.

3) Прочитайте статтю про ризики штучного інтелекту в страхуванні та дайте відповіді на питання:

1. Як штучний інтелект впливає на страховий ринок?	
2. Які нові ризики з'являються з впровадженням AI?	
3. Як ці ризики впливають на страховиків?	
4. Що можна зробити для вирішення проблеми?	
5. Чи можливо застрахувати всі ризики, пов'язані з AI?	
6. Які фактори впливають на ймовірність ризику AI?	
7. Чи існують інші проблеми, пов'язані з використанням AI в страхуванні?	
8. Як штучний інтелект буде використовуватися в страхуванні в майбутньому?	
9. Як можна підготуватися до майбутнього страхування з AI?	
10. Які джерела інформації про ризики AI в страхуванні?	

Ризики штучного інтелекту в страхуванні можуть стати значними і неочікуваними для страховиків¹⁵

З огляду на те, що штучний інтелект (AI) зараз впливає на усі аспекти життя, кількість страхових ризиків з впровадженням AI за останні роки різко зросла, вважають аналітики перестраховика Munich Re, продемонструвавши у звіті, як ризик штучного інтелекту в страхуванні може стати "неочікуваним" для страховиків.

«Одним із прикладів є чисті економічні втрати. Наприклад, якщо компанія використовує внутрішні операції AI. Скажімо, банк використовує штучний інтелект для отримання інформації з документів, але тоді, якщо штучний інтелект по суті створює

¹⁵ <https://forinsurer.com/news/24/03/25/43598>

забагато помилок, тоді те, що було отримано, є великою кількістю невірної інформації. Це означатиме, що людям потрібно буде виконувати роботу знову, що спричинить багато додаткових витрат», вважають аналітики Munich Re.

З іншого боку, може існувати дискримінація AI. Прикладом можуть бути заявки на отримання кредитної картки та ліміти кредитної картки. AI може бути використаний для визначення відповідного кредитного ліміту для заявника, і при цьому може виникнути дискримінація, яка не покриватиметься іншими страховими полісами. Або взагалі, заявнику можуть відмовити у кредитному ліміті через рішення AI.

На думку перестраховика, ризик штучного інтелекту в традиційних страхових полісах може стати значним і неочікуваним ризиком для страховика.

Штучний інтелект має потенціал систематичного накопичення ризику, особливо якщо одна модель використовується в подібних сценаріях використання різними компаніями. Ще одна сфера, яку слід розглянути, — це група ризиків порушення авторських прав із генеративними моделями AI.

Користувачі можуть використовувати генеративну модель штучного інтелекту (GenAI) для створення текстів або зображень, але модель потенційно може створювати тексти або зображення, які дуже схожі на захищені авторським правом тексти чи зображення. Якщо користувач вирішить використовувати це, він може зіткнутися з претензіями щодо порушення авторських прав і судовими позовами проти нього.

Оскільки генеративний штучний інтелект продовжує зростати та розширюватися в секторі страхування та перестраховування, використання технології як на користь, так і на зло продовжить залишатися ризиком у 2024 році, вважають аналітики групи кіберризиків компанії Beazley.

Розмір ринку генеративного штучного інтелекту в страхуванні до 2032 року зросте з 346,3 мільйона доларів до 5,54 млрд доларів та зростатиме на 32,9% протягом наступного десятиліття, йдеться у звіті Beinsure Generative AI in Insurance.

Страховий ринок переживає значну трансформацію завдяки експоненційному зростанню технології генеративного штучного інтелекту. Постачальники страхових послуг використовують можливості штучного інтелекту для оптимізації своїх операцій, покращення моделей оцінки ризиків і надання персоналізованого досвіду клієнтам. Революційні можливості генеративного штучного інтелекту, який генерує нову та цінну інформацію, готові змінити цей сектор.

Цікаво, що Munich Re зауважують, що багато компаній можуть створити власні моделі AI не з нуля, а спираючись на великі моделі GenAI і розвиваючи їх далі.

Вони можуть використовувати ці моделі як базові. Але якщо базова модель має певний ризик створити об'єкти, що порушують авторські права, якщо її використовувати як базову модель, ризик збережеться, навіть якщо її використовують лише як основу для навчання власної програми. Таке використання базової моделі підвищує потенціал для системного накопичення в області порушення авторських прав.

Завдяки тому, що технологія штучного інтелекту значно впливає на наше життя, страхові поліси ці ризики покривають частково, що зрештою ускладнює повну впевненість як для страховика, так і для застрахованих щодо обсягу страхового покриття.

Існують прогалини в покритті, пов'язані з чистими економічними втратами та дискримінацією AI, тому необхідно розробити відповідне страхове покриття. Але також є занепокоєння щодо впливу AI.

Для галузі може бути доцільним структурувати один комплексний страховий продукт, вважає Munich Re, який забезпечує ясність щодо наявності страхового покриття певних зобов'язань, які виникають у результаті використання AI. Це вирішило б проблему справді проактивним способом.

Існують технічні обмеження щодо гарантій, оскільки існують різні форми ризиків AI. Через це для певних ризиків штучного інтелекту страховики можуть запропонувати покриття лише за умови виконання певних технічних умов.

Наприклад, Munich Re може покрити ризик порушення авторських прав, якщо використовуються певні статистичні методи, які змінюють генеративну модель штучного інтелекту таким чином, щоб андеррайтери могли з високою достовірністю оцінити ймовірність того, що вона дасть подібний результат. Неможливо уникнути того факту, що генеративна модель AI створюватиме результати, які можуть порушувати авторські права. Однак є певні інструменти, які хоча б зменшують ймовірність того, що щось подібне може статися.

Однак навіть якщо компанія має найдосконалішу модель AI, вона ніколи не буде безпомилковою. Будь-яка модель штучного інтелекту з певною ймовірністю робитиме помилки, і все зводиться до точки зору процесу тестування. Чи достатньо надійні процедури тестування, щоб страховики могли оцінити цю ймовірність? Якщо ні, то такі ризики не підлягають страхуванню.

4) ТЕСТИ

1. Страховий ринок – це ...

А) сфера економічних відносин, у процесі яких формуються попит і пропозиція на страхові послуги та здійснюється акт їх купівлі-продажу;

Б) форма організації економічних відносин у сфері грошового обігу по формуванню та використанню страхового фонду й інших фондів та ресурсів страховика за допомогою купівлі-продажу страхових продуктів;

В) сукупність страховиків, страхувальників, посередників, що приймають участь в реалізації відповідних послуг;

Г) середовище, у якому функціонують страхові компанії;

Д) всі відповіді правильні.

2. Страховий ринок – це ...

А) сфера економічних відносин, у процесі яких формуються попит і пропозиція на страхові послуги та здійснюється акт їх купівлі-продажу;

Б) форма організації економічних відносин у сфері грошового обігу по формуванню та використанню страхового фонду й інших фондів та ресурсів страховика за допомогою купівлі-продажу страхових продуктів;

В) механізм перерозподілу фінансових ресурсів страхувальників та страховиків;

Г) середовище, у якому функціонують страхові компанії;

Д) всі відповіді правильні.

3. Страховий ринок – це ...

А) сукупність страховиків, страхувальників, посередників, що приймають участь в реалізації відповідних послуг;

Б) форма організації економічних відносин у сфері грошового обігу по формуванню та використанню страхового фонду й інших фондів та ресурсів страховика за допомогою купівлі-продажу страхових продуктів;

В) механізм перерозподілу фінансових ресурсів страхувальників та страховиків;

Г) середовище, у якому функціонують страхові компанії;

Д) всі відповіді правильні.

4. Страховий ринок – це ...

А) сукупність страховиків, страхувальників, посередників, що приймають участь в реалізації відповідних послуг;

Б) форма організації економічних відносин у сфері грошового обігу по формуванню та використанню страхового фонду й інших фондів та ресурсів страховика за допомогою купівлі-продажу страхових продуктів;

- В) середовище, у якому функціонують банківські установи;
- Г) правильні відповіді А та Б;
- Д) всі відповіді правильні.

5. Страховий ринок – це ...

А) сукупність страховиків, страхувальників, посередників, що приймають участь в реалізації відповідних послуг;

- Б) механізм перерозподілу фінансових ресурсів страхувальників та страховиків;
- В) середовище, у якому функціонують банківські установи;
- Г) правильні відповіді А та Б;
- Д) всі відповіді правильні.

6. До обов'язкових умов функціонування страхового ринку належить:

А) наявність об'єктів страхування, що мають споживчу вартість;

Б) наявність потреби у страхових продуктах, послугах;

В) наявність суб'єктів страхових відносин – страхувальників, страховиків та інших суб'єктів, що здатні задовольнити зазначені потреби або їх споживати;

- Г) наявність можливості прийняття рішення про участь у страховій угоді
- Д) всі відповіді правильні.

7. До обов'язкових умов функціонування страхового ринку належить:

А) наявність можливості прийняття рішення про участь у страховій угоді;

Б) наявність потреби у страхових продуктах, послугах;

В) наявність суб'єктів страхових відносин – страхувальників, страховиків та інших суб'єктів, що здатні задовольнити зазначені потреби або їх споживати;

- Г) правильні відповіді А та Б;
- Д) всі відповіді правильні.

8. До обов'язкових умов функціонування страхового ринку належить:

- А) наявність можливості прийняття рішення про участь у страховій угоді;
- Б) наявність потреби у страхових продуктах, послугах;
- В) наявність об'єктів страхування, що мають споживчу вартість;
- Г) правильні відповіді А та Б;
- Д) всі відповіді правильні.

9. До обов'язкових умов функціонування страхового ринку належить:

А) наявність можливості прийняття рішення про участь у страховій угоді;

Б) наявність суб'єктів страхових відносин – страхувальників, страховиків та інших суб'єктів, що здатні задовольнити зазначені потреби або їх споживати;

- В) відсутність об'єктів страхування;
- Г) правильні відповіді А та Б;
- Д) всі відповіді правильні.

10. До обов'язкових умов функціонування страхового ринку належить:

А) наявність можливості прийняття рішення про участь у страховій угоді;

Б) наявність суб'єктів страхових відносин – страхувальників, страховиків та інших суб'єктів, що здатні задовольнити зазначені потреби або їх споживати;

- В) наявність об'єктів страхування, що мають споживчу вартість;
- Г) правильні відповіді А та Б;
- Д) всі відповіді правильні.

11. Основні функції страхового ринку ...

- А) організація страхового захисту за допомогою продажу страхових полісів;

Б) акумулювання значних фінансових ресурсів з їх подальшим інвестуванням за певними напрямками;

В) забезпечення «зустрічі» страхувальника та страховика;

Г) правильні відповіді А та Б;

Д) всі відповіді правильні.

12. Основні функції страхового ринку ...

А) забезпечення «зустрічі» страхувальника та страховика;

Б) організація страхового захисту за допомогою продажу страхових полісів;

В) акумулювання значних фінансових ресурсів з їх подальшим інвестуванням за певними напрямками;

Г) правильні відповіді А та В;

Д) всі відповіді правильні.

13. Основні функції страхового ринку ...

А) забезпечення «зустрічі» страхувальника та страховика;

Б) акумулювання значних фінансових ресурсів з їх подальшим інвестуванням за певними напрямками;

В) організація страхового захисту за допомогою продажу страхових полісів;

Г) правильні відповіді Б та В;

Д) всі відповіді правильні.

14. На страховому ринку закон попиту та пропозиції ...

А) забезпечує виникнення тих страхових послуг, що саме необхідні споживачеві та формує адекватну ціну, забезпечуючи умови конкуренції для страховиків, створюючи умови для постійного пошуку, удосконалення форм і методів організації страхового захисту);

Б) діє через ціну (розмір страхових тарифів) та сприяє збалансуванню економічних інтересів учасників страхових відносин, є індикатором якості страхового ринку;

В) забезпечує підвищення якості страхових послуг, стимулює розширення меж страхового ринку, розвиток його інфраструктури;

Г) правильні відповіді А та В;

Д) всі відповіді правильні.

15. На страховому ринку закон вартості ...

А) забезпечує виникнення тих страхових послуг, що саме необхідні споживачеві та формує адекватну ціну, забезпечуючи умови конкуренції для страховиків, створюючи умови для постійного пошуку, удосконалення форм і методів організації страхового захисту);

Б) діє через ціну (розмір страхових тарифів) та сприяє збалансуванню економічних інтересів учасників страхових відносин, є індикатором якості страхового ринку;

В) забезпечує підвищення якості страхових послуг, стимулює розширення меж страхового ринку, розвиток його інфраструктури;

Г) правильні відповіді А та В;

Д) всі відповіді правильні.

16. На страховому ринку закон конкуренції ...

А) забезпечує виникнення тих страхових послуг, що саме необхідні споживачеві та формує адекватну ціну, забезпечуючи умови конкуренції для страховиків, створюючи умови для постійного пошуку, удосконалення форм і методів організації страхового захисту);

Б) діє через ціну (розмір страхових тарифів) та сприяє збалансуванню економічних інтересів учасників страхових відносин, є індикатором якості страхового ринку;

В) забезпечує підвищення якості страхових послуг, стимулює розширення меж страхового ринку, розвиток його інфраструктури;

Г) правильні відповіді А та В;

Д) всі відповіді правильні.

17. На страховому ринку закон попиту та пропозиції ...

А) забезпечує виникнення тих страхових послуг, що саме необхідні споживачеві та формує адекватну ціну, забезпечуючи умови конкуренції для страховиків, створюючи умови для постійного пошуку, удосконалення форм і методів організації страхового захисту);

Б) забезпечує підвищення якості страхових послуг, стимулює розширення меж страхового ринку, розвиток його інфраструктури;

В) діє через ціну (розмір страхових тарифів) та сприяє збалансуванню економічних інтересів учасників страхових відносин, є індикатором якості страхового ринку;

Г) правильні відповіді Б та В;

Д) всі відповіді правильні.

18. На страховому ринку закон вартості ...

А) забезпечує підвищення якості страхових послуг, стимулює розширення меж страхового ринку, розвиток його інфраструктури;

Б) діє через ціну (розмір страхових тарифів) та сприяє збалансуванню економічних інтересів учасників страхових відносин, є індикатором якості страхового ринку;

В) забезпечує виникнення тих страхових послуг, що саме необхідні споживачеві та формує адекватну ціну, забезпечуючи умови конкуренції для страховиків, створюючи умови для постійного пошуку, удосконалення форм і методів організації страхового захисту);

Г) правильні відповіді Б та В;

Д) всі відповіді правильні.

19. На страховому ринку закон конкуренції ...

А) діє через ціну (розмір страхових тарифів) та сприяє збалансуванню економічних інтересів учасників страхових відносин, є індикатором якості страхового ринку;

Б) забезпечує виникнення тих страхових послуг, що саме необхідні споживачеві та формує адекватну ціну, забезпечуючи умови конкуренції для страховиків, створюючи умови для постійного пошуку, удосконалення форм і методів організації страхового захисту);

В) забезпечує підвищення якості страхових послуг, стимулює розширення меж страхового ринку, розвиток його інфраструктури;

Г) правильні відповіді Б та В;

Д) всі відповіді правильні.

20. За територіальною ознакою (місце виробництва страхових послуг) розрізняють такі види страхового ринку:

А) місцевий (регіональний), національний (внутрішній), світовий (зовнішній);

Б) ринок особистого страхування, ринок майнового страхування, ринок страхування відповідальності⁴

В) насичений, ненасичений;

Г) он-лайн та оф-лайн ринок;

Д) правильна відповідь відсутня.

21. За галузями страхування розрізняють такі види страхового ринку:

А) місцевий (регіональний), національний (внутрішній), світовий (зовнішній);

Б) ринок особистого страхування, ринок майнового страхування, ринок страхування відповідальності;

В) насичений, ненасичений;

Г) он-лайн та оф-лайн ринок;

Д) правильна відповідь відсутня.

22. За рівнем насиченості розрізняють такі види страхового ринку:

А) місцевий (регіональний), національний (внутрішній), світовий (зовнішній);

Б) ринок особистого страхування, ринок майнового страхування, ринок страхування відповідальності;

В) насичений, ненасичений;

Г) он-лайн та оф-лайн ринок;

Д) правильна відповідь відсутня.

23. За типом державного регулювання розрізняють такі види страхового ринку:

А) місцевий (регіональний), національний (внутрішній), світовий (зовнішній);

Б) ринок особистого страхування, ринок майнового страхування, ринок страхування відповідальності;

В) насичений, ненасичений;

Г) он-лайн та оф-лайн ринок;

Д) правильна відповідь відсутня.

24. Страховий ринок, на якому кожний конкретний вид страхування проходить процедуру ліцензування і повинен відповідати певній системі вимог щодо правил страхування, фінансово-господарській діяльності страхової компанії, а конкуренція між страховиками чітко регламентується, називається ...

А) ринком з авторитарним (жорстким) типом регулювання;

Б) ринком з ліберальним (м'яким) типом регулювання;

В) ринком зі змішаним типом регулювання;

Г) насиченим ринком;

Д) правильна відповідь відсутня.

25. Страховий ринок, на якому операції по страхуванню хоча й підлягають ліцензуванню, проте нагляд за діяльністю страхових компаній є слабким, називається ...

А) ринком з авторитарним (жорстким) типом регулювання;

Б) ринком з ліберальним (м'яким) типом регулювання;

В) ринком зі змішаним типом регулювання;

Г) насиченим ринком;

Д) правильна відповідь відсутня.

ТЕМА 6. ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ СТРАХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1. Необхідність та сутність регулювання страхової діяльності
2. Особливості державного регулювання страхової діяльності в Україні
3. Нормативно-правова база страхування
4. Міжнародна асоціація органів нагляду за страхуванням

1. Необхідність та сутність регулювання страхової діяльності

Державний нагляд за страховою діяльністю здійснюється з метою дотримання вимог законодавства України про страхування, ефективного розвитку страхових послуг, запобігання неплатоспроможності страховиків та захисту інтересів страхувальників.

Причини необхідності державного регулювання страхової діяльності:
<i>гроші за страховку платяться сьогодні, а потенційна вигода буде отримана в майбутньому, а отже, страховики можуть зловживати своїм становищем;</i>
<i>страхування є дуже складним предметом, інформаційна асиметрія між страхувальниками та страховиками може призвести до того, що споживачі придбають не той страховий продукт чи заплатять за нього дуже дорого;</i>
<i>страхування – це досить прибутковий вид бізнесу, який повинен підлягати оподаткуванню;</i>
<i>страхування має великі можливості інвестиційної діяльності, в якій кровно зацікавлена держава.</i>

Рис. 1. Причини необхідності державного регулювання страхової діяльності

Мета державного регулювання страхової діяльності:
<i>дотримання вимог законодавства України про страхування</i>
<i>ефективний розвиток страхових послуг</i>
<i>запобігання неплатоспроможності страховиків</i>
<i>захисту інтересів страхувальників</i>

Рис. 2. Мета державного регулювання страхової діяльності

Таблиця 1

Типи державного регулювання страхової діяльності

Тип	Характеристика
Ліберальний (м'який) тип	передбачає, що операції по страхуванню хоча й підлягають ліцензуванню, проте нагляд за діяльністю страхових компаній відносно слабкий (характерно для Великобританії).
Авторитарний (жорсткий) тип	кожний конкретний вид страхування проходить процедуру ліцензування і повинен відповідати певній системі вимог щодо правил страхування, фінансово-господарській діяльності страхової компанії; конкуренція між страховиками чітко регламентується (характерно для Німеччини).

Змішаний тип	використовує в певній мірі два зазначених підходи – виважена система регламентації діяльності страхових компаній поєднується з досить гнучкими підходами, які дають можливість забезпечити достатній рівень конкуренції (характерно для Франції).

Система державного регулювання страхової діяльності, що існує в Україні, за ступенем впливу на розвиток ринку та за методами, що при цьому застосовуються займає проміжне положення між німецькою та французькою. На кожний конкретний вид страхування страхова компанія повинна отримати ліцензію. Законодавчі та нормативні акти встановлюють чіткі вимоги до платоспроможності страховиків (розміру Статутного капіталу, кількості, порядку формування, нормам відрахування та порядку розміщення страхових та вільних резервів тощо). Разом з тим держава гарантує захист інтересів страхових компаній, а також забезпечує умови вільної конкуренції в здійсненні страхової діяльності. Не дозволяється (за винятком страхування життя та обов'язкових видів страхування) будь-яке централізоване регулювання розмірів страхових тарифів, страхових сум, страхових виплат та інших умов договорів страхування, якщо вони не суперечать законодавству України. Не припускається також втручання з боку держави та інших структур в роботу страхових компаній, за винятком здійснення своїх повноважень органами державного нагляду.

Раціональний механізм державного регулювання страхової діяльності в ринкових умовах ґрунтується на певних принципах (табл. 2).

Таблиця 2.

Принципи регулювання страхової діяльності в ринкових умовах

<i>№ з/п</i>	<i>Назва принципу</i>	<i>Зміст принципу</i>	<i>Приклад застосування принципу в сфері страхування</i>
1.	Обмеження дії принципу відмови	Держава в інтересах всього суспільства виключає суспільні блага із сфери дії ринкових відносин	Існування обов'язкових форм державного страхування(наприклад, соціального, певних видів відповідальності тощо)
2.	Принцип матеріальної відповідальності	Особа, що призвела до виникнення збитків, повинна цей збиток компенсувати	1).Страхування відповідальності. 2).Матеріальна відповідальність страховика
3.	Принцип необхідності вирівнювання зовнішніх ефектів	Необхідно вирівнювати різниці між суспільними та приватними вигодами й витратами	Зовнішня користь від страхування: 1).Відновлення діяльності після настання страхового випадку. 2).Можливість заощадження певних коштів. 3).Страхові ресурси корисні для всієї економіки як інвестиційний ресурс. 4).Забезпечення процесів стабілізації економіки
4.	Принцип необхідності існування державного сектору	Наявність комплексу господарюючих суб'єктів, що належать центральним або місцевим органами влади з метою здійснення альтернативної діяльності	1).Пакети акцій страхових організацій, що знаходяться у власності держави. 2).Існування державних страхових компаній

5.	Принцип компромісу між основними економічними інтересами в суспільстві	Фінансово-господарський механізм забезпечує поєднання інтересів суб'єктів страхових відносин	1).Обов'язкові види страхування. 2).Страховий тариф як компроміс між страховиком та страхувальником 3).Пільги по оподаткуванню

Форми державного нагляду за страховою діяльністю в Україні		
Ліцензійна	Контрольна	Статистична
Здійснюється з метою формування інституту страховиків, який відповідає встановленому законодавством України стандарту підприємницької діяльності.	Здійснюється з метою дотримання інтересів суб'єктів страхової діяльності. Предмет зазначеного контролю – ведення страховиком фінансових операцій, пов'язаних з формуванням страхових резервів, розміщенням активів, забезпечення наявності вільних активів в розмірах не менше встановленого нормативу, а також відповідність діяльності виданій ліцензії.	здійснюється на основі перевірки фінансової звітності, що надається страховиком. Склад і форми бухгалтерської звітності, принципи бухгалтерського обліку та план рахунків затверджується відповідними нормативними документами. Страховики зобов'язані оприлюднювати річну звітність про свою діяльність, бухгалтерський баланс та фінансові результати діяльності за підсумком фінансового року.

Рис. 3. Форми державного нагляду за страховою діяльністю в Україні

Таблиця 3.

Етапи здійснення нагляду за діяльністю страхових компаній.

Етап	Характеристика
Надання дозволу.	Нагляд повинен мати по змозі превентивний характер. Відомство нагляду має піклуватися про те, щоб уникнути обмеження інтересів страхувальників. Тому страхування може, за деякими винятками, здійснюватися лише тоді, коли страхова компанія має дозвіл відомства нагляду. Той, хто здійснює страхування без відповідного дозволу або укладає для такої компанії договори страхування (чи є посередником при укладенні таких договорів), підлягає покаранню.
Поточний нагляд.	Після видачі компанії дозволу на заняття страховою діяльністю страхова компанія перебуває під постійним наглядом. Відомство має збирати й аналізувати інформацію, перевіряти ділові документи і спостерігати за всім комплексом страхової діяльності для вчасного викриття можливих порушень та недоліків (порушення приписів, некоректна робота зі страхувальниками і, звичайно, фінансові проблеми). Коли виникають такі явища, відомство нагляду має вжити заходів для відновлення нормальних умов.
Участь у справах про банкрутство.	Відомство нагляду, природно, виконує особливі функції у випадках банкрутства страхових компаній. Немає потреби спинятися тут на цьому питанні, бо протягом більш ніж 60 років у Німеччині не було жодного серйозного випадку банкрутства страховиків. Цей факт доводить, що німецька система страхового нагляду добре себе зарекомендувала. Досягнуто головної мети: забезпечено можливість страхових компаній у будь-який момент виконати зобов'язання за договорами страхування.

2. Особливості державного регулювання страхової діяльності в Україні

У вересні 2019 року ухвалено Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо удосконалення функцій із державного регулювання ринків фінансових послуг" (так званий закон про "спліт"), згідно з яким з 01 липня 2020 року **Національний банк України** (до цього це була *Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг (Нацкомфінпослуг)*) стає регулятором та наглядовим органом на ринку страхування.

Метою державного регулювання та нагляду є забезпечення відповідності діяльності із страхування законодавству України в цілях захисту прав та законних інтересів клієнтів (у тому числі споживачів, страхувальників, застрахованих осіб та вигодонабувачів).

Стратегічною ціллю Національного банку у сфері страхування є *розвиток та підтримка платоспроможного, фінансово стійкого, конкурентного та стабільного ринку страхування, який забезпечуватиме належний захист прав споживачів та надаватиме страхові послуги і продукти, що відповідають потребам громадян та економіки.*

Для досягнення цієї мети Національний банк запровадить нову модель регулювання ринку страхування, яка враховує положення директив ЄС, світові практики регулювання та нагляду за ринком страхування та перестрахування, а також особливості ринку страхування в Україні.

Нова модель передбачає удосконалення вимог до ліцензування, оцінки платоспроможності та ліквідності, корпоративного управління та системи управління ризиками, застосування ризик-орієнтованого пруденційного нагляду, нагляду за ринковою поведінкою, а також визначення процедури реорганізації, відновлення діяльності та виведення компаній з ринку.

Принципи ризик-орієнтованого підходу до регулювання та нагляд за страховими компаніями

Принцип	Характеристика
принцип пропорційності	регуляторні вимоги та інтенсивність нагляду визначаються на підставі розміру, значущості (впливу компанії на ринок та економіку в цілому), складності бізнес-моделі та профілю ризиків фінансової установи
принцип перспективного погляду	аналіз діяльності здійснюється з огляду на розуміння бізнес-плану, перспективи діяльності та потенційні ризики компанії
принцип раннього виявлення та вчасного реагування	оцінка потенційних ризиків та їх виявлення на ранній стадії для своєчасної подальшої комунікації чи вжиття відповідних заходів
принцип професійного судження	оцінка ґрунтується на вмотивованих та обґрунтованих висновках, заснованих на знаннях і досвіді, а також на комплексному та всебічному аналізі інформації
принцип правової визначеності	полягає у встановленні чітких та зрозумілих для дотримання вимог через систему законодавчих та нормативно-правових актів, уключно з графіками приведення діяльності фінансових установ у відповідність до нових вимог

Побудова та впровадження нової моделі регулювання ринку страхування в Україні передбачає:

- посилення стандартів ліцензування, зокрема розкриття страховими компаніями структури власності, кінцевих бенефіціарних власників, підвищення вимог до ділової репутації акціонерів та осіб, які виконують ключові функції, процедури оцінювання професійної придатності осіб, які виконують ключові функції у страхових компаніях;
- встановлення відповідальності кінцевих бенефіціарних власників за діяльність страхової компанії та спеціалізованого перестраховика;
- встановлення вимог до корпоративного управління та системи внутрішнього контролю;
- встановлення вимог до системи управління ризиками; ▪ посилення вимог до прийнятності активів та оцінки їхньої якості, оцінки резервів, структури капіталу та рівня його достатності;
- формування системи раннього виявлення ризиків та вчасного реагування;
- розроблення процедури відновлення діяльності страхової компанії;
- розроблення процедури реорганізації або виходу страховика чи спеціалізованого перестраховика з ринку;
- встановлення вимог щодо обліку та звітності відповідно до МСФЗ;
- відкритість та комунікацію між регулятором та суб'єктами регулювання у процесі формування регуляторної політики та здійснення нагляду за ринком страхування.

Функції Регулятора

При здійсненні державного регулювання та нагляду за страховою (перестраховою) діяльністю Регулятор:

- 1) розробляє і затверджує нормативно-правові акти, обов'язкові до виконання органами державної влади, органами місцевого самоврядування, страховиками, їх об'єднаннями, страховими посередниками та особами, які надають допоміжні послуги, та контролює їх виконання;
- 2) веде реєстри відповідно до законодавства України та затверджує положення про них;
- 3) здійснює ліцензування страховиків та авторизацію страхових посередників, реєстрацію філій страховиків-нерезидентів та затверджує умови здійснення діяльності із страхування, здійснення якої потребує відповідної ліцензії чи авторизації, та порядок контролю за їх дотриманням;
- 4) встановлює пруденційні вимоги, в тому числі вимоги до розміру регулятивного капіталу, критерії і нормативи достатності капіталу та платоспроможності, ліквідності, прибутковості, якості активів (в тому числі активів на покриття технічних резервів для цілей фінансової звітності) та ризиковості операцій, дотримання правил надання страхових послуг, а також правила формування і обліку технічних резервів;
- 5) визначає критерії віднесення страховиків до категорії значимих страховиків;
- 6) встановлює розмір плати за включення до відповідних реєстрів;
- 7) затверджує умови авторизації страхових посередників;
- 8) затверджує порядок проведення безвиїзного нагляду та інспекційних перевірок і оформлення їх результатів, включаючи порядок проведення перевірки афілійованих та споріднених осіб об'єкта нагляду;
- 9) здійснює безвиїзний нагляд та інспекційні перевірки страховиків, страхових груп, філій страховиків-нерезидентів та страхових посередників, а також інших осіб, зазначених у частині сьомій статті 21 Закону України "Про фінансові послуги та фінансові компанії";
- 10) здійснює контроль за достовірністю та повнотою інформації, що надається Регулятору;
- 11) проводить самостійно чи разом з іншими державними органами перевірку діяльності учасників ринку страхування (крім клієнтів), а також юридичних осіб та

фізичних осіб, які здійснюють діяльність на ринку страхування, для яких законом встановлені вимоги щодо авторизації;

12) у разі порушення законодавства про страхування, фінансові послуги та захист прав споживачів, нормативно-правових актів Регулятора застосовує заходи впливу, заходи раннього втручання та коригувальні заходи, а також накладає адміністративні стягнення;

13) звертається до суду з позовами (заявами) про ліквідацію страховика або у зв'язку з порушенням страховиком або страховим посередником законодавства про страхування;

14) вимагає від учасників ринку страхування (крім клієнтів та об'єднань учасників ринку страхування) надання необхідних документів, інформації та пояснень;

15) анулює ліцензію на здійснення діяльності із страхування філією страховика-нерезидента, якщо страховика-нерезидента позбавлено ліцензії на здійснення діяльності із страхування або якщо його ліквідовано/оголошено банкрутом у країні реєстрації;

16) проводить тематичні перевірки діяльності страховиків за результатами аналізу макроекономічних показників та аналізу ризиків, що мають вплив на діяльність страховиків;

17) встановлює порядок складання і подання звітів, звітності та іншої інформації страховиками, а також отримує такі звіти, звітність, іншу інформацію та пояснення до них;

18) надсилає матеріали до правоохоронних органів щодо фактів правопорушень, які стали відомі під час здійснення нагляду;

19) надсилає органам Антимонопольного комітету України матеріали у разі виявлення порушення законодавства про захист економічної конкуренції;

20) встановлює вимоги щодо захисту інформації страховиків;

21) встановлює порядок розкриття інформації учасниками ринку страхування відповідно до законодавства України;

22) визначає кваліфікаційні вимоги до керівників страховика, осіб, відповідальних за ведення бухгалтерського обліку, та інших осіб, відповідальних за виконання ключових функцій, у тому числі на умовах аутсорсингу, та може вимагати звільнення з посади осіб, які не відповідають встановленим вимогам для зайняття такої посади, або розірвання відповідних договорів;

23) здійснює перевірку та оцінку внутрішніх політик та положень страховиків;

24) погоджує відповідно до законів України документи учасників ринку страхування (крім клієнтів), що визначають вимоги щодо надання страхових послуг;

25) перевіряє політики з андеррайтингу страховиків, а також політики врегулювання подій, що мають ознаки страхового випадку;

26) перевіряє та оцінює політику перестрахування;

27) перевіряє та оцінює відповідність розміру сформованих технічних резервів, порядку їх формування та/або обліку, методів розрахунку технічних резервів страховиків та припущень вимогам, встановленим цим Законом та нормативно-правовими актами Регулятора;

28) перевіряє та оцінює виконання страховиками вимог до інвестиційної діяльності, встановлених законодавством;

29) оприлюднює інформацію про страховиків, які здійснюють страхування довічних пенсій за рахунок грошових коштів накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, у тому числі показники, які вони застосовують для розрахунку довічних пенсій;

30) встановлює умови та порядок проведення внутрішнього аудиту (контролю) у страховику;

31) встановлює порядок погодження набуття або збільшення істотної участі у страховику відповідно до цього Закону;

32) оприлюднює у порядку та відповідно до встановлених ним критеріїв на сторінках свого офіційного інтернет-представництва інформацію про застосування заходів впливу;

33) забезпечує захист прав споживачів страхових послуг;

34) здійснює контроль за дотриманням вимог законодавства, що регулює діяльність учасників ринку страхування;

35) погоджує у встановлених законом випадках умови страхування, визначені відповідним органом державної влади;

36) бере участь у міжнародному співробітництві у сфері страхування, здійснює вивчення, узагальнення, поширення світового досвіду, організовує виконання міжнародних договорів України у сфері страхування;

37) здійснює інші повноваження, передбачені цим Законом та іншими законами України.

Регулятор за результатами оцінювання страховика, проведеного ним під час нагляду в порядку та спосіб, визначені нормативно-правовими актами Регулятора, з урахуванням оцінювання бізнес-моделі страховика, ризиків, притаманних його діяльності, якості корпоративного управління та систем управління ризиками у страховика має право:

- 1) встановлювати для страховика підвищені значення економічних нормативів;
- 2) вимагати від страховика, його керівників, власників істотної участі вжиття заходів, спрямованих на поліпшення фінансового стану страховика, підтримання на достатньому рівні капіталу та ліквідності для покриття усіх суттєвих ризиків його діяльності, підвищення якості корпоративного управління, у тому числі систем внутрішнього контролю та управління ризиками.

Регулятор має право застосувати один чи декілька заходів раннього втручання у разі настання хоча б однієї з таких умов:

- 1) прийнятний регулятивний капітал страховика для виконання вимог до капіталу платоспроможності не перевищує 120 відсотків капіталу платоспроможності;
- 2) прийнятний регулятивний капітал страховика для виконання вимог до мінімального капіталу не перевищує 120 відсотків мінімального капіталу (якщо розмір мінімального капіталу є вищим за розмір капіталу платоспроможності).

До заходів раннього втручання належать:

- 1) тимчасове збільшення частоти подання фінансової та інших видів звітності або вимога надання додаткової інформації;
- 2) обмеження виплати змінних винагород та бонусів/премій;
- 3) встановлення обмеження на розподіл прибутку та інші види розподілу капіталу;
- 4) вимога складання або оновлення плану відновлення діяльності страховика протягом 30 днів, якщо припущення, які лягли в основу діючого плану відновлення, суттєво відхиляються від поточних обставин. Критерії суттєвих відхилень визначаються нормативно-правовими актами Регулятора;
- 5) вимога реалізації окремих заходів плану відновлення діяльності страховика;
- 6) вимога реалізації окремих заходів плану фінансування страховика;
- 7) заборона приймати страховий портфель від іншого страховика;
- 8) заборона здійснювати вхідне перестраховування;
- 9) вимога коригування або перегляду стратегії та/або плану діяльності страховика;
- 10) встановлення підвищених вимог до системи внутрішнього контролю страховика;
- 11) встановлення підвищених вимог до складу активів та правил формування технічних резервів;
- 12) вимога здійснення перерахунку розміру капіталу платоспроможності та технічних резервів для цілей платоспроможності, якщо показники діяльності страховика відхиляються від припущень, на яких базуються розрахунки;

- 13) тимчасове, у тому числі до усунення виявлених порушень, встановлення для страховиків, страхових груп обмежень щодо здійснення окремих видів операцій;
- 14) зупинення виплат дивідендів чи розподілу капіталу в будь-якій іншій формі;
- 15) скликання загальних зборів безпосередньо Регулятором або на його вимогу органами управління страховика;
- 16) тимчасове відсторонення від виконання обов'язків окремих членів правління, головного ризик-менеджера, головного внутрішнього аудитора, головного комплаєнс-менеджера або відповідальних за виконання цих функцій осіб.

Профільні департаменти НБУ щодо діяльності за страховими компаніями

Департамент методології регулювання діяльності небанківських фінансових установ	Департамент нагляду за ринком небанківських фінансових послуг
Основні функції: - розроблення пропозицій до законодавчих актів України у сфері державного регулювання ринків небанківських фінансових послуг; - підготовка нормативно-правових та розпорядчих актів НБУ у сфері державного регулювання ринків небанківських фінансових послуг відповідно до законодавства України.	Основні функції: - здійснення ефективного безвиїзного нагляду на індивідуальній та консолідованій основі за дотриманням об'єктами нагляду на ринках небанківських фінансових послуг законодавства про регулювання діяльності з надання фінансових послуг, включаючи нормативно-правові акти Національного банку, за дотриманням установлених обов'язкових нормативів та інших показників і вимог, що обмежують ризики за операціями з фінансовими активами; - оперативне реагування на факти порушення об'єктами нагляду законодавства про фінансові послуги, здійснення ризикової діяльності, яка загрожує інтересам вкладників та/або інших кредиторів небанківських фінансових установ та ініціювання застосування адекватних заходів впливу відповідно до законодавства України; - здійснення нагляду за дотриманням небанківськими фінансовими установами вимог законодавства про фінансові послуги з питань проведення внутрішнього аудиту та забезпечення такими установами проведення обов'язкового зовнішнього аудиту фінансової звітності з урахуванням вимог законодавства України; - здійснення аналізу ринків небанківських фінансових послуг, державне регулювання яких здійснюється Національним банком; - підготовка наглядової звітності для аналізу показників діяльності небанківських фінансових установ та небанківського фінансового сектору України; - здійснення управління наглядовими даними (у частині питань щодо об'єктів нагляду); - регулярне проведення оцінки фінансового стану небанківської фінансової установи, результатів її діяльності;

3. Нормативно-правова база

Загальне регулювання

1. Загальне регулювання
2. Конституція України від 28 червня 1996 року
3. Цивільний кодекс України № 435-IV від 16 січня 2003 року
4. Господарський кодекс України № 436-IV від 16 січня 2003 року
5. Податковий кодекс України № 2755-VI від 02 грудня 2010 року
6. Закон України "Про фінансові послуги та фінансові компанії" № 1953-IX від 14 грудня 2021 року
7. Закон України "Про страхування" № 1909-IX від 18 листопада 2021 року
8. Закон України "Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів" № 1961-IV від 01 липня 2004 року
9. Закон України "Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою" № 4391-VI від 09 лютого 2012 року
10. Закон України "Про фінансові механізми стимулювання експортної діяльності" № 1792-VIII від 20 грудня 2016 року
11. Закон України "Про Національний банк України" № 679-XIV від 20 травня 1999 року
12. Закон України "Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань" № 755-IV від 15 травня 2003 року
13. Закон України "Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність" № 2258-VIII від 21 грудня 2017 року
14. Закон України "Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення" № 361-IX від 06 грудня 2019 року
15. Закон України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" № 996-XIV від 16 липня 1999 року
16. Закон України "Про рекламу" № 270/96 від 03 липня 1996 року
17. Закон України "Про захист прав споживачів" № 1023-XII від 12 травня 1991 року
18. Закон України "Про валюту та валютні операції" № 2473-VIII від 21 червня 2018 року
19. Порядок подання фінансової звітності, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2000 року № 419 (зі змінами)
20. Постанова Правління Національного банку України від 05 листопада 2021 року № 114 "Про затвердження Положення про порядок розкриття інформації небанківськими фінансовими установами"
21. Постанова Правління Національного банку України від 20 жовтня 2021 року № 108 "Про затвердження Положення щодо провадження діяльності зі страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою"
22. Постанова Правління Національного банку України від 14 квітня 2021 року № 30 "Про затвердження Положення про вимоги до структури власності надавачів фінансових послуг"
23. Постанова Правління Національного банку України від 25 червня 2020 року № 82 "Про правонаступництво Національного банку України в здійсненні державного регулювання та нагляду на ринках фінансових послуг"
24. Положення про застосування Національним банком України заходів впливу до установ за порушення законодавства з питань фінансового моніторингу, затверджене постановою Правління Національного банку України від 28 липня 2020 року № 106

25. Положення про здійснення установами фінансового моніторингу, затверджене постановою Правління Національного банку України від 28 липня 2020 року № 107

26. Перелік небанківських фінансових установ, які зобов'язані виконувати обов'язки фінансових агентів відповідно до міжнародних договорів про обмін інформацією, затверджений постановою Правління Національного банку України від 07 липня 2020 року № 96

27. Вимоги до рейтингів фінансової надійності (стійкості) страховиків та перестраховиків-нерезидентів та порядку їх підтвердження та визнання такими, що втратили чинність, деяких розпоряджень Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України, затверджені розпорядженням Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг від 11 липня 2013 року № 2262, зареєстровані в Міністерстві юстиції України від 31 липня 2013 року № 1285/23817

28. Положення про особливості укладання договорів обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів, затверджене розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 27 жовтня 2011 року № 673, зареєстроване в Міністерстві юстиції України 20 грудня 2011 року за № 1483/20221 (зі змінами)

29. Кваліфікаційні вимоги до страхових агентів, необхідні для здійснення посередницької діяльності з обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів, затверджені розпорядженням Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг від 23 липня 2013 року № 2401, зареєстровані в Міністерстві юстиції України 14 серпня 2013 року за № 1398/23930

30. Методичні рекомендації щодо проведення внутрішнього аудиту фінансових установ, затверджені розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 27 вересня 2005 року № 4660

31. Постанова Правління Національного банку України від 29 грудня 2023 року № 200 "Про затвердження Положення про загальні вимоги до документів і порядок їх подання до Національного банку України в межах окремих процедур та внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України"

32. Постанова Правління Національного банку України від 29 грудня 2023 року № 199 "Про затвердження Положення про авторизацію надавачів фінансових послуг та умови здійснення ними діяльності з надання фінансових послуг"

33. Постанова Правління Національного банку України від 25 грудня 2023 року № 183 "Про затвердження Положення про застосування Національним банком України коригувальних заходів, заходів раннього втручання, заходів впливу у сфері державного регулювання діяльності на ринках небанківських фінансових послуг"

34. Постанова Правління Національного банку України від 20 грудня 2023 року № 172 "Про затвердження Положення про використання електронного підпису та електронної печатки"

35. Постанова Правління Національного банку України від 15 грудня 2023 року № 163 "Про затвердження Положення про таємницю фінансової послуги"

36. Постанова Правління Національного банку України від 29 грудня 2023 року № 204 "Про затвердження Положення про порядок обліку страховиком договорів, пов'язаних зі здійсненням діяльності із страхування, та вимоги до захисту інформації страховика"

37. Постанова Правління Національного банку України від 29 грудня 2023 року № 203 "Про затвердження Положення про порядок формування страховиками технічних резервів"

38. Постанова Правління Національного банку України від 29 грудня 2023 року № 201 "Про затвердження Положення про встановлення вимог щодо забезпечення платоспроможності та інвестиційної діяльності страховика"
39. Постанова Правління Національного банку України від 27 грудня 2023 року № 194 "Про затвердження Положення про вимоги до системи управління страховика"
40. Постанова Правління Національного банку України від 25 грудня 2023 року № 187 "Про затвердження Положення про авторизацію осіб, які мають право здійснювати актуарну діяльність у сфері страхування, та осіб, які можуть виконувати обов'язки відповідального актуарія"
41. Постанова Правління Національного банку України від 25 грудня 2023 року № 184 "Про затвердження Положення про добровільний вихід з ринку страховика та передачу страховиком страхового портфеля"
42. Постанова Правління Національного банку України від 25 грудня 2023 року № 182 "Про затвердження Положення про характеристики та класифікаційні ознаки класів страхування, особливості здійснення діяльності зі страхування та укладання договорів за класами страхування"
43. Постанова Правління Національного банку України від 20 грудня 2023 року № 168 "Про затвердження Положення про порядок та умови укладення договору страхування відповідальності суб'єкта аудиторської діяльності перед третіми особами"
44. Постанова Правління Національного банку України від 19 грудня 2023 року № 166 "Про затвердження Положення про таємницю страхування"
45. Постанова Правління Національного банку України від 30 травня 2022 року № 109 "Про розміри страхових сум за договорами обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів"
46. Постанова Правління Національного банку України від 30 травня 2022 року № 108 "Про деякі питання здійснення обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів"
47. Постанова Правління Національного банку України від 30 червня 2022 року № 135 "Про затвердження Положення про реєстрацію страхових та перестрахових брокерів та умови провадження посередницької діяльності у сфері страхування та про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України" (зі змінами)

Ліцензування та реєстрація

1. Ліцензування та реєстрація
2. Закон України "Про фінансові послуги та фінансові компанії" № 1953-IX від 14 грудня 2021 року
3. Закон України "Про страхування" № 1909-IX від 18 листопада 2021 року
4. Постанова Правління Національного банку України від 14 квітня 2021 року № 30 "Про затвердження Положення про вимоги до структури власності надавачів фінансових послуг"
5. Постанова Правління Національного банку України від 25 червня 2020 року № 82 "Про правонаступництво Національного банку України в здійсненні державного регулювання та нагляду на ринках фінансових послуг"
6. Постанова Правління Національного банку України від 25 червня 2020 року № 83 "Про забезпечення здійснення повноважень та виконання функцій з державного регулювання та нагляду у сфері ринків фінансових послуг з питань ліцензування та реєстрації"
7. Постанова Правління Національного банку України від 30 червня 2022 року № 135 "Положення про реєстрацію страхових та перестрахових брокерів та умови провадження посередницької діяльності у сфері страхування та про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України"

8. Постанова Правління Національного банку України від 29 грудня 2023 року № 199 "Про затвердження Положення про авторизацію надавачів фінансових послуг та умови здійснення ними діяльності з надання фінансових послуг"

9. Постанова Правління Національного банку України від 25 грудня 2023 року № 187 "Про затвердження Положення про авторизацію осіб, які мають право здійснювати актуарну діяльність у сфері страхування, та осіб, які можуть виконувати обов'язки відповідального актуарія"

10. Постанова Правління Національного банку України від 06 січня 2023 року № 1 "Про затвердження Положення про ліцензування Експортно-кредитного агентства та умови провадження ним діяльності із страхування, перестрахування, надання гарантій та внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України"

11. Постанова Правління Національного банку України від 31 березня 2023 року № 43 "Про затвердження Положення про порядок видачі ліцензій на здійснення валютних операцій"

12. Постанова Правління Національного банку України від 22 березня 2024 року № 35 "Про затвердження Положення про порядок поновлення тимчасово зупинених ліцензій та внесення змін до постанови Правління Національного банку України від 12 серпня 2022 року № 177"

Нагляд та перевірки

1. Постанова Правління Національного банку України від 21 грудня 2020 року № 162 "Про затвердження Положення про сертифікацію осіб на право здійснення тимчасової адміністрації небанківської фінансової установи"

2. Постанова Правління Національного банку України від 25 червня 2020 року № 85 "Про забезпечення здійснення повноважень та виконання функцій з державного регулювання та нагляду у сфері ринків фінансових послуг з питань нагляду за діяльністю учасників ринків фінансових послуг"

3. Постанова Правління Національного банку України від 29 грудня 2001 року № 563 "Про затвердження Положення про порядок накладення адміністративних штрафів"

4. Постанова Правління Національного банку України від 29 грудня 2023 року № 202 "Про затвердження Положення про порядок нагляду на консолідованій основі за небанківськими фінансовими групами"

5. Постанова Правління Національного банку України від 25 грудня 2023 року № 183 "Про затвердження Положення про застосування Національним банком України коригувальних заходів, заходів раннього втручання, заходів впливу у сфері державного регулювання діяльності на ринках небанківських фінансових послуг"

6. Постанова Правління Національного банку України від 23 грудня 2023 року № 178 "Про затвердження Положення про порядок призначення, здійснення та припинення тимчасової адміністрації страховика, кредитної спілки"

7. Постанова Правління Національного банку України від 20 грудня 2023 року № 167 "Про затвердження Положення про організацію та проведення інспекційних перевірок на ринках небанківських фінансових послуг"

8. Постанова Правління Національного банку України від 14 грудня 2023 року № 162 "Про затвердження Положення про здійснення безвиїзного нагляду за діяльністю з надання фінансових та супровідних послуг"

9. Постанова Правління Національного банку України від 08 листопада 2023 року № 143 "Про затвердження Положення про встановлення критеріїв, за якими оцінюється ступінь ризику від здійснення діяльності учасниками ринку небанківських фінансових послуг, їх суспільна важливість"

Звітність

1. Закон України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” № 996-XIV від 16 липня 1999 року
2. Закон України “Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність” № 2258-VIII від 21 грудня 2017 року
3. Порядок подання фінансової звітності, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2000 року № 419 (зі змінами)
4. Постанова Правління Національного банку України від 25 листопада 2021 року № 123 "Про затвердження Правил складання та подання звітності учасниками ринку небанківських фінансових послуг до Національного банку України"
5. Постанова Правління Національного банку України від 13 листопада 2018 року № 120 "Про затвердження Правил організації статистичної звітності, що подається до Національного банку України"

4. Міжнародна асоціація органів нагляду за страхуванням

У 1994 році органами нагляду за діяльністю у сфері страхування (далі – органи нагляду) більше як 100 країн було створено IAIS (Міжнародну асоціацію органів нагляду за страхуванням). **Головними завданнями IAIS** стали:

- забезпечення кращого нагляду за діяльністю у сфері страхування як на рівні конкретної країни, так і на міжнародному рівні, з метою підтримки ефективних, законних, надійних та стабільних страхових ринків для забезпечення допомоги та захисту полісотримачів;
- об'єднання зусиль щодо розробки практичних стандартів для страхового нагляду, що мають бути визначені членами IAIS та використані ними під час їхньої діяльності;
- підтримання стосунків з іншими установами, що займаються аналогічним видом діяльності;
- забезпечення взаємної підтримки з метою збереження цілісності ринків;
- обмін важливою інформацією та досвідом з метою подальшого розвитку внутрішніх ринків страхування.

Діяльність IAIS передбачає:

- розробку міжнародних принципів, стандартів та управління страхуванням;
- забезпечення підтримки та вивчення документів, що стосуються страхового нагляду;
- організація конференцій та семінарів для наглядачів за страхуванням

Орган нагляду має захищати інтереси полісотримачів (поняття “полісотримач” включає в себе такі поняття як “страхувальник”, “застрахована особа” та “вигодонабувач”, що суттєво збільшує коло об'єктів щодо захисту їхніх інтересів органом нагляду - прим. ред.), підтримувати надійну та ефективну діяльність страхових компаній, вимагаючи від них дотримання вимог законодавства та обов'язкових правил страхового бізнесу. При цьому, орган нагляду має право втручатися у страхову діяльність страхових компанії у межах своїх прав, згідно із законодавством. Наступні принципи є ключовими для органу нагляду.

Принцип №1: Діяльність органу нагляду

Діяльність органу нагляду має бути організована таким чином, щоб він мав можливість виконати своє головне завдання – надати підтримку ефективним, законним, надійним та стабільним страховим ринкам, забезпечити допомогу та захист полісотримачам. Він повинен завжди виконувати це завдання відповідно до ключових принципів страхування. Зокрема, орган нагляду повинен:

- бути незалежним у своїх діях та відповідальним за свої функції та повноваження;
- мати відповідні права, юридичну підтримку та фінансові джерела для виконання своїх функцій та використання повноважень;
- здійснювати чітке та послідовне регулювання та нагляд;
- залучати, утримувати та навчати персонал, що відповідає високим професійним стандартам та відповідним вимогам дотримання конфіденційності.

Принцип №2: Ліцензування

Юридичні особи, які бажають займатися страховою діяльністю на внутрішньому ринку, повинні отримати відповідну ліцензію. У тих випадках, коли орган нагляду має право надавати відповідну ліцензію, він повинен оцінити здатність власників, компетентність директорів та менеджерів вищої ланки управління, міцність бізнес-плану, який може містити приблизний фінансовий звіт, основний план та намічений рівень платоспроможності;

Дозволяючи страховику діяти на внутрішньому ринку, орган нагляду може враховувати на досвід іншої країни, за умови, що розумні правила цієї країни мають спільні загальні риси.

Принцип №3: Зміни в управлінні

Орган нагляду повинен враховувати зміни в управлінні страхових компаній, які є резидентами цієї країни, встановлюючи чіткі вимоги щодо змін в управлінні. Вони можуть бути аналогічні або схожі на вимоги щодо надання ліцензії. Зокрема, орган нагляду має:

- вимагати від страхової компанії, повідомлення про зміни в управлінні або погодження відповідних змін з органом нагляду;
- встановити критерій оцінки доцільності зміни керівництва страховика, який може містити оцінку компетентності нових директорів, менеджерів вищої ланки управління та міцність нового бізнес-плану.

Принцип №4: Корпоративне управління

Бажано, щоб стандарти було встановлено юрисдикцією, яка обговорює їх з корпоративним управлінням. За умови, що страховий наглядач несе відповідальність за визначення вимог до корпоративного керівництва, він повинен визначити такі вимоги, що враховують:

- виконувати роль та відповідальність правління;
- впевненість в інших наглядачах, що мають справу з компаніями, які отримали ліцензію під іншою юрисдикцією;
- відмінність між стандартами компаній, що зареєстровані під його юрисдикцією та операцією розгалуження компаній, що зареєстровані під іншою юрисдикцією.

Принцип №5: Заходи внутрішнього контролю

Орган нагляду повинен мати можливість:

- спостерігати за внутрішнім контролем органів управління страхової компанії та вимагати посилення цього контролю у разі необхідності;
- вимагати від керівництва страхової компанії забезпечення відповідного розумного контролю та кількісних стандартів для управління капіталовкладеннями та ліквідністю.

Встановлюючи вимоги, орган нагляду має продумати, чи відрізняються стандарти, встановлені певною для страхових компаній-резидентів, від стандартів для її філій, що знаходяться під іншою юрисдикцією.

Принцип №6: Активи

Стандарти мають бути встановлені відповідно до активів страхових компаній, які мають ліцензію на здійснення страхової діяльності в даній юрисдикції. У випадку, коли орган нагляду має право встановлювати ці стандарти, вони повинні застосуватися щодо:

- різнопланового розвитку;
- обмеження у сумі, яка може бути представлена у вигляді фінансового інструменту, власності або дебіторів;
- вимог до вартості активів, які включено до фінансових звітів;
- зберігання активів;
- співвідношення активів та страхових зобов'язань;
- ліквідності.

Принцип №7: Заборгованість

Орган нагляду повинен встановлювати стандарти щодо заборгованості страхової компанії, зареєстрованої в певній юрисдикції.

Розробляючи відповідні стандарти, орган нагляду повинен звернути увагу на:

- те, що відноситься до відповідальності страховика, наприклад, зазнані, але не сплачені збитки; зазнані, але не зареєстровані збитки; суми, які страхова компанія винна іншим; суми, які страхова компанія винна і які заперечуються нею; страхові внески, отримані наперед; кошти для забезпечення покриття заборгованості по виплатах що розраховуються актуарієм;
- стандарти для встановлення заборгованості по страховим виплатам та стандарти для страхових резервів;
- сума кредитів для покриття заборгованості по страховим виплатам, що підлягають відшкодуванню згідно договорів перестрахування з даним перестраховиком.

Принцип №8: Достатність капіталу та платоспроможність

Вимоги до капіталу страхових компаній, які мають ліцензію або бажають її отримати, повинні бути чітко визначені і мають стосуватися мінімального рівня капіталу чи депозитів, який повинна досягти компанія. Вимоги щодо достатності капіталу мають містити дані про розмір, складність та бізнес-ризики страхової компанії.

Принцип №9: Похідні та поза балансні операції

Орган нагляду повинен мати можливість висунути вимоги щодо використання фінансових інструментів, які не включено до фінансового звіту страхової компанії. Встановлюючи такі вимоги, він має використовувати:

- обмеження щодо використання похідних та позабалансних операцій;
- визначення вимог щодо похідних та поза балансних операцій;
- встановлення відповідного внутрішнього контролю та нагляду за похідними та позабалансними операціями.

Принцип №10: Перестрахування

Страхові компанії використовують перестрахування як засіб забезпечення виконання своїх страхових зобов'язань. Орган нагляду повинен мати можливість надати оцінку рівня забезпеченості та адекватності перестрахування. Страхові компанії мають оцінити фінансові можливості своїх перестраховиків, визначаючи таким чином, рівень взаємодії з ними.

Вимоги, що висуває орган нагляду до операцій з перестрахування, мають стосуватися:

- обсягу зобов'язань, які передаються у перестрахування. Цей обсяг повинен відображати оцінку максимальної сукупності перестрахових виплат та можливості встановлення контролю органом нагляду над перестрахувальником;
- рівня довіри, покладеної на орган нагляду за перестраховим бізнесом, перестраховика, який знаходиться під іншою юрисдикцією.

Принцип №11: Управління ринком

Орган нагляду повинен пересвідчитися, що страховики та страхові посередники використовують необхідні знання, вміння та чесність у справах із полісотримачами.

Страховики та страхові посередники повинні:

- в усіх ситуаціях поводити себе чесно та коректно;
- проводити свою діяльність із відповідними вміннями, увагою та ретельністю;
- здійснювати управління своїм бізнесом, використовуючи розумні підходи;
- забезпечувати клієнтів необхідною правдивою інформацією;
- звертатися до своїх клієнтів за інформацією, яка може бути необхідною для надання консультації з укладання договору страхування;
- уникати зіткнення інтересів;
- відкрито взаємодіяти з представниками органу нагляду що регулюють їх діяльність;
- надавати підтримку системі скарг та обговорювати їх коли це допустимо;
- ефективно організовувати та контролювати свої справи.

Принцип №12: Фінансове звітування

Для органів нагляду важливо отримувати необхідну інформацію з метою формування вірного уявлення про міцність фінансових операцій, які здійснює страхова компанія - резидент. Ця необхідна інформація міститься в фінансових та статистичних звітах, які регулярно заповнюються. Ці дані підкріплюються інформацією, яка надається за спеціальними запитами інспекторів органу нагляду актуаріями та зовнішніми аудиторами.

Даний механізм має бути застосовано з метою:

- визначення змісту та періодичності звітів, що вимагаються від всіх страхових компаній в юрисдикції, включаючи фінансові та статистичні звіти, звіти актуаріїв та іншої інформації;

- встановлення правил бухгалтерської звітності для подання фінансових звітів в юрисдикції;
- переконання, що зовнішні аудитори страхової компанії діють відповідно до законодавства даної юрисдикції;
- встановлення стандартів превентивних заходів для забезпечення покриття заборгованості за страховими виплатами та інших превентивних заходів, що мають бути включені до фінансових звітів.

Таким чином потрібно розрізняти:

- стандарти до фінансових звітів, які готуються для полісотримачів та інвесторів, від тих, які призначені для органу нагляду;
- фінансові звіти страхових компаній однієї юрисдикції та звіти її філій в інших юрисдикціях.

Принцип №13: Інспектування на місці

Орган нагляду повинен мати можливість:

- здійснити огляд справ страхової компанії. (може здійснюватися лише органом нагляду тієї юрисдикції, до якої відноситься страхова компанія).
- отримувати будь-яку інформацію від страхової компанії, незважаючи на те, чи є ця інформація обов'язковою для всіх страхових компаній, чи специфічною для даної.

Принцип №14: Санкції

Орган нагляду повинен мати право допомагати страховим компаніям у вирішенні проблем, що стосуються ідентифікації ліцензій. Законодавство має встановити ряд повноважень органу нагляду, які можуть містити:

- право обмежувати бізнес-активність страхової компанії, наприклад, відмовляючи страховій компанії у дозволі на новий вид діяльності;
- право припинити діяльність страхової компанії, якщо її діяльність не є фінансово надійною;
- право вибору санкцій проти страхової компанії чи її діяльності в юрисдикції, наприклад, відкликання ліцензії чи здійснення превентивних заходів, якщо страхова компанія порушує законодавство.

Принцип №15: Бізнес-операції за кордоном

Страхові компанії мають тенденцію до розширення поля своєї діяльності за межами своєї країни, відкриваючи нові філії та представництва, тому орган нагляду повинен бути знати, що:

- під наглядом знаходяться відокремлені підрозділи страхових компаній, які розташовані за кордоном;
- всі іноземні представництва міжнародних страхових груп знаходяться під пильним контролем;
- створення будь-якої установи за кордоном є предметом узгодження між органами нагляду обох країн;
- іноземні страховики, які пропонують страхові послуги на ринку конкретної країни, також є об'єктами страхового нагляду.

Принцип №16: Координація та взаємодія

Органи нагляду підтримують взаємозв'язок щодо інформації про діяльність страхових компаній, які здійснюють її більше ніж в одній юрисдикції.

Для обміну необхідною інформацією між органами нагляду потрібно розробити ефективну комунікативну систему.

При розробці регулюючої структури, потрібно звернути увагу на те, чи орган нагляду:

- може досягнути згоди та взаєморозуміння з іншими органами нагляду як з інших юрисдикцій, так і з інших галузей економіки з метою обміну інформацією та для подальшої співпраці;
- має дозвіл на співпрацю з органами нагляду з інших юрисдикцій на надання їм певної інформації, якщо це не буде заважати органу нагляду дотримуватися принципу конфіденційності;
- може займатися заподіяти шахрайству, відмиванню грошей та іншій протиправній діяльності;
- може визначати види та форми подання інформації, яку він може надати іншим органам нагляду.

Принцип №17: Конфіденційність

Всі органи нагляду повинні дотримуватися офіційної таємниці стосовно інформації, отриманої ними в результаті нагляду.

Від органу нагляду вимагається збереження конфіденційності інформації, яку він отримав від інших органів нагляду. Ця інформація може бути розголошена лише у випадках передбачених законодавством та/або за умови необхідності подання її до суду.

Країни, що забороняють обмін інформацією між органами нагляду різних юрисдикцій для професійних цілей та країни, де не зберігається конфіденційність інформації, отриманої органом нагляду, мають внести відповідні зміни до свого законодавства.

ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА.

1. У вересні 2019 року ухвалено Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо удосконалення функцій із державного регулювання ринків фінансових послуг" (так званий закон про "спліт"), згідно з яким з 01 липня 2020 року Національний банк України (далі – Національний банк) стає регулятором та наглядовим органом на ринку страхування. Це було зумовлене низкою проблем ринку.

Встановіть відповідність проблеми розвитку страхування та її характеристики

Проблеми розвитку страхування до зміни моделі регулювання	Характеристика
1. Низька платоспроможність та ліквідність	А. Поточна система оцінки фінансового стану страховиків не дозволяє регулятору своєчасно отримувати об'єктивні відомості про діяльність компанії та вчасно реагувати на проблеми з платоспроможністю
2. Недосконалість бізнес-моделі страхових компаній	Б. Відсутній механізм гарантування страхових виплат за договорами довгострокового страхування життя; процедура виходу з ринку страховика не захищає прав споживачів; неринкова поведінка страховиків по

	відношенню до споживачів, низький рівень кваліфікації страхових посередників тощо
3. Недостатня прозорість, проблеми у корпоративному управлінні	В. Недосконалим є відображення фінансових результатів страховиків. Відсутні дієві механізми контролю за належним розкриттям структури власності, не встановлено стандарти та вимоги щодо ділової репутації власників та ключових керівників, відсутній структурований підхід до побудови корпоративного управління та системи внутрішнього контролю
4. Проблема захисту прав споживачів послуг страхування та низька довіра	Г. Переважна більшість страховиків працюють без чіткої стратегії розвитку та бізнес-моделі. Особливості ціноутворення призводять до формування концентрованої структури страхового портфелю, недиверсифікованості продуктів та ризиків страхування

2. Прочитайте статтю про розвиток інноваційних наглядних та регуляторних технологій (SupTech, RegTech) та дайте відповіді на наступні питання

Що таке Регтех, Суптех та Фінтех, і як вони пов'язані між собою?	
Чому виникла потреба у Регтеху та Суптеху?	
Які основні сфери застосування Суптеху?	
Які переваги використання Суптеху для регуляторів?	
Які приклади використання Суптеху у світовій практиці?	
Які основні сфери застосування Регтеху?	
Як Регтех допомагає фінансовим установам?	
Які виклики існують при впровадженні Регтеху та Суптеху?	
Яке майбутнє Регтеху та Суптеху?	
Які основні тенденції розвитку Регтеху та Суптеху?	

КОНЦЕПЦІЯ розвитку інноваційних наглядних та регуляторних технологій¹⁶

Процес нагляду за фінансовим сектором розвивається відповідно до тенденцій на фінансових ринках та інновацій у галузі інформаційних технологій. Поява нових

¹⁶ https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/%D0%A1oncept_development_Suptech_Regtech.pdf

фінансових послуг, збільшення складності та швидкості операцій піднаглядних суб'єктів та їх клієнтів, зростання обсягу даних, посилення нормативних вимог регуляторів зумовили виникнення таких напрямів фінансових технологій, як Регтех і Суптех.

Фінтех, Суптех та Регтех є взаємозалежними та взаємодоповнюючими поняттями.

Фінтех – досягнення в галузі технологій, які можуть змінити надання фінансових послуг, стимулюючи розроблення нових бізнес-моделей, додатків, процесів та продуктів².

Регтех – управління регуляторними процесами у фінансовій галузі за допомогою технологій (визначення Financial Stability Board, 2017).

Суптех – використання технології для полегшення та вдосконалення наглядових процесів з точки зору наглядових органів (визначення Базельський Комітет з питань банківського нагляду Basel Committee on Banking Supervision, 2018.)

Основні сфери використання Суптех

1) Автоматизація звітності:

– Австрійський центральний банк у співпраці з комерційними банками розробив інноваційну платформу для введення даних регуляторної звітності, яка функціонує через наявність прямого інтерфейсу між ІТсистемами центрального банку та банками. Платформа дозволяє банкам завантажувати дані в стандартизованому форматі згідно з вимогами та специфікаціями, установленими центральним банком. Зі свого боку, центральний банк може перетворити ці дані в "розумні куби" або набори даних, що містять конкретні дані та інформацію, необхідну для різних департаментів регулятора. Така модель збирання даних забезпечує послідовність та підвищує якість отриманих даних, дозволяє банкам скоротити витрати на надання інформації різним підрозділам центробанку та оптимізувати витрати на комплаєнс.

– Банк Литви створює нове рішення на основі ІПП (API) для вдосконалення та упорядкування процесу звітування. Система дозволить регулятору своєчасно й точно формувати аналітичні звіти в різних розрізах та виявляти потенційні ризики. Такий спосіб збирання статистичних даних значно скорочує час на формування та подання наглядової звітності та дозволяє уникнути суперечливих тлумачень та інших труднощів у процесі звітування.

– Автоматизована система збирання даних Національного банку Руанди розроблена з метою доступу до даних із облікових систем піднаглядних суб'єктів для здійснення аналізу, оперативного реагування та розширення інструментів нагляду. Система складається з електронного сховища даних, які надаються за допомогою захищених каналів передачі даних та одночасно перевіряються на їх цілісність. Сховище даних дозволяє регулятору автоматично "витягувати" дані з облікових систем піднаглядних суб'єктів, зменшуючи потребу в ручній підготовці звітності та підвищуючи точність та узгодженість даних, які фінансові установи також використовують для власних цілей з метою управління ризиками.

2) Автоматизація процесів:

– Інформаційно-інтеграційна платформа Банку Англії, що забезпечує підтримку усього життєвого циклу процесу нагляду: від ліцензування та авторизації до збирання та аналізу даних про фінансові установи, а також онсайт (on-site) перевірок, розповсюдження даних та профілювання ризиків. Також платформа дозволяє надійно збирати різноманітні дані від зовнішніх організацій, перевіряти достовірність отриманих даних від піднаглядних суб'єктів та самостійно завантажувати користувачу такі дані

3) Обмін даними:

– Платформа інформаційної інтеграції регулюючих органів Центрального банку Бразилії дозволяє безперебійно обмінюватися даними між регулюючими органами стосовно фінансових установ та фізичних осіб та покликана впорядкувати процеси ліцензування й реєстрації фінансових установ. Інформація включає застосовані санкції щодо регульованих фінансових установ або їх посадових осіб, статус реєстрації, фінансові результати та детальну інформацію про посадових осіб регульованих установ та основних акціонерів. Система передбачає також включення інформації судових органів, торгових рад та міжнародних фінансових органів.

4) боротьба з відмиванням коштів (AML):

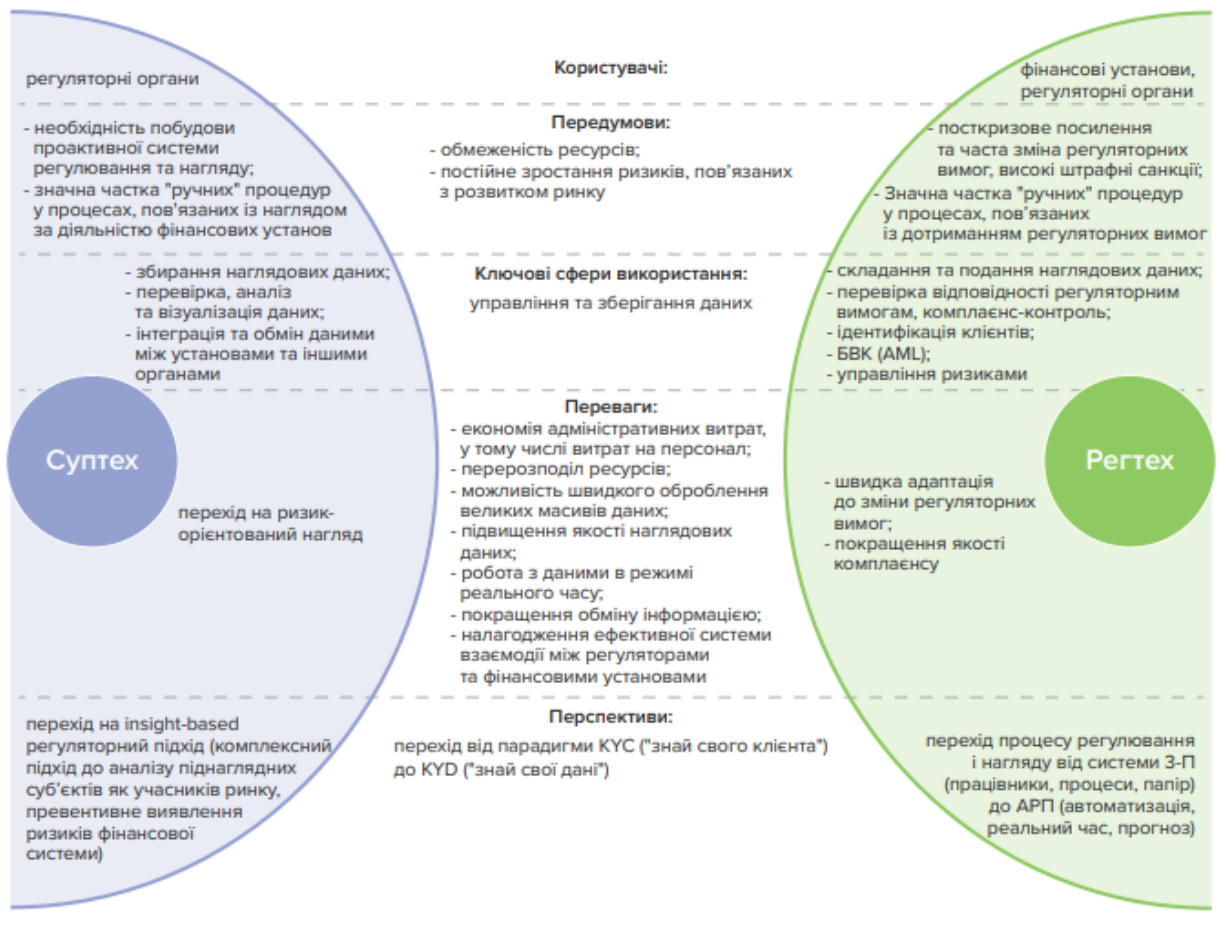
– Система аналізу даних для пошуку підозрілих транзакцій Грошово-кредитного управління Сінгапуру здійснює формування щомісячних звітів про підозрілі транзакції з відмивання коштів та фінансування тероризму. Рішення використовує технологію оброблення природних мов та технологій машинного навчання для аналізу звітів, технології ШІ (AI)/машинного навчання (ML), які дають змогу встановити зв'язки між об'єктами, а також підозрілі транзакції, які складно виявити в ручному режимі.

5) Візуалізація даних:

– Дашборди та мережеві зображення для створення "багатших" даних. Оцифрування інформації дає змогу використовувати аналітику даних для детальнішого розуміння економіки та фінансової системи. Для цього створено спеціальне Бюро з аналітики та візуалізації, яке здійснює нагляд за аналізом даних, співпрацюючи з різними підрозділами Грошово-кредитного управління Сінгапуру, щоб покращити їх можливості для передавання даних, а також забезпечити навчання персоналу щодо аналізу даних.

6) Зрозумілість регуляцій:

– Інтерактивний вебпортал з бібліотекою регуляторних документів Європейського банківського органу, що дозволяє піднаглядним суб'єктам швидко знайти та ознайомитися з необхідними регуляторними актами та дає змогу підвищити ефективність комунікації регулятора з піднаглядними суб'єктами з приводу роз'яснень нормативноправових актів.

Основні сфери використання Регтех

1) Подання звітності.

Автоматизація формування і подання звітності. Наприклад, деякі компанії пропонують "хмарні" рішення щодо автоматизованого виконання операцій зі збору, оброблення даних, формування звітів та їх візуалізації для фінансових установ і регуляторів, надаючи можливість знизити витрати на експлуатацію і розвиток інформаційних систем, що підтримують ці процеси

2) Комплаєнс контроль

Відстеження змін і агрегування інформації про регуляторні вимоги, виявлення комплаєнс-ризиків для фінансових організацій, аналіз виконання компанією регуляторних вимог і повідомлення менеджменту про можливі невідповідності поточним і набираючим чинності нормам, формування пропозицій щодо реалізації вимог і автоматизації розкриття інформації

3) Моніторинг трансакцій

Оперативне визначення, аналіз і розслідування аномалій, у тому числі можливих порушень під час укладання угод, використання моделей пошуку неявних залежностей у великих обсягах даних. Крім оповіщення про нестандартну ситуацію, більшість рішень передбачає можливість ведення розслідування, в межах якого експерту надаються інструменти для поглибленого аналізу даних

4) Ідентифікація клієнтів

Здійснення перевірки контрагентів (counterparty due diligence, CDD) і дотримання принципу "знай свого клієнта" (Know Your Customer, KYC) для первинної ідентифікації

клієнтів, а також під час подальшої ідентифікації та перевірки в межах фінансового моніторингу БВК (AML) за допомогою наявних даних та даних інформаційного простору

5) Управління ризиками

Підтримка управління ринковими та операційними ризиками, автоматизація оцінки фінансових інструментів, автоматизація контролю за дотриманням лімітів, автоматизація надання звітності та її збереження. Крім того, сучасні рішення передбачають наявність диференційованого підходу та дають змогу відслідковувати майже всі види ринкових ризиків

3. Ознайомтесь із підходом НБУ до визначення основних бізнес-моделей страховиків (<https://bank.gov.ua/ua/news/all/prezentatsiya-schodo-zvitnosti-strahovikiv-za-2020-rik-rezultativ-naglyadu-ta-otsinki-biznes-modeley-strahovikiv-u-2021-rotsi>) **за базовими характеристиками: Клієнти/Договори страхування, Продукти (Продуктові лінії), Канали збуту (спосіб комунікації з клієнтами)**

4. ТЕСТИ

1. Необхідність державного регулювання страхової діяльності пов'язана з тим, що ...

А) гроші за страховку платяться сьогодні, а потенційна вигода буде отримана в майбутньому, а отже, страховики можуть зловживати своїм становищем;

Б) страхування є дуже складним предметом, інформаційна асиметрія між страхувальниками та страховиками може призвести до того, що споживачі придбають не той страховий продукт чи заплатять за нього дуже дорого;

В) страхування – це досить прибутковий вид бізнесу, який повинен підлягати оподаткуванню;

Г) правильні відповіді А та Б;

Д) всі відповіді правильні.

2. Необхідність державного регулювання страхової діяльності пов'язана з тим, що ...

А) гроші за страховку платяться сьогодні, а потенційна вигода буде отримана в майбутньому, а отже, страховики можуть зловживати своїм становищем;

Б) страхування є дуже складним предметом, інформаційна асиметрія між страхувальниками та страховиками може призвести до того, що споживачі придбають не той страховий продукт чи заплатять за нього дуже дорого;

В) страхування – це досить прибутковий вид бізнесу, який повинен підлягати оподаткуванню;

Г) правильні відповіді А та В;

Д) всі відповіді правильні.

3. Необхідність державного регулювання страхової діяльності пов'язана з тим, що ...

А) гроші за страховку платяться сьогодні, а потенційна вигода буде отримана в майбутньому, а отже, страховики можуть зловживати своїм становищем;

Б) страхування є дуже складним предметом, інформаційна асиметрія між страхувальниками та страховиками може призвести до того, що споживачі придбають не той страховий продукт чи заплатять за нього дуже дорого;

В) страхування має великі можливості інвестиційної діяльності, в якій кровно зацікавлена держава;

Г) правильні відповіді Б та В;

Д) всі відповіді правильні.

4. Необхідність державного регулювання страхової діяльності пов'язана з тим, що ...

А) гроші за страховку платяться сьогодні, а потенційна вигода буде отримана в майбутньому, а отже, страховики можуть зловживати своїм становищем;

Б) страхування є дуже складним предметом, інформаційна асиметрія між страхувальниками та страховиками може призвести до того, що споживачі придбають не той страховий продукт чи заплатять за нього дуже дорого;

В) страхування – це досить прибутковий вид бізнесу, який повинен підлягати оподаткуванню;

Г) страхування має великі можливості інвестиційної діяльності, в якій кровно зацікавлена держава;

Д) всі відповіді правильні.

5. Необхідність державного регулювання страхової діяльності пов'язана з тим, що ...

А) страхування має великі можливості інвестиційної діяльності, в якій кровно зацікавлена держава;

Б) страхування є дуже складним предметом, інформаційна асиметрія між страхувальниками та страховиками може призвести до того, що споживачі придбають не той страховий продукт чи заплатять за нього дуже дорого;

В) страхування – це досить прибутковий вид бізнесу, який повинен підлягати оподаткуванню;

Г) правильні відповіді А та Б;

Д) всі відповіді правильні.

6. Ліберальний (м'який) тип державного регулювання ...

А) передбачає, що операції по страхуванню хоча й підлягають ліцензуванню, проте нагляд за діяльністю страхових компаній відносно слабкий;

Б) передбачає, що кожний конкретний вид страхування проходить процедуру ліцензування і повинен відповідати певній системі вимог щодо правил страхування, фінансово-господарській діяльності страхової компанії; конкуренція між страховиками чітко регламентується;

В) передбачає виважену систему регламентації діяльності страхових компаній поєднується з досить гнучкими підходами, які дають можливість забезпечити достатній рівень конкуренції;

Г) правильні відповіді А та Б;

Д) всі відповіді правильні.

7. Ліберальний (м'який) тип державного регулювання ...

А) передбачає, що операції по страхуванню хоча й підлягають ліцензуванню, проте нагляд за діяльністю страхових компаній відносно слабкий;

Б) передбачає, що кожний конкретний вид страхування проходить процедуру ліцензування і повинен відповідати певній системі вимог щодо правил страхування, фінансово-господарській діяльності страхової компанії; конкуренція між страховиками чітко регламентується;

В) передбачає виважену систему регламентації діяльності страхових компаній поєднується з досить гнучкими підходами, які дають можливість забезпечити достатній рівень конкуренції;

Г) правильні відповіді А та В;

Д) всі відповіді правильні.

8. Ліберальний (м'який) тип державного регулювання ...

А) передбачає, що операції по страхуванню хоча й підлягають ліцензуванню, проте нагляд за діяльністю страхових компаній відносно слабкий;

Б) передбачає, що кожний конкретний вид страхування проходить процедуру ліцензування і повинен відповідати певній системі вимог щодо правил страхування, фінансово-господарській діяльності страхової компанії; конкуренція між страховиками чітко регламентується;

В) передбачає виважену систему регламентації діяльності страхових компаній поєднується з досить гнучкими підходами, які дають можливість забезпечити достатній рівень конкуренції;

Г) правильні відповіді Б та В;

Д) всі відповіді правильні.

9. Авторитарний (жорсткий) тип державного регулювання ...

А) передбачає, що операції по страхуванню хоча й підлягають ліцензуванню, проте нагляд за діяльністю страхових компаній відносно слабкий;

Б) передбачає, що кожний конкретний вид страхування проходить процедуру ліцензування і повинен відповідати певній системі вимог щодо правил страхування, фінансово-господарській діяльності страхової компанії; конкуренція між страховиками чітко регламентується;

В) передбачає виважену систему регламентації діяльності страхових компаній поєднується з досить гнучкими підходами, які дають можливість забезпечити достатній рівень конкуренції;

Г) правильні відповіді А та Б;

Д) всі відповіді правильні.

10. Авторитарний (жорсткий) тип державного регулювання ...

А) передбачає, що операції по страхуванню хоча й підлягають ліцензуванню, проте нагляд за діяльністю страхових компаній відносно слабкий;

Б) передбачає, що кожний конкретний вид страхування проходить процедуру ліцензування і повинен відповідати певній системі вимог щодо правил страхування, фінансово-господарській діяльності страхової компанії; конкуренція між страховиками чітко регламентується;

В) передбачає виважену систему регламентації діяльності страхових компаній поєднується з досить гнучкими підходами, які дають можливість забезпечити достатній рівень конкуренції;

Г) правильні відповіді А та В;

Д) всі відповіді правильні.

11. Авторитарний (жорсткий) тип державного регулювання ...

А) передбачає, що операції по страхуванню хоча й підлягають ліцензуванню, проте нагляд за діяльністю страхових компаній відносно слабкий;

Б) передбачає, що кожний конкретний вид страхування проходить процедуру ліцензування і повинен відповідати певній системі вимог щодо правил страхування, фінансово-господарській діяльності страхової компанії; конкуренція між страховиками чітко регламентується;

В) передбачає виважену систему регламентації діяльності страхових компаній, яка поєднується з досить гнучкими підходами, що дає можливість забезпечити достатній рівень конкуренції;

Г) правильні відповіді Б та В;

Д) всі відповіді правильні.

12. Змішаний тип державного регулювання ...

А) передбачає, що операції по страхуванню хоча й підлягають ліцензуванню, проте нагляд за діяльністю страхових компаній відносно слабкий;

Б) передбачає, що кожний конкретний вид страхування проходить процедуру ліцензування і повинен відповідати певній системі вимог щодо правил страхування, фінансово-господарській діяльності страхової компанії; конкуренція між страховиками чітко регламентується;

В) передбачає виважену систему регламентації діяльності страхових компаній поєднується з досить гнучкими підходами, які дають можливість забезпечити достатній рівень конкуренції;

Г) правильні відповіді А та Б;

Д) всі відповіді правильні.

13. Здійснення нагляду за діяльністю страхових компаній передбачає ...

А) надання дозволу;

Б) поточний нагляд;

В) участь у справах про банкрутство;

Г) правильні відповіді А та Б;

Д) всі відповіді правильні.

14. Здійснення нагляду за діяльністю страхових компаній передбачає ...

А) надання дозволу;

Б) поточний нагляд;

В) участь у справах про банкрутство;

Г) правильні відповіді А та В;

Д) всі відповіді правильні.

15. Здійснення нагляду за діяльністю страхових компаній передбачає ...

А) надання дозволу;

Б) поточний нагляд;

В) участь у справах про банкрутство;

Г) правильні відповіді Б та В;

Д) всі відповіді правильні.

16. Об'єктами нагляду за діяльністю на ринку страхування є

А) страховики та перестраховики;

Б) надавачі супровідних послуг на ринку страхування;

В) об'єднання учасників ринку страхування, які є саморегульованими організаціями;

Г) власники істотної участі у страховиках, учасники фінансових груп (страхових груп, страхових підгруп), страхові групи, страхові підгрупи,

Д) всі відповіді правильні.

17. Регулятором страхового ринку в Україні є ...

А) Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг (Нацкомфінпослуг);

Б) Кабінет Міністрів України;

В) Національна комісія з цінних паперів та фондових ринків (НКЦПФР);

Г) Міністерство фінансів України;

Д) правильна відповідь відсутня.

18. Регулятором страхового ринку в Україні є ...

А) Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг (Нацкомфінпослуг);

Б) Кабінет Міністрів України;

В) Національна комісія з цінних паперів та фондових ринків (НКЦПФР);

Г) Національний банк України;

Д) правильна відповідь відсутня.

19. Регулятором страхового ринку в Україні є ...

А) Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг (Нацкомфінпослуг);

Б) Національний банк України;

В) Національна комісія з цінних паперів та фондових ринків (НКЦПФР);

Г) Міністерство фінансів України;

Д) Кабінет Міністрів України.

20. Державне регулювання та нагляд за діяльністю з надання страхових та супровідних послуг на ринку страхування здійснюється відповідно до ...

А) Закону України "Про фінансові послуги та фінансові компанії";

Б) Закону України "Про Національний банк України";

В) Закону України "Про страхування";

Г) правильні відповіді А) та В);

Д) правильні відповіді А), Б) та В).

21. При здійсненні державного регулювання та нагляду за страховою (перестраховою) діяльністю Регулятор:

А) розробляє і затверджує нормативно-правові акти, обов'язкові до виконання органами державної влади, органами місцевого самоврядування, страховиками, їх об'єднаннями, страховими посередниками та особами, які надають допоміжні послуги, та контролює їх виконання;

Б) веде реєстри відповідно до законодавства України та затверджує положення про них;

В) здійснює ліцензування страховиків та авторизацію страхових посередників, реєстрацію філій страховиків-нерезидентів та затверджує умови здійснення діяльності із страхування, здійснення якої потребує відповідної ліцензії чи авторизації, та порядок контролю за їх додержанням;

Г) встановлює пруденційні вимоги, в тому числі вимоги до розміру регулятивного капіталу, критерії і нормативи достатності капіталу та платоспроможності, ліквідності, прибутковості, якості активів (в тому числі активів на покриття технічних резервів для цілей фінансової звітності) та ризиковості операцій, додержання правил надання страхових послуг, а також правила формування і обліку технічних резервів;

Д) всі відповіді правильні.

22. При здійсненні державного регулювання та нагляду за страховою (перестраховою) діяльністю Регулятор:

А) встановлює вимоги щодо захисту інформації страховиків;

Б) встановлює порядок розкриття інформації учасниками ринку страхування відповідно до законодавства України;

В) визначає кваліфікаційні вимоги до керівників страховика, осіб, відповідальних за ведення бухгалтерського обліку, та інших осіб, відповідальних за виконання ключових функцій, у тому числі на умовах аутсорсингу, та може вимагати звільнення з посади осіб,

які не відповідають встановленим вимогам для зайняття такої посади, або розірвання відповідних договорів;

Г) здійснює перевірку та оцінку внутрішніх політик та положень страховиків; А) розробляє і затверджує нормативно-правові акти, обов'язкові до виконання органами державної влади, органами місцевого самоврядування, страховиками, їх об'єднаннями, страховими посередниками та особами, які надають допоміжні послуги, та контролює їх виконання;

Д) всі відповіді правильні.

23. Головними завданнями IAIS (Міжнародної асоціації органів нагляду за страхуванням) є:

А) забезпечення кращого нагляду за діяльністю у сфері страхування як на рівні конкретної країни, так і на міжнародному рівні, з метою підтримки ефективних, законних, надійних та стабільних страхових ринків для забезпечення допомоги та захисту полісотримачів;

Б) об'єднання зусиль щодо розробки практичних стандартів для страхового нагляду, що мають бути визначені членами IAIS та використані ними під час їхньої діяльності;

В) підтримання стосунків з іншими установами, що займаються аналогічним видом діяльності;

Г) забезпечення взаємної підтримки з метою збереження цілісності ринків;

Д) всі відповіді правильні.

24. Регулятор за результатами оцінювання страховика з урахуванням оцінювання бізнес-моделі страховика, ризиків, притаманних його діяльності, якості корпоративного управління та систем управління ризиками у страховика має право:

А) встановлювати для страховика підвищені значення економічних нормативів;

Б) вимагати від страховика, його керівників, власників істотної участі вжиття заходів, спрямованих на поліпшення фінансового стану страховика, підтримання на достатньому рівні капіталу та ліквідності для покриття усіх суттєвих ризиків його діяльності, підвищення якості корпоративного управління, у тому числі систем внутрішнього контролю та управління ризиками.

В) вимагати оприлюднити персональні дані клієнтів;

Г) правильні відповіді А) та Б);

Д) правильні відповіді А), Б) та В).

25. Нагляд за фінансовими (страховими) групами з метою контролю та обмеження ризиків, на які наражається страховик внаслідок участі у фінансовій (страховій) групі, шляхом оцінки, моніторингу та контролю ризиків групи називається ...

А) наглядом на консолідованій основі;

Б) наглядом на міжгруповій основі;

В) наглядом на системній основі;

Г) наглядом на синтетичній основі;

Д) безвиїзним наглядом.

ТЕМА 7. ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ СТРАХОВИКОМ

1. Загальні вимоги до системи управління страховика
2. Органи управління страховика
  - 2.1. Загальні збори акціонерів (учасників) страховика
  - 2.2. Рада страховика
  - 2.3. Виконавчий орган страховика

1. Загальні вимоги до системи управління страховика

Відповідно до [ст. 22 Закону України «Про страхування»](#) страховик зобов'язаний мати ефективну систему управління, організовану з урахуванням *розміру, особливостей діяльності* страховика, його *плану діяльності, характеру та обсягів страхових послуг*, які він надає, *профілю ризику, значимості* страховика та діяльності фінансової групи, до якої він входить.

Система управління страховика повинна відповідати **вимогам** щодо:

- 1) *прозорості організаційної структури з чітким розподілом обов'язків та повноважень органів управління та контролю;*
- 2) *ефективності системи внутрішнього контролю (сукупність заходів з управління ризиками, контролю за дотриманням норм (комплаєнс), внутрішнього аудиту та актуарної функції) відповідно до вимог законодавства, у тому числі у разі передачі таких функцій на аутсорсинг¹⁷;*
- 3) *належного рівня системи стримувань та противаг;*
- 4) *забезпечення колективної придатності колегіальних органів управління страховика (наглядової ради та виконавчого органу);*
- 5) *відповідності керівників страховика та інших осіб, визначених законодавством, кваліфікаційним вимогам;*
- 6) *високого рівня корпоративної культури.*

Регулятор (НБУ) визначає вимоги до системи управління страховика та здійснює контроль за їх дотриманням у порядку, визначеному нормативно-правовими актами Регулятора.

¹⁷ аутсорсинг - передача надавачем страховиком на підставі відповідного договору частини його функцій та/або окремих процесів іншій особі

Вимоги до системи внутрішнього контролю страховика, системи управління ризиками, контролю за дотриманням норм (комплаєнс), внутрішнього аудиту та актуарної функції встановлюються нормативно-правовими актами Регулятора.

Наглядова рада страховика створює постійно діючі підрозділи з управління ризиками, контролю за дотриманням норм (комплаєнс) та внутрішнього аудиту і забезпечує незалежне виконання ними функцій шляхом:

- 1) підпорядкування підрозділів з управління ризиками, контролю за дотриманням норм (комплаєнс) та внутрішнього аудиту наглядовій раді страховика;
- 2) звітування підрозділів з управління ризиками, контролю за дотриманням норм (комплаєнс) та внутрішнього аудиту перед наглядовою радою страховика;
- 3) організаційного та функціонального відокремлення підрозділів з управління ризиками, контролю за дотриманням норм (комплаєнс) та внутрішнього аудиту від інших підрозділів (керівників підрозділів).

Страховик, який не є значимим, має право не утворювати окремі підрозділи з управління ризиками, контролю за дотриманням норм (комплаєнс) та внутрішнього аудиту, поклавши їхні функції відповідно на головного ризик-менеджера, головного комплаєнс-менеджера та головного внутрішнього аудитора.

Головний ризик-менеджер, головний комплаєнс-менеджер, головний внутрішній аудитор, відповідальний актуарій зобов'язані відповідати кваліфікаційним та іншим вимогам, установленим нормативно-правовими актами Регулятора.

2. Органи управління страховика

Органи управління та контролю страховика

- загальні збори акціонерів (учасників) страховика
- наглядова рада страховика (**рада страховика**)
- виконавчий орган страховика (**правління/дирекція**)

Вищим органом управління страховика є **загальні збори акціонерів** (учасників) страховика.

Страховик зобов'язаний створити **наглядову раду** (рада страховика).

Рада страховика визначає стратегію розвитку страховика, здійснює контроль за діяльністю виконавчого органу, забезпечує захист прав та інтересів клієнтів, інших

кредиторів страховика, а також акціонерів (учасників) страховика, якщо це не суперечить правам та інтересам страховика, клієнтів та інших кредиторів страховика.

Рада страховика **не бере участі** в управлінні поточною діяльністю страховика.

Виконавчим органом страховика, що здійснює управління поточною діяльністю, є **правління** (для страховика, створеного у формі акціонерного товариства) або **дирекція** (для страховика, створеного у формі товариства з додатковою відповідальністю).

Рада страховика та виконавчий орган страховика повинні *мати колективну придатність, яка відповідає розміру страховика, складності, обсягам, видам, характеру здійснюваних страховиком операцій, організаційній структурі та профілю ризику страховика, а також враховує особливості діяльності страховика як значимого та діяльності фінансової групи, до складу якої він входить.*

Регулятор у визначеному його нормативно-правовими актами порядку визначає наявність у ради страховика та виконавчого органу страховика колективної придатності та здійснює оцінку забезпечення ними ефективного управління та контролю за діяльністю страховика. Критерії оцінки колективної придатності та ефективності управління ради страховика та виконавчого органу страховика визначаються нормативно-правовими актами Регулятора.

Регулятор має право вимагати зміни персонального складу ради та/або виконавчого органу страховика, якщо встановить, що колективна придатність поточного складу цих органів не відповідає критеріям, визначеним Регулятором, та/або не забезпечує ефективне управління та/або контроль за діяльністю страховика в межах повноважень зазначених органів.

Керівники страховика

Керівниками страховика є голова ради страховика, його заступники та члени ради страховика, голова правління (генеральний директор) страховика, його заступники та члени правління (дирекції) страховика, головний бухгалтер страховика.

Вимоги до досвіду керівників страховика

<i>Керівники страховика</i>	Вимого до досвіду
<i>Голова ради страховика, його заступники та члени ради страховика</i>	Не менше половини складу ради страховика, включаючи голову ради страховика, має бути сформовано з осіб, які мають досвід роботи у фінансовому секторі не менше трьох років.
<i>Голова правління (генеральний директор) страховика, його заступники та члени правління (дирекції) страховика</i>	Головою правління (генеральним директором) страховика може бути призначена/обрана особа, яка має досвід роботи у фінансовому секторі не менше п'яти років у сукупності, у тому числі на керівних посадах - не менше трьох років. Членами виконавчого органу страховика, крім голови правління (генерального директора), можуть бути призначені/обрані особи, які мають досвід роботи у фінансовому секторі не менше трьох років.
<i>Головний бухгалтер страховика</i>	Головним бухгалтером страховика може бути призначена особа, яка має досвід роботи за

	фахом у страховому та/або фінансовому секторі у сукупності не менше п'яти років.

Керівники страховика зобов'язані відповідати кваліфікаційним вимогам, що встановлюються нормативно-правовими актами Регулятора.

Кваліфікаційними вимогами є вимоги до ділової репутації та професійної придатності, а стосовно незалежного директора страховика - також вимоги до незалежності.

Професійна придатність керівника страховика визначається як сукупність знань, професійного та управлінського досвіду особи, необхідних для належного виконання посадових обов'язків керівника страховика з урахуванням плану діяльності та стратегії страховика, а також функціонального навантаження та сфери відповідальності конкретного керівника страховика.

Керівники страховика зобов'язані мати вищу освіту.

2.1. Загальні збори акціонерів (учасників) страховика

До виключної компетенції загальних зборів акціонерів (учасників) страховика належить:

- 1) визначення основних напрямів діяльності страховика;
- 2) внесення змін до статуту страховика;
- 3) прийняття рішення про збільшення/зменшення статутного капіталу страховика;
- 4) затвердження положень про загальні збори, раду страховика, виконавчий орган страховика, внесення змін до них;
- 5) затвердження положення (політики) про винагороду голови та членів ради страховика, вимоги до якого встановлюються нормативно-правовими актами Регулятора;
- 6) затвердження звіту про винагороду членів ради страховика, вимоги до якого встановлюються нормативно-правовими актами Регулятора;
- 7) затвердження річного звіту страховика;
- 8) розгляд звіту ради страховика та затвердження заходів за результатами його розгляду;
- 9) розгляд звіту виконавчого органу страховика та затвердження заходів за результатами його розгляду, крім випадку, якщо статутом страховика питання про призначення і звільнення голови та членів виконавчого органу страховика віднесено до виключної компетенції ради страховика;
- 10) розгляд висновків зовнішнього аудиту та затвердження заходів за результатами його розгляду;
- 11) розподіл прибутку і збитків страховика з урахуванням вимог, передбачених законом;
- 12) затвердження розміру річних дивідендів з урахуванням вимог, передбачених законом;
- 13) прийняття рішень з питань порядку проведення загальних зборів;
- 14) обрання голови та членів ради страховика, затвердження умов цивільно-правових договорів, трудових договорів (контрактів), що укладатимуться з ними, встановлення розміру їхньої винагороди, обрання особи, яка уповноважується на підписання договорів (контрактів) з головою та членами ради страховика з урахуванням особливостей, встановлених Регулятором;

15) прийняття рішення про припинення повноважень голови та членів ради страховика, крім випадків, передбачених законодавством;

16) прийняття рішення про припинення страховика (крім випадків, передбачених законом), про ліквідацію страховика, обрання ліквідаційної комісії, затвердження порядку та строків ліквідації, порядку розподілу між акціонерами (учасниками) майна, що залишилося після задоволення вимог кредиторів, затвердження ліквідаційного балансу;

17) обрання комісії з припинення страховика;

18) прийняття рішення за результатами розгляду звіту ради страховика, звіту виконавчого органу страховика;

19) затвердження принципів (кодексу) корпоративного управління страховика;

20) прийняття рішення про надання згоди на вчинення значного правочину або про попереднє надання згоди на вчинення такого правочину, про вчинення правочинів із заінтересованістю у випадках, передбачених законодавством;

21) вирішення інших питань, що належать до виключної компетенції загальних зборів згідно із законом та/або статутом страховика.

До виключної компетенції загальних зборів страховика, створеного у формі акціонерного товариства, також належать інші функції, визначені законодавством про акціонерні товариства.

До виключної компетенції загальних зборів належать також питання призначення та припинення надання аудиторських послуг суб'єктом аудиторської діяльності у порядку, визначеному Законом України "Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність", для проведення аудиту, визначеного законодавством.

До виключної компетенції загальних зборів статутом страховика можуть бути віднесені також інші питання, крім тих, які віднесені законом або статутом страховика до виключної компетенції ради страховика.

2.2. Рада страховика

Членами ради страховика можуть бути акціонери (учасники) страховика - фізичні особи, представники акціонерів (учасників) страховика - фізичні особи, а також незалежні директори. Обрання членів ради страховика здійснюється шляхом кумулятивного голосування (для страховиків, створених у формі акціонерного товариства) або у порядку, визначеному Законом України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю" та нормативно-правовими актами Регулятора (для страховиків, створених у формі товариства з додатковою відповідальністю).

Кількісний склад ради страховика визначається статутом страховика, але не може становити **менше трьох осіб**, а значимого страховика - **менше п'яти осіб**.

Члени ради страховика **не можуть входити** до складу виконавчого органу цього страховика, а також обіймати інші посади в цьому страховику на умовах трудового договору (контракту) або надавати інші послуги страховику на підставі цивільно-правового договору, крім виконання обов'язків члена ради цього страховика.

Головою ради страховика не може бути обрано особу, яка протягом попереднього року очолювала виконавчий орган страховика.

Рада значимого страховика **не менш як на одну третину** має складатися з **незалежних директорів**, при цьому кількість незалежних директорів не може становити менше трьох осіб, крім випадків, якщо для страховиків, діяльність яких підпадає під дію

Закону України "Про управління об'єктами державної власності", законом не встановлені інші вимоги до кількості незалежних директорів.

Незалежний член наглядової ради (незалежний директор) - *фізична особа, обрана членом наглядової ради страховика, яка відповідає вимогам, встановленим до незалежних директорів Законом про страхування, та на яку відсутній будь-який вплив з боку інших осіб у процесі прийняття рішень під час виконання обов'язків незалежного директора*

До **виключної компетенції ради** страховика належить:

- 1) затвердження та контроль реалізації стратегії страховика, плану діяльності, плану дотримання умов платоспроможності;
- 2) затвердження внутрішніх положень, якими регулюється діяльність страховика, крім тих, що віднесені до виключної компетенції загальних зборів законодавством, та тих, що рішенням ради страховика передані для затвердження виконавчому органу страховика;
- 3) визначення та затвердження відповідно до вимог нормативно-правових актів Регулятора політики винагороди у страховику (крім політики винагороди голови та членів ради страховика) та забезпечення її щорічного перегляду, а також здійснення контролю за її реалізацією;
- 4) затвердження звіту про винагороду членів виконавчого органу страховика, вимоги до якого встановлюються нормативно-правовими актами Регулятора;
- 5) обрання та припинення повноважень осіб, які входять до складу виконавчого органу страховика;
- 6) затвердження умов контрактів, що укладаються з членами виконавчого органу страховика, встановлення розміру їхньої винагороди;
- 7) прийняття рішення про відсторонення голови або члена виконавчого органу страховика від здійснення повноважень та обрання особи, яка тимчасово здійснюватиме повноваження голови виконавчого органу страховика;
- 8) розгляд звіту виконавчого органу страховика та затвердження заходів за результатами його розгляду у разі віднесення статутом страховика питання про призначення та звільнення голови та членів виконавчого органу страховика до виключної компетенції ради страховика;
- 9) забезпечення організації ефективного корпоративного управління відповідно до принципів (кодексу) корпоративного управління, затверджених загальними зборами;
- 10) затвердження та контроль за виконанням бюджету страховика, у тому числі фінансування виконання функцій управління ризиками, контролю за дотриманням норм (комплаєнс), внутрішнього аудиту, актуарної функції;
- 11) забезпечення функціонування та контроль ефективності комплексної та адекватної системи управління ризиками, системи внутрішнього контролю страховика, контролю за дотриманням норм (комплаєнс), внутрішнього аудиту та актуарної функції, в тому числі у разі передачі відповідних функцій на аутсорсинг;
- 12) затвердження та контроль дотримання стратегій і політик управління ризиками, декларації схильності до ризиків, переліку лімітів (обмежень) щодо ризиків страховика;
- 13) затвердження та контроль дотримання кодексу поведінки (етики), політики виявлення, запобігання та управління конфліктами інтересів у страховику;
- 14) запровадження та контроль функціонування механізму конфіденційного повідомлення про неприйнятну поведінку у страховику та реагування на такі повідомлення;

15) затвердження та контроль реалізації плану відновлення страховика, плану фінансування страховика та плану безперервної діяльності страховика відповідно до вимог, визначених нормативно-правовими актами Регулятора;

16) визначення джерел капіталізації та іншого фінансування страховика;

17) затвердження організаційної структури страховика, а також структури підрозділів з управління ризиками, контролю за дотриманням норм (комплаєнс), внутрішнього аудиту, забезпечення актуарної функції (у разі їх створення);

18) забезпечення відповідності вимогам законодавства обов'язків та повноважень ради страховика та виконавчого органу страховика;

19) затвердження внутрішніх положень, що регламентують діяльність виконавчого органу страховика, комітетів ради страховика, відповідального актуарія, підрозділів (або осіб, які виконують такі функції) з управління ризиками, з контролю за дотриманням норм (комплаєнс), внутрішнього аудиту, у тому числі порядок звітування перед радою страховика;

20) призначення та припинення повноважень (звільнення) головного ризик-менеджера, головного комплаєнс-менеджера, відповідального актуарія, головного внутрішнього аудитора;

21) визначення переліку функцій та/або процесів, до виконання яких можуть залучатися інші особи на умовах аутсорсингу, а також визначення вимог до таких осіб;

22) затвердження умов трудових договорів (контрактів), що укладаються з керівниками та працівниками підрозділів з управління ризиками, з контролю за дотриманням норм (комплаєнс), внутрішнього аудиту (або особами, які виконують функції цих підрозділів), відповідальним актуарієм, встановлення розміру їхньої оплати праці (винагороди), у тому числі заохочувальних та компенсаційних виплат;

23) здійснення контролю за діяльністю виконавчого органу страховика, головного ризик-менеджера, головного комплаєнс-менеджера, відповідального актуарія, головного внутрішнього аудитора;

24) здійснення щорічної оцінки ефективності діяльності, а також оцінки відповідності кваліфікаційним вимогам виконавчого органу страховика загалом та кожної особи, яка входить до складу виконавчого органу страховика, зокрема, головного ризик-менеджера, головного комплаєнс-менеджера, відповідального актуарія, головного внутрішнього аудитора, оцінки колективної придатності виконавчого органу страховика, а також вжиття заходів з удосконалення діяльності виконавчого органу страховика, головного ризик-менеджера, головного комплаєнс-менеджера, відповідального актуарія, головного внутрішнього аудитора за результатами оцінки їхньої діяльності;

25) визначення порядку роботи та затвердження планів підрозділу внутрішнього аудиту;

26) надання у встановлених законодавством України випадках пропозицій загальним зборам акціонерів страховика щодо підбору, призначення, перепризначення та припинення надання аудиторських послуг суб'єктом аудиторської діяльності;

27) розгляд аудиторського звіту, підготовленого суб'єктом аудиторської діяльності за результатами аудиту фінансової звітності (консолідованої фінансової звітності) страховика, та підготовка рекомендацій загальним зборам для прийняття рішення щодо нього;

28) контроль за усуненням недоліків, виявлених Регулятором, іншими органами, які відповідно до закону в межах своєї компетенції здійснюють нагляд за діяльністю

страховика, та суб'єктом аудиторської діяльності за результатами проведення аудиту фінансової звітності (консолідованої фінансової звітності) страховика;

29) визначення дати складення переліку осіб, які мають право на отримання дивідендів, порядку та термінів виплати дивідендів у строк, що не перевищує шість місяців з дня прийняття загальними зборами рішення про виплату дивідендів;

30) вирішення питань про участь страховика у промислово-фінансових групах та інших об'єднаннях;

31) прийняття рішень щодо створення, реорганізації та ліквідації юридичних осіб, акціонером (учасником) яких є страховик, затвердження їх статутів, а також щодо участі страховика в юридичних особах, якщо частка страховика у статутному капіталі таких осіб становить 10 і більше відсотків статутного капіталу;

32) контроль за своєчасністю надання (опублікування) страховиком достовірної інформації про його діяльність відповідно до законодавства, інформації про принципи (кодекс) корпоративного управління страховика;

33) підготовка порядку денного загальних зборів, прийняття рішення про дату їх проведення та про включення пропозицій до порядку денного, крім скликання акціонерами (учасниками) страховика позачергових загальних зборів;

34) затвердження ринкової вартості майна у випадках, передбачених законодавством;

35) затвердження порядку здійснення операцій із пов'язаними із страховиком особами, який, зокрема, має містити вимоги щодо виявлення та контролю операцій із пов'язаними із страховиком особами, та контроль за його дотриманням;

36) затвердження форми і тексту бюлетеня для голосування (для страховиків, створених у формі акціонерного товариства);

37) здійснення щорічної самооцінки ефективності діяльності ради страховика загалом та кожної особи, яка входить до складу ради страховика, зокрема, оцінки ефективності діяльності комітетів ради страховика, оцінки відповідності колективної придатності ради страховика, а також вжиття заходів для удосконалення механізмів діяльності ради страховика за результатами такої оцінки;

38) вирішення питань про створення, реорганізацію та/або ліквідацію структурних та/або відокремлених підрозділів страховика;

39) вирішення питань щодо злиття, приєднання, поділу, виділу або перетворення страховика;

40) прийняття рішення про обрання оцінювача майна страховика та затвердження умов договору, що укладається з ним, встановлення розміру оплати його послуг;

41) затвердження проекту плану добровільного виходу з ринку та/або проекту плану реорганізації;

42) здійснення інших повноважень, віднесених до виключної компетенції ради страховика законодавством або статутом страховика.

До виключної компетенції ради страховика, створеного у формі акціонерного товариства, також належать інші функції, визначені законодавством про акціонерні товариства.

Постійно діючі комітети Ради страховика

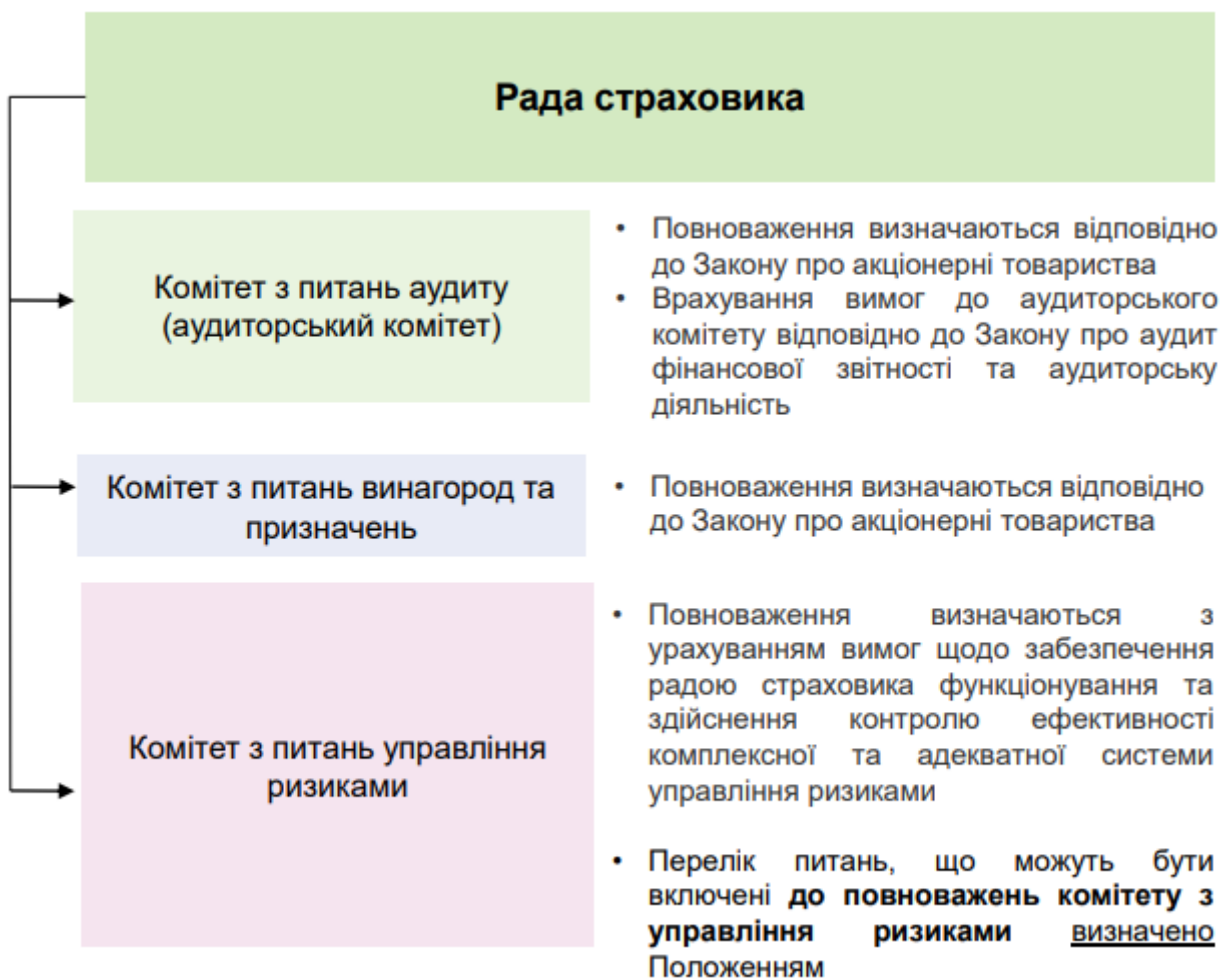
Рада страховика для попереднього вивчення і підготовки до розгляду на засіданні питань, що належать до її компетенції має право утворювати постійні чи тимчасові комітети з числа осіб, які входять до її складу

Рада значимого страховика

- зобов'язана утворити 3 комітети (комітет з питань аудиту, комітет з управління ризиками, комітет з питань винагород та призначень)

Рада страховика, що не є значимим

- має право утворити 3 комітети (комітет з питань аудиту, комітет з управління ризиками, комітет з питань винагород та призначень)
- у разі **не створення комітетів** ради, повноваження зазначених комітетів здійснюється **радою страховика**

Примітка. Положення – [Положення про вимоги до системи управління страховика](#)

Рада значимого страховика зобов'язана утворити постійно діючі комітети у складі не менше трьох осіб, що входять до складу ради страховика:

1) **комітет з питань аудиту (аудиторський комітет)**. Комітет з питань аудиту (аудиторський комітет) створюється з урахуванням вимог до аудиторського комітету, передбачених Законом України "Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність".

2) **комітет з управління ризиками**;

Повноваження комітету з управління ризиками в межах забезпечення радою страховика функціонування та здійснення контролю ефективності комплексної та адекватної системи управління ризиками можуть включати:

- 1) розроблення та періодичний перегляд політики з управління ризиками;
  - 2) надання раді страховика рекомендацій, консультацій, пропозицій з питань управління ризиками;
  - 3) здійснення моніторингу впровадження стратегії та політики управління ризиками, декларації схильності до ризиків, включаючи дотримання страховиком установленого рівня ризик-апетиту та лімітів ризиків;
  - 4) участь у розробленні внутрішніх документів з питань управління ризиками, організаційної структури, яка забезпечить належне функціонування системи управління ризиками;
  - 5) надання акціонерам/учасникам, раді страховика рекомендацій щодо підбору та відсторонення головного ризик-менеджера, головного комплаєнс-менеджера, відповідального актуарія;
  - 6) здійснення контролю за виконанням головним ризик-менеджером, головним комплаєнс-менеджером, відповідальним актуарієм, підрозділами з управління ризиками та контролю за дотриманням норм (комплаєнс), покладених на них функцій;
  - 7) затвердження регуляторної звітності (крім звіту про платоспроможність та фінансовий стан страховика);
  - 8) контроль за станом виконання заходів щодо оперативного усунення недоліків, врахування рекомендацій та зауважень, наданих за результатами внутрішнього аудиту, суб'єктами аудиторської діяльності, Національним банком та іншими контролюючими органами щодо функціонування системи управління ризиками;
  - 9) контроль за дотриманням стратегії управління ризиками під час здійснення страховиком діяльності;
  - 10) розроблення обов'язкових до розгляду радою страховика заходів щодо мінімізації ризиків;
  - 11) подання раді страховика не рідше одного разу на рік звітів про виконання покладених на нього функцій;
  - 12) виконання інших функцій та повноваження з питань управління ризиками, визначені радою страховика.
- 3) **комітет з питань винагород та призначень.**

2.3. Виконавчий орган страховика

Виконавчий орган страховика, створеного у формі акціонерного товариства (правління), очолює голова правління. Виконавчий орган страховика, створеного у формі товариства з додатковою відповідальністю (дирекцію), очолює генеральний директор. Голова правління (генеральний директор) керує роботою правління (дирекцією) страховика та має право представляти страховика без довіреності.

Кількісний склад виконавчого органу страховика визначається статутом страховика, але не може становити **менше трьох осіб**.

Заступники голови правління (генерального директора) страховика входять до складу правління (дирекції) страховика за посадою.

Голова правління (генеральний директор) страховика:

- несе персональну відповідальність за діяльність страховика.
- має право брати участь у засіданнях ради страховика з правом дорадчого голосу.
- не може очолювати структурні підрозділи страховика.

До компетенції виконавчого органу страховика належить вирішення всіх питань, пов'язаних з управлінням поточною діяльністю страховика, крім питань, що належать до виключної компетенції загальних зборів та ради страховика.

Правління/дирекція зобов'язані утворити постійно діючі комітети:

- страховий комітет
- інвестиційний комітет

Виконавчий орган страховика утворює такі постійно діючі комітети:

1) **страховий комітет**, до завдань якого можна віднести:

- прийняття рішення про визначення продуктової лінійки і тарифів;
- здійснення оцінки ефективності вихідного перестрахування;
- надання пропозицій та рекомендацій правлінню/дирекції, раді страховика щодо змін до порядку надання послуг страховиком, процесу андеррайтингу, механізмів і умов вихідного перестрахування.

Страховий комітет виконавчого органу страховика не може очолювати головний ризик-менеджер, головний комплаєнс-менеджер, відповідальний актуарій та головний внутрішній аудитор.

2) **інвестиційний комітет**, до завдань якого можна віднести:

- здійснення періодичного перегляду та надання рекомендацій щодо інвестиційної політики чи стратегії страховика;
- забезпечення відповідності здійснення інвестицій страховиком вимогам стратегії, планам та бюджетам страховика та законодавства з питань здійснення інвестиційної діяльності;
- надання звітів правлінню/дирекції страховика щодо ефективності здійснюваних інвестицій;
- перегляд і надання рекомендацій щодо здійснення інвестицій страховиком та напрямів інвестування.

Виконавчий орган страховика має право утворювати інші комітети.

Комітет виконавчого органу очолює член виконавчого органу страховика.

ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА

1. Прочитайте думку Генерального директор Асоціації «Страховий бізнес» про вимогу НБУ до керівництва страховиків та дайте відповіді на питання

Які основні відмінності у процедурах затвердження керівництва страхових компаній в Україні та Європі?	
Які аргументи наводять представники європейських страхових асоціацій на підтвердження своїх позицій?	
Які критерії оцінки придатності кандидатів на керівні посади в страхових компаніях зазвичай використовуються в Європі?	
Які переваги спрощених процедур затвердження керівництва страхових компаній в Європі?	
Чому в Україні процедури затвердження керівництва страхових компаній є більш складними?	
Які наслідки більш складних процедур затвердження керівництва для страхового ринку України?	
Чи існують винятки з загального правила щодо спрощених процедур затвердження керівництва в Європі?	
Які європейські директиви регулюють процедури затвердження керівництва страхових компаній?	
Чи можливе запровадження в Україні більш спрощених процедур затвердження керівництва страхових компаній?	
Які можуть бути перешкоди для запровадження більш спрощених процедур в Україні?	

Вимоги НБУ до топ-менеджменту та наглядових рад страховиків в Україні набагато жорсткіші, ніж в Європі¹⁸

Вимоги до затвердження керівництва та членів наглядової ради, правління страховиків і співробітників, відповідальних за ключові напрями, в Україні зараз набагато складніші та жорсткіші, ніж у європейських країнах, вважає генеральний директор асоціації "Страховий бізнес" Вячеслав Черняхівський.

У Європі немає жодних тестів або іспитів з боку регуляторів, і за відсутності підстав для більш детального розгляду кандидатур їхня авторизація відбувається майже автоматично після ознайомлення зі стандартною анкетою.

Так, під час спілкування АСБ зі страховими об'єднаннями країн ЄС щодо актуальних процедур призначення та узгодження керівників і ключових осіб страхових компаній представники шведської страхової асоціації розповіли, що СК передбачено однорівневу систему корпоративного управління.

Оцінка придатності керівників та осіб, які виконують ключові функції, є частиною процесу авторизації від наглядового органу. Страхова компанія має повідомити регулятор про призначення нових членів дирекції/правління, нового керівника та нових осіб, відповідальних за ключові функції. Регулятор може відреагувати, якщо виникають сумніви в придатності особи виконувати свої функції.

У Болгарії, за словами генерального секретаря Асоціації болгарських страховиків Ніни Колчаткової, немає вимог щодо проведення тестувань або співбесід регулятором (Комісією з фінансового нагляду, FSC) для затвердження кандидатів на посади членів керівництва або контрольного органу страхових компаній.

Комісія з фінансового нагляду і заступник голови, відповідальний за відділ страхового нагляду, мають контролювати систему управління з урахуванням характеру, обсягу та складності бізнесу, що ведеться страховиком або перестраховиком відповідно.

Президент Латвійської асоціації страховиків Яніс Абашінс повідомив, що в Латвії немає практики ні іспитів, ні тестування в процесі призначення на посаду керівників або ключових осіб страховика. Страховик, який бажає, щоб регулятор затвердив особу, має надати йому детальну анкету та резюме кандидатури.

На практиці в багатьох випадках страховик спілкується з регулятором ще до надсилання офіційної заявки, тож компанія заздалегідь знає, що конкретна людина, найімовірніше, буде затверджена регулятором

Ексклен ради Комісії з ринку капіталу та фінансів Латвії Гвідо Ромейко доповнив, що лише у виняткових випадках, наприклад, коли у кандидата на керівну посаду немає досвіду роботи саме у страхуванні, він прийшов з іншого фінансового ринку або була значна перерва в роботі, регулятор може запросити людину на співбесіду. Перед таким спілкуванням співробітники регулятора повідомляють заздалегідь обговорювані питання.

У Словенії страхова компанія може обрати за власним бажанням однорівневу або дворівневу систему управління. Представники національної страхової асоціації зазначають, що процедура асесменту та узгодження регулятором членів органів корпоративного управління, як і в інших європейських країнах, базується на вимогах Директиви ЄС Solvency II і докладно описана в національному законі "Про страхування".

Особа, яка претендує на керівну або ключову посаду, має бути професійно компетентною та мати досвід, необхідний для управління страховим бізнесом, не мати

¹⁸ <https://forinsurer.com/public/24/06/04/5007>

судимості, не бути суб'єктом процесу особистого банкрутства, мати добру репутацію, всі критерії чого визначені.

Якщо ми запроваджуємо європейські практики, що спираються на положення Директиви Solvency II, то наші національні вимоги не повинні перевищувати їх. Крім того, у багатьох країнах Європи страховики або використовують однорівневу систему корпоративного управління, або можуть вибрати залежно від масштабу бізнесу між одно- і дворівневою.

В Україні у нас немає такої можливості, незважаючи на відсутність реальної необхідності для багатьох компаній складної дворівневої системи.

2. Прочитайте думку Голови Наглядової ради АСК «Бусин» про роль акціонера в страховій компанії та дайте відповіді на питання

Які основні зміни відбуваються на страховому ринку України, що впливають на роль акціонерів?	
Чому питання прозорості структури власності страхових компаній є настільки важливим?	
Які обов'язки мають акціонери страхових компаній?	
Які проблеми існують з відповідальністю акціонерів в Україні?	
Які пропозиції щодо вдосконалення законодавства про відповідальність акціонерів звучать в тексті?	

Роль акціонера в страховій компанії ¹⁹

Питання ролі акціонерів у страхових компаніях України та їхньої відповідальності сьогодні є надзвичайно важливим, оскільки йде серйозна реорганізація страхового ринку у зв'язку із переходом під нагляд Національного Банку.

І не дивно, що питання прозорості структури власності страховиків є одним із першочергових завдань, задекларованих НБУ. У переважній більшості страховики є приватним акціонерним товариством, а чи не публічними. Це зумовлено переважно тим, що в країні майже відсутній фондовий ринок і така форма найбільше відповідає сьогоденішньому стану страхового ринку.

¹⁹ <https://forinsurer.com/public/21/06/23/4944>

За визначенням англомовних енциклопедій, яке мені особисто дуже імпонує, акціонерне товариство (Join Stock Company) - це підприємство, що функціонує з метою отримання прибутку, є власністю акціонерів і ними управляється. Страхова компанія є фінансовою установою та юридичною особою, якою володіють акціонери.

Виходячи з цього визначення, акціонери є найбільш зацікавленими в успішній роботі та прибутковості компанії.

Особи, які вже є, або які хочуть стати мажоритарними акціонерами, (частка 10% і більше у статутному фонді) мають бути готовими до прозорості своєї діяльності, проходження всіх процедур фінансового моніторингу, включаючи походження капіталу. Повна транспарентність фінансових установ, включаючи вигодонабувачів-акціонерів, є абсолютно обов'язковим на всіх міжнародних ринках усіх країн світу.

Бути акціонером - це не лише отримувати доходи чи дивіденди, а й мати певні зобов'язання, важливими з яких є:

мозковий штурм напрямів діяльності та вирішення повноважень, якими вони наділяють директорів компанії, включаючи їх призначення та звільнення

вирішення питання розміру оплати праці топ-менеджерів, достатньої для виконання покладених акціонерами на них обов'язків та очікувань

приймати рішення з питань, які не входять до компетенції директорів, наприклад зміни до Статуту

перевірка та затвердження фінансових звітів компанії, а також вибір аудитора

Відповідальність акціонера, згідно з чинним і досить «слабким» українським законодавством, є розмитою і дуже відрізняється від законодавства більш розвинених країн, де для забезпечення прозорості фінансових установ застосовується доктрина «підняття корпоративної вуалі» (raising the corporate veil), а також доктрина «справедливої субординації». (fair subordination), за якою, у разі неплатоспроможності товариства до акціонера можуть бути застосовані певні санкції. Ухвалення і в нас таких змін до законодавства значно підвищить рівень довіри до фінансового сектору, а також підвищить рівень відповідальності акціонерів загалом.

Відповідальність акціонерів як зміни до чинного законодавства можна описати дещо декларативно, але юридично вірно, як таке:

акціонери повинні діяти на користь акціонерного товариства, дотримуватись вимог законодавства, положень статуту та інших документів товариства

якщо акціонерне товариство за умисні дії або бездіяльність акціонера (групи акціонерів) виявиться неплатоспроможним і визнається банкрутом, то за рішенням суду на них може бути покладено субсидіарну відповідальність акціонерного товариства

якщо відповідальність несуть кілька осіб, їхня відповідальність є солідарною

Цікаво було ознайомитись із висновками НБУ про прозорість структури власності страховиків та зрозуміти, чому цьому питанню приділяється така увага. А такі: непрозорість структури власності; виявлення фактів придбання/збільшення суттєвої участі без узгодження регулятора (використання інституту довірених осіб як способу уникнути узгодження придбання суттєвої участі) та інші.

Недотримання вимог законодавства про структуру власності можуть виникнути у випадку навмисного приховування «реального власника». Це може бути і у разі недружнього набуття, спадщини, переходу права власності за рішенням суду.

Хочу звернути увагу, що при придбанні (збільшенні) акціонером суттєвої участі у фінансовій установі, навіть унаслідок дарування чи наслідування, обов'язковим є

узгодження такого кроку до НБУ. Порядок такого погодження передбачено ще у розпорядженні Нацкомфінпослуг №2531 від 04.12.2012 р. Цей документ містить протиріччя як Конституції, так і з положеннями Цивільного Кодексу, що потребує змін.

Пропозиції щодо вдосконалення цього документа вже направлені до НБУ і ми сподіваємось на їхнє ухвалення регулятором у найкоротші терміни. Важливо чітко розділити ситуації з мажоритарними та міноритарними акціонерами та забезпечити прозорість структури власності платоспроможних страхових компаній з надійними платоспроможними мажоритарними акціонерами.

Діяльність сучасної фінансової установи, а саме страхової компанії сьогодні неможлива без фінансового моніторингу та визначення кінцевих бенефіціарів, у тому числі і акціонерів. Цей факт впливає на рішення багатьох акціонерів про збільшення статутних фондів та продовження роботи.

Бути мажоритарним акціонером – це відповідально. Це зобов'язує акціонера дотримуватись цілої низки специфічних законодавчих актів та забезпечувати прозорість своєї діяльності.

3. Тести

1. Які з перерахованих принципів є обов'язковими для системи управління страховика?

- А) прозорість організаційної структури;
- Б) ефективність системи внутрішнього контролю;
- В) належний рівень системи стримувань та противаг;
- Г) забезпечення колективної придатності колегіальних органів управління;
- Д) всі перераховані.

2. Хто визначає вимоги до системи управління страховика?

- А) наглядова рада страховика;
- Б) виконавчий орган страховика;
- В) акціонери (учасники) страховика;
- Г) регулятор;
- Д) незалежні аудитори.

3. Хто створює постійно діючі підрозділи з управління ризиками, комплаєнс та внутрішнього аудиту?

- А) виконавчий орган страховика;
- Б) загальні збори акціонерів (учасників) страховика;
- В) наглядова рада страховика;
- Г) регулятор;
- Д) незалежні аудитори.

4. Яким чином забезпечується незалежне виконання функцій підрозділів страховика з управління ризиками, комплаєнс та внутрішнього аудиту?

- А) через підпорядкування їх виконавчому органу страховика;
- Б) через звітування перед акціонерами (учасниками) страховика;
- В) через підпорядкування та звітування перед наглядовою радою;
- Г) через територіальне відокремлення;
- Д) через підпорядкування та звітування перед клієнтами.

5. Чи зобов'язаний незначимий страховик утворювати окремі підрозділи з управління ризиками, комплаєнс та внутрішнього аудиту?

- А) ні, він може покласти їхні функції на відповідних керівників;
- Б) так, це обов'язкова умова для всіх страховиків;
- В) це залежить від виду страхової діяльності;
- Г) це залежить від розміру страхового портфеля;
- Д) це залежить від типу учасників страховика.

6. Який орган є вищим органом управління страховика?
- А) виконавчий орган;
  - Б) наглядова рада;
  - В) загальні збори акціонерів (учасників);
  - Г) регулятор;
  - Д) дирекція.
7. Які функції виконує рада страховика?
- А) здійснює поточну діяльність страховика;
  - Б) укладає договори страхування;
  - В) сплачує страхові виплати;
  - Г) визначає стратегію розвитку страховика та контролює діяльність виконавчого органу;
  - Д) представляє інтереси страховика в суді.
8. Керівниками страховика є ...
- А) голова ради страховика, його заступники;
  - Б) члени ради страховика;
  - В) голова правління (генеральний директор) страховика, його заступники та члени правління (дирекції) страховика;
  - Г) головний бухгалтер страховика;
  - Д) всі відповіді правильні.
9. Керівники страховика зобов'язані мати
- А) середню освіту;
  - Б) середню спеціальну освіту;
  - В) вищу освіту;
  - Г) науковий ступінь або вчене звання;
  - Д) законодавчо не встановлено вимог до рівня освіти.
10. Який досвід роботи необхідний для призначення на посаду голови правління (генерального директора) страховика?
- А) Не менше 3 років у фінансовому секторі;
  - Б) Не менше 5 років у фінансовому секторі;
  - В) Не менше 3 років на керівних посадах у фінансовому секторі;
  - Г) Не менше 5 років у сукупності, у тому числі 3 роки на керівних посадах, у фінансовому секторі.
  - Д) Не менше 10 років у страховому секторі.
11. Членами виконавчого органу страховика, крім голови правління (генерального директора), можуть бути призначені/обрані особи, які мають досвід роботи у фінансовому секторі
- А) не менше 1 рік;
  - Б) не менше 2 років;
  - В) не менше 3 років;
  - Г) не менше 5 років;
  - Д) не менше 10 років.
12. Якою має бути частка осіб, які мають досвід роботи у фінансовому секторі не менше трьох років у складі ради страховика?
- А) не менше 5 %;
  - Б) не менше 25 %;
  - В) не менше 50 %;
  - Г) не менше 75 %;
  - Д) досвід роботи у фінансовому секторі не менше трьох років є обов'язковою умовою для всіх.
13. Виконавчим органом страховика, що здійснює управління поточною діяльністю страховика, створеного у формі акціонерного товариства, є:

- А) правління;
- Б) дирекція;
- В) рада страховика;
- Г) збори учасників;
- Д) Рада НБУ.

13. Виконавчим органом страховика, що здійснює управління поточною діяльністю страховика, створеного у формі товариства з додатковою відповідальністю, є:

- А) правління;
- Б) дирекція;
- В) рада страховика;
- Г) збори учасників;
- Д) Рада НБУ.

14. Особам, які входять до складу виконавчого органу страховика забороняється займати посади в інших юридичних особах, крім ...

- А) материнських та дочірніх компаній страховика;
- Б) компаній - учасників страхової групи, до якої входить страховик;
- В) об'єднань страховиків;
- Г) професійних об'єднань на ринку страхування;
- Д) всі відповіді правильні.

15. Головному бухгалтеру страховика забороняється займати посади в інших юридичних особах, крім ...

- А) материнських та дочірніх компаній страховика;
- Б) компаній - учасників страхової групи, до якої входить страховик;
- В) об'єднань страховиків;
- Г) професійних об'єднань на ринку страхування;
- Д) всі відповіді правильні.

16. До виключної компетенції загальних зборів акціонерів (учасників) страховика належить:

- А) визначення основних напрямів діяльності страховика;
- Б) внесення змін до статуту страховика;
- В) прийняття рішення про збільшення/зменшення статутного капіталу страховика;
- Г) затвердження положень про загальні збори, раду страховика, виконавчий орган страховика, внесення змін до них;
- Д) всі відповіді правильні.

17. До виключної компетенції загальних зборів акціонерів (учасників) страховика у фінансових питаннях не належить:

- А) затвердження річного звіту страховика;
- Б) розгляд висновків зовнішнього аудиту та затвердження заходів за результатами його розгляду;
- В) розподіл прибутку і збитків страховика з урахуванням вимог, передбачених законом;
- Г) затвердження розміру річних дивідендів з урахуванням вимог, передбачених законом;
- Д) затвердження принципів (кодексу) корпоративного управління страховика.

18. Кількісний склад ради страховика визначається статутом страховика, але не може становити

- А) для не значимого страховика менше трьох осіб, а значимого страховика - менше п'яти осіб;
- Б) для не значимого страховика менше п'яти осіб, а значимого страховика - менше семи осіб;
- В) для не значимого страховика менше семи осіб, а значимого страховика - менше десяти осіб;

Г) для не значимого страховика менше десяти осіб, а значимого страховика - менше п'ятнадцяти осіб;

Д) ця вимога законодавчо не встановлена.

19. Фізична особа, обрана членом наглядової ради страховика, яка відповідає вимогам, та на яку відсутній будь-який вплив з боку інших осіб у процесі прийняття рішень під час виконання обов'язків називається ...

А) незалежний актуарій;

Б) незалежний аудитор;

В) незалежний директор;

Г) незалежний контролер;

Д) незалежний ризик-менеджер.

20. Незалежний член наглядової ради не може прямо чи опосередковано володіти

А) 5 і більше відсотками статутного капіталу страховика;

Б) 10 і більше відсотками статутного капіталу страховика;

В) 25 і більше відсотками статутного капіталу страховика;

Г) 50 і більше відсотками статутного капіталу страховика;

Д) 90 і більше відсотками статутного капіталу страховика.

21. До виключної компетенції ради страховика належить:

А) затвердження та контроль реалізації стратегії страховика, плану діяльності, плану дотримання умов платоспроможності;

Б) розгляд звіту виконавчого органу страховика та затвердження заходів за результатами його розгляду, крім випадку, якщо статутом страховика питання про призначення і звільнення голови та членів виконавчого органу страховика віднесено до виключної компетенції ради страховика;

В) розгляд висновків зовнішнього аудиту та затвердження заходів за результатами його розгляду;

Г) розподіл прибутку і збитків страховика з урахуванням вимог, передбачених законом;

Д) всі відповіді правильні.

22. До виключної компетенції ради страховика належить:

А) затвердження розміру річних дивідендів з урахуванням вимог, передбачених законом;

Б) розгляд звіту виконавчого органу страховика та затвердження заходів за результатами його розгляду, крім випадку, якщо статутом страховика питання про призначення і звільнення голови та членів виконавчого органу страховика віднесено до виключної компетенції ради страховика;

В) розгляд висновків зовнішнього аудиту та затвердження заходів за результатами його розгляду;

Г) обрання та припинення повноважень осіб, які входять до складу виконавчого органу страховика;

Д) всі відповіді правильні.

23. До виключної компетенції ради страховика належить:

А) затвердження та контроль за виконанням бюджету страховика, у тому числі фінансування виконання функцій управління ризиками, контролю за дотриманням норм (комплаєнс), внутрішнього аудиту, актуарної функції;

Б) затвердження внутрішніх положень, якими регулюється діяльність страховика, крім тих, що віднесені до виключної компетенції загальних зборів законодавством, та тих, що рішенням ради страховика передані для затвердження виконавчому органу страховика;

В) визначення та затвердження відповідно до вимог нормативно-правових актів Регулятора політики винагороди у страховику (крім політики винагороди голови та членів ради страховика) та забезпечення її щорічного перегляду, а також здійснення контролю за її реалізацією;

Г) обрання та припинення повноважень осіб, які входять до складу виконавчого органу страховика;

Д) всі відповіді правильні.

24. Рада значимого страховика зобов'язана утворити такі постійно діючі комітети

А) аудиторський комітет та комітет з управління ризиками;

Б) аудиторський комітет та комітет з питань винагород та призначень;

В) аудиторський комітет, комітет з управління ризиками та комітет з питань винагород та призначень;

Г) аудиторський комітет, комітет з управління ризиками, комітет з питань винагород та призначень та страховий комітет;

Д) аудиторський комітет, комітет з управління ризиками, комітет з питань винагород та призначень, страховий комітет та інвестиційний комітет.

25. Комітет страховика питань аудиту (аудиторський комітет) створюється з урахуванням вимог до аудиторського комітету, передбачених ...

А) Законом України "Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність";

Б) Законом України "Про страхування та страхові послуги";

В) Законом України "Про ринок фінансових послуг";

Г) Законом України "Про систему управління страховиком";

Д) Законом України "Про страховий менеджмент";

26. У значимого страховика незалежні директори повинні очолити:

А) аудиторський комітет та комітет з управління ризиками;

Б) аудиторський комітет та комітет з питань винагород та призначень;

В) аудиторський комітет, комітет з управління ризиками та комітет з питань винагород та призначень;

Г) аудиторський комітет, комітет з управління ризиками, комітет з питань винагород та призначень та страховий комітет;

Д) аудиторський комітет, комітет з управління ризиками, комітет з питань винагород та призначень, страховий комітет та інвестиційний комітет.

27. Голова правління (генеральний директор) страховика:

А) несе персональну відповідальність за діяльність страховика.

Б) має право брати участь у засіданнях ради страховика з правом дорадчого голосу.

В) не може очолювати структурні підрозділи страховика.

Г) правильні відповіді А) та Б);

Д) правильні відповіді А), Б) та В).

28. Виконавчий орган страховика утворює такі постійно діючі комітети

А) аудиторський комітет та комітет з управління ризиками;

Б) аудиторський комітет та комітет з питань винагород та призначень;

В) аудиторський комітет, комітет з управління ризиками та комітет з питань винагород та призначень;

Г) аудиторський комітет, комітет з управління ризиками, комітет з питань винагород та призначень та страховий комітет;

Д) страховий комітет та інвестиційний комітет.

29. До завдань страхового комітету страховика можна віднести:

А) прийняття рішення про визначення продуктової лінійки і тарифів;

Б) здійснення періодичного перегляду та надання рекомендацій щодо інвестиційної політики чи стратегії страховика;

В) забезпечення відповідності здійснення інвестицій страховиком вимогам стратегії, планам та бюджетам страховика та законодавства з питань здійснення інвестиційної діяльності;

Г) надання звітів правлінню/дирекції страховика щодо ефективності здійснюваних інвестицій;

Д) всі відповіді правильні.

30. До завдань страхового комітету страховика можна віднести:

А) здійснення періодичного перегляду та надання рекомендацій щодо інвестиційної політики чи стратегії страховика;

Б) надання звітів правлінню/дирекції страховика щодо ефективності здійснюваних інвестицій;

В) забезпечення відповідності здійснення інвестицій страховиком вимогам стратегії, планам та бюджетам страховика та законодавства з питань здійснення інвестиційної діяльності;

Г) здійснення оцінки ефективності вихідного перестрахування;

Д) всі відповіді правильні

31. До завдань страхового комітету страховика можна віднести:

А) прийняття рішення про визначення продуктової лінійки і тарифів;

Б) прийняття рішення про визначення тарифів;

В) надання пропозицій та рекомендацій правлінню/дирекції, раді страховика щодо змін до порядку надання послуг страховиком, процесу андеррайтингу, механізмів і умов вихідного перестрахування;

Г) здійснення оцінки ефективності вихідного перестрахування;

Д) всі відповіді правильні.

32. До завдань інвестиційного комітету страховика можна віднести:

А) прийняття рішення про визначення продуктової лінійки і тарифів;

Б) прийняття рішення про визначення тарифів;

В) надання пропозицій та рекомендацій правлінню/дирекції, раді страховика щодо змін до порядку надання послуг страховиком, процесу андеррайтингу, механізмів і умов вихідного перестрахування;

Г) надання звітів правлінню/дирекції страховика щодо ефективності здійснюваних інвестицій;

Д) здійснення оцінки ефективності вихідного перестрахування.

33. До завдань інвестиційного комітету страховика можна віднести:

А) здійснення періодичного перегляду та надання рекомендацій щодо інвестиційної політики чи стратегії страховика;

Б) забезпечення відповідності здійснення інвестицій страховиком вимогам стратегії, планам та бюджетам страховика та законодавства з питань здійснення інвестиційної діяльності;

В) надання звітів правлінню/дирекції страховика щодо ефективності здійснюваних інвестицій;

Г) перегляд і надання рекомендацій щодо здійснення інвестицій страховиком та напрямів інвестування.

Д) всі відповіді правильні.

34. Страховик створює комплексну, адекватну та ефективну систему внутрішнього контролю, що включає:

А. систему управління ризиками;

Б. контроль за дотриманням норм (комплаєнс);

В. актуарну функцію;

Г. внутрішній аудит.

Д. всі відповіді правильні.

35. Система управління ризиками страховика має забезпечувати виявлення, вимірювання, моніторинг, контроль, звітування та мінімізацію (зниження до контрольованого рівня) всіх суттєвих ризиків діяльності страховика з урахуванням

А. розміру страховика;

Б. складності, обсягів, видів, характеру здійснюваних страховиком операцій;

В. організаційної структури та профілю ризику страховика;

Г. особливостей діяльності страховика як значимого (за наявності такого статусу) та/або діяльності фінансової групи, до складу якої входить страховик;

Д. всі відповіді правильні.

36. Система управління ризиками страховика має охоплювати такі напрями:

А. андеррайтинг та формування технічних резервів;

Б. управління активами та зобов'язаннями;

В. інвестування;

Г. управління ризиком ліквідності;

Д. всі відповіді правильні.

37. Головний ризик-менеджер (керівник підрозділу з управління ризиками) підпорядковується ...

А. раді страховика та звітує перед нею;

Б. виконавчому органу страховика та звітує перед ним;

В. зборам учасника страховика та звітує перед ними;

Г. аудиторському комітету та звітує перед ним;

Д. інвестиційному комітету та звітує перед ним.

37. Головний комплаєнс-менеджер (керівник підрозділу з контролю за дотриманням норм) підпорядковується ...

А. раді страховика та звітує перед нею;

Б. виконавчому органу страховика та звітує перед ним;

В. зборам учасника страховика та звітує перед ними;

Г. аудиторському комітету та звітує перед ним;

Д. інвестиційному комітету та звітує перед ним.

38. Страховик створює підрозділ з контролю за дотриманням норм (комплаєнс), на який покладається виконання функції з організації забезпечення відповідності діяльності страховика вимогам:

А. законодавства України,

Б. внутрішніх документів страховика,

В. стандартам об'єднань страховиків та професійних об'єднань, дія яких поширюється на страховика;

Г. правильні відповіді А) та Б);

Д. правильні відповіді А), Б) та В).

39. Виконання актуарної функції передбачає:

А. координацію процесу розрахунку технічних резервів;

Б. забезпечення адекватності та прийнятності методологій і моделей, а також припущень у розрахунку технічних резервів;

В. підтвердження розмірів сформованих технічних резервів;

Г. оцінку достатності і якості даних, що використовуються для розрахунку технічних резервів;

Д. всі відповіді правильні.

40. Система внутрішнього контролю страховика забезпечується на рівні

А. ради страховика та її комітетів;

Б. виконавчого органу страховика та його комітетів;

В. підрозділів, безпосередньо залучених у процес надання страхових послуг (бізнес-підрозділів) та підрозділів підтримки діяльності страховика;

Г. правильні відповіді А) та Б);

Д. правильні відповіді А), Б) та В).

ТЕМА 8. СИСТЕМА ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ СТРАХОВИКА

1. Загальні засади системи внутрішнього контролю (СВК)
2. Запровадження СВК
3. Три лінії захисту

1. Загальні засади системи внутрішнього контролю (СВК)

Відповідно до [ст. 28 Закону України «Про страхування»](#) та [Положення про вимоги до системи управління страховика](#) страховик створює комплексну, адекватну та ефективну систему внутрішнього контролю, що включає:

- 1) систему управління ризиками;
- 2) контроль за дотриманням норм (комплаєнс);
- 3) актуарну функцію;
- 4) внутрішній аудит.

Управління ризиками	Контроль за дотриманням норм (комплаєнс)
Система управління ризиками страховика має забезпечувати виявлення, вимірювання, моніторинг, контроль, звітування та мінімізацію (зниження до контрольованого рівня) всіх суттєвих ризиків діяльності страховика з урахуванням розміру страховика, складності, обсягів, видів, характеру здійснюваних страховиком операцій, організаційної структури та профілю ризику страховика, особливостей діяльності страховика як значимого (за наявності такого статусу) та/або діяльності фінансової групи, до складу якої входить страховик	Страховик створює підрозділ з контролю за дотриманням норм (комплаєнс), на який покладається виконання функцій з організації забезпечення відповідності діяльності страховика вимогам законодавства України, внутрішнім документам страховика, стандартам об'єднань страховиків та професійних об'єднань, дія яких поширюється на страховика, та інших функцій, визначених нормативно-правовими актами Регулятора
Актуарна функція	Внутрішній аудит
Виконання актуарної функції передбачає: 1) координацію процесу розрахунку технічних резервів; 2) забезпечення адекватності та прийнятності методологій і моделей, а також припущень у розрахунку технічних резервів; 3) підтвердження розмірів сформованих технічних резервів; 4) оцінку достатності і якості даних, що використовуються для розрахунку технічних резервів; 5) порівняння найкращих оціночних значень з практичними результатами діяльності; 6) інформування органів управління страховика та Регулятора про надійність та достатність розрахунків технічних резервів; 7) оцінку та висловлення думки щодо процесу андеррайтингу; 8) перевірку адекватності та прийнятності механізмів і умов перестрахування; 9) участь у впровадженні ефективної системи управління ризиками, зокрема в частині розрахунку	Підрозділ внутрішнього аудиту при виконанні функцій внутрішнього аудиту: 1) оцінює ефективність організації корпоративного управління у страховика, системи внутрішнього контролю, системи управління ризиками, контролю за дотриманням норм (комплаєнс), внутрішнього аудиту, актуарної функції; 2) оцінює ефективність процесів управління страховиком, у тому числі щодо дотримання вимог до платоспроможності; 3) оцінює ефективність процесів перевірки дотримання керівниками, структурними підрозділами та працівниками страховика вимог законодавства України і внутрішніх положень страховика; 4) оцінює ефективність процесів перевірки фінансово-господарської діяльності страховика; 5) оцінює ефективність процесів перевірки відповідності кваліфікаційним вимогам та виконання трудових обов'язків працівниками страховика; 6) оцінює ефективність процесів виявлення та перевірки випадків перевищення повноважень посадовими особами страховика, а також

капіталу платоспроможності та мінімального капіталу; 10) іншу діяльність, визначену нормативно-правовими актами Регулятора.	врегулювання конфлікту інтересів посадових осіб та працівників страховика; 7) оцінює ефективність процесів, що забезпечують достовірність та своєчасність надання інформації органам державної влади та управління, які в межах компетенції здійснюють нагляд за діяльністю страховика; 8) здійснює іншу діяльність, визначену нормативно-правовими актами Регулятора.

Система внутрішнього контролю **повинна забезпечувати:**

1) виконання ключових функцій²⁰ управління з урахуванням розміру страховика, складності, обсягів, видів, характеру здійснюваних страховиком операцій, організаційної структури та профілю ризику страховика, особливостей діяльності страховика як значимого (за наявності такого статусу) та/або діяльності фінансової групи, до складу якої входить страховик;

2) досягнення страховиком у його внутрішніх документах, стратегії та плані діяльності:

2.1) операційних цілей, а саме:

– спрямованості процесу контролю на ефективність управління активами, зобов'язаннями та позабалансовими позиціями страховика з метою досягнення цілей його діяльності, уникаючи або обмежуючи втрати внаслідок впливу негативних внутрішніх та зовнішніх факторів;

– здійснення систематичного процесу виявлення, вимірювання (оцінювання), моніторингу, контролю, звітування та мінімізації (зниження до контрольованого рівня) всіх видів ризиків у діяльності страховика на всіх організаційних рівнях.

2.2.) інформаційних цілей, а саме:

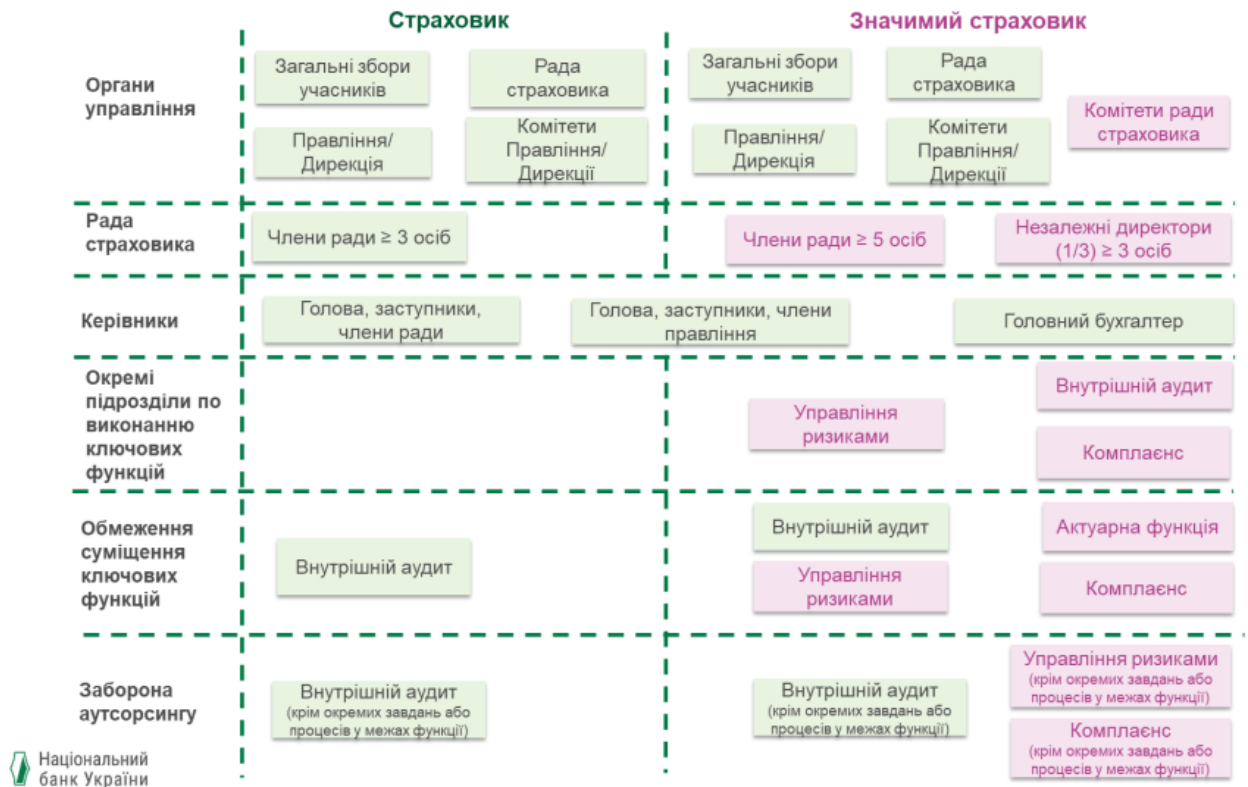
– забезпечення цілісності, повноти та достовірності фінансової, управлінської та іншої інформації, що використовується для ухвалення управлінських рішень;

– створення інформаційних потоків як за вертикаллю, так і за горизонталлю організаційної структури страховика.

2.3) комплаєнс-цілей, що передбачають забезпечення організації діяльності страховика з дотриманням ним вимог законодавства України, включаючи нормативно-правові акти Національного банку та внутрішні документи страховика.

Страховик має право у своїх внутрішніх документах визначати додаткові цілі системи внутрішнього контролю.

²⁰ Ключові функції - функції, що передбачають здійснення діяльності з управління ризиками, дотримання норм (комплаєнс), актуарної функції та функції внутрішнього аудиту.

2. Запровадження СВК

Страховик **запроваджує** систему внутрішнього контролю **шляхом**:

1) **прийняття внутрішніх документів**. Страховик з метою впровадження ефективної системи управління з урахуванням стратегії страховика, ризик-апетиту і лімітів ризиків, обсягів діяльності та розміру страховика, складності, видів, характеру здійснюваних страховиком операцій, організаційної структури страховика, особливостей діяльності фінансової групи, до складу якої входить страховик, забезпечує наявність таких внутрішніх документів:

- політики з андеррайтингу;
- політики перестраховування;
- політики з врегулювання подій, що мають ознаки страхових випадків.

2) **побудови організаційної структури страховика**;

3) **впровадження компонентів системи внутрішнього контролю**:

3.1) *контрольне середовище*, що складається з методологічних та організаційних засад функціонування системи внутрішнього контролю страховика;

3.2) *система управління ризиками*;

3.3) *контрольна діяльність*;

3.4) *контроль за інформаційними потоками та комунікаціями*;

3.5) *моніторинг ефективності системи внутрішнього контролю*. Страховик здійснює моніторинг ефективності системи внутрішнього страховика з метою:

- оцінювання якості роботи системи внутрішнього контролю за певний період часу;
- визначення здатності системи внутрішнього контролю забезпечити досягнення цілей його діяльності, включаючи визначення ймовірності виникнення та оцінку суттєвості потенційно можливих недоліків системи внутрішнього контролю, що можуть спричинити негативний вплив на досягнення цілей;

– розроблення заходів, спрямованих на мінімізацію негативного впливу, з метою вдосконалення системи внутрішнього контролю

Політика з андеррайтингу*

- умови та порядок прийняття ризиків на страхування
- обсяг інформації для прийняття ризиків на страхування
- порядок оцінки ризиків
- порядок взаємодії між підрозділами
- умови та порядок здійснення процедур вище при зміні умов договору страхування/продовження/ зміні інформації про об'єкт страхування/ступінь страхового ризику
- Може містити методичку розрахунку страхових тарифів.
- Може бути складовою політики з управління ризиками

Політика перестрахування*

- перестрахові продукти (умови, спосіб, процедури перестрахування, ліміти власного утримання, порядок їх розрахунку)
- порядок визначення необхідності пошуку та процедуру застосування іншого перестрахування, ніж є у стандартних умовах
- порядок взаємодії між підрозділами
- розподіл повноважень щодо перестрахування ризиків
- умови та порядок здійснення процедур вище при зміні умов договору страхування/продовження/ зміні інформації про об'єкт страхування/ступінь страхового ризику

Політика з врегулювання подій, що мають ознаки страхових випадків*

- визначення обсягу інформації для прийняття рішення виплату / відмову / невизнання випадку страховим
- процедуру проведення оцінки збитків, огляду об'єктів
- розподіл повноважень та взаємодію між підрозділами
- аутсорсинг окремих завдань/процесів/операцій

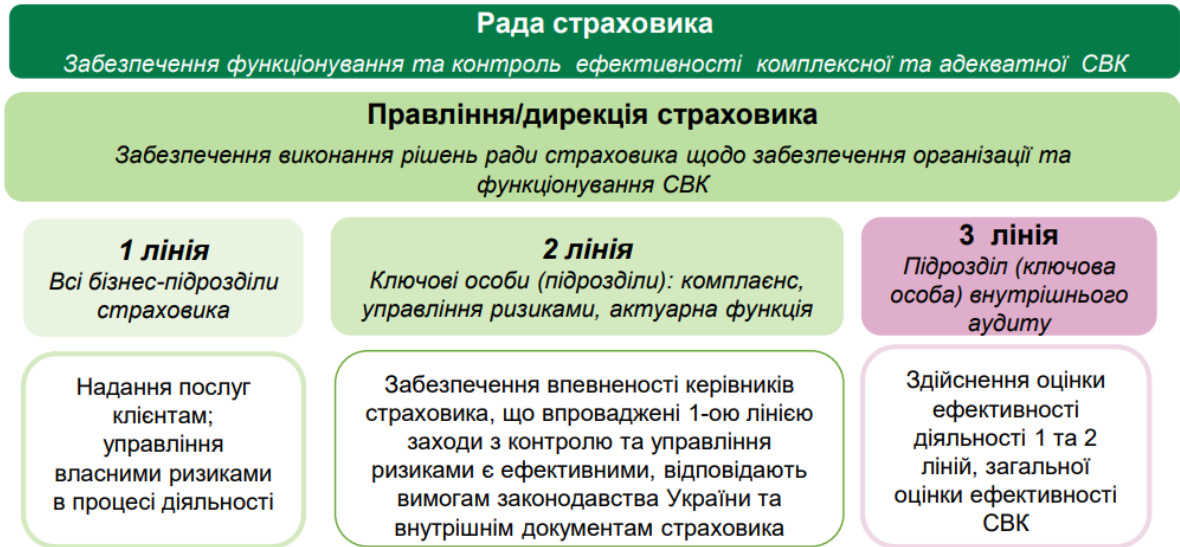
* Страховик визначає політики в цілому в межах діяльності страховика або за класами страхування (ризиками в межах класу страхування), страховими продуктами, або за групою класів страхування, страхових продуктів, що мають схожі страхові ризики та управління якими здійснюється разом

3. Три лінії захисту

Модель трьох ліній захисту дозволяє провести чітке розходження між трьома окремими функціями, а саме: менеджментом, ризиками і контролем (наглядовими функціями, такими як, наприклад, ризик-менеджмент і комплаєнс) і, власне, внутрішнім аудитом («остання лінія захисту»)

Розподіл обов'язків в СВК: три лінії захисту

Страховик повинен забезпечити розподіл обов'язків між структурними підрозділами страховика, що ґрунтується на **системі трьох ліній захисту**, яка передбачає, що:

1) до **першої лінії** захисту належать підрозділи, безпосередньо залучені до процесу надання страхових послуг (бізнес-підрозділи), підрозділи підтримки діяльності страховика, а також працівники цих підрозділів (далі - суб'єкти першої лінії), які ініціюють, здійснюють або відображають господарські операції, приймають ризики в процесі своєї діяльності та відповідають за поточне управління цими ризиками, здійснюють заходи з контролю в межах своєї компетенції;

2) до **другої лінії** захисту належать структурні підрозділи/особи, на яких покладено виконання функції з управління ризиками, контролю за дотриманням норм (комплаєнс) та здійснення актуарної функції, а також інші структурні підрозділи/працівники, які відповідно до внутрішніх документів належать до другої лінії захисту (далі - суб'єкти другої лінії), які забезпечують впевненість керівників страховика в тому, що впроваджені першою лінією захисту заходи з контролю та управління ризиками є ефективними, відповідають вимогам законодавства України та внутрішнім документам страховика;

3) до **третьої лінії** захисту належить структурний підрозділ/окрема посадова особа, визначений/визначена радою страховика для проведення внутрішнього аудиту, що здійснює оцінювання ефективності діяльності першої та другої ліній захисту, загальне оцінювання ефективності системи внутрішнього контролю в межах виконання функції внутрішнього аудиту страховика (далі - суб'єкти третьої лінії).

ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА

1. Прочитайте статтю та дайте відповіді на питання

Як штучний інтелект змінює підхід до виявлення страхового шахрайства?	
Які конкретні приклади застосування штучного інтелекту у виявленні страхового шахрайства?	
Які переваги використання штучного інтелекту у боротьбі зі страховим шахрайством?	
Які нові виклики постають перед страховиками у зв'язку з розвитком штучного інтелекту?	
Які напрямки розвитку технологій виявлення страхового шахрайства можна очікувати в майбутньому?	

Як штучний інтелект може допомогти у боротьбі зі страховим шахрайством?²¹

Виявлення та запобігання страховому шахрайству нагадують гонку озброєнь, яка постійно загострюється, проти все більш спритних шахраїв. З розвитком AI-технологій змінюються і тактики тих, хто хоче використати систему. Але галузь страхування далеко не випереджає, а використовує потужність штучного інтелекту, щоб дати відсіч шахраям. Цей стрибок у технологіях не просто змінює гру, але й змінює правила на ринку.

Нові тенденції у виявленні страхового шахрайства

Минули ті часи, коли страховики покладалися на власні бази та ручну перевірку договорів та виплат. Сьогодні страховики переходять у технологію збагачення даних і розширеної аналітики, оскільки це знаменує значний розвиток у виявленні страхового шахрайства. Йдеться про використання складних алгоритмів для більш ефективного аналізу документів, зображень і сторонніх даних. Це не лише пришвидшує процес, але й зменшує робоче навантаження, дозволяючи швидше обробляти справжні страхові випадки.

Однак, незважаючи на значний прогрес, шлях до вдосконалення цих технологій триває. Страховики, які впровадили ці технологічні рішення, бачать переваги. Обсяг роботи, що виконується в цих випадках, помітно зменшився, що зрештою зменшило навантаження для клієнтів, які є справжніми випадками, і зосередилося на підвищенні ймовірності захоплення зловмисників.

²¹ <https://forinsurer.com/files/file00752.pdf#page=16>

АІ у боротьбі зі страховим шахрайством

АІ—це не просто інструмент в боротьбі з шахрайством. Одним із найпотужніших застосувань штучного інтелекту є аналітика голосу, де він використовується на ранніх стадіях розгляду страхових випадків, щоб оцінити настрої та щирість за інтонацією застрахованого чи потерпілого. Це може значно скоротити кількість шахрайських виплат із самого початку.

Ще одне застосування штучного інтелекту – це виявлення мереж шахрайства за допомогою аналізу даних і машинного навчання. Це передбачає обробку великих обсягів даних для виявлення закономірностей, які аналітики неможуть помітити. Це застосування штучного інтелекту машинного навчання для обробки даних, які раніше були б неможливі, що дозволяє страховикам переглядати ці ситуації в масштабі.

Важливість боротьби з шахрайським використанням АІ-технологій

Оскільки штучний інтелект стає вірним союзником у виявленні шахрайства, він також створює нові виклики. Створення «реалістичних фейків», незалежно від того, чи це зображення пошкоджень транспортних засобів, чи фейкові відео, являє собою зростаючий рівень страхового шахрайства. Страховики тепер також повинні зосередитися на виявленні шахрайського використання АІ — це складна, але важлива спроба. Для страховиків надзвичайно важливо зрозуміти, як вони можуть виявити шахрайське використання генеративного штучного інтелекту проти клієнтів. Розпізнавання справжніх підробок від створених штучним інтелектом є першочерговим, оскільки ці технології стають все більш складними та доступними.

2. Прочитайте інтерв'ю з власницею Арсенал Страхування та дайте відповідь на питання.

Що стало першою дією команди "Арсенал Страхування" вранці 24 лютого 2022 року?	
Які виклики виникли у "Арсенал Страхування" на початку війни?	
Як команда "Арсенал Страхування" адаптувалася до умов війни?	
Як співробітники компанії реагували на виклики війни?	
Яке рішення ухвалила компанія щодо роботи під час війни?	
Чому "Арсенал Страхування" випереджає конкурентів у прифронтових регіонах?	
Як компанія працює з військовими ризиками у страхуванні?	
Чому компанія продає страхові поліси "Патронус" не часто?	
Що думає Марина Авдєєва про страхування військових ризиків в Україні?	
Як компанія підтримувала клієнтів під час кризи?	

ХАКНУТИ КАТАСТРОФУ: Як встояти завдяки лідерству, команді та реальним цінностям²²

Як і завдяки кому команда Арсенал Страхування, страховика зі 100% українським капіталом, долає складнощі в воєнні часи розповідає Марина Авдєєва, акціонер компанії та член Наглядової Ради

"Недобрий ранок, який план РОБОТИ на сьогодні?" Це запитання здається звичайним, якби не одне "але" - воно надійшло до нашого корпоративного ранку рано вранці 24 лютого того самого 22-го року.

Наша команда хвилювалася про РОБОТУ. Поки я складала текст свого повідомлення, у чаті лінуло: хто відкриє офіс просто зараз, як працюватиме асистанс, хто кого забирає дорогою і навіть хто буде поливати квіти.

Перше, що ми зробили зранку - це виплатили клієнтам свої звичайні 5 млн грн. страхових відшкодувань. Думали, що потім це буде зробити складно. Але виявилося, що "очі бояться, а руки роблять" - дуже життєва приказка. І 26-го, і 27-го, і всі наступні дні ми також виплачували все до копійки без зволікань. І взагалі не було жодного дня, щоб робота компанії зупинилася. Повідомлення, які отримувала я на початку війни, рясніють одним словом - КОМАНДА.

"Чого не очікував отримати сьогодні, так це виплату! Крута команда!"

"Ваша команда у Львові просто молодці! Дякую за допомогу!"

"Ну ви даєте! Ремонт авто в Харкові 3 березня з доставкою скла з Полтави! Одним словом - команда!"

Я можу будувати стратегічні плани, інвестувати сотні тисяч доларів у нові проєкти, мати тридцять директорів напрямів, але вхід у цю компанію, навіть на лінійну позицію, тільки через мене. Зазвичай я прошу кандидата розповісти все від самого початку - де народився, де навчався, чи є в нього діти і як він ними опікується. Коли людина розповідає про своє особисте життя, вона розкривається.

А я отримую шанс вирішити своє завдання - розпізнати мерзотника і не взяти його, навіть якщо він супер-профі.

Розповім коротку історію. Нещодавно до нашого медичного кол-центру зателефонували. Молода дівчина поскаржилася на гострий біль та попросила записати її по страховці до лікаря «на завтра». Наш лікар-координатор Альона ідентифікувала серйозні симптоми та почала наполягати на терміновій госпіталізації. Але дівчина відповіла, що саме зараз вона не може, тому що в неї кішка, яку треба спочатку до когось пристроїти. Наша Альона не стала довго думати — викликала швидку, а кішку забрала до себе. Та не дарма — у дівчини виявився апендицит і вона одразу потрапила на операційний стіл.

Все закінчилося добре, дівчину виписали та Альона повернула їй її кішку Боню.

Я написала цю історію в себе у фейсбуці й у коментарях отримала запитання: "Як створити клієнтоорієнтовану культуру?"

А ніяк. Культура не створюється, вона сама собою з'являється. Культура - це не корпоративні тренінги, не настільний футбол, не посадові інструкції, не таємний Санта і не новорічний корпоратив. Культуру в компанію принесуть із собою люди, яких ви обрали.

Тож якщо клієнти для вас важливі так само, як для мене, то секрет дуже простий - нам з вами потрібні: Люди, які люблять людей! Раніше я сумнівалася, чи правильно те, що

²² <https://forinsurer.com/files/file00750.pdf#page=11>

з кожним співробітником компанії ми на короткій нозі. Адже ми давно велика системна компанія і, напевно, настав час дистанціюватися і найняти директора з персоналу?

Але листування в корпоративному чаті рано вранці 24-го лютого розвіяло мої сумніви. Річ у тім, що "люди, які люблять людей" не уживаються в знеособлених джунглях великих корпорацій. Їм потрібна сім'я.

І я люблю казати, що якщо раптом трапиться щось страшне, то я знову зберу разом усю нашу команду і ми зробимо успішним з нуля будь-який інший бізнес у будь-якій точці земної кулі.

Війна - це катастрофа, під час якої потрібно продовжувати жити і працювати.

У березні 22-го наш бізнес практично зупинився. Падіння становило 85%.

1 квітня Владислав Чечоткін опублікував у себе у ФБ відкритого листа співробітникам. Він повідомляв, що «припиняє співпрацю з більшістю з них, тому що Rozetka втратила майже весь свій бізнес».

Одночасно до мене доходила інформація, що іноземні компанії навпаки виплатили співробітникам тримісячну зарплату. Мій друг, Андрій Павлушин, CEO «ОТР Лізинг», розповідав, що їхня материнська компанія навіть допомогла релокувати частину команди за кордон, оплативши оренду житла.

Але ми були як Rozetka, адже ми українська компанія і могли розраховувати тільки на себе. І нам потрібно було щось робити. Найрозумнішим здавався варіант скоротити штат до мінімуму, нічого не страхувати і працювати тільки на виплати.

Але ми прийняли кардинально інше рішення.

Ми будемо продовжувати працювати!

Ми ухвалили рішення, і робота закипіла. Ми перенесли центральний офіс із Києва - частину до Львова, частину до Івано-Франківська. Обладнали бомбосховище під кол-центр, закупили старлінки та генератори, провели вай-фай, щоб мати можливість працювати 24/7.

Бізнесу не було, тому всю нашу команду ми кинули на клієнтську підтримку:

- «У мене ДТП біля кордону, а поліція зараз на такі події не виїжджає. Що робити?»

- «Ми зупинилися в Польщі, допоможіть оформити медичну страховку»

- «Я у Відні, лопнуло колесо. Як викликати евакуатор?»

Часом для вирішення цих питань ми навіть змушені були просувати наших конкурентів, щоб допомогти людині. Наприклад, ми не продаємо «Зелену картку», а для перетину кордону вона потрібна. Ми продали тисячі полісів «Зеленої картки» інших компаній зі знижкою у вигляді комісії просто, щоб допомогти своїм клієнтам.

І знаєте, люди пам'ятають добро. Коли ситуація в Україні поступово почала вирівнюватися, наша телефонна лінія знову була червоною, але тепер уже люди дзвонили і говорили: «Дякуємо, що підтримали в складний час. Хочу вашу страховку!»

У підсумку падіння нашого бізнесу припинилося і до кінця 2022 року ми остаточно вирівнялися.

За свою кар'єру я бачила багато криз - фінансові кризи 2008-го і 2014-го, «коронакризу» 2020-го. Кожна з них виявилася чудовим шансом для нас.

Як казав Вячеслав Клімов, співзасновник «Нової Пошти», «коли всі тікають від хвилі, підіймайся на її гребінь і лавіруй!»

Я хочу вам показати на прикладі, як нам вдається бути лідером у Харкові, який щоденно потерпає від ракетних ударів.

Нам вдалося вирватися вперед - ми випереджаємо нашого найближчого конкурента, міжнародну компанію, у 2 рази. Хоча до повномасштабного вторгнення ми йшли практично рівень. Така ж точно ситуація в усіх прифронтових областях.

Чому так вийшло? Все дуже просто – замість того, щоб зачaitися в очікуванні кращих часів, ми розгорнули активну роботу. Ми завжди так робили в кризу.

Звичайно, в сьогоднішній ситуації - відкрити офіси та працювати «на повну» у «військовому» Харкові, Запоріжжі, Сумах, Чернігові - це переважно власне рішення наших регіональних керівників та співробітників, які залишилися в місті і не хочуть чогось чекати.

Наприклад, сьогодні ми єдина компанія в Запоріжжі, офіс якої відчинений з 9-00 до 18-00, як і раніше щодня, і де команда працює фізично, а не віддалено.

До речі, коли ми проводимо в Києві збори, директори цих дирекцій не хочуть їхати - вони вважають, що в Києві небезпечніше. Ось вам і парадокс людської психіки - нам завжди страшніше читати новини, ніж перебувати всередині подій.

Так, для нас рішення працювати в штатному режимі в прифронтових областях - ризиковане. Страхувати об'єкти в Харкові або Запоріжжі не від військових ризиків, зараз про них навіть не йдеться, а від звичайних стандартних ризиків - ризиковано.

Але на тлі того, що багато наших конкурентів звели до мінімуму роботу в цих галузях, крім ризику, це ще й бізнес-можливість зайняти ринок. Результат того, як ми її реалізували, на графіку.

А що ж щодо військових ризиків?

Ми всі займаємося бізнесом і знаємо, що таке «product market fit»? Це «стартаперський» термін. Якщо пояснити простими словами, то це коли твій продукт не тільки цікавий ринку, а й коли за нього готові платити. Я вважаю, що за воєнними ризиками «продакт маркет фіт» не знайдений і донині.

У листопаді минулого року ми, одними з перших на ринку, почали продавати страховку авто «від прильотів». Про те, чи покриваються воєнні ризики, клієнти нас запитували півтора роки, і півтора роки ми говорили, що ні, ми не страхуємо. І ось нарешті запускаємо продукт на ринок. Вартість такої страховки, ми назвали її «Патронус», 2% від вартості автомобіля.

Написала про це у Фейсбук, усі кричали – «вау, супер, молодці».

Знаєте, як продається? Тільки в перший день після ракетної атаки. На другий день і до наступної атаки - відповідь від клієнтів одна – «дорого».

У нас у компанії застраховано 45 тис. автомобілів по програмах КАСКО, а «Патронусів» ми продали всього лише півтори тисячі.

Щодо майнових об'єктів ситуація ще складніша. Це вже не автомобілі, вартість об'єктів обчислюється мільйонами, і навіть десятками мільйонів доларів. Іноземні перестраховики не дають покриття, а брати такі об'єкти на страхування і залишити на власному утриманні - занадто ризиковано для нас. Але й тут ми знайшли компромісне рішення. При страхуванні всього об'єкта від стандартного набору ризиків ми пропонуємо ліміт за воєнними ризиками 10 млн грн.

Знаєте, що кажуть? «Що це за ліміт такий?», питали страхувальники. «Усього лише 10 млн, та ще й гривень? За вартості об'єкта \$40-50 млн він нас не врятує». Звичайно, не врятує. Але для страхової компанії достатньо буде і десяти випадків, щоб отримати 100% збитковість.

Усі чекають появи повноцінного страхування воєнних ризиків. Не чекайте! Навіть якщо рішення з'явиться, то буде як із нашим «Патронусом» - попит і пропозиція не зійдуться.

Ми відправили на котирування брокерам Lloyd's один об'єкт - київський ТЦ, \$50 млн вартість. Брокери відповіли, що, проаналізувавши ризики, вони, як виняток, готові надати покриття на \$10 млн (одна п'ята від оціночної вартості) з тарифом 30%.

Страхові компанії - не благодійні організації, це - бізнес. Тому особисто я вважаю, що всі очікування «адекватних умов» зі страхування воєнних ризиків марні. Жодний іноземний перестраховик не буде давати низький тариф за воєнними ризиками, щоб підтримати українські підприємства. Це все приватні компанії, вони гроші заробляють, а не роздають. Тож розраховуємо самі на себе.

3. ТЕСТИ

1. Ключові функції управління страховиком включають:
  - А) управління ризиками;
  - Б) дотримання норм (комплаєнс);
  - В) актуарну функцію;
  - Г) правильні відповіді А) та Б);
  - Д) правильні відповіді А), Б) та В).
2. Ключові функції управління страховиком включають:
  - А) управління ризиками;
  - Б) дотримання норм (комплаєнс);
  - В) маркетингову функцію;
  - Г) правильні відповіді А) та Б);
  - Д) правильні відповіді А), Б) та В).
3. Ключові функції управління страховиком включають:
  - А) актуарну функцію;
  - Б) інформаційну функцію;
  - В) маркетингову функцію;
  - Г) правильні відповіді А) та Б);
  - Д) правильні відповіді А), Б) та В).
4. Ключові функції управління страховиком включають:
  - А) управління ризиками;
  - Б) функцію внутрішнього аудиту;
  - В) актуарну функцію;
  - Г) правильні відповіді А) та Б);
  - Д) правильні відповіді А), Б) та В).
5. Ключові функції страховика включають:
  - А) управління ризиками;
  - Б) функцію внутрішнього аудиту;
  - В) актуарну функцію;
  - Г) правильні відповіді А) та Б);
  - Д) правильні відповіді А), Б) та В).
6. Система внутрішнього контролю повинна забезпечувати виконання ключових функцій управління з урахуванням:
  - А) розміру страховика;
  - Б) складності, обсягів, видів, характеру здійснюваних страховиком операцій;
  - В) організаційної структури та профілю ризику страховика;
  - Г) правильні відповіді А) та Б);
  - Д) правильні відповіді А), Б) та В).

7. Система внутрішнього контролю повинна забезпечувати виконання ключових функцій управління з урахуванням:

А) особливостей діяльності страховика як значимого (за наявності такого статусу) та/або діяльності фінансової групи, до складу якої входить страховик;

Б) складності, обсягів, видів, характеру здійснюваних страховиком операцій;

В) організаційної структури та профілю ризику страховика;

Г) правильні відповіді А) та Б);

Д) правильні відповіді А), Б) та В).

8. Суб'єктами внутрішнього контролю страховика не є:

А) рада страховика та її комітети;

Б) правління/дирекція страховика та його/її комітети;

В) підрозділи, безпосередньо залучені до процесу надання страхових послуг (бізнес-підрозділи) та підрозділи підтримки діяльності страховика;

Г) підрозділ з управління ризиками або головний ризик-менеджер;

Д) правильна відповідь відсутня.

9. Суб'єктами внутрішнього контролю страховика не є:

А) підрозділ з контролю за дотриманням норм (комплаєнс) або головний комплаєнс-менеджер;

Б) відповідальний маркетолог;

В) підрозділ внутрішнього аудиту або головний внутрішній аудитор;

Г) підрозділ з управління ризиками або головний ризик-менеджер;

Д) правильна відповідь відсутня.

10. Суб'єктами внутрішнього контролю страховика не є:

А) підрозділ з контролю за дотриманням норм (комплаєнс) або головний комплаєнс-менеджер;

Б) відповідальний актуарій;

В) підрозділ внутрішнього аудиту або головний внутрішній аудитор;

Г) підрозділ з управління ризиками або головний ризик-менеджер;

Д) правильна відповідь відсутня.

11. Страховик запроваджує систему внутрішнього контролю шляхом:

А) прийняття внутрішніх документів

Б) побудови організаційної структури страховика;

В) впровадження компонентів системи внутрішнього контролю

Г) правильні відповіді А) та Б);

Д) правильні відповіді А), Б) та В).

12. Політика з андеррайтингу повинна містити:

А) умови та порядок прийняття страховиком ризиків на страхування, визначення характеристик об'єктів страхування, що можуть бути застраховані, включаючи визначення розміру страхової суми та/або лімітів, необхідність медичного обстеження фізичних осіб та огляду об'єктів страхування;

Б) порядок здійснення страховиком оцінки ризиків, що приймаються на страхування;

В) спосіб та процедури перестрахування, ліміти власного утримання та порядок їх розрахунку, які використовує страховик;

Г) правильні відповіді А) та Б);

Д) правильні відповіді А), Б) та В).

13. Політика з андеррайтингу повинна містити:

А) визначення обсягу інформації, достатньої для прийняття рішення про визнання або невизнання випадку страховим та здійснення страхової виплати;

Б) порядок здійснення страховиком оцінки ризиків, що приймаються на страхування;

В) спосіб та процедури перестрахування, ліміти власного утримання та порядок їх розрахунку, які використовує страховик;

Г) правильні відповіді А) та Б);

Д) правильні відповіді А), Б) та В).

13. Політика перестрахування повинна містити:

А) умови та порядок здійснення процедур, у разі суттєвих змін у страховому портфелі/об'єктах страхування та/або ступеня страхового ризику;

Б) критерії суттєвості змін у страховому портфелі/об'єктах страхування та/або ступеня страхового ризику, порядок їх визначення та перегляду;

В) умови та порядок прийняття страховиком ризиків на страхування, визначення характеристик об'єктів страхування, що можуть бути застраховані, включаючи визначення розміру страхової суми та/або лімітів, необхідність медичного обстеження фізичних осіб та огляду об'єктів страхування;

Г) правильні відповіді А) та Б);

Д) правильні відповіді А), Б) та В).

14. Політика перестрахування повинна містити:

А) умови та порядок здійснення процедур, у разі суттєвих змін у страховому портфелі/об'єктах страхування та/або ступеня страхового ризику;

Б) процедури проведення оцінки збитків та/або огляду об'єктів страхування;

В) умови та порядок прийняття страховиком ризиків на страхування, визначення характеристик об'єктів страхування, що можуть бути застраховані, включаючи визначення розміру страхової суми та/або лімітів, необхідність медичного обстеження фізичних осіб та огляду об'єктів страхування;

Г) правильні відповіді А) та Б);

Д) правильні відповіді А), Б) та В).

15. Політика з врегулювання подій повинна містити:

А) визначення обсягу інформації, достатньої для прийняття рішення про визнання або невизнання випадку страховим та здійснення страхової виплати;

Б) прийняття рішення про відмову у здійсненні страхової виплати;

В) умови та порядок здійснення процедур, у разі суттєвих змін у страховому портфелі/об'єктах страхування та/або ступеня страхового ризику;

Г) правильні відповіді А) та Б);

Д) правильні відповіді А), Б) та В).

16. Політика з врегулювання подій повинна містити:

А) визначення обсягу інформації, достатньої для прийняття рішення про визнання або невизнання випадку страховим та здійснення страхової виплати;

Б) прийняття рішення про відмову у здійсненні страхової виплати;

В) можливість передачі на аутсорсинг окремих завдань/процесів/операцій з врегулювання подій, що мають ознаки страхових випадків;

Г) правильні відповіді А) та Б);

Д) правильні відповіді А), Б) та В).

17. Складовими компонентами системи внутрішнього контролю є:

А) контрольне середовище,

Б) система управління ризиками;

В) контрольна діяльність;

Г) контроль за інформаційними потоками та комунікаціями;

Д) всі відповіді правильні.

18. Складовими компонентами системи внутрішнього контролю є:

А) контрольне середовище,

Б) система управління ризиками;

В) моніторинг ефективності системи внутрішнього контролю;

Г) контроль за інформаційними потоками та комунікаціями;

Д) всі відповіді правильні.

19. Складовими компонентами системи внутрішнього контролю є:

А) контрольне середовище,

Б) контрольна діяльність;

В) моніторинг ефективності системи внутрішнього контролю;

Г) контроль за інформаційними потоками та комунікаціями;

Д) всі відповіді правильні.

20. До третьої лінії захисту страховика належать:

А) підрозділи, безпосередньо залучені до процесу надання страхових послуг;

Б) структурні підрозділи/особи, на яких покладено виконання функції з управління ризиками, контролю за дотриманням норм (комплаєнс) та здійснення актуарної функції;

В) структурний підрозділ/окрема посадова особа, визначений/визначена радою страховика для проведення внутрішнього аудиту;

Г) правильні відповіді А) та Б);

Д) правильні відповіді А), Б) та В).

21. До першої лінії захисту страховика належать:

А) підрозділи, безпосередньо залучені до процесу надання страхових послуг;

Б) структурні підрозділи/особи, на яких покладено виконання функції з управління ризиками, контролю за дотриманням норм (комплаєнс) та здійснення актуарної функції;

В) структурний підрозділ/окрема посадова особа, визначений/визначена радою страховика для проведення внутрішнього аудиту;

Г) правильні відповіді А) та Б);

Д) правильні відповіді А), Б) та В).

22. До другої лінії захисту страховика належать:

А) підрозділи, безпосередньо залучені до процесу надання страхових послуг;

Б) структурний підрозділ/окрема посадова особа, визначений/визначена радою страховика для проведення внутрішнього аудиту;

В) структурні підрозділи/особи, на яких покладено виконання функції з управління ризиками, контролю за дотриманням норм (комплаєнс) та здійснення актуарної функції;

Г) правильні відповіді А) та Б);

Д) правильні відповіді А), Б) та В).

23. Страховик здійснює моніторинг ефективності системи внутрішнього страховика з метою:

А) оцінювання якості роботи системи внутрішнього контролю за певний період часу;

Б) визначення здатності системи внутрішнього контролю забезпечити досягнення цілей його діяльності, включаючи визначення ймовірності виникнення та оцінку суттєвості потенційно можливих недоліків системи внутрішнього контролю, що можуть спричинити негативний вплив на досягнення цілей;

В) розроблення заходів, спрямованих на мінімізацію негативного впливу, з метою вдосконалення системи внутрішнього контролю

Г) правильні відповіді А) та Б);

Д) правильні відповіді А), Б) та В).

24. Страховика страховик створює комплексну, адекватну та ефективну систему внутрішнього контролю відповідно до:

А) Закону України «Про страхування»;

Б) Положення про вимоги до системи управління, затвердженого Національним Банком України;

В) Положення про систему внутрішнього контролю, затвердженого Кабінетом Міністрів України;

Г) правильні відповіді А) та Б);

Д) правильні відповіді А), Б) та В).

25. Поєднання методологічних та організаційних засад функціонування системи внутрішнього контролю страховика називається ...

- А) контрольне середовище;
- Б) система управління ризиками;
- В) контрольна діяльність;
- Г) контроль за інформаційними потоками та комунікаціями;
- Д) моніторинг ефективності системи внутрішнього контролю.

ТЕМА 9. ДОХОДИ, ВИТРАТИ І ПРИБУТОК СТРАХОВИКА

1. Витрати страховика
2. Доходи страховика
3. Особливості оподаткування діяльності страховиків
4. Трансформація звітності страховиків через запровадження МСФЗ 17

1. Витрати страховика

Відповідно до Положення про порядок формування страховиками технічних резервів (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0203500-23#Text>) розрізняють такі види витрат страховика.

Залежно від можливості безпосередньо віднести витрати на окремі договори або сукупність договорів, або клас страхування	
Прямі витрати	Непрямі витрати
витрати страховика, які можуть бути безпосередньо віднесені на окремі договори або групи договорів, або клас страхування	витрати страховика, які не можна безпосередньо віднести на окремі договори або сукупність договорів, або клас страхування та які розподіляються між ними відповідно до правил, визначених в обліковій політиці страховика

Залежно від економічного змісту витрат				
Страхові виплати (страхові відшкодування)	Витрати на ведення справи			Витрати на управління інвестиціями
	аквізиційні витрати	витрати, пов'язані з виконанням договорів		
		витрати на ведення і обслуговування страхової діяльності*	витрати на врегулювання збитків	
Складають найбільшу частину витрат страховика та залежать від багатьох факторів, серед яких виділяються ймовірність настання страхового випадку, розмір страхового збитку, обсяг страхової відповідальності	Витрати, пов'язані із укладанням та обслуговуванням договорів страхування, тобто із фінансово-господарською діяльністю страховика. На величину цих витрат впливає багато факторів, до того ж вони постійно змінюються. Тому неможливо розробити норм зазначених видатків, можна розробити загальні рекомендації по їх обмеженню та оптимізації. Проте, саме ці витрати дозволяють варіювати у встановленні розміру страхового тарифу			Досить незначні і пов'язані із обслуговуванням розміщення страхових резервів та тимчасово вільних коштів страховика

Рис. 1. Класифікація витрат страховика

Примітка *. Страховик, який не формує очікувані регреси, включає витрати на отримання регресів до витрат на ведення і обслуговування страхової діяльності

ВИТРАТИ НА ВЕДЕННЯ СПРАВИ – витрати на страхову діяльність, які включають **аквізиційні витрати** та **витрати, пов'язані з виконанням договорів**, до яких належать витрати на ведення і обслуговування страхової діяльності та **витрати на врегулювання збитків**;

1) **аквізиційні витрати** – перераховані у внутрішній політиці формування технічних резервів (далі – Політика) прямі та непрямі витрати страховика, які віднесені на портфель договорів, пов'язані з укладанням та пролонгацією договорів та можуть включати:

витрати на комісійну (агентську, брокерську) винагороду страховим посередникам (страховому агенту, страховому / перестраховому / страховому та перестраховому брокеру), пов'язану з діяльністю щодо реалізації страхових та/або перестрахових продуктів страховим посередником;

витрати на оплату праці та нарахування на заробітну плату в частині проведеної працівниками страховика роботи або витрати на оплату наданих третіми особами послуг, а саме послуг із: оцінки ризику та визначення страхової вартості майна; розроблення загальних умов страхових та/або перестрахових продуктів; проведення актуарних розрахунків з метою визначення розмірів страхових тарифів та/або страхових платежів для укладання та пролонгації договорів, розроблення страхових продуктів; підготовки, укладання та пролонгації договорів; оброблення звернень та інформування за допомогою електронних комунікацій та/або поштовим зв'язком клієнтів страховика (потенційних клієнтів страховика) до та під час укладення та пролонгації договору; ведення обліку та проведення платіжних операцій, що виникають під час укладання та пролонгації договорів; управління діяльністю з продажів;

інші витрати на працівників страховика, пов'язані з укладанням та пролонгацією договорів, включаючи витрати на відрядження, витрати на медичне страхування та недержавне пенсійне забезпечення таких працівників;

витрати на оплату послуг медичних, експертних, інших організацій та/або осіб щодо огляду (обстеження) фізичних осіб та об'єктів страхування перед укладанням чи пролонгацією договорів;

витрати на оплату послуг оренди та ремонту офісних приміщень, комунальних та інших витрат на обслуговування, охорону та утримання цих приміщень, включаючи їх амортизацію, які використовуються страховиком для укладання та пролонгації договорів;

витрати на придбання, користування, утримання, ремонт, охорону та обслуговування транспортних засобів, інших основних засобів, включаючи їх амортизацію, які використовуються працівниками страховика під час укладання та пролонгації ними договорів;

витрати на придбання, розроблення та/або супроводження програмного / інформаційного забезпечення для обслуговування процесу укладання та пролонгації договорів;

матеріальні витрати, що виникають під час укладання та пролонгації договорів, включаючи вартість використаних бланків (страхових полісів, свідоцтв, сертифікатів, квитанцій) договорів;

витрати на електронні комунікаційні послуги та послуги поштового зв'язку, що виникають під час укладання та пролонгації договорів;

інші витрати на страхову діяльність, що виникають під час укладання та пролонгації договорів, включаючи витрати на банківське обслуговування таких операцій;

2) **витрати на ведення і обслуговування страхової діяльності** – витрати страховика (інші, ніж аквізиційні витрати, витрати на врегулювання збитків, витрати на управління інвестиціями), які перераховані в Політиці та можуть включати пов'язані з адмініструванням страхової діяльності (включаючи витрати, пов'язані з унесенням змін до умов договору) прямі та непрямі витрати, а саме:

витрати на оплату праці та нарахування на заробітну плату в частині проведеної працівниками страховика роботи або витрати на оплату наданих третіми особами послуг, а саме послуг із: підготовки, здійснення розрахунків та адміністрування процесу внесення змін до договорів; проведення актуарних розрахунків із визначення суми технічних резервів та надання інформації для підготовки регуляторної, фінансової та податкової звітності; ведення обліку та проведення платіжних операцій, що виникають під час адміністративної діяльності; управління адміністративною діяльністю; підготовки, формування та подання регуляторної, фінансової, податкової та іншої звітності страховика; погодження умов, адміністрування, укладання та здійснення розрахунків за договорами вихідного перестрахування; управління, адміністрування страхової діяльності страховика; навчання працівників з реалізації та страхових посередників щодо порядку та умов здійснення страхування; рекламування та маркетингу умов страхових продуктів, договорів; інших видів послуг, крім тих, які належать до аквізиційних витрат та витрат на врегулювання збитків;

інші витрати на працівників страховика, пов'язані з виконанням ними роботи з адміністрування страхової діяльності страховика, включаючи витрати на відрядження, страхування та на недержавне пенсійне забезпечення таких працівників;

витрати на проведення маркетингових та рекламних заходів щодо страхових продуктів;

витрати на оплату послуг оренди та ремонту офісних приміщень, комунальних та інших витрат на обслуговування, охорону та утримання цих приміщень, включаючи їх амортизацію, які використовуються страховиком під час адміністрування страхової діяльності;

витрати на придбання, утримання, ремонт, охорону та обслуговування транспортних засобів, інших основних засобів, включаючи їх амортизацію, які використовуються страховиком під час адміністрування страхової діяльності;

витрати на оплату послуг експертів, консультантів, аудиторів, інформаційних, юридичних та інших послуг, що надаються третіми особами під час адміністрування страхової діяльності;

витрати на придбання, розроблення та/або супроводження програмного / інформаційного забезпечення, яке використовується страховиком під час обслуговування страхової діяльності;

матеріальні витрати, що виникають під час адміністрування страхової діяльності страховика;

витрати на електронні комунікаційні послуги та послуги поштового зв'язку, що виникають під час адміністрування страхової діяльності страховика;

витрати на сплату податку на дохід за договорами страхування;

інші витрати на адміністрування страхової діяльності, включаючи витрати на банківське обслуговування таких операцій;

3) **витрати на врегулювання збитків** – витрати страховика, які перераховані в Політиці та можуть включати такі пов'язані з урегулюванням заявлених збитків (вимог), що виникли у зв'язку з настанням подій, що мають ознаки страхового випадку, прямі та непрямі витрати:

на оплату праці та нарахування на заробітну плату в частині проведеної працівниками страховика роботи або витрати на оплату наданих третіми особами послуг, а саме послуг із: огляду пошкоджених об'єктів страхування, оцінки суми збитку та розрахунку страхової виплати (страхового відшкодування), підготовки та надання висновків щодо причини та обставин події, що містить ознаки страхової, адміністрування процесу повідомлення, прийняття рішення про визнання випадку страховим і здійснення страхової виплати або про визнання випадку не страховим та/або про відмову в страховій виплаті (у виплаті страхового відшкодування), документування події, що містить ознаки

страхового випадку; ведення обліку та проведення платіжних операцій, що виникають під час врегулювання заявлених збитків (вимог); оброблення звернень та інформування за допомогою електронних комунікацій та/або поштовим зв'язком клієнтів страховика або заявників під час врегулювання заявлених збитків (вимог); управління процесом врегулювання збитків (вимог);

інші витрати на працівників страховика, пов'язані з виконанням ними роботи щодо врегулювання заявлених збитків (вимог), включаючи витрати на відрядження, витрати на медичне страхування та недержавне пенсійне забезпечення таких працівників;

на оплату послуг медичних, експертних, інших організацій та/або осіб щодо огляду (обстеження) фізичних осіб, об'єктів страхування або пошкодженого майна у зв'язку з настанням події, що має ознаки страхового випадку;

на оплату послуг оренди та ремонту офісних приміщень, комунальних та інших витрат на обслуговування, охорону та утримання цих приміщень, які використовуються страховиком для врегулювання заявлених збитків (вимог);

на придбання, утримання, ремонт, охорону та обслуговування транспортних засобів, інших основних засобів, включаючи їх амортизацію, які використовуються страховиком під час врегулювання заявлених збитків (вимог);

на придбання, розроблення та/або супроводження програмного / інформаційного забезпечення для обслуговування процесу отримання вимог щодо здійснення страхової виплати (страхового відшкодування), оцінки матеріальних збитків та/або врегулювання заявлених збитків (вимог), включаючи витрати на адміністрування інформації про заявлені збитки (вимоги);

матеріальні витрати, що виникають під час врегулювання заявлених збитків (вимог), включаючи вартість використаних бланків [повідомлень, заяв про настання події, страхову виплату (страхове відшкодування)];

на електронні комунікаційні послуги та послуги поштового зв'язку, що виникають під час врегулювання заявлених збитків (вимог);

інші витрати страхової діяльності, що виникають під час врегулювання заявлених збитків (вимог), включаючи витрати на банківське обслуговування таких операцій;

4) витрати на управління інвестиціями – витрати страховика, які перераховані в Політиці та можуть включати пов'язані з інвестиційною діяльністю (управлінням активами) страховика (включаючи розміщення активів, якими представлені технічні резерви) витрати, а саме:

на оплату праці та нарахування на заробітну плату в частині проведеної працівниками страховика роботи або витрати на оплату наданих третіми особами послуг, а саме послуг із: управління активами страховиками, аналізу інформації щодо стану фондового та інших ринків з метою прийняття рішення про здійснення інвестицій; адміністрування процесу прийняття рішення та документообігу здійснення інвестиційної діяльності; ведення обліку та проведення платіжних операцій, що виникають під час інвестиційної діяльності; управління інвестиційною діяльністю;

інші витрати на працівників страховика, пов'язані з виконанням ними інвестиційної діяльності страховика, включаючи витрати на відрядження, медичне страхування та недержавне пенсійне забезпечення таких працівників;

на оплату послуг консультантів та професійних учасників ринку капіталу;

на оплату послуг посередників на фондовому ринку та ринку нерухомості під час здійснення операцій з купівлі-продажу активів;

на оплату послуг оренди та ремонту офісних приміщень, комунальних та інших витрат на обслуговування, охорону та утримання цих приміщень, які використовуються страховиком для здійснення інвестиційної діяльності;

на придбання, утримання, ремонт, охорону та обслуговування транспортних засобів, інших основних засобів, включаючи їх амортизацію, які використовуються працівниками страховика під час здійснення ними інвестиційної діяльності;

на придбання, розроблення та/або супроводження програмного / інформаційного забезпечення для обслуговування процесу управління, оцінки та обліку активів страховика, включаючи послуги інформаційно-торговельних систем;

матеріальні витрати, що виникають під час управління інвестиціями страховика;

на електронні комунікаційні послуги та послуги поштового зв'язку, що виникають під час інвестиційної діяльності;

інші витрати, що виникають під час інвестиційної діяльності, включаючи витрати на банківське та розрахункове обслуговування таких операцій;

2. Доходи страховика

Доходи від страхової діяльності	Відносяться до доходів від основної операційної діяльності, включають всі надходження, пов'язані з проведенням страхування та перестрахування. У складі цих доходів – страхові премії за договорами страхування та перестрахування, комісійні винагороди, частки від страхових сум та страхових відшкодувань, сплачені перестраховиками, повернені суми із централізованих страхових фондів, повернені суми технічних резервів, інших, ніж резерв незароблених премій
Доходи від інвестиційної діяльності	Відносяться до додаткових доходів від фінансової діяльності і включають в себе доходи від розміщення страхових резервів та тимчасово вільних коштів за визначеними напрямками їх вкладання. Зазначені доходи використовуються не тільки на страхові виплати, а й на розвиток страхової справи
Інші доходи	Відносяться до звичайної діяльності страховика і включають в себе: доходи від здачі майна в оренду, доходи від перерахунку страхових виплат, доходи безповоротної фінансової допомоги, результат індексації основних засобів, доходи від реалізації прав регресії, від надання консультацій, штрафи, пеня тощо

Рис. 2. Доходи страховика

Основним джерелом доходів страховика є зароблені страхові премії

Частина звіту про фінансові результати СК «ВУСО» за 2023 рік.

(https://clarity-project.info/edr/31650052/finances?current_year=2023)

	A	B	D
	Назва рядка	Код рядка	За звітний період, тис. грн
1			
2	Чисті зароблені страхові премії	2010	2 336 521,00
3	Премії підписані, валова сума	2011	2 677 387,00
4	Премії, передані у перестрахування	2012	204 246,00
5	Зміна резерву незароблених премій, валова сума	2013	173 760,00
6	Зміна частки перестраховиків у резерві незароблених премій	2014	37 140,00
7	Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	34 195,00
8	Чисті понесені збитки за страховими виплатами	2070	972 700,00
9	Валовий: прибуток	2090	1 329 626,00
10	Дохід (витрати) від зміни у резервах довгострокових зобов'язань	2105	
11	Дохід (витрати) від зміни інших страхових резервів	2110	-107 075,00
12	Зміна інших страхових резервів, валова сума	2111	-129 531,00
13	Зміна частки перестраховиків в інших страхових резервах	2112	22 456,00
14	Інші операційні доходи	2120	268 269,00
18	Адміністративні витрати	2130	262 675,00
19	Витрати на збут	2150	1 082 312,00
20	Інші операційні витрати	2180	95 929,00
23	Фінансовий результат від операційної діяльності: прибуток	2190	49 904,00

з формулами

	A	B	D
	Назва рядка	Код рядка	За звітний період, тис. грн
1			
2	Чисті зароблені страхові премії	2010	=D3-D4-D5+D6
3	Премії підписані, валова сума	2011	2677387
4	Премії, передані у перестрахування	2012	204246
5	Зміна резерву незароблених премій, валова сума	2013	173760
6	Зміна частки перестраховиків у резерві незароблених премій	2014	37140
7	Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	34195
8	Чисті понесені збитки за страховими виплатами	2070	972700
9	Валовий: прибуток	2090	=D2-D7-D8
10	Дохід (витрати) від зміни у резервах довгострокових зобов'язань	2105	
11	Дохід (витрати) від зміни інших страхових резервів	2110	=D12+D13
12	Зміна інших страхових резервів, валова сума	2111	-129531
13	Зміна частки перестраховиків в інших страхових резервах	2112	22456
14	Інші операційні доходи	2120	268269
18	Адміністративні витрати	2130	262675
19	Витрати на збут	2150	1082312
20	Інші операційні витрати	2180	95929
23	Фінансовий результат від операційної діяльності: прибуток	2190	=D9+D10+D11+D14-(D18+D19+D20)

Таблиця. 1

Доходи від страхування у Звіті про фінансові результати (Звіті про сукупний дохід)

Назва рядка	Код рядка	Призначення
“Чисті зароблені страхові премії”	Рядок 2010	призначений для відображення страховиками суми страхових премій (платежів, внесків) за договорами страхування та за договорами перестрахування з перестраховальниками протягом звітного періоду, яка включає частки страхових премій (платежів, внесків), належних страховику, зменшену на суму резерву незароблених премій на початок звітного періоду (за виключенням частки перестраховика) і збільшену на суму резерву незароблених премій на кінець звітного періоду (за виключенням частки перестраховика) та зменшену на загальну суму страхових премій (платежів, внесків), повернутих страхувальникам та перестраховальникам протягом звітного періоду.
“Премії підписані, валова сума”	Рядок 2011	призначений для відображення страховиками валової суми страхових премій (платежів, внесків) за договорами страхування та за договорами перестрахування з перестраховальниками, зменшену на загальну суму страхових премій (платежів, внесків), повернутих страхувальникам та перестраховальникам протягом звітного періоду, тобто без коригування на суму резерву незароблених премій, та без вирахування суми страхових премій, переданих у перестрахування.
“Премії, передані у перестрахування”	Рядок 2012	призначений для відображення страховиками не належних їм сум страхових премій (платежів, внесків), переданих перестраховикам за договорами перестрахування.
“Зміна резерву незароблених премій, валова сума”	Рядок 2013	призначений для відображення страховиками загальної суми приросту резерву незароблених премій за звітний період, тобто без коригування цього приросту на зміну частки перестраховиків у резерві незароблених премій.
“Зміна частки перестраховиків у резерві незароблених премій”	Рядок 2014	призначений для відображення страховиками приросту частки перестраховиків у загальній (валовій) сумі приросту резерву незароблених премій за звітний період.
“Чисті зароблені страхові премії” (Рядок 2010) = “Премії підписані, валова сума” (Рядок 2011) – “Премії, передані у перестрахування” (Рядок 2012) – “Зміна резерву незароблених премій, валова сума (Рядок 2013) + “Зміна частки перестраховиків у резерві незароблених премій” (Рядок 2014)		

Рядок 2070 **“Чисті понесені збитки за страховими виплатами”** звіту про фінансові результати призначений для відображення страховиками різниці між загальною сумою збитків за страховими виплатами та сумою відшкодування, що належить до отримання (отриманою) від перестраховика цих збитків.

<u>“Валовий прибуток” (Рядок 2090) або “Валовий збиток” (Рядок 2095)</u>   =   “Чисті зароблені страхові премії” (Рядок 2010)   –   “Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)” (Рядок 2050)   –   “Чисті понесені збитки за страховими виплатами” (Рядок 2070)

Рядок 2105 “**Дохід (витрати) від зміни у резервах довгострокових зобов’язань**” звіту про фінансові результати призначений для відображення страховиками доходу (витрат) за результатами зменшення (збільшення) резервів довгострокових зобов’язань і відповідної частки перестраховиків, крім курсових різниць та придбання або вибуття дочірніх підприємств.

Рядок 2110 “**Дохід (витрати) від зміни інших страхових резервів**” звіту про фінансові результати призначений для відображення страховиками доходу (витрат) за результатами зменшення (збільшення) інших страхових резервів, крім курсових різниць та придбання або вибуття дочірніх підприємств. Зменшення інших страхових резервів (за вирахуванням частки перестраховиків) веде до виникнення доходу у страховика. І навпаки: збільшення інших страхових резервів (за вирахуванням частки перестраховиків) веде до виникнення витрат у страховика.

Рядок 2111 “**Зміна інших страхових резервів, валова сума**” звіту про фінансові результати призначений для відображення страховиками загальної, без вирахування частки перестраховиків, суми зменшення (збільшення) інших страхових резервів. Рядок додатковий, є складовою показника доходу (витрат) від зміни інших страхових резервів (рядка 2110 форми).

Рядок 2112 “**Зміна частки перестраховиків в інших страхових резервах**” звіту про фінансові результати призначений для відображення страховиками зміни частки перестраховиків у загальній зміні інших страхових резервів. Рядок додатковий, є складовою показника доходу (витрат) від зміни інших страхових резервів (рядка 2110 форми)

<u>“Дохід (витрати) від зміни інших страхових резервів” (Рядок 2110)</u>   =   “Зміна інших страхових резервів, валова сума” (Рядок 2111)   +   “Зміна частки перестраховиків в інших страхових резервах” (Рядок 2112)

$$\begin{aligned}
& \text{“Фінансовий результат від операційної діяльності: прибуток” (Рядок 2190) або} \\
& \text{“Фінансовий результат від операційної діяльності: збиток” (Рядок 2195)} \\
& = \\
& \text{“Валовий прибуток” (Рядок 2090) або “Валовий збиток” (Рядок 2095)} \\
& + \\
& \text{“Дохід (витрати) від зміни у резервах довгострокових зобов’язань” (Рядок} \\
& \text{2105)} \\
& + \\
& \text{“Дохід (витрати) від зміни інших страхових резервів” (Рядок 2110)} \\
& + \\
& \text{“Інші операційні доходи” (Рядок 2120)} \\
& - \\
& \text{“Адміністративні витрати” (Рядок 2130)} \\
& - \\
& \text{“Витрати на збут” (Рядок 2150)} \\
& - \\
& \text{“Інші операційні витрати” (Рядок 2180)}
\end{aligned}$$

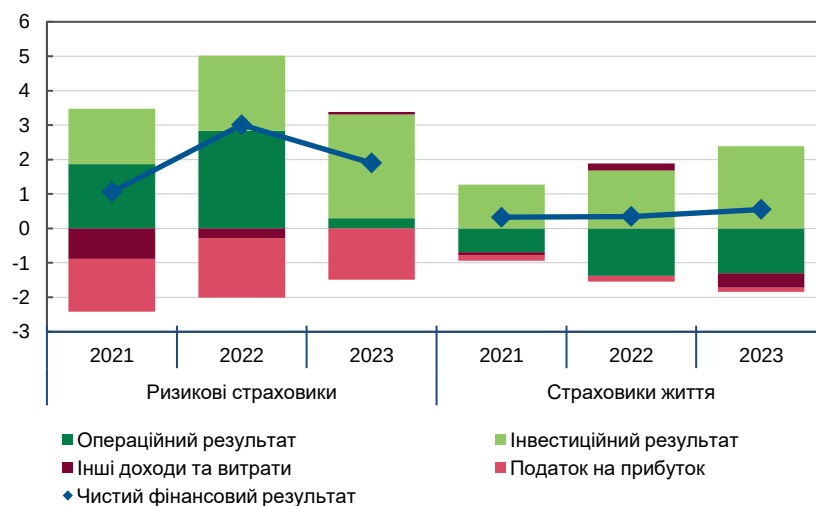
Фінансовий результат від інвестиційної та фінансової діяльності, який визначається як різниця між відповідними доходами і витратами.

В компаніях з ризикового страхування цей прибуток повністю залишається в розпорядженні акціонерів, об’єднується з прибутком від страхової діяльності і розподіляється згідно із рішенням загальних зборів акціонерів.

Інвестиційний дохід у компаніях із страхування життя поділяється на дві частини:

- а) отриманий за рахунок інвестування страхових резервів;
- б) отриманий за рахунок інвестування власних коштів страховика.

фінансовий результат від іншої діяльності, який визначається як різниця між відповідними доходами і витратами.

Декомпозиція чистого фінансового результату страховиків України у 2021-2023 році.

Таблиця 2.

Коефіцієнти ефективності діяльності страховика

Показник	Алгоритм розрахунку
Коефіцієнт збитковості страхового портфелю (Loss ratio) (GROSS)	співвідношення суми страхових виплат та витрат на врегулювання збитків за звітний період, збільшеної на різницю резервів збитків (з урахуванням витрат на врегулювання збитків) на кінець та на початок звітного періоду до заробленої страхової премії за звітний період
Коефіцієнт збитковості страхового портфелю (Loss ratio) (NET)	співвідношення суми страхових виплат та витрат на врегулювання збитків за звітний період, <u>що визначаються за вирахуванням компенсації часток страхових виплат та витрат на врегулювання збитків від перестраховиків</u> , збільшеної на різницю резервів збитків (з урахуванням витрат на врегулювання збитків) <u>за вирахуванням прав вимоги до перестраховиків у резервах збитків</u> на кінець та на початок звітного періоду до <u>чистої</u> заробленої страхової премії за звітний період
Коефіцієнт витрат (Expense Ratio) (GROSS)	співвідношення суми аквізиційних витрат (включаючи комісійні винагороди страховим посередникам) та витрат на ведення і обслуговування страхової (перестрахової) діяльності за звітний період до заробленої страхової премії за звітний період
Коефіцієнт витрат (Expense Ratio) (NET)	співвідношення суми аквізиційних витрат (включаючи комісійні винагороди страховим посередникам) та витрат на ведення і обслуговування страхової (перестрахової) діяльності <u>за вирахуванням комісійних доходів від перестраховиків</u> за звітний період до <u>чистої</u> заробленої страхової премії за звітний період
Коефіцієнт ефективності інвестиційної діяльності (Investment Ratio) (GROSS)	співвідношення різниці між інвестиційними доходами та витратами на управління інвестиціями за звітний період до заробленої страхової премії за звітний період
Коефіцієнт ефективності інвестиційної діяльності (Investment Ratio) (NET)	співвідношення різниці між інвестиційними доходами та витратами на управління інвестиціями за звітний період до <u>чистої</u> заробленої страхової премії за звітний період
Комбінований коефіцієнт (Combined Ratio) (GROSS)	сума Loss ratio (GROSS) та Expense Ratio (GROSS)
Комбінований коефіцієнт (Combined Ratio) (NET)	сума Loss ratio (NET) та Expense Ratio (NET)
Коефіцієнт ефективності діяльності (Operating ratio) (GROSS)	різниця Combined ratio (GROSS) та Investment Ratio (GROSS)
Коефіцієнт ефективності діяльності (Operating ratio) (NET)	різниця Combined ratio (NET) та Investment Ratio (NET)

3. Особливості оподаткування діяльності страховиків

ПОДАТОК НА ПРИБУТОК – 3 відсотки за договорами страхування від об'єкта оподаткування (сума страхових платежів, страхових внесків, страхових премій, нарахованих за договорами страхування і співстрахування)*; – 0 відсотків за договорами з довгострокового страхування життя, договорами добровільного медичного страхування та договорами страхування у межах недержавного пенсійного забезпечення, зокрема договорів страхування додаткової пенсії;	ПОДАТОК НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ Не є об'єктом оподаткування операції з надання послуг із страхування, співстрахування або перестрахування особами, які мають ліцензію на здійснення страхової діяльності відповідно до закону, а також пов'язаних з такою діяльністю послуг страхових (перестрахових) брокерів та страхових агентів

– 18 відсотків на прибуток від інших видів діяльності	

Примітка *. При цьому страхові платежі, страхові внески, страхові премії за договорами співстрахування включаються до складу об'єкта оподаткування страховика тільки в розмірі його частки страхової премії, передбаченої договором співстрахування

Відповідно до п.п. 141.1.3 п. 141.1 ст. 141 ПКУ фінансовий результат до оподаткування страховика збільшується:

- на позитивну різницю між приростом (убутком) сформованих у відповідному звітному періоді відповідно до національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку та/або міжнародних стандартів фінансової звітності страховими резервами (технічними, математичними, належних виплат страхових сум та іншими, формування яких передбачено законодавством у сфері страхування, крім тих, що не впливають на формування фінансового результату до оподаткування страховика) (за вирахуванням частки участі перестраховика в страхових резервах) та приростом (убутком) відповідних резервів, розрахованих за методикою, визначеною уповноваженим органом, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, за погодженням з центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну фінансову політику (за вирахуванням частки участі перестраховика в страхових резервах);

- на позитивну різницю між сумою будь-яких виплат (винагород) страховим посередникам та іншим особам за надані послуги щодо укладання (продовження) договорів страхування та сумою нормативу витрат на виплати страховим посередникам, розрахованих за методикою, визначеною уповноваженим органом, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, за погодженням з центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну фінансову політику.

Фінансовий результат до оподаткування страховика зменшується:

- на від'ємну різницю між приростом (убутком) сформованих у відповідному звітному періоді відповідно до національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку та/або міжнародних стандартів фінансової звітності страховими резервами (технічними, математичними, належних виплат страхових сум та іншими, формування яких передбачено законодавством у сфері страхування, крім тих, які не впливають на формування фінансового результату до оподаткування страховика) (за вирахуванням частки участі перестраховика в страхових резервах) та приростом (убутком) відповідних резервів, розрахованих за методикою, визначеною уповноваженим органом, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, за погодженням з центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну фінансову політику (за вирахуванням частки участі перестраховика в страхових резервах) (п.п. 141.1.4 п. 141.1 ст. 141 ПКУ).

4. Трансформація звітності страховиків через запровадження МСФЗ 17
Трансформація звітності страховиків через запровадження МСФЗ 17 «Страхові контракти» (https://mof.gov.ua/storage/files/IFRS17_ukr_2022.pdf)

Зміни у поданні інформації: Звіт про фінансовий результат

МСФЗ 4	МСФЗ 17
+ Дохід від премій Аквізичні витрати Адміністративні витрати Страхові відшкодування Зміна у страхових резервах + Інвестиційні доходи Прибуток + Зміни в ринковій вартості активів Сукупний дохід	Результат страхових послуг + Дохід від страхування Очікувані збитки та витрати Розподіл RA за поточний період Визнана CSM за поточний період Амортизація аквізичних витрат - Витрати на страхові послуги Фактичні збитки та витрати Зміни в зобов'язаннях за страховими вимогами Амортизація аквізичних витрат Збитки від обтяжливих контрактів Фінансовий результат + Інвестиційні доходи за страхуванням - Фінансові витрати за страхуванням Вплив на BEL Вплив на RA Вплив на CSM Витрати, які не можна алокувати Прибуток + Зміни в ринковій вартості активів - Фінансові витрати за страхуванням Сукупний дохід

Національний банк України

10

Зміни у поданні інформації: Звіт про фінансовий стан

МСФЗ 4	МСФЗ 17
Активи Грошові кошти та їх еквіваленти Відстрочений податковий актив Частка перестраховиків у резервах Відстрочені аквізичні витрати Дебіторська заборгованість Інші активи Зобов'язання Резерв незароблених премій / довгострокових зобов'язань Резерв збитків / належних виплат Додаткові резерви Капітал Нерозподілений прибуток	Активи Грошові кошти та їх еквіваленти Відстрочений податковий актив Утримувані контракти перестрахування, що є активами Випущені страхові контракти, які є активами Зобов'язання Зобов'язання за утримуваними контрактами перестрахування Зобов'язання за випущеними страховими контрактами Капітал Нерозподілений прибуток

Національний банк України

11

Визначення термінів

Страховий контракт (insurance contract) - контракт, за яким одна сторона (емітент) приймає значний страховий ризик від іншої сторони (держателя страхового полісу), погоджуючись виплатити держателю страхового полісу компенсацію в разі певної події в майбутньому, настання якої пов'язане з невизначеністю, - страхової події, що справляє на держателя страхового полісу несприятливий вплив.

Страховий контракт з умовами прямої участі (insurance contract with direct participation features) – страховий контракт, за яким при його укладенні:

(а) умови контракту передбачають участь держателя страхового полісу в частці чітко визначеного пулу базових статей;

(б) суб'єкт господарювання передбачає виплатити держателю страхового полісу суму, що дорівнює суттєвій частині справедливої вартості доходності за базовими статтями;

(в) суб'єкт господарювання очікує, що суттєва частка будь-якої зміни в сумах, що належать до сплати держателю страхового полісу, змінюватиметься разом зі змінами у справедливій вартості базових статей.

Страховий контракт без умов прямої участі (insurance contract without direct participation features) – страховий контракт, який не є страховим контрактом з умовами прямої участі.

Не слід плутати поняття «страховий контракт», як воно визначене в МСФЗ 17, та «договір страхування» відповідно до українського законодавства. Хоча в більшості випадків ці поняття перетинаються, вони не є тотожними. Отже, існують договори страхування, випущені страховими компаніями, які не є страховими контрактами за МСФЗ 17 і мають обліковуватися за іншими МСФЗ. І навпаки, деякі договори, що мають юридичну форму, іншу ніж договори страхування, відповідають визначенню страхового контракту й підпадають під вимоги МСФЗ 17. Відповідно, суб'єкти господарювання, які випускають такі контракти, теж мають застосовувати МСФЗ 17. Це може стосуватися, наприклад, банків, які надають гарантії виконання зобов'язань, або деяких підприємств, які пропонують своїм клієнтам пакети послуг за фіксовану плату, якщо обсяг послуг у пакеті не є чітко визначеним.

Контрактна сервісна маржа (contractual service margin) – компонент балансової вартості активу чи зобов'язання для групи страхових контрактів, що відображає незароблений прибуток, який буде визнано суб'єктом господарювання при наданні послуг страхового контракту за страховими контрактами, що належать до групи.

Грошові потоки виконання (fulfilment cash flows) – явна, неупереджена та зважена на ймовірність оцінка (тобто очікувана вартість) теперішньої вартості майбутнього вибуття грошових коштів мінус теперішня вартість майбутніх надходжень грошових коштів, що матиме місце в перебігу виконання суб'єктом господарювання страхових контрактів, включаючи коригування на нефінансовий ризик.

На відміну від МСФЗ 4, МСФЗ 17 визначає, як суб'єкти господарювання повинні оцінювати страхові контракти у звіті про фінансовий стан і як мають звітувати про зміни в оцінці страхових контрактів у звіті про фінансові результати. В МСФЗ 17 є **три моделі оцінки випущених страхових контрактів**:

1) Загальна модель оцінки (general measurement model, або GMM). Вона вимагає, щоб групу страхових контрактів оцінювали на основі:

- очікуваної вартості, зваженої за ймовірністю (грошові потоки виконання);
- коригування ризику;
- незаробленого прибутку, що залишився в контракті (контрактна сервісна маржа).

2) Підхід розподілення премії (premium allocation approach, або РАА). Ця модель спрощує вимірювання одного з компонентів оцінки групи страхових контрактів, зобов'язання на залишок покриття, шляхом його вимірювання на підставі отриманої премії. Зобов'язання за страховими вимогами оцінюється на тій самій основі, що й у загальній моделі оцінки. Якщо підхід розподілу премії застосовано до простіших страхових контрактів, очікується, що він приведе до того ж результату, що й застосування загальної моделі вимірювання, але при цьому потребує значно менших витрат.

3) Підхід змінної винагороди (variable fee approach, або VFA). Цей підхід вимагає, щоби групу страхових контрактів оцінювали подібно до загальної моделі вимірювання. Проте незароблений прибуток (контрактна сервісна маржа) коригується для відображення винагороди, отриманої суб'єктом господарювання через інвестиційні прибутки від базових інвестиційних активів, що покривають страховий контракт.

ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА

1. На основі показників звітності розрахуйте Чисті зароблені страхові премії, Валовий прибуток(збиток), Дохід (витрати) від зміни інших страхових резервів та Фінансовий результат від операційної діяльності страховика

Назва рядка	Код рядка	За звітний період, тис. грн
Чисті зароблені страхові премії	2010	???
Премії підписані, валова сума	2011	1 646 488,00
Премії, передані у перестраховування	2012	170 561,00
Зміна резерву незароблених премій, валова сума	2013	104 317,00
Зміна частки перестраховиків у резерві незароблених премій	2014	-40 977,00
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	26 353,00
Чисті понесені збитки за страховими виплатами	2070	463 931,00
Валовий: прибуток	2090	???
Дохід (витрати) від зміни у резервах довгострокових зобов'язань	2105	
Дохід (витрати) від зміни інших страхових резервів	2110	???
Зміна інших страхових резервів, валова сума	2111	-70 484,00
Зміна частки перестраховиків в інших страхових резервах	2112	23 962,00
Інші операційні доходи	2120	166 877,00
Адміністративні витрати	2130	104 162,00
Витрати на збут	2150	773 079,00
Інші операційні витрати	2180	41 648,00
Фінансовий результат від операційної діяльності: прибуток	2190	???

2. Вставте пропущені цифри у висновках до рисунків

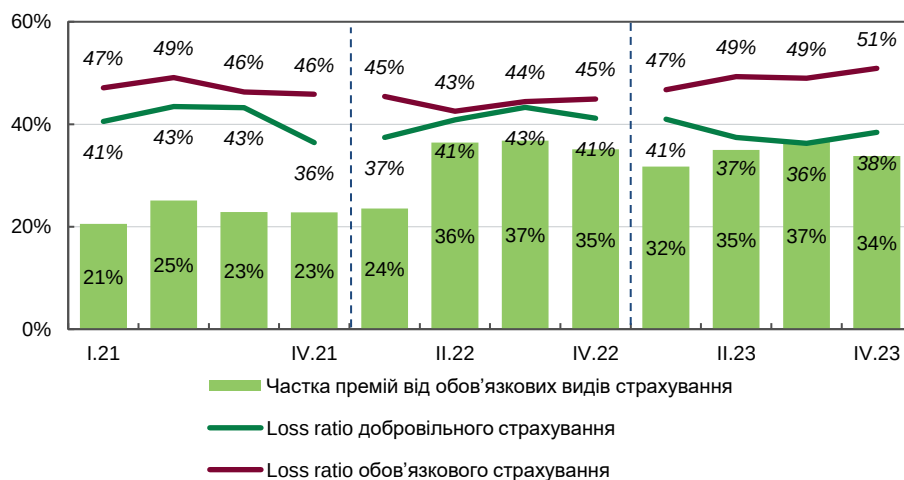

Рис. Частка премій з обов'язкового страхування та коефіцієнти збитковості (loss ratio) ризикового страхування

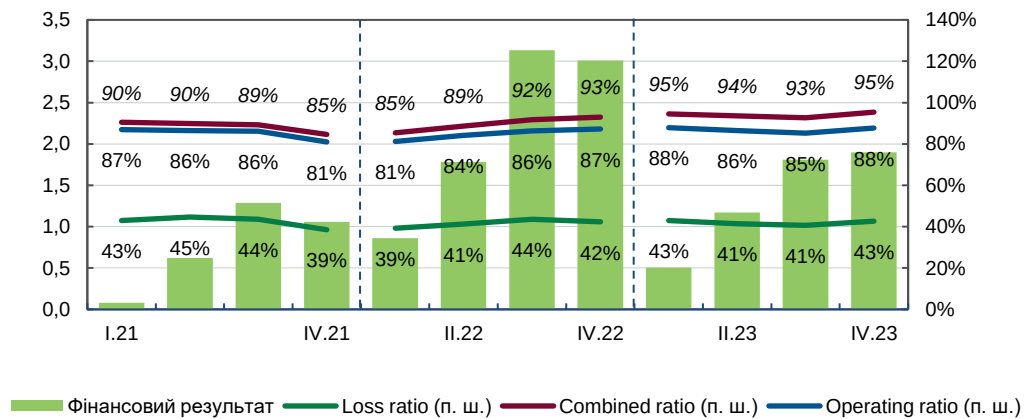

Рис. Фінансовий результат наростаючим підсумком і показники операційної діяльності ризикових страховиків, млрд грн

У IV кварталі 2023 року _____ (покрашилися/погіршилися) коефіцієнти збитковості обов'язкового та добровільного страхування до __ % та __ % відповідно. Причиною цього стало швидше _____ (зростання/скорочення) виплат порівняно із заробленими преміями наприкінці року. Для добровільного страхування така ситуація вперше після чотирьох кварталів зниження показника.

Комбінований коефіцієнт у IV кварталі __ (зріс/впав) до __ %. Крім вищих коефіцієнтів збитковості на це значно вплинуло суттєве _____ (зростання/скорочення) обсягу операційних витрат (до __ %).

3. ТЕСТИ

1. Витрати страховика, які не можна безпосередньо віднести на окремі договори або сукупність договорів, або клас страхування та які розподіляються між ними відповідно до правил, визначених в обліковій політиці страховика, називаються ...

- А) непрямі;
- Б) прямі;
- В) витрати на управління інвестиціями;
- Г) аквізиційні витрати;
- Д) витрати, пов'язані з виконанням договорів.

2. Витрати страховика на ведення справи включають:

- А) аквізиційні витрати;
- Б) витрати на ведення і обслуговування страхової діяльності
- В) витрати на врегулювання збитків;
- Г) правильні відповіді А) та Б);
- Д) правильні відповіді А), Б) та В).

3. Прямі витрати – витрати страховика, які можуть бути безпосередньо віднесені на

- А) окремі договори;
- Б) групи договорів;
- В) клас страхування;
- Г) правильні відповіді А) та Б);
- Д) правильні відповіді А), Б) та В).

4. витрати страховика, пов'язані з укладанням та пролонгацією договорів, називаються ...

- А) непрямі;
- Б) прямі;
- В) витрати на управління інвестиціями;
- Г) аквізиційні витрати;
- Д) витрати, пов'язані з виконанням договорів.

5. Витрати страховика, пов'язані з адмініструванням страхової діяльності, називаються ...

- А) непрямі;
- Б) прямі;
- В) витрати на управління інвестиціями;
- Г) аквізиційні витрати;
- Д) витрати, пов'язані з виконанням договорів.

6. Витрати страховика, пов'язані з урегулюванням заявлених вимог, що виникли у зв'язку з настанням подій, що мають ознаки страхового випадку, називаються ...

- А) непрямі;
- Б) прямі;
- В) витрати на управління інвестиціями;
- Г) аквізиційні витрати;
- Д) витрати на врегулювання збитків.

7. Витрати страховика, пов'язані з інвестиційною діяльністю, включаючи розміщення активів, якими представлені технічні резерви, називаються ...

- А) непрямі;
- Б) прямі;
- В) витрати на управління інвестиціями;
- Г) аквізиційні витрати;
- Д) витрати на врегулювання збитків.

8. Витрати на комісійну (агентську, брокерську) винагороду страховим, пов'язану з діяльністю щодо реалізації страхових та/або перестрахових продуктів страховим посередником, належать до:

- А) непрямих;
- Б) прямих;
- В) витрат на управління інвестиціями;
- Г) аквізиційних витрат;
- Д) витрат на врегулювання збитків.

9. Для відображення страховиками у звіті про фінансовий результат валової суми страхових премій за договорами страхування та за договорами перестрахування з перестраховальниками, зменшену на загальну суму страхових премій, повернутих страхувальникам та перестраховальникам протягом звітного періоду, тобто без коригування на суму резерву незароблених премій, та без вирахування суми страхових премій, переданих у перестрахування використовується рядок ...

- А) "Чисті зароблені страхові премії";
- Б) "Премії підписані, валова сума";
- В) "Премії, передані у перестрахування";
- Г) "Зміна резерву незароблених премій, валова сума";

Д) “Зміна частки перестраховиків у резерві незароблених премій”.

10. Для відображення страховиками у звіті про фінансовий результат суми страхових премій за договорами страхування та за договорами перестрахування з перестраховальниками протягом звітної періоду, яка включає частки страхових премій, належних страховику, зменшену на суму резерву незароблених премій на початок звітної періоду (за виключенням частки перестраховика) і збільшену на суму резерву незароблених премій на кінець звітної періоду (за виключенням частки перестраховика) та зменшену на загальну суму страхових премій, повернутих страхувальникам та перестраховальникам протягом звітної періоду використовується рядок ...

- А) “Чисті зароблені страхові премії”;
- Б) “Премії підписані, валова сума”;
- В) “Премії, передані у перестрахування”;
- Г) “Зміна резерву незароблених премій, валова сума”;
- Д) “ Чисті понесені збитки за страховими виплатами”.

11. Для відображення страховиками у звіті про фінансовий результат не належних їм сум страхових премій (платежів, внесків), переданих перестраховикам за договорами перестрахування, використовується рядок ...

- А) “Чисті зароблені страхові премії”;
- Б) “Премії підписані, валова сума”;
- В) “Премії, передані у перестрахування”;
- Г) “Зміна резерву незароблених премій, валова сума”;
- Д) “ Чисті понесені збитки за страховими виплатами”.

12. Для відображення страховиками у звіті про фінансовий результат різниці між загальною сумою збитків за страховими виплатами та сумою відшкодування, що належить до отримання (отриманою) від перестраховика цих збитків використовується рядок ...

- А) “Чисті зароблені страхові премії”;
- Б) “Премії підписані, валова сума”;
- В) “Премії, передані у перестрахування”;
- Г) “Зміна резерву незароблених премій, валова сума”;
- Д) “ Чисті понесені збитки за страховими виплатами”.

13. Оберіть правильну формулу розрахунку чистих зароблених премій:

А) “Премії підписані, валова сума” – “Премії, передані у перестрахування”
 Б) “Премії підписані, валова сума” – “Премії, передані у перестрахування” – “Зміна резерву незароблених премій, валова сума” – “Зміна частки перестраховиків у резерві незароблених премій”;

В) “Премії підписані, валова сума” – “Премії, передані у перестрахування” + “Зміна резерву незароблених премій, валова сума” – “Зміна частки перестраховиків у резерві незароблених премій”;

Г) “Премії підписані, валова сума” + “Премії, передані у перестрахування” – “Зміна резерву незароблених премій, валова сума” – “Зміна частки перестраховиків у резерві незароблених премій”;

Д) “Премії підписані, валова сума” – “Премії, передані у перестрахування” – “Зміна резерву незароблених премій, валова сума” + “Зміна частки перестраховиків у резерві незароблених премій”.

14. Оберіть правильну формулу розрахунку валового прибутку (збитку) страховика:

А) “Чисті зароблені страхові премії” – “Чисті понесені збитки за страховими виплатами”

Б) “Чисті зароблені страхові премії” – “Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)”

В) “Чисті зароблені страхові премії” – “Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)” – “Чисті понесені збитки за страховими виплатами”

Г) “Премії підписані, валова сума ” – “Чисті понесені збитки за страховими виплатами”;

Д) “Премії підписані, валова сума ” – “Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)” – “Чисті понесені збитки за страховими виплатами”.

15. Як називається співвідношення суми страхових виплат та витрат на врегулювання збитків за звітний період, збільшеної на різницю резервів збитків (з урахуванням витрат на врегулювання збитків) на кінець та на початок звітного періоду до заробленої страхової премії за звітний період?

А) коефіцієнт збитковості страхового портфелю (Loss ratio) (GROSS);

Б) коефіцієнт збитковості страхового портфелю (Loss ratio) (NET);

В) коефіцієнт витрат (Expense Ratio) (GROSS);

Г) коефіцієнт витрат (Expense Ratio) (NET);

Д) коефіцієнт ефективності діяльності (Operating ratio) (GROSS).

16. Як називається співвідношення суми страхових виплат та витрат на врегулювання збитків за звітний період, що визначаються за вирахуванням компенсації часток страхових виплат та витрат на врегулювання збитків від перестраховиків, збільшеної на різницю резервів збитків (з урахуванням витрат на врегулювання збитків) за вирахуванням прав вимоги до перестраховиків у резервах збитків на кінець та на початок звітного періоду до чистої заробленої страхової премії за звітний період?

А) коефіцієнт збитковості страхового портфелю (Loss ratio) (GROSS);

Б) коефіцієнт збитковості страхового портфелю (Loss ratio) (NET);

В) коефіцієнт ефективності інвестиційної діяльності (Investment Ratio) (GROSS);

Г) комбінований коефіцієнт (Combined Ratio) (GROSS);

Д) коефіцієнт ефективності діяльності (Operating ratio) (GROSS).

17. Як називається співвідношення суми аквізиційних витрат (включаючи комісійні винагороди страховим посередникам) та витрат на ведення і обслуговування страхової (перестрахової) діяльності за вирахуванням комісійних доходів від перестраховиків за звітний період до чистої заробленої страхової премії за звітний період?

А) коефіцієнт збитковості страхового портфелю (Loss ratio) (GROSS);

Б) коефіцієнт збитковості страхового портфелю (Loss ratio) (NET);

В) коефіцієнт витрат (Expense Ratio) (GROSS);

Г) коефіцієнт витрат (Expense Ratio) (NET);

Д) коефіцієнт ефективності діяльності (Operating ratio) (GROSS).

18. Як називається співвідношення суми аквізиційних витрат (включаючи комісійні винагороди страховим посередникам) та витрат на ведення і обслуговування страхової (перестрахової) діяльності за звітний період до заробленої страхової премії за звітний період?

А) коефіцієнт збитковості страхового портфелю (Loss ratio) (GROSS);

Б) коефіцієнт збитковості страхового портфелю (Loss ratio) (NET);

В) коефіцієнт витрат (Expense Ratio) (GROSS);

Г) коефіцієнт витрат (Expense Ratio) (NET);

Д) коефіцієнт ефективності діяльності (Operating ratio) (GROSS).

19. Як називається співвідношення різниці між інвестиційними доходами та витратами на управління інвестиціями за звітний період до заробленої страхової премії за звітний період?

А) коефіцієнт збитковості страхового портфелю (Loss ratio) (GROSS)

Б) коефіцієнт витрат (Expense Ratio) (GROSS);

В) коефіцієнт ефективності інвестиційної діяльності (Investment Ratio) (GROSS);

Г) коефіцієнт ефективності інвестиційної діяльності (Investment Ratio) (NET);

Д) коефіцієнт ефективності діяльності (Operating ratio) (GROSS).

20. Як називається співвідношення різниці між інвестиційними доходами та витратами на управління інвестиціями за звітний період до чистої заробленої страхової премії за звітний період?

А) коефіцієнт збитковості страхового портфелю (Loss ratio) (GROSS)

Б) коефіцієнт витрат (Expense Ratio) (GROSS);

В) коефіцієнт ефективності інвестиційної діяльності (Investment Ratio) (GROSS);

Г) коефіцієнт ефективності інвестиційної діяльності (Investment Ratio) (NET);

Д) коефіцієнт ефективності діяльності (Operating ratio) (GROSS).

21. Коефіцієнт ефективності діяльності (Operating ratio) (NET) розраховується як

А) сума Loss ratio (GROSS) та Expense Ratio (GROSS);

Б) сума Loss ratio (NET) та Expense Ratio (NET);

В) різниця Combined ratio (GROSS) та Investment Ratio (GROSS);

Г) різниця Combined ratio (NET) та Investment Ratio (NET);

Д) різниця Combined ratio (NET) та Investment Ratio (NET) та Expense Ratio (NET).

22. Комбінований коефіцієнт (Combined Ratio) (GROSS) розраховується як

А) сума Loss ratio (GROSS) та Expense Ratio (GROSS);

Б) сума Loss ratio (NET) та Expense Ratio (NET);

В) різниця Combined ratio (GROSS) та Investment Ratio (GROSS);

Г) різниця Combined ratio (NET) та Investment Ratio (NET);

Д) різниця Combined ratio (NET) та Investment Ratio (NET) та Expense Ratio (NET).

23. Комбінований коефіцієнт (Combined Ratio) (NET) розраховується як

А) сума Loss ratio (GROSS) та Expense Ratio (GROSS);

Б) сума Loss ratio (NET) та Expense Ratio (NET);

В) різниця Combined ratio (GROSS) та Investment Ratio (GROSS);

Г) різниця Combined ratio (NET) та Investment Ratio (NET);

Д) різниця Combined ratio (NET) та Investment Ratio (NET) та Expense Ratio (NET).

24. Коефіцієнт ефективності діяльності (Operating ratio) (GROSS) розраховується

як

А) сума Loss ratio (GROSS) та Expense Ratio (GROSS);

Б) сума Loss ratio (NET) та Expense Ratio (NET);

В) різниця Combined ratio (GROSS) та Investment Ratio (GROSS);

Г) різниця Combined ratio (NET) та Investment Ratio (NET);

Д) різниця Combined ratio (NET) та Investment Ratio (NET) та Expense Ratio (NET).

25. Ставка податку на додану вартість за операціями з надання послуг із страхування, співстрахування або перестрахування становить ...

А) 0 %;

- Б) 18 %;
- В) 20 %;
- Г) 25 %;
- Д) правильна відповідь відсутня.

ТЕМА 10. ФІНАНСОВА НАДІЙНІСТЬ СТРАХОВИКА

1. Страхові резерви
2. Вимоги до платоспроможності
3. Вимоги до інвестиційної діяльності
4. Методика рейтингового оцінювання для страхових компаній

1. Страхові резерви

Страхові резерви (insurance reserve) — система фондів страховика, утворюваних залежно від видів страхування з метою гарантії майбутніх страхових відшкодувань і виплат страхових сум.

Відповідно до ст. 43 ЗУ «Про страхування» страховик зобов'язаний формувати технічні резерви за всіма зобов'язаннями за договорами страхування (перестрахування), проводити оцінювання розміру сформованих технічних резервів та застосованих методів, а також припущень для їх розрахунку, у тому числі з використанням статистичних даних

Технічні резерви для оцінки платоспроможності відображають суму грошових коштів, яку страховик мав би сплатити для передачі всіх зобов'язань за договорами страхування (перестрахування) іншому (умовно приймаючому) страховику.

	Загальна модель	Спрощена модель
Резерв премій	CSM	Компонент збитку
	Маржа ризику	Резерв незаробленої премії
	Найкраща оцінка зобов'язань	
Резерв збитків	Найкраща оцінка зобов'язань	Найкраща оцінка зобов'язань
	Маржа ризику	Маржа ризику

Примітка. контрактна сервісна маржа (CSM) є оцінкою майбутніх прибутків, визнаних протягом строку страхового полісу

Рис. 1. Спрощена та загальна моделі складових резервів (на прикладі страхових резервів)

Страховик зобов'язаний формувати і вести облік таких технічних резервів:

1) **резерв премій** (оцінка обсягу відповідальності страховика щодо врегулювання і вимог та здійснення страхових виплат за діючими договорами за страховими випадками, які настануть в майбутньому);

2) **резерв збитків** (оцінка обсягу відповідальності страховика за нерегульованими заявленими та незаявленими збитками (вимогами) та здійснення страхових виплат за страховими випадками, які відбулися до звітної дати включно, з урахуванням вартості грошей у часі та маржі ризику), який включає:

– найкращу оцінку резерву заявлених, але не виплачених збитків з урахуванням вартості грошей у часі (далі – резерв заявлених, але не виплачених збитків);

– найкращу оцінку резерву збитків, які виникли, але не заявлені з урахуванням вартості грошей у часі (далі – резерв збитків, які виникли, але не заявлені);

– маржу ризику у резерві збитків (забезпечує дотримання вимог до платоспроможності приймаючим страховиком у разі негайної передачі йому зобов'язань за договорами страхування).

Розмір технічних резервів розраховується як сума двох таких величин:

1) **найкраща оцінка резервів**, що відповідає середній величині майбутніх грошових потоків за договорами страхування (перестрахування), зважених на ймовірності їх реалізації з урахуванням вартості грошей у часі (очікувана теперішня вартість майбутніх грошових потоків);

2) **маржа ризику**, що забезпечує дотримання вимог до платоспроможності приймаючим страховиком у разі негайної передачі йому зобов'язань за договорами страхування (перестрахування).

Резерв незароблених премій включає частки від сум надходжень страхових платежів, що відповідають страховим ризикам, які не минули на звітну дату.

Найбільш поширеним методом розрахунку резерву незаробленої премії є метод "1/365" (pro rate temporis) — метод розрахунку незароблених премій за днями. Даний метод застосовується за кожним договором страхування окремо, коли терміни сплати страхової премії розподілені у часі довільно.

Приклад розрахунку резерву незароблених премій для рівномірно розподіленого ризику на прикладі когорти, яка складається з одного договору, тривалістю не більше 12 місяців, якщо страховик прийняв рішення не коригувати резерв премій на вартість грошей в часі, а також якщо договір не містить інвестиційних компонентів:

$$НЗП_n = НЗП_i + СП_n + АС_n^{amort} - АС_n - ДС_n,$$

де $НЗП_n$ – резерв незароблених премій на дату розрахунку;

$НЗП_i$ – резерв незароблених премій станом на попередню звітну дату;

$СП_n$ – страхові премії, отримані протягом розрахункового періоду;

$АС_n^{amort}$ – амортизація аквізиційних витрат, визнана у розрахунковому періоді, за умови, що страховик прийняв рішення визнавати аквізиційні витрати у звітному періоді, у якому вони фактично понесені;

$АС_n$ – аквізиційні витрати, понесені протягом розрахункового періоду, за умови, що страховик прийняв рішення визнавати їх у звітному періоді, у якому вони фактично понесені;

$ДС_n$ – дохід від страхування за покриттям, наданим у розрахунковому періоді.

Розмір амортизації аквізиційних витрат (наростаючим підсумком) за договорами, ризик за якими розподіляється пропорційно, визначається за такою формулою:

$$АС_i^{amort} = АС_i \frac{n_i}{t_i},$$

де $АС_i$ – аквізиційні витрати за i -тим договором, що відповідають періоду страхового покриття;

n_i – кількість днів, що минули з дати початку строку страхового покриття за i -тим договором до дати, на яку здійснюється розрахунок резерву премій;

t_i – строк страхового покриття i -того договору (у днях).

Дохід від страхування на дату розрахунку дорівнює частці очікуваних страхових премій та премій, отриманих на дату розрахунку (за винятком будь-якого інвестиційного компонента), віднесений на розрахунковий період, визначається за такою формулою:

$$ДС_i = \frac{i}{t} \cdot \text{ОСП},$$

де $ДС_i$ – дохід від страхування на дату розрахунку;

t – строк страхового покриття (у днях);

i – кількість днів, що минули з дати початку строку страхового покриття, до дати, на яку здійснюється розрахунок доходу від страхування;

ОСП – отримані та очікувані страхові премії (за винятком будь-якого інвестиційного компонента) за когортаю договорів.

Частина звіту про фінансові результати СК «ВУСО» за 2023 рік.

(https://clarity-project.info/edr/31650052/finances?current_year=2023)

	A	B	C	D
1	Назва рядка	Код рядка	На початок звітного періоду, тис , грн	На кінець звітного періоду, тис , грн
2	I, Необоротні активи			
2	Нематеріальні активи	1000	15 864,00	18 072,00
21	Залишок коштів у централізованих страхових резервних фондах	1065	125 651,00	293 449,00
23	Усього за розділом I	1095	311 599,00	613 788,00
24	II, Оборотні активи			
24	Запаси	1100	661	414
44	Частка перестраховика у страхових резервах	1180	89 634,00	204 652,00
45	у тому числі в: резервах довгострокових зобов'язань	1181	0	0
46	резервах збитків або резервах належних виплат	1182	31 495,00	106 244,00
47	резервах незароблених премій	1183	58 139,00	98 408,00
48	інших страхових резервах	1184	0	
50	Усього за розділом II	1195	708 316,00	1 134 341,00
52	Баланс	1300	1 019 915,00	1 748 129,00

Рядок 1065 “Залишок коштів у централізованих страхових резервних фондах” балансу призначений для відображення страховиками коштів у централізованих страхових резервних фондах, зокрема, які перебувають в управлінні Моторно-транспортного страхового бюро України, але які належать страховикам

Рядок 1180 “Частка перестраховика у страхових резервах” балансу призначений для відображення страховиками визначеної та оціненої суми частки перестраховиків у страхових резервах кожного виду відповідно до вимог чинного законодавства.

	A	B	C	D
54	Назва рядка	Код рядка	на початок звітної періоду, тис , грн	на кінець звітної періоду, тис , грн
55	I, Власний капітал Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	86 560,00	274 145,00
66	Усього за розділом I	1495	380 164,00	634 114,00
67	II, Довгострокові зобов'язання і забезпечення Відстрочені податкові зобов'язання	1500	0	8 473,00
75	Страхові резерви	1530	556 213,00	1 004 967,00
76	у тому числі: резерв довгострокових зобов'язань	1531	0	
77	резерв збитків або резерв належних виплат	1532	176 384,00	419 983,00
78	резерв незароблених премій	1533	379 829,00	584 984,00
79	інші страхові резерви	1534	0	
83	Усього за розділом II	1595	556 213,00	1 013 440,00
84	III, Поточні зобов'язання і забезпечення Короткострокові кредити банків	1600	0	
100	Усього за розділом III	1695	83 538,00	100 575,00
103	Баланс	1900	1 019 915,00	1 748 129,00

Рядок 1530 “Страхові резерви” балансу призначений для відображення страховиками суми резерву незароблених премій, резерву збитків або резерву належних виплат, резерву довгострокових зобов'язань та інших страхових резервів.

Страховик зобов'язаний постійно мати обсяг прийнятих активів для покриття технічних резервів. Перелік активів для покриття технічних резервів страховика ведеться у вигляді окремого реєстру активів, порядок ведення якого встановлюється нормативно-правовими актами НБУ.

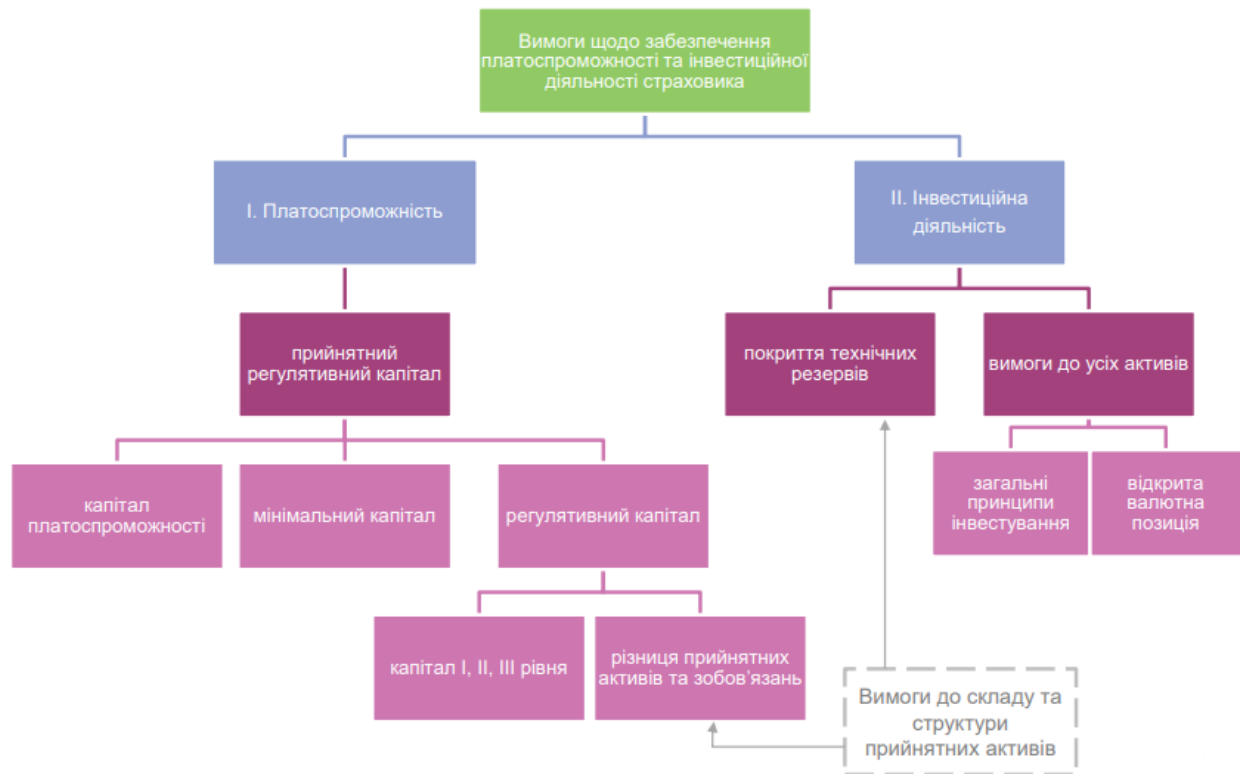
У загальному розумінні прийнятні активи включають:

1. Гроші в банку

2. Державні цінні папери
3. Інші цінні папери
4. Зобов'язання перестраховика
5. Нерухоме майно
6. Непрострочена дебіторська заборгованість (обмежена)
7. Кошти в МТСБУ
8. Готівка
9. Кредити страхувальникам

Детальні вимоги щодо вимог до активів страховика, включаючи вимоги до активів на покриття технічних резервів, встановлено [Положенням про встановлення вимог щодо забезпечення платоспроможності та інвестиційної діяльності страховика](#)

2. Вимоги до платоспроможності

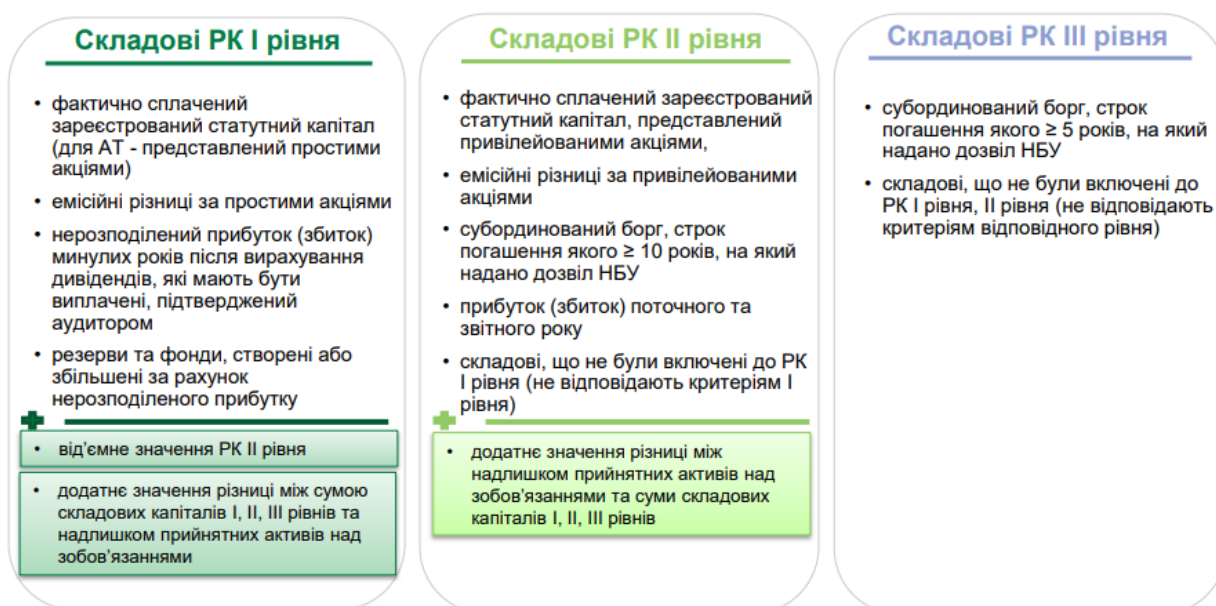

Страховик та кожний власник істотної участі у страховику зобов'язані підтримувати платоспроможність страховика. Платоспроможність страховика забезпечується шляхом дотримання вимог до капіталу платоспроможності та мінімального капіталу

Етапи оцінки платоспроможності страховика

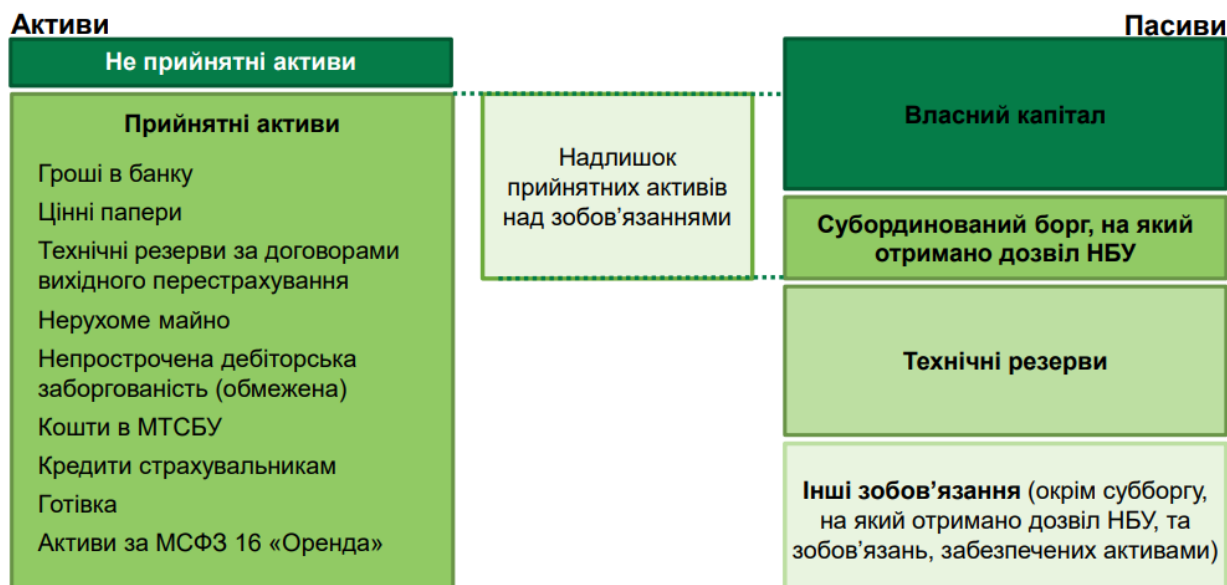
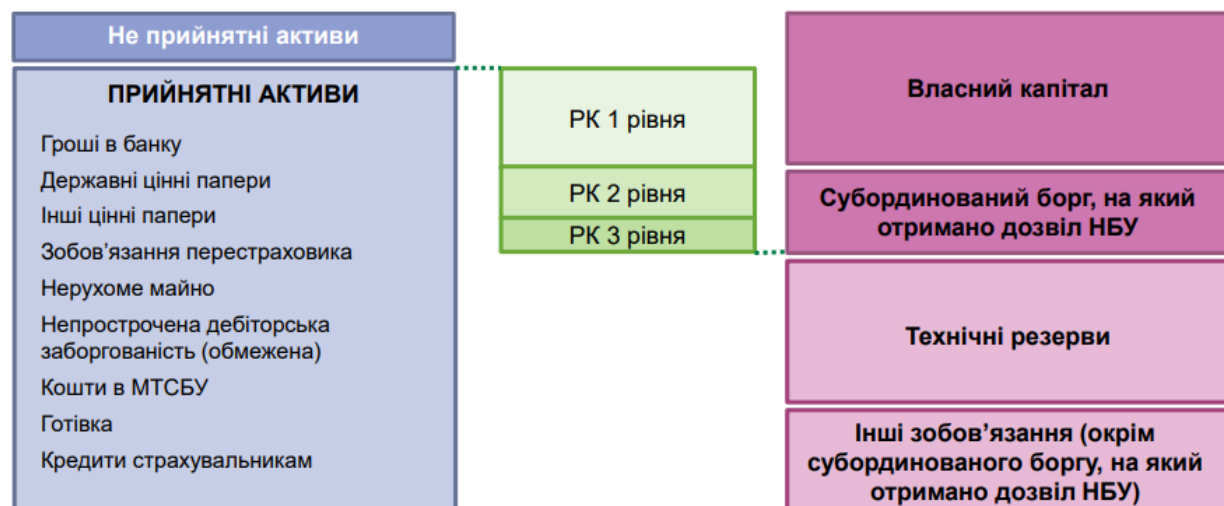
Крок I: розподіл складових власного капіталу на I, II, III рівні регулятивного капіталу (РК)

Регулятивний капітал визначається як різниця прийнятних активів (відповідно до переліку та вимог до них) та зобов'язань страховика, розподілений за трьома рівнями капіталу в залежності від доступності для покриття збитків та субординованості відповідної складової

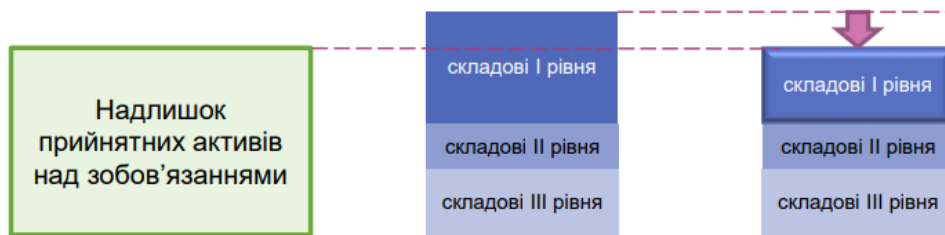

Крок II: визначення суми прийнятних активів та їх різниці із зобов'язаннями страховика

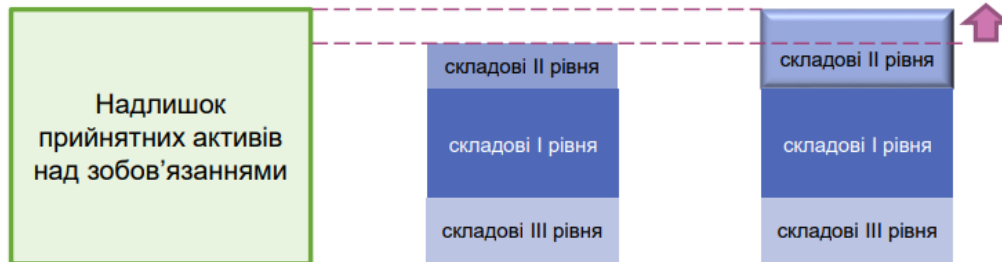
До розрахунку РК використовуються лише прийнятні (дозволені) активи.

Коригування розміру регулятивного капіталу I рівня (зменшення):

Коригування розміру регулятивного капіталу II рівня (збільшення):

Крок III: визначення капіталу платоспроможності (SCR) та мінімального капіталу (MCR)

Розрахунок капіталу платоспроможності та мінімального капіталу здійснюється за одним із таких підходів:

- 1) базовий підхід відповідно до статей 39 і 40 Закону України «Про страхування»;
- 2) спрощений підхід відповідно до статті 41 Закону України «Про страхування».

Страховик зобов'язаний здійснювати оцінку платоспроможності в частині дотримання вимог до капіталу платоспроможності та мінімального капіталу, розрахованих за базовим підходом (далі - оцінка платоспроможності за базовим підходом), у разі виконання щонайменше однієї з таких умов:

1) такий страховик отримав ліцензію на здійснення діяльності із страхування за одним чи декількома класами страхування життя або за одним чи декількома з класів 10, 11, 12, 13, 14, 15 страхування іншого, ніж страхування життя.

Дана умова не включає діяльність із страхування за класом страхування 13 за умови, що ліцензія на здійснення діяльності із страхування страховика містить обмеження та/або особливості до цього класу, визначені нормативно-правовими актами Регулятора, які можуть давати підстави для застосування спрощеного підходу для розрахунку капіталу платоспроможності та мінімального капіталу;

2) за умови виконання хоча б одного з таких критеріїв протягом трьох календарних років поспіль:

а) сума валових страхових премій страховика протягом календарного року перевищує 200 мільйонів гривень;

б) сума технічних резервів страховика з урахуванням вхідного перестраховування та без вирахування вихідного перестраховування на кінець календарного року перевищує 700 мільйонів гривень;

в) сума валових премій страховика за договорами вхідного перестрахування протягом календарного року перевищує 10 відсотків загальної суми валових страхових премій страховика та/або 20 мільйонів гривень;

г) сума технічних резервів за договорами вхідного перестрахування страховика на кінець календарного року перевищує 10 відсотків загальної суми технічних резервів страховика з урахуванням вхідного перестрахування та без вирахування вихідного перестрахування та/або 70 мільйонів гривень.

Формула

розрахунку капіталу платоспроможності за класами страхування життя (спрощений підхід)

Капітал платоспроможності (KP^{life}) для класів страхування життя визначається за такою формулою:

$$KP^{life} = TP \cdot 0,037 + ВПР_{cl} \cdot 0,0007,$$

де TP - чисті технічні резерви, крім маржі ризику, сформовані на дату розрахунку, що визначаються як сума:

технічних резервів, крім маржі ризику, за договорами прямого страхування за вирахуванням суми технічних резервів за договорами вихідного перестрахування таких договорів прямого страхування. Зазначена різниця вважається такою, що дорівнює нулю, якщо отримане значення є від'ємним, та

технічних резервів, крім маржі ризику, за договорами вхідного перестрахування за вирахуванням суми технічних резервів за договорами вихідного перестрахування таких договорів вхідного перестрахування. Зазначена різниця вважається такою, що дорівнює нулю, якщо отримане значення є від'ємним;

$ВПР_{cl}$ - відповідальність під ризиком (капітал під ризиком) за ризиками смерті та інвалідності на дату розрахунку, що визначається для кожного окремого договору страхування (договору вхідного перестрахування), дійсного на дату розрахунку, щодо кожної застрахованої особи, а також договорів/страхових випадків, за якими страхова відповідальність не припинилася.

Формули

розрахунку капіталу платоспроможності за класами страхування іншого, ніж страхування життя (спрощений підхід)

Капітал платоспроможності ($KP^{non-life}$) визначається як більша з таких величин: $KP^{СП}$; $KP^{СВ}$; $KP_{п}$

$$CR^{non-life} = \max (KP^{СП}; KP^{СВ}; KP_{п}), \text{ де}$$

$KP^{СП}$ – величина, розрахована на основі страхових премій за 12 місяців та зважена на:

- підвищений коефіцієнт для класів страхування відповідальності (1,5)
- ліміт застосування абсолютних коефіцієнтів (700 млн грн страхових премій – 18%/16%)
- коефіцієнт ефективності перестрахування, визначений на основі фактичних та зарезервованих страхових виплат за останні 36 місяців ($\geq 50\%$);

KP^{cl} - розрахункова величина, яка визначається за такою формулою:

$$KP^{СП} = \left(SP_{розрах}^{ч1} \cdot 0,18 + SP_{розрах}^{ч2} \cdot 0,16 \right) \cdot k_{ге},$$

де $SP_{розрах}^{ч1}$ - частина $SP_{розрах}$, що не перевищує 700 млн грн;

$СП_{розрах}^{ч2}$ - частина $СП_{розрах}$, що перевищує 700 млн грн. Якщо $СП_{розрах}$ не перевищує 700 млн грн, $СП_{розрах}^{ч2}$ дорівнює нулю;

$СП_{розрах}$ - розрахункова величина, яка визначається за такою формулою:

$$СП_{розрах} = П \cdot 1,5 + П^* - \text{Податки},$$

де $П$ - страхові премії, нараховані за розрахунковий період 1 за лініями бізнесу страхування відповідальності за договорами страхування та вхідного перестрахування;

$П^*$ - страхові премії, нараховані за розрахунковий період 1 за лініями бізнесу страхування іншими, ніж лінії бізнесу страхування відповідальності, за договорами страхування та вхідного перестрахування;

Податки - податок на дохід за договорами страхування, співстрахування і перестрахування, визначений в [підпункті 141.1.2](#) пункту 141.1 статті 141 розділу III Податкового кодексу України, за розрахунковий період 1;

$k_{\text{пер}}$ - коефіцієнт ефективності перестрахування, що визначається за такою формулою та не може бути менше ніж 0,5 та більше ніж 1 (якщо $ЗБ_{\text{пер}} = 0$, $k_{\text{пер}}$ приймає значення 1)

КП^{СВ} – величина, розрахована на основі середньорічного обсягу страхових виплат за 36 місяців та зважена на:

- підвищений коефіцієнт для класів страхування відповідальності (1,5)
- ліміт застосування абсолютних коефіцієнтів (300 млн грн страхових виплат – 26%/23%)

– коефіцієнт ефективності перестрахування, визначений на основі фактичних та зарезервованих страхових виплат за останні 36 місяців ($\geq 50\%$);

КП^{СВ} - розрахункова величина, яка визначається за такою формулою:

$$КП^{СВ} = \left(ЗБ_{\text{сер}}^{ч1} \cdot 0,26 + ЗБ_{\text{сер}}^{ч2} \cdot 0,23 \right) \cdot k_{\text{те}},$$

де $ЗБ_{\text{сер}}^{ч1}$ - частина $ЗБ_{\text{сер}}$ (розмір збитків), що не перевищує 300 млн грн;

$ЗБ_{\text{сер}}^{ч2}$ - частина $ЗБ_{\text{сер}}$, що перевищує 300 млн грн. Якщо $ЗБ_{\text{сер}}$ не перевищує 300 млн грн, $ЗБ_{\text{сер}}^{ч2}$ дорівнює нулю;

КП_п – капітал платоспроможності, розрахований на 31.12 попереднього календарного року за формулою SCR_{non-life} та зважений на коефіцієнт зміни резервів збитків за період між 31.12 та звітною датою ($\leq 100\%$)

КП_п - капітал платоспроможності, який визначається станом на 31 грудня попереднього календарного року на підставі [додатка 3](#) до Положення про встановлення вимог щодо забезпечення платоспроможності та інвестиційної діяльності страховика, помножений на коефіцієнт зміни резервів збитків $k_{\text{рез}}$, який рівний меншій з таких величин:

$$1; \frac{RBNS_{\text{к}} - RBNS_{\text{к}}^{рег} + IBNR_{\text{к}} - IBNR_{\text{к}}^{рег}}{RBNS_{\text{п.р.}} - RBNS_{\text{п.р.}}^{рег} + IBNR_{\text{п.р.}} - IBNR_{\text{п.р.}}^{рег}},$$

де $RBNS_{\text{к}}$, $RBNS_{\text{п.р.}}$ - розмір резерву заявлених, але не виплачених збитків (без урахування очікуваних регресів, ефекту дисконтування, врегульованих заявлених вимог, за якими прийнято рішення про визнання випадку страховим та розмір страхової виплати / страховик зобов'язаний здійснити повернення суми страхової премії або її частини, але оплата ще не здійснена в повному обсязі, та маржі ризику за таким резервом, але з урахуванням резерву витрат на врегулювання збитків у такому резерві) на кінець розрахункового періоду 1 та 31 грудня попереднього календарного року відповідно за договорами прямого страхування та договорами вхідного перестрахування;

$IBNR_{\text{к}}$, $IBNR_{\text{п.р.}}$ - розмір резерву збитків, які виникли, але не заявлені (без урахування очікуваних регресів, ефекту дисконтування та маржі ризику за таким резервом, але з урахуванням резерву витрат на врегулювання збитків у такому резерві), на кінець розрахункового періоду 1 та 31 грудня попереднього календарного року відповідно за договорами прямого страхування та договорами вхідного перестрахування;

$$RBNS_{\text{к}}^{рег}, RBNS_{\text{п.р.}}^{рег}$$

- резерв заявлених, але не виплачених збитків (без урахування очікуваних регресів, ефекту дисконтування, врегульованих заявлених вимог, за якими прийнято рішення про визнання випадку страховим та розмір страхової виплати / страховик зобов'язаний здійснити повернення суми страхової премії або її частини, але оплата ще не здійснена в повному обсязі, та маржі ризику за таким резервом, але з

урахуванням резерву витрат на врегулювання збитків у такому резерві), на кінець розрахункового періоду 1 та 31 грудня попереднього календарного року відповідно за договорами вихідного перестраховування;

$IBNR_{к}^{r\epsilon}, IBNR_{п.р.}^{r\epsilon}$

- резерв збитків, які виникли, але не заявлені (без урахування очікуваних регресів, ефекту дисконтування та маржі ризику за таким резервом, але з урахуванням резерву витрат на врегулювання збитків у такому резерві), на кінець розрахункового періоду 1 та 31 грудня попереднього календарного року відповідно за договорами вихідного перестраховування

Для цілей оцінки платоспроможності страховика мінімальний капітал страховика за спрощеним підходом визначається за більшою з таких величин:

- 1) третина від розміру капіталу платоспроможності;
- 2) мінімальне абсолютне значення, передбачене частиною третьою статті 40 цього Закону:

Закону:

- 32 млн. грн.: пряме страхування non-life (прості види ризиків)
- 48 млн. грн.: пряме страхування non-life (складні види ризиків) life вхідне перестраховування

Крок IV: визначення прийнятного регулятивного капіталу (% врахування рівнів регулятивного капіталу в MCR та SCR)

Для визначення достатності капіталу оцінюється його прийнятність через пропорції складових РК різних рівнів.

Критерії прийнятності (зокрема, пропорції складових) РК різняться для покриття вимог до капіталу платоспроможності та до мінімального капіталу.

Прийнятний РК рівний сумі капіталу 1 рівня + прийнятній сумі капіталу 2 рівня (+ для SCR прийнятній сумі капіталу 3 рівня)

Сума прийнятного РК із дотриманням критеріїв прийнятності має бути більшою за SCR та мінімальний капіталу

Усього регулятивного капіталу (РК)	Критерії Прийнятності SCR*	Прийнятний РК для SCR	Вимогу дотримано	
складові 3-го рівня	<15% SCR	складові 3-го рівня	>	Капітал платоспроможності (SCR)
складові 2-го рівня		складові 2-го рівня		
складові 1-го рівня	≥50% SCR	складові 1-го рівня		
Усього регулятивного капіталу (РК)	Критерії Прийнятності MCR*	Прийнятний РК для MCR:	Вимогу дотримано	
складові 2-го рівня	≤20% MCR	складові 2-го рівня	>	Мінімальний капітал (MCR)
складові 1-го рівня	≥80% MCR	складові 1-го рівня		

Страховик зобов'язаний на постійній основі (на будь-яку дату) мати регулятивний капітал, достатній для підтримання платоспроможності.

Платоспроможність страховика забезпечується шляхом дотримання вимог до капіталу платоспроможності та мінімального капіталу:

- 1) розмір прийнятного регулятивного капіталу для виконання вимог до капіталу платоспроможності повинен перевищувати розмір капіталу платоспроможності (SCR);

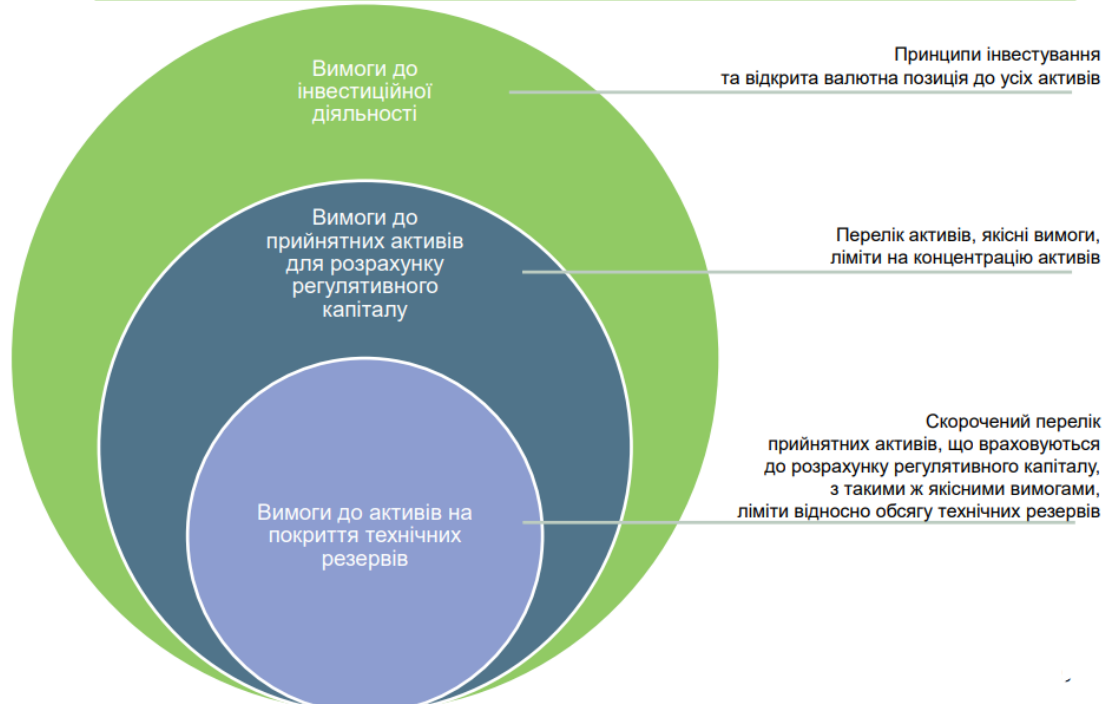

2) розмір прийнятного регулятивного капіталу для виконання вимог до мінімального капіталу повинен перевищувати розмір мінімального капіталу (MCR).

3. Вимоги до інвестиційної діяльності

Вимоги до активів страховика

1) Дотримання вимог, визначених у Законі 1909:

«Страховик зобов'язаний формувати активи з дотриманням принципу розсудливості, а саме:

1) страховик зобов'язаний інвестувати лише в активи, ризики яких він може коректно визначати, відслідковувати, оцінювати, управляти ними та подавати звіти про них;

2) кошти повинні бути інвестовані таким чином, щоб забезпечити належний рівень безпеки, якості, диверсифікованості, належну ліквідність та прибутковість активів.»

2) Дотримання вимог щодо відповідності валют активів та зобов'язань:

$$\frac{\sum_i |A_i - Z_i|}{PK} \cdot 100\% \leq 20\%$$

A_i - активи в i -тій валюті

Z_i - зобов'язання в i -тій валюті

$|A_i - Z_i|$ - різниця включається до розрахунку без урахування знака

PK – регулятивний капітал

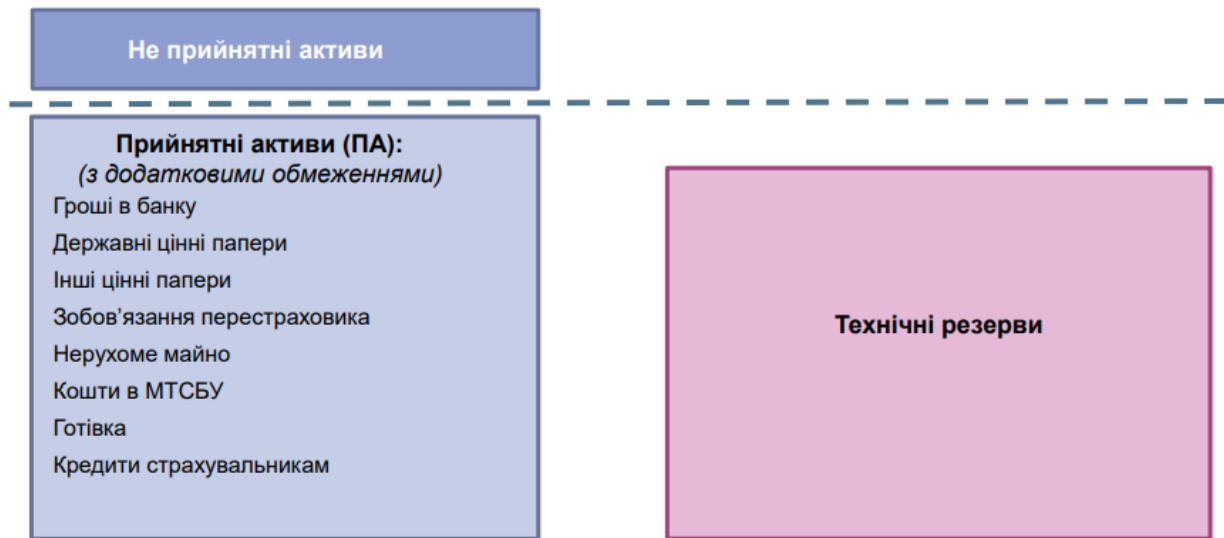
3) дотримання вимог Покриття технічних резервів:

– $PA \geq TP$

– $PA_{\text{валюта}} \geq 80\% TP_{\text{валюта}}^*$

* не застосовується до TP у валюті, частка якого $< 7\%$ загальної суми TP або валютою яких є валюта страхування інша, ніж одна з конвертованих валют, що належать до 1 групи

Класифікатора валют (у такому випадку активи на покриття таких резервів можуть визначатися у іншій вільноконвертованій валюті)

Обмеження на концентрацію прийнятних активів для розрахунку регулятивного капіталу

на 1 особу

- ✓ 35% від (SCR + Зобов'язання), якщо до складу прийнятних активів, розміщених у такій особі, належать у тому числі грошові кошти на рахунках у банку, вклади (депозити) або зобов'язання перестраховика;
- ✓ 10% від (SCR + Зобов'язання), якщо до складу прийнятних активів, розміщених у такій особі, не належить жоден з таких активів: грошові кошти на рахунках у банку, вклади (депозити), зобов'язання перестраховика.

на усіх пов'язаних осіб

- ✓ 35% від (SCR + Зобов'язання), якщо до складу прийнятних активів, розміщених у пов'язаних із страховиком особах, належать у тому числі грошові кошти на рахунках у банку, вклади (депозити);
- ✓ 10% від (SCR + Зобов'язання), якщо до складу прийнятних активів, розміщених у такій особі, не належить жоден з таких активів: грошові кошти на рахунках у банку, вклади (депозити).

Вимоги не поширюються на зобов'язання перестраховика

Прийнятні активи.

Обмеження на концентрацію прийнятних активів

Категорії / підкатегорії активів страховика			Кількісні обмеження			
			активи для покриття технічних резервів, у % від технічних резервів		активи для виконання вимог до регулятивного капіталу, % від суми (SCR+зобов'язання)	
			life	non-life	life	non-life
Грошові кошти на поточному рахунку, на рахунках ескроу та вклади в банку-резиденті			без обмежень			
Нерухоме майно у власності страховика	life СК	житлова і нежитлова нерухомість	≤ 20%, з них: ≤10% - в 1 об'єкт нерухомості			
		земельні ділянки, на яких розташована така нерухомість	Земельна ділянка разом з нерухомим майном, розташованим на ній, вважаються одним об'єктом нерухомого майна			
	non-life СК	нежитлова нерухомість				
	земельні ділянки, на яких розташована така нерухомість					
"Недержавні" цінні папери	Всього, з них:				≤ 30%	
	акції	акції українських емітентів			≤ 3%	
		акції іноземних емітентів	≤10%	≤ 3%	≤10%	≤ 3%
	цінні папери іноземних держав-емітентів				≤20%	
	облігації міжнародних фінансових організацій з визначеного переліку				≤10%	
	облігації	корпоративні облігації іноземних емітентів			≤10%	
		корпоративні облігації українських емітентів			≤10%	
Державні цінні папери, крім ОЗДП, придбаних після 01.01.2024	строк погашення: ≤ 1,5 року		≤ 90%	≤ 80%	≤ 90%	≤ 80%
	строк погашення: > 1,5 років		≤ 80%	≤ 60%	≤ 80%	≤ 60%
Технічні резерви за договорами вихідного перестрахування	Всього, з них:		100% з ядерного страхування; 100% резерву заявлених, але не виплачених збитків (RBNS); ≤50% інших резервів (крім RBNS) для страхування, крім ядерного, в т.ч.:		без обмежень	
	перестраховики-резиденти		≤10%			
	перестраховики-нерезиденти		≤ 40%	без обмежень		
Кредити страхувальникам – фізичним особам			≤ 20%	не приймаються	без обмежень	не приймаються
Готівка в касі			≤ 3%			
Залишки коштів у централізованих страхових резервних фондах МТСБУ			не приймаються	під зобов'язання ОСЦПВ	не приймаються	≤технічних резервів з ОСЦПВ
Непрострочена дебіторська заборгованість	«страхова» (асистанс, пряме врегулювання з ОСЦПВ, співстрахування)		без обмежень			
	нестрахова		не приймаються		не більше нестрахової кредиторської заборгованості	
Активи з права користування відповідно до МСФЗ 16 «Оренда»			не приймаються		не більше зобов'язань за МСФЗ 16	

Таблиця
обмежень обсягів активів для їх включення до прийнятних
активів

№ з/п	Актив, визначений відповідно до <u>глави 6</u> розділу II Положення про встановлення вимог щодо забезпечення платоспроможності та інвестиційної діяльності страховика (далі - Положення)	Максимальний обсяг активу для включення до прийнятних активів			
		для розрахунку регулятивного капіталу [у відсотках від суми капіталу платоспроможності, що визначається відповідно до Положення, та суми зобов'язань страховика, визначеної відповідно до <u>підпункту 2</u> пункту 20 глави 4 розділу II Положення]		на покриття технічних резервів за договорами прямого страхування та договорами вхідного перестрахування (далі - технічні резерви) (у відсотках від технічних резервів)	
		за класами страхування життя	за класами страхування іншого, ніж страхування життя	за класами страхування життя	за класами страхування іншого, ніж страхування життя
1	2	3	4	5	6
1	Грошові кошти на поточних рахунках, банківські вклади (депозити) та кошти на рахунках умовного зберігання (ескроу), дебіторська заборгованість за нарахованими відсотками за такими рахунками та вкладками (депозитами)	У повному обсязі		У повному обсязі	
2	Нерухоме майно	20%, із них в один об'єкт нерухомого майна - 10%		20%, із них в один об'єкт нерухомого майна - 10%	
3	Цінні папери, а також дебіторська заборгованість за нарахованими відсотками за такими цінними паперами (у разі наявності умов нарахування відсотків за такими цінними паперами)	30%		30%	

	згідно з таким переліком:				
4	акції українських емітентів	3%		3%	
5	акції іноземних емітентів	10%	3%	10%	3%
6	корпоративні облигації українських емітентів	10%		10%	
7	корпоративні облигації іноземних емітентів	10%		10%	
8	цінні папери іноземних держав-емітентів	20%		20%	
9	облигації міжнародних фінансових організацій				
10	облигації внутрішніх місцевих позик	10%		10%	
11	Державні облигації України (крім облигацій зовнішніх державних позик України, придбаних/набутих у власність з 01 січня 2024 року), а також дебіторська заборгованість за нарахованими відсотками за такими державними цінними паперами:				
12	зі строком погашення (від дати розрахунку регулятивного капіталу до дати погашення), що не перевищує одного року і шести місяців	90%	80%	90%	80%
13	зі строком погашення (від дати розрахунку	80%	60%	80%	60%

	регулятивного капіталу до дати погашення) більше одного року і шести місяців				
14	Технічні резерви за договорами вихідного перестраховування згідно з таким переліком:				
15	резерв збитків за договорами вихідного перестраховування	У повному обсязі		У повному обсязі	
16	технічні резерви за договорами вихідного перестраховування ризиків за класом страхування 13, укладеними ядерним страховим пулом та/або уповноваженою ним особою, яка діє від імені страховиків - членів ядерного страхового пулу	У повному обсязі		У повному обсязі	
17	інші технічні резерви за договорами вихідного перестраховування, крім зазначених у рядках 15, 16 таблиці додатка 1 до Положення:	У повному обсязі		50% технічних резервів за відповідними класами страхування, із них:	
18	з них технічні резерви за договорами вихідного перестраховування, укладеними з перестраховиками-резидентами	У повному обсязі		10%	
19	з них технічні резерви за договорами вихідного	У повному обсязі		40%	У межах обсягу, визначеного в колонках 5, 6 рядка

	перестраховування, укладеними з перестраховиками-нерезидентами				17 таблиці додатка 1 до Положення
20	Кредити страхувальникам - фізичним особам, що відповідають вимогам законодавства України, яке встановлює порядок та умови видачі страховиком таких кредитів	У повному обсязі	Не застосовується	20%	Не застосовується
21	Готівка в касі	3%		3%	
22	Залишки коштів у централізованих страхових резервних фондах, що сплачені страховиками до централізованих страхових резервних фондів Моторного (транспортного) страхового бюро України відповідно до Закону про обов'язкове страхування	Не застосовується	У повному обсязі	Не застосовується	У повному обсязі
23	Непрострочена дебіторська заборгованість	У повному обсязі		0%	
24	Активи з права користування відповідно до Міжнародного стандарту фінансової звітності 16 "Оренда"	У повному обсязі		0%	

4. Методика рейтингового оцінювання для страхових компаній

Рейтинг фінансової надійності (стійкості) страхової компанії – це експертна оцінка, що відображає незалежну думку рейтингового агентства щодо можливості своєчасного та повного виконання страховою компанією зобов'язань перед клієнтами за договорами страхування.

Національна рейтингова шкала рейтингу фінансової надійності (стійкості) страховика

<u>Інвестиційного рівня</u>	
ua _{ins} AAA	Страхова компанія характеризується найвищою фінансовою надійністю (стійкістю) у порівнянні з іншими українськими страховими компаніями
ua _{ins} AA	Страхова компанія характеризується дуже високою фінансовою надійністю (стійкістю) порівняно з іншими українськими страховими компаніями
ua _{ins} A	Страхова компанія характеризується високою фінансовою надійністю (стійкістю) порівняно з іншими українськими страховими компаніями
ua _{ins} BBB	Страхова компанія характеризується достатньою фінансовою надійністю (стійкістю) порівняно з іншими українськими страховими компаніями. Рівень фінансової стійкості (надійності) залежить від впливу несприятливих комерційних, фінансових та економічних умов
<u>Спекулятивного рівня</u>	
ua _{ins} BB	Страхова компанія характеризується фінансовою надійністю (стійкістю), нижче за достатню порівняно з іншими українськими страховими компаніями. Висока залежність рівня кредитоспроможності від впливу несприятливих комерційних, фінансових та економічних умов
ua _{ins} B	Страхова компанія характеризується низькою фінансовою надійністю (стійкістю) порівняно з іншими українськими страховими компаніями. Дуже висока залежність рівня фінансової надійності (стійкості) від впливу несприятливих комерційних, фінансових та економічних умов
ua _{ins} CCC	Страхова компанія характеризується дуже низькою фінансовою надійністю (стійкістю) порівняно з іншими українськими страховими компаніями. Потенційна вірогідність дефолту
ua _{ins} CC	Страхова компанія характеризується високою вірогідністю дефолту
ua _{ins} C	Страхова компанія очікує дефолт за страховими та борговими зобов'язаннями

Для визначення рівня фінансової надійності (стійкості) страхової компанії рейтингове агентство використовує фінансову звітність і внутрішню інформацію, що надана страховою компанією, а також публічну інформацію і власні бази даних.

Оцінка фінансової надійності (стійкості) є лише частиною комплексного рейтингового аналізу та повинна розглядатися в комплексі з кредитним рейтингом страхової компанії.

Кредитний рейтинг – незалежна експертна оцінка спеціалізованого рейтингового агентства щодо ступеню кредитного ризику боргового зобов'язання, яка вказує на ймовірність невиконання (непогашення) цього зобов'язання (імовірність дефолту)

При оцінюванні фінансової надійності (стійкості) страховика рейтингові агентства використовують кількісні показники діяльності страхової компанії:

- Показники ліквідності та платоспроможності;
- Показники збитковості;
- Показники ефективності діяльності;
- Показники капіталізації;
- Показники перестрахування;
- Показники диверсифікації страхового портфеля.

Додатково для визначення рівня фінансової надійності (стійкості) страхових компаній враховуються такі чинники:

- Склад акціонерів та керівництва страхової компанії;
- Вхідження страхової компанії до фінансово-промислових груп, а також аналіз інформації щодо того, чи є страховий бізнес основним (пріоритетним) для акціонерів;
- Можливість залучення зовнішнього фінансування з боку акціонерів, та / або позикового капіталу (облігаційні випуски, кредити комерційних банків тощо);
- Наявність інформації в мережі Internet та ЗМІ, що може негативно вплинути на ділову репутацію страхової компанії (особливо акцентуючи увагу на інформації щодо затримання розгляду / невиконання зобов'язань за страховими договорами);
- Накладення штрафних санкцій з боку НБУ та інших регулюючих органів (в т.ч. позбавлення / тимчасове призупинення дії ліцензій зі здійснення страхової діяльності або інших ліцензій);
- Інші фактори, які, можуть вплинути на рівень фінансової надійності (стійкості) страхової компанії (в т.ч. чутливість до політичних ризиків).

Історія дефолтів страховиків та їхні рейтинги від інституту аналізу ризиків (https://www.iar.in.ua/t/istorija_defoltiv_strahovikiv_ta_ihni_rejtingi_vid_institutu_analizu_rizi_kiv_2021.htm)

У 2005 році з метою стандартизації процедур здійснення аналізу діяльності страховиків працівниками Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України (Держфінпослуг, тогочасним регулятором ринку), своєчасного виявлення ризиків у діяльності страховиків в було розроблено Рекомендації щодо аналізу діяльності страховиків.

Тести раннього попередження – це система порівняння фактичних фінансових показників діяльності страховиків з визначеними державним регулятором показниками, їх узагальнення та оцінка ризиків діяльності страховиків

№ з/п	Індикатори, група індикаторів	Формула розрахунку
<i>Індикатори прибутковості</i>		
1	Показник доходності	$ПД = 100 \% * (\text{Чистий прибуток}) / (\text{Капітал})$
2	Показник доходності інвестицій	$ПДІ = 100 \% * (\text{Прибуток від фінансової діяльності}) / (\text{Середній обсяг фінансових інвестицій протягом року})$
<i>Індикатори фінансової стійкості</i>		
3	Показник ліквідності активів	$ПЛА = 100 \% * (\text{Високоліквідні активи}) / (\text{Зобов'язання})$
4	Показник ризику страхування	$ПРС = 100 \% * (\text{Сума чистих премій за всіма полісами}) / (\text{Капітал})$
5	Зворотний показник платоспроможності	$ЗПП = 100 \% * (\text{Загальна сума зобов'язань}) / (\text{Капітал})$
6	Показник відношення чистих страхових резервів до капіталу	$ПВРК = 100 \% * (\text{Чисті страхові резерви}) / (\text{Капітал})$
7	Показник змін у капіталі	$ПЗК = 100 \% * (\text{Капітал (t)}) / (\text{Капітал (t-1)} - 1)$
8	Показник незалежності від перестраховування	$ПНП = 100 \% * (\text{Чиста сума премій по всіх полісах}) / (\text{Валова сума премій по всіх полісах})$
<i>Індикатори ділової активності</i>		
9	Показник дебіторської заборгованості	$ПДЗ = 100 \% * (\text{Дебіторська заборгованість}) / (\text{Капітал})$
10	Показник обсягів страхування (андерайтингу)	$ПА = 100 \% * (\text{Виплати і витрати}) / (\text{Сума чистих зароблених премій})$
11	Показник змін у сумі чистих премій за всіма полісами	$ПЗЧП = 100 \% * ((\text{Сума чистих премій (t)}) / (\text{Сума чистих премій (t-1)}) - 1)$

На основі показників тестів раннього попередження страховики можуть отримати такі оцінки:

«1» (стійка) — фінансові показники перебувають на високому рівні;

«2» (задовільна) — відсутні серйозні проблеми, фінансові показники перебувають на середньому рівні;

«3» (гранична) — фінансовий стан викликає побоювання, фінансові показники перебувають на рівні, значно нижчому за середній;

«4» (незадовільна) — вважається неприпустимим, фінансовий стан дуже нестабільний.

№ п/п	Показник	Шкала	
		Не життя	Життя
1	Показник дебіторської заборгованості (ПДЗ)	1. $0 \leq \text{ПДЗ} < 50$ 2. $50 \leq \text{ПДЗ} < 75$ 3. $75 \leq \text{ПДЗ} < 100$ 4. $100 \leq \text{ПДЗ}$	1. $0 \leq \text{ПДЗ} < 50$ 2. $50 \leq \text{ПДЗ} < 75$ 3. $75 \leq \text{ПДЗ} < 100$ 4. $100 \leq \text{ПДЗ}$
2	Показник ліквідності активів (ПЛА)	1. $95 \leq \text{ПЛА}$ 2. $80 \leq \text{ПЛА} < 95$ 3. $65 \leq \text{ПЛА} < 80$ 4. $\text{ПЛА} < 65$	1. $60 \leq \text{ПЛА}$ 2. $50 \leq \text{ПЛА} < 60$ 3. $40 \leq \text{ПЛА} < 50$ 4. $\text{ПЛА} < 40$
3	Показник ризику страхування (ПРС)	1. $\text{ПРС} \leq 100$ 2. $100 < \text{ПРС} \leq 200$ 3. $200 < \text{ПРС} \leq 300$ 4. $300 < \text{ПРС}$	1. $\text{ПРС} \leq 300$ 2. $300 < \text{ПРС} \leq 400$ 3. $400 < \text{ПРС} \leq 500$ 4. $500 < \text{ПРС}$
4	Зворотний показник платоспроможності (ЗПП)	1. $0 < \text{ЗПП} \leq 20$ 2. $20 < \text{ЗПП} \leq 50$ 3. $50 < \text{ЗПП} \leq 75$ 4. $75 < \text{ЗПП}, \text{ЗПП} \leq 0$	1. $0 < \text{ЗПП} \leq 20$ 2. $20 < \text{ЗПП} \leq 50$ 3. $50 < \text{ЗПП} \leq 90$ 4. $90 < \text{ЗПП}, \text{ЗПП} \leq 0$
5	Показник доходності (ПД)	1. $50 < \text{ПД}$ 2. $25 < \text{ПД} \leq 50$ 3. $0 \leq \text{ПД} \leq 25$ 4. $\text{ПД} < 0$	1. $50 < \text{ПД}$ 2. $25 < \text{ПД} \leq 50$ 3. $0 \leq \text{ПД} \leq 25$ 4. $\text{ПД} < 0$
6	Показник обсягів страхування (андеррайтингу) (ПА)	1. $\text{ПА} \leq 50$ 2. $50 < \text{ПА} \leq 100$ 3. $100 < \text{ПА} \leq 110$ 4. $110 < \text{ПА}$	—
7	Показник змін у капіталі (ПЗК)	1. $10 < \text{ПЗК}$ 2. $5 < \text{ПЗК} \leq 10$ 3. $0 < \text{ПЗК} \leq 5$ 4. $\text{ПЗК} \leq 0$	1. $10 < \text{ПЗК}$ 2. $5 < \text{ПЗК} \leq 10$ 3. $0 < \text{ПЗК} \leq 5$ 4. $\text{ПЗК} \leq 0$
8	Показник змін у сумі чистих премій за всіма полісами (ПЗЧП)	1. $40 \leq \text{ПЗЧП}$ 2. $33 \leq \text{ПЗЧП} < 40$ 3. $10 \leq \text{ПЗЧП} < 33$ 4. $\text{ПЗЧП} < 10$	1. $40 \leq \text{ПЗЧП}$ 2. $33 \leq \text{ПЗЧП} < 40$ 3. $10 \leq \text{ПЗЧП} < 33$ 4. $\text{ПЗЧП} < 10$
9	Показник незалежності від перестраховування (ПНП)	1. $50 \leq \text{ПЗП}$ 2. $40 \leq \text{ПЗП} < 50$ 3. $30 \leq \text{ПЗП} < 40$ 4. $\text{ПЗП} < 30, 85 \leq \text{ПЗП}$	1. $80 \leq \text{ПЗП}$ 2. $65 \leq \text{ПЗП} < 80$ 3. $50 \leq \text{ПЗП} < 65$ 4. $\text{ПЗП} < 50$
10	Показник відношення чистих страхових резервів та капіталу (ПВРК)	1. $0 < \text{ПВРК} \leq 50$ 2. $50 < \text{ПВРК} \leq 75$ 3. $75 < \text{ПВРК} \leq 100$ 4. $100 < \text{ПВРК}, \text{ПВРК} \leq 0$	—
11	Показник доходності інвестицій (ПДІ)	1. $10 \leq \text{ПДІ}$ 2. $5 \leq \text{ПДІ} < 10$ 3. $0 \leq \text{ПДІ} < 5$ 4. $\text{ПДІ} < 0$	1. $30 \leq \text{ПДІ}$ 2. $10 \leq \text{ПДІ} < 30$ 3. $5 \leq \text{ПДІ} < 10$ 4. $\text{ПДІ} < 5$

Загальна оцінка визначається як сума фактичних оцінок по окремих показниках, помножених на відповідні коефіцієнти (враховуючи те, якими видами страхування (життя/не життя) займається страховик)

№ п/п	Показник	Коефіцієнт	
		Не життя	Життя
1	Показник дебіторської заборгованості (ПДЗ)	0,04	0,05
2	Показник ліквідності активів (ПЛА)	0,10	0,125
3	Показник ризику страхування (ПРС)	0,06	0,075
4	Зворотний показник платоспроможності (ЗПП)	0,18	0,225
5	Показник доходності (ПД)	0,06	0,075
6	Показник обсягів страхування (андеррайтингу) (ПА)	0,06	—
7	Показник змін у капіталі (ПЗК)	0,06	0,075
8	Показник змін у сумі чистих премій за всіма полісами (ПЗЧП)	0,06	0,075
9	Показник незалежності від перестраховування (ПНП)	0,18	0,225
10	Показник відношення чистих страхових резервів та капіталу (ПВРК)	0,16	—
11	Показник доходності інвестицій (ПДІ)	0,04	0,075

Для визначення *вірогідності недостатності коштів страховика* використовують коефіцієнт Ф. Конюшина, який називається „коефіцієнтом варіації”. Коефіцієнт варіації (k_v) Ф. Конюшина розраховується за формулою:

$$k_v = \sqrt{(1 - \bar{T}) / (n \times \bar{T})}, \text{ де}$$

$\bar{T}$ - середня тарифна ставка портфеля;

n – кількість застрахованих об’єктів.

Чим менше k_v , тим вища фінансова стійкість страхових операцій

ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА

1. Визначить фінансову стійкість через недостатність коштів за страховими компаніями «А» та «Б». Вихідні дані:

- у страховій компанії «А» страховий портфель складається з 720 договорів, а у страховій компанії «Б» – з 329;
- у страховій компанії «А» середня тарифна ставка складає 2,0 грн зі 100 грн. страхової суми, а у страховій компанії «Б» – 2,8 грн зі 100 грн страхової суми.

2. Визначте Капітал платоспроможності страховика, якщо:

- значення капіталу платоспроможності, розрахованого на основі страхових премій, 100 млн гривень;
- значення капіталу платоспроможності, розрахованого на основі страхових виплат, 150 млн гривень;
- капітал платоспроможності, який визначається станом на 31 грудня попереднього календарного року 160 млн гривень.

3. Розрахуйте значення капіталу платоспроможності, розрахованого на основі страхових премій, якщо страхова премія становить 900 млн гривень за 12 місяців, а коефіцієнт ефективності перестраховування становить 1.

4. Розрахуйте значення капіталу платоспроможності, розрахованого на основі страхових виплат, якщо страхові виплати (розмір чистих збитків) становить 400 млн гривень за 36 місяців, а коефіцієнт ефективності перестраховування становить 1.

5. Ознайомтесь з [Державним реєстром уповноважених рейтингових агентств](#) та зробіть огляд методології рейтингової оцінки та наданих рейтингів щодо:

- рейтингового агентства «Рюрік»: [«Методика рейтингового оцінювання фінансової надійності \(стійкості\) страховика»](#); надані агентством [рейтинги страховиків](#), зокрема [Висновок про визначення рейтингової оцінки АТ «СК «Країна»](#);

- рейтингового агентства IBI-Rating: [«Методологія визначення/оновлення рівня кредитного рейтингу страхових компаній \(крім страхування життя\)»](#) та даних ним [рейтингів](#);

- рейтингового агентства «Стандарт-Рейтинг»: [«Методологія із визначення \(оновлення, призупинення, відкликання\) рейтингів страховиків із страхування життя»](#), [«Методологія із визначення \(оновлення, призупинення, відкликання\) рейтингів страховиків із загальних видів страхування»](#), та даних ним [рейтингів](#);

- рейтингового агентства «Експерт-Рейтинг» [«Рейтингова методологія та процедура для оцінки страховиків»](#) та даних ним [рейтингів](#)

6. ТЕСТИ

1. Система фондів страховика, утворюваних залежно від видів страхування з метою гарантії майбутніх страхових відшкодувань і виплат страхових сум називається ...

- А) страхові резерви;
- Б) резерв незаробленої премії;
- В) страхові активи;
- Г) прийнятні активи;
- Д) всі відповіді правильні.

2. Страховик зобов'язаний формувати і вести облік таких технічних резервів:

- А) резерв премій;
- Б) резерв збитків;
- В) резерв катастроф;
- Г) правильні відповіді А) та Б);
- Д) правильні відповіді А), Б) та В).

3. З метою здійснення страхових виплат у разі настання природних катастроф або значних промислових аварій, внаслідок яких буде завдано збитків численним

страховим об'єктам, та якщо настає потреба здійснювати страхові виплати в сумах, що значно перевищують середні розміри збитків, узяті за основу під час розрахунку страхових тарифів, створюється ...

- А) резерв премій;
- Б) резерв збитків;
- В) резерв катастроф;
- Г) правильні відповіді А) та Б);
- Д) правильні відповіді А), Б) та В).

4. Найбільш поширеним методом розрахунку резерву незаробленої премії є метод

- А) $1/4$;
- Б) $1/8$;
- В) $1/24$;
- Г) $1/365$;
- Д) $1/730$.

5. Резерв збитків включає:

- А) резерв збитків, які виникли, але не заявлені;
- Б) резерв заявлених, але не виплачених збитків;
- В) резерв незаробленої премії;
- Г) правильні відповіді А) та Б);
- Д) правильні відповіді А), Б) та В).

6. Частка перестраховика у страхових резервах відображена у:

- А) активі балансу страховика;
- Б) пасиві балансу страховика;
- В) звіті про сукупний дохід страховика;
- Г) правильні відповіді А) та Б);
- Д) правильні відповіді А), Б) та В).

7. Страхові резерви відображено у:

- А) активі балансу страховика;
- Б) пасиві балансу страховика;
- В) звіті про сукупний дохід страховика;
- Г) правильні відповіді А) та Б);
- Д) правильні відповіді А), Б) та В).

8. ... – різниця прийнятих активів (відповідно до переліку та вимог до них) та зобов'язань страховика, розподілений за трьома рівнями капіталу в залежності від доступності для покриття збитків та субординованості відповідної складової.

- А) мінімальний капітал страховика;
- Б) капіталу платоспроможності страховика;
- В) регулятивний капітал страховика;
- Г) правильні відповіді А) та Б);
- Д) правильні відповіді А), Б) та В).

9. Позика, фінансові ресурси для якої залучаються за договором, умовами якого передбачено, що у разі банкрутства чи ліквідації позичальника повернення коштів за такою позикою здійснюється лише після виконання зобов'язань позичальника перед іншими кредиторами, називається ...

- А) субординований борг;

- Б) страхові резерви;
- В) санаційний кредит;
- Г) резерв збитку;
- Д) правильна відповідь відсутня.

10. Скільки розрізняють рівнів регулятивного капіталу страховика?

- А) один;
- Б) два;
- В) три;
- Г) чотири;
- Д) п'ять.

11. До прийнятних активів страховика, з урахуванням додаткових вимог НБУ, може бути віднесено:

- А) гроші в банку;
- Б) державні цінні папери;
- В) зобов'язання перестраховика;
- Г) готівка;
- Д) всі відповіді правильні.

12. До прийнятних активів страховика, з урахуванням додаткових вимог НБУ, може бути віднесено:

- А) цінні папери іноземних держав-емітентів;
- Б) акції українських емітентів;
- В) корпоративні облігації українських емітентів;
- Г) нерухоме майно
- Д) всі відповіді правильні

13. Грошова оцінка розміру забезпечення, сформованого страховиком для виконання зобов'язань за договорами страхування, тобто сума грошових коштів, яку страховик мав би сплатити для передачі всіх зобов'язань за договорами страхування (перестрахування) іншому (умовно приймаючому) страховику, називається ...

- А) резерв премій;
- В) резерв збитків;
- Б) технічні резерви;
- Г) резерв катастроф;
- Д) резерв коливань збитковості.

14. Регулятивний капітал першого рівня для страховика, створеного у формі акціонерного товариства, містить такі складові:

- А) фактично сплачений зареєстрований статутний капітал, представлений простими акціями, за вирахуванням викуплених власних простих акцій;
- Б) емісійні різниці (емісійний дохід) за простими акціями;
- В) нерозподілений прибуток минулих років;
- Г) правильні відповіді А) та Б);
- Д) правильні відповіді А), Б) та В).

15. Регулятивний капітал першого рівня для страховика, створеного у формі створеного у формі товариства з додатковою відповідальністю, містить такі складові:

- А) фактично сплачений зареєстрований статутний капітал, представлений простими акціями, за вирахуванням викуплених власних простих акцій;
- Б) емісійні різниці (емісійний дохід) за простими акціями;

- В) нерозподілений прибуток минулих років;
- Г) правильні відповіді А) та Б);
- Д) правильні відповіді А), Б) та В).

15. Регулятивний капітал другого рівня для страховика, створеного у формі акціонерного товариства, містить такі складові:

- А) фактично сплачений зареєстрований статутний капітал, представлений привілейованими акціями, за вирахуванням викуплених власних привілейованих акцій;
- Б) емісійні різниці (емісійний дохід) за привілейованими акціями;
- В) субординований борг, строк погашення якого не менше 10 років, та на який надано дозвіл НБУ;
- Г) правильні відповіді А) та Б);
- Д) правильні відповіді А), Б) та В).

16. Прибуток (збиток) поточного та звітного років страховика належить до:

- А) регулятивного капіталу першого рівня;
- Б) регулятивного капіталу другого рівня;
- В) регулятивного капіталу третього рівня;
- Г) регулятивного капіталу четвертого рівня;
- Д) регулятивного капіталу п'ятого рівня.

17. Резерви та фонди, створені або збільшені за рахунок нерозподіленого прибутку та інформація про які розкрита у фінансовій звітності страховика і зазначена в регуляторній звітності страховика належить до:

- А) регулятивного капіталу першого рівня;
- Б) регулятивного капіталу другого рівня;
- В) регулятивного капіталу третього рівня;
- Г) регулятивного капіталу четвертого рівня;
- Д) регулятивного капіталу п'ятого рівня.

18. Незалежно від розміру капіталу платоспроможності, для цілей оцінки платоспроможності страховика мінімальний капітал страховика, який отримав ліцензію на здійснення діяльності з прямого страхування за одним чи декількома з класів страхування іншого, ніж страхування життя, за спрощеним підходом має становити не менше ...

- А) 32 мільйони гривень;
- Б) 48 мільйони гривень;
- В) 64 мільйони гривень;
- Г) 80 мільйони гривень.
- Д) 96 мільйони гривень.

19. Незалежно від розміру капіталу платоспроможності, для цілей оцінки платоспроможності страховика мінімальний капітал страховика, який отримав ліцензію на здійснення діяльності з прямого страхування за одним чи декількома з класів страхування життя, за спрощеним підходом має становити не менше ...

- А) 32 мільйони гривень;
- Б) 48 мільйони гривень;
- В) 64 мільйони гривень;
- Г) 80 мільйони гривень.
- Д) 96 мільйони гривень.

20. Незалежно від розміру капіталу платоспроможності, для цілей оцінки платоспроможності страховика мінімальний капітал страховика, ліцензія якого включає

право здійснення діяльності з вхідного перестрахування, за спрощеним підходом має становити не менше ...

- А) 32 мільйони гривень;
- Б) 48 мільйони гривень;
- В) 64 мільйони гривень;
- Г) 80 мільйони гривень.
- Д) 96 мільйони гривень.

21. Сума складових регулятивного капіталу першого рівня повинна становити не менше ...

- А) 15 відсотків капіталу платоспроможності;
- Б) 20 відсотків капіталу платоспроможності;
- В) 35 відсотків капіталу платоспроможності;
- Г) 50 відсотків капіталу платоспроможності;
- Д) 80 відсотків капіталу платоспроможності.

22. Сума складових регулятивного капіталу третього рівня повинна становити менше ...

- А) 15 відсотків капіталу платоспроможності;
- Б) 20 відсотків капіталу платоспроможності;
- В) 35 відсотків капіталу платоспроможності;
- Г) 50 відсотків капіталу платоспроможності;
- Д) 80 відсотків капіталу платоспроможності.

23. Сума складових регулятивного капіталу першого рівня повинна становити не менше ...

- А) 15 відсотків мінімального капіталу;
- Б) 20 відсотків мінімального капіталу;
- В) 35 відсотків мінімального капіталу;
- Г) 50 відсотків мінімального капіталу;
- Д) 80 відсотків мінімального капіталу.

23. Сума складових регулятивного капіталу другого рівня не повинна перевищувати...

- А) 15 відсотків мінімального капіталу;
- Б) 20 відсотків мінімального капіталу;
- В) 35 відсотків мінімального капіталу;
- Г) 50 відсотків мінімального капіталу;
- Д) 80 відсотків мінімального капіталу.

24. Експертна оцінка, що відображає незалежну думку рейтингового агентства щодо можливості своєчасного та повного виконання страховою компанією зобов'язань перед клієнтами за договорами страхування називається ...

- А) рейтинг фінансової надійності страховика;
- Б) кредитний рейтинг страховика;
- В) рейтинг страховика як позичальника;
- Г) рейтинг депозитів;
- Д) суверенний рейтинг.

25. Найкращим з позицій фінансової стійкості страховика є такий рейтинг:

- А) $ua_{ins}AAAA$;
- Б) $ua_{ins}AAA$;

В) $ua_{ins}AA$;

Г) $ua_{ins}A$;

Д) $ua_{ins}S$.